

MARCI HIERONYMI
V I D Æ

CREMONENSIS ALBÆ EPISCOPI

POEMATATA

Quæ extant Omnia.

Quibus nunc primum adjiciuntur ejusdem

DIALOGI

DE

REI-PUBLICÆ DIGNITATE.

Ex collatione optimorum Exemplari-
um emendata:

Additis Indicibus accuratis.

T O M. I.

L O N D I N I :

Impensis LAWTONI GILLIVER, & JOHAN-
NIS NOURSE, Bibliopolarum, 1732.

THE
DISC
H

H

H

ALEXANDRO POPE
ARMIGERO,
POETARUM
INTER
ANGLOS
CELEBERRIMO.

ILECTI tibi, VIDÆ, or-
natu culta recenti,
Accipe ab ignota *Carmi-*
na missa manu.

Haud alium potuit sibi quærere Musæ
patronum,

Ingenio, famâ, moribus, arte pa-
rem.

Pubem VIDÆ Italam, Parnassî in ver-
tice victor,

Aerii instituit scandere saxa ju-
gi.

iv D E D I C A T I O.

Illo, præceptis, & venâ divite, ma-
jor,

Judicioque regens frena volucris
equi,

Tu pubem Angliacam prærupta per
ardua ducis,

Ostendens tutam, voce, manuque
viam.

Nostro, quindecies centena ob carmi-
na, Vati,

Carminibus quinis præmia larga re-
fers :

Aurea magnifici celebras dum secla
LEONIS ;

‘ Cum RAPHAEL pinxit, VIDAque
‘ cum cecinit.

‘ VIDA immortalis! Criticis cui fer-
‘ ta Poetæ

‘ Intertexta hederis laurea fronte vi-
‘ rent.

‘ Mantua VIRGILIUM; famâ huic vi-
‘ cina, locoque,

‘ Nunc jactat nomen, VIDA, Cre-
mona, tuum.

DEDICATIO. V

Laudibus his accensa, ardescit nostra
juventus

Omnia tam celebris volvere scripta
viri :

Hinc cupide passim rara exemplaria
quærit ;

Edentisque meas increpat usque
moras.

VIDAM sed carpunt multi. — Carpsere
MARONEM,

Nobile par fratrum, MÆVIUS &
BAVIUS.

Carpunt Te similes horum : miratur,
amatque,

VIRGILII & VIDÆ carmina quisquis
amat.

‘ Exuperans meritum livor, velut um-
bra, sequetur :

‘ At corpus solidum futilis umbra
‘ probat.

vi D E D I C A T I O.

‘ Ingenium invisum, ceu sol cùm de-
‘ ficit, orbis

‘ Crassitiem oppositi, non docet in-
‘ de suam.

‘ Effundens radios nimiùm sol ille po-
‘ tentes,

‘ Quæ jubar offuscent, nubila spissa
‘ trahit :

‘ Reflexis tandem hæc illi splendori-
‘ bus ornant

‘ Clarum iter, & geminat lux vari-
‘ ata diem.’

Sic olim Juvenis cecinisti. — Perci-
pe quæ nunc

Musa rudi tenuis succinit ore
tibi.

Richmondam juxta, tranans Thamifina
fluenta,

In vitreis Cycnus ludit apricus a-
quis.

Indulgens genio, pede remige dividit
undas,

Cui zephyro alarum vela superba
tument.

DEDICATIO. vii

e- Cum subitò lapsus rauco stridore per
auras,

n- Imminet argutæ plurimus anser
avi.

oo- Rixosæ, segnes, importunæque volu-
cres,

ffa- Rimando assiduè stagna lutosa ni-
græ,

ori- Nunc studio incassum fordes gestire
lavandi,

ari- Dum circumfuso sæpius orbe na-
tant :

rci- Nunc frustra rostris, oculis, linguisque
minaces,

ore- Fundere vipereos ore vibrante so-
nos :

ifina- Nunc sibi plaudentes, tamquam vi-
etricibus, alis,

s a- Vocibus absurdis, Io triumphæ, ca-
nunt.

vidi- Intentus ludo, nequaquam iræve, me-
tusve

berbo- Æstu, quàm fluvii, fluctuat ille
magis : .

viii D E D I C A T I O.

At quasi subridens, naso suspendit ad-
unco,

Obliquo & stolidas lumine stringit
aves.

Vincuntur spretæ: fugiunt; sua stag-
na revisunt:

Limosoque latet turba maligna
lacu.

Attollens sublime caput, curvataque
colla,

Fulget ovans niveo pectore purus
Olor.

*Westmonasterii, Idi-
bus Maiis, 1732.*

RICHARDUS RUSSEL

P R Æ F A T I O.

USCEPTURO mihi hanc M. H. VIDÆ *Poematum* editionem adorandam, id solum faciendum principio videbatur, ut ad quasdam ex recentioribus editionibus, meam quàm accuratissimè exprimendam curarem. Inter quas cùm maximè enituerint tres istæ, (complectentes tantùm *Poemata*, quæ Auctor haud planè disjunxit à *fabula*, & *Christiada*,) quæ tribus voluminibus, optimâ chartâ, pulchris characteribus, & ornamentis æri incisis decoratæ, annis M DCC XXII, M DCC XXIII, & M DCC XXV, Oxonii prodierunt; earum maximam jure habui rationem. Hisce autem aliisque diligenter evolutis, quamplurimis erratis

X P R Æ F A T I O.

redundare unamquamq; comperi: ideoque ad ipsam primam *Cremonensem* editionem, Auctoris ipsius manu emendatam, tamquam ad codicem MS. mihi necessariò recurrendum esse putavi. Ex cujus diligenti cum aliis collatione animadverti, Editores, non solùm ex incuria in errores multos, verùm etiam, ex nimia emendandi cupiditate, in quosdam, incautiùs dilapsos fuisse. Dum enim perspicuitati, aut latinitati puriori consulere ipsi sibi videbantur, *Cremonensem* lectionem in pejus identidem mutârunt: cujus rei exemplum, unum & alterum, hoc loco proferam, plura sub finem hujus Præfationis subiecturus.

In *Poeticorum* Lib. ii. 589. &c.
Editio *Cremonensis* exhibet,

*Illum Thybri pater letanti spumeus
alveo*

*Exciperes Tuscus Tuscum, veheres-
que per undas*

P R Æ F A T I O. xi

Miratus *habitusque* novos, hominum-
que figuras.

Ubi Editor, ut falsa quantitas e-
vitaretur, reposuit *miratas*; oblitus
prorsus syllabarum brevium ob Cæsu-
ram sæpius productarum: ut VIRGI-
LII *Ecl.* vi. 54.

—— *molli fultus hyacintho.*

In *Christiados Lib.* iv. 696. &c. Al-
ter Oxoniensis Editor legendum exhi-
buit,

Sicut ovem incautus pastor qui è
millibus unam

Amisit, fera oblitam decedere nocte
Cum gregibus, &c.

In *Cremonensi* autem Editione legi-
mus *seræ nocti*, secundùm ista Virgili-
ana. *Ecl.* viii. 88.

—— *nec seræ meminit decedere nocti.*

Et *Georg.* iii. 467.

— ☉ *seræ solum decedere nocti.*

xii P R Æ F A T I O.

Cremonensis Exemplaris Titulus sic se habet: MARCI HIERONYMI VIDÆ Cremonensis Albæ Episcopi Poemata omnia tam quæ ad Christi veritatem pertinent quam ea quæ haud plane disjuncta a fabula utraque seorsum ab alteris. — Primo loco continentur, Hymni de reb. divinis nunc primum editi, Christiados Lib. vi. — Secundo autem volumine, De Arte Poetica Lib. iii. De Bombyce Lib. ii. Scacchia Lib. i. Bucolica Eclogæ iii. Carmina diversi generis pleraque non antehac edita. Cum interdictis Julii III. Pont. Max. Caroli V. Romanor. Imp. Senatus Veneti ad biennium. — Ad calcem libri adjicitur Cremonæ in ædibus Divæ Margaritæ anno a partu Virginis MDL. mense novembri Jo. Mutius & Bernardinus Locheta impr.

Quamquam ad hanc editionem in plerisque meam conformavi; orthographicam tamen scribendi rationem, utpote nimis antiquam & obsoletam,

P R Æ F A T I O. xiii

neglexi, Poematumque ordinem inverti. *Carmina, quæ Auctor haud planè disjuxit à fabula*, ideoque in secundum volumen rejecit, totam primam meæ Editionis Partem occupant. In quibus etiam disponendis meo obsecutus animo, ea hoc ordine collocavi: *Bucolica, Carmina diversi generis, Scacchia Ludus, Bombycum Lib. ii. Poeticorum Lib. iii.*—*Hymnum JOANNI MATTHÆO GIBERTO, Veronæ Episcopo, non in ἀποθέσειν relato* inscriptum, loco movi, & ad *Carmina diversi generis* adjeci. Istud enim Poema non tam propriè *Hymnus*, quàm *Carmen lugubre*, dicendum mihi visum est: quapropter, ut in *Oxonienſi* Exemplari, in hoc etiam proximè adjunctum reperitur Poematio, GELELMÆ VIDÆ & LEONÆ OSCASALÆ Parentum manibus dicato. — In Secunda Parte hujus Exemplaris, *Christiada* collocavi, quæ Tomum primum claudit. — Tertia Pars, quæ est Secundi Tomi Pri-

xiv P R Æ F A T I O.

ma, *Hymnos de rebus divinis* completitur: quos in Quarta & postrema Parte sequuntur Dialogi *de Reipublicæ dignitate*; Ciceroniano stylo exarati, & nunc primùm è rarissimo exemplari, *Cremonæ* impresso, Poematibus adjecti. In tota hac *VIDÆ Operum* nova dispositione, confido me conservâsse ordinem, cùm Poematis cujusque tempori ac naturæ, tum etiam Lectori juvenili, magis aptum & accommodatum; qui, à brevioribus levioribusque initium faciens, ad longiora ac graviora quasi gradatim procedat.

Quædam *de Vita & Scriptis* Auctoris sunt addita; & quamplurima, ut par erat, de eo Testimonia. Quibus multo maxima ex parte è *Cremona Literata* FRANCISCI ARISII Tom. II. *Parmae*, MDCCV, excerptis, pauca uncis inclusa inserui, quæ leguntur in Auctoris *Vita*, Oxoniensi Editioni MDCCXXII præfixa. Rari istius libri, & rarissimorum Exemplarium *Cre-*

P R Æ F A T I O. XV

monensium, itemq; *Oxonienſium*, ex in-
 ſtructiſſimo ſuo Muſeo, ad arbitrium
 meum, copiam mihi fecit RICHARDUS
 RAWLINSON L.L.D. & S.R.S. cui
 hanc VIDA editionem acceptam refe-
 rendam eſſe grato animo profiteor; Ju-
 ventuti ſtudioſæ, ut ſpero, nec ingratam,
 nec inutilem futuram. In hoc enim
 exemplari evolvendo; ex duobus ſcri-
 bendi generibus inter ſe maximè di-
 verſis, in quibus VIDA unus inter ſui
 temporis ſcriptores eminuit, voluptas
 varia atque utilitas adoleſcentibus per-
 cipiendæ ſunt. Quòd ſi ſecum reco-
 lant, hunc præclarum virum, ipſis jam
 reviviſcentibus literis, ſine ullis fere
 adminiculis quæ nunc omnium mani-
 bus tractantur, ſolis ingenii & induſt-
 riæ viribus, Virgiliani carminis & Ci-
 ceronianæ eloquentiæ imaginem feli-
 citer expreſſiſſe; æmulationis ſtimulis
 fortasſe concitati, ad accuratam utri-
 uſque imitationem quotidie magis ma-
 giſque incenduntur.

Edit. CREMON.

Edit. OXON.

Gelelmi Vidæ, &c.

Ver. 102. immanius immanibus

Bomb. I. 12. opus, hoc, opus, hos, *Sic Edit. Plant.*

193. defit defit

256. gramine per- gramina perverrenda.
verrendæ.

356. (visu misera- (visu mirabile)
bile)

II. 163. Claudite,

Claudere, *Sic Edit. Plant.*

Poet. I. 272. manet

movet

II. 460. divisa

diversa

533. si prima

quod prima, *Sic Edit. Plant.*

III. 291. longæ

longe

240. Marthan

Martham

Christ. I. 260. Diditur

Dicitur *Sic Edit. Plant.*

730. Quoi

Cui

III. 660. honores

odores

741. Quoi

Cui

IV. 127. Cœlestum

Cœlestem

840. adaxit

adegit

934. defit

defit

V. 34. quæ nam

quænam

933. igneis.

ignis.

M. HIERONYMI VIDÆ

Operum Variæ EDITIONES.

D E Arte poetica Lib. iii. De bom- byce Lib. ii. De ludo scaccho- rum, Hymni, Bucolica.	} <i>Romæ</i> , 1531
_____	<i>Basileæ</i> , 1534
_____	<i>Lugduni</i> , 1536
_____	<i>Basileæ</i> , 1537
_____	<i>ibid.</i> 1546
Poemata omnia: scilicet Hymni; Christi- ados Lib. vi. De Arte Poetica Lib. iii. &c.	} <i>Cremonæ</i> , 1550
Opera, apud Seb. Gryph.	<i>Lugduni</i> , 1554
Dialogi de rei-publicæ dignitate.	<i>Cremonæ</i> , 1556
Opera _____	<i>Antwerpia</i> , 1558
_____ apud Christ. Plant.	<i>ibid.</i> 1567
_____	<i>Lugduni</i> , 1569
Christias, Bartholomeo Botta Interprete	<i>Ticini</i> , 1569
Opera, apud Christ. Plant.	<i>Antwerpia</i> , 1585
Christias. _____	<i>Brixia</i> , 1586
_____ per Joan Oporinum inter alia Po- emata que collegit Orgetorix Sphinter.	} <i>Basileæ</i> .
Opera, apud Mart. Nutium.	<i>Antwerpia</i> , 1588
Scacchia cum comm. Lucae Wielii.	<i>Argentina</i> , 1604
Opera. Excudebat Jac. Stoer.	_____ 1605
_____	<i>Lugduni</i> , 1606
_____ Ex officina Mart. Mutii --	<i>Antwerpia</i> , 1607
_____	<i>Lugduni Bat.</i> 1658
Poeticorum Lib. iii. Bombycum Lib. ii. &	} <i>Oxonii</i> ,
Scacchia ludus. _____	} 1701
Poematum, quæ haud plane disjunxit a fa- bula, Pars i. Edidit Tho. Tristram, A.M.	} <i>ibid.</i>
_____ Pars ii. Edidit Tho. Tristram, A.M.	} 1722
_____	1723
Christiados Lib. vi. ab Edw. Owen, S.T.B.	<i>ibid.</i> 1725

M. HIRONOYMI VIE

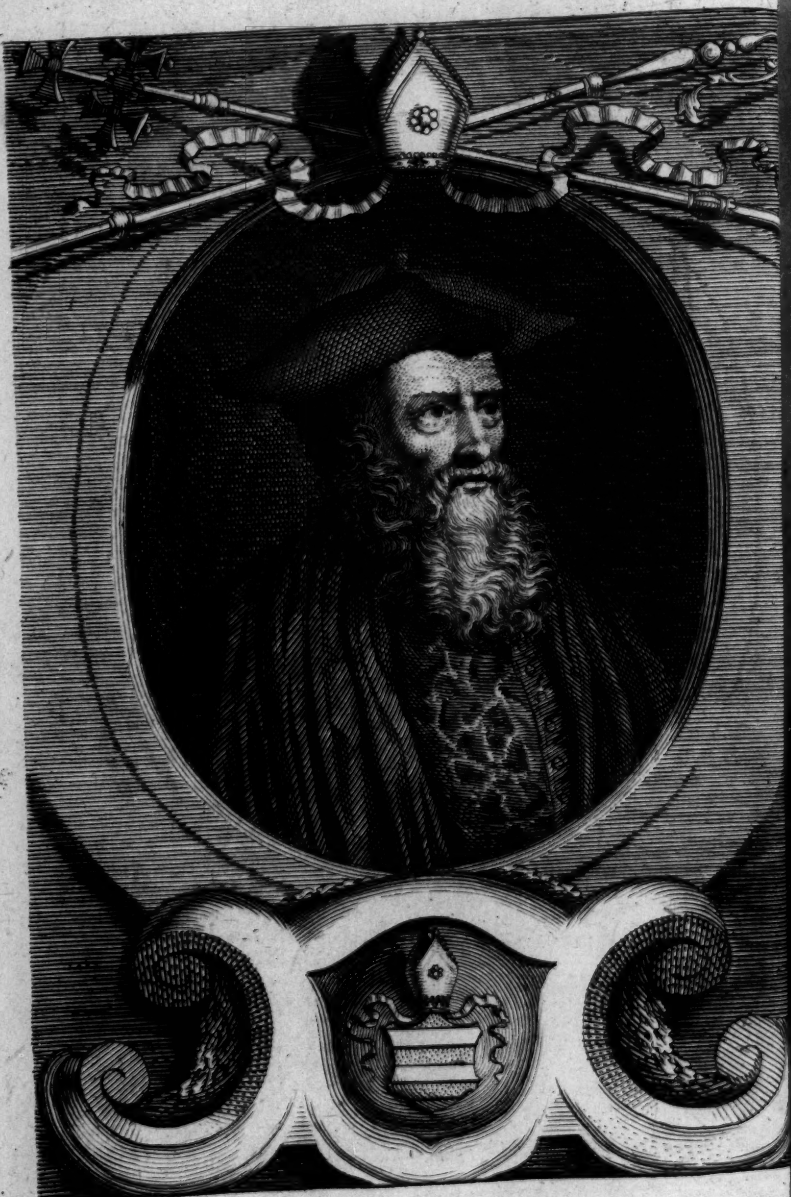
COPIES OF THE

D

0
1

0
1

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

MARCVS HIERONYMVSVS VIDIVS
CREMONENSIS ALBANI EPISCOPVS

J. Vander Gucht Sculp.

D E

VITA ET SCRIPTIS

Marci Hieronymi Vidæ.

ARCUS HIERONYMUS
VIDA Cremonæ natus est An-
no 1470. Parentes illi GELEL-
MUS & LEONA OSCASALA, in vicinia S. Le-
onardi; quem in somniis, ut fertur, non
adhuc editum, tanquam Cygni pullum in
gremio sibi plumescere viderunt, & alis
acceptis in altum volantem suavissimos
cantus depromere. Nobili ex gente or-
tus: nam BONVESINUS VIDA, jam diu ab
anno 1166 fuerat ex Consulibus Populi
Cremonensis. Opes autem domesticæ,
tunc ex antiquo splendore ad tenuitatem
reductæ. Mira quædam, & egregia vir-
tutis indoles, vel in puero enituit: quæ

I.

b

ii DE VITA ET SCRIPTIS

ut bonarum artium studiis excoleretur, patriæ primùm in doctissima NICOLAI LUCARI palæstra, & varias in urbes missus fuit à patre ; ubi Oratoriæ, Poeticæ, Philosophiæ, ac Theologiæ, quantam navaverit operam, celeberrima ipsius scripta fatis indicant.

[Postquam ¹ Cremônæ & ² Mantuæ primis literarum elementis & philosophiâ optimè imbutus esset, Patavium mittitur. Ibi & Bononiæ, animum ad Poesin & Theologiam appellens, laudis futuræ sedulò fundamenta jecit : . . . ³ Canonorum Regularium D. Marci apud Mantuanos Augustinianam domum vix ephebus subivit. ⁴ Adolescens admodum Romam concessit, in Canonorum Regularium D. Joannis Lateranensis congregationem ascitus.]

Hiscæ præclaris disciplinarum ornamentis, & poeticâ in primis facultate, id est

¹ Celsus de Rosinis in *Lycæo Lateranensi*, & Barthol. Botta in *Præf. ad Comm. in Christiada*. ² Boissardus in *Icon. Vir. Illust.* ³ Celsus, & Ghilini in *Teatro d' Huomini Letterati*. ⁴ Joannes Imperialis, in *Museo Histor.* & Freherus in *Theatro Vir. Clar.*

ur, affecutus, ut LEO X. Pont. Max. summâ
 LU. authoritate, summo iudicio, cùm, ad se à
 sus LASCARE Legato Regio allatum VIDÆ
 hi. carmen, quo ludicrum *Scacchiæ* prælium
 va. describitur, accuratè lectitasset; hominis
 pta ingenio, & scribendi tum facilitate, tum
 dignitate allectus, persanctè affirmavit,
 ori. Hunc illum esse, quem summis votis diu
 hiâ expetivisset, cujus sublimi & eleganti sty-
 tur. lo CHRISTI res gestæ, miræ & insignes,
 & nonnullis jam tentatæ, sed parum lucu-
 se. lenter expressæ, carmine celebrari possent;
 um easque ut versibus attingeret atque incho-
 nos aret, hortatu suo perfecit.

[Opus igitur arduum ut feliciùs exige-
 Sub. ret, Prioratu Tusculano D. Silvestri do-
 nam natus est. . . . In hac peramœna & amicis-
 um sima Musis sede, exequendis patroni man-
 nem datis sedulus incubuit. Interea verò se
 nen. non ita secluserat, quasi prorsus lateret; . . .
 est Omnibus enim ingenii & literarum no-
 mine insignioribus domum suam, qua-
 Bar. si publici juris factam, nunquam non pa-
 Boif. tere voluit. . . . Dum apud Tusculanos
 ini in ageret, parentes, eodem fere mortis telo
 riali,

Barth. Botta, & Joannes Imperialis.

iv DE VITA ET SCRIPTIS

perculsi, supremum diem obierunt. . . .
Idem etiam circa tempus morti cessit
LEO X. cum quo & spes & ratio studio-
rum poetæ nostro aliquamdiu defecerunt.
Hæ verò, duobus annis nondum elapsis,
post ADRIANI VI. mortem, cum CLEMEN-
TE VII. ad Pontificatum evecto, renatæ
sunt. Ille absolvendam *Christiada* denuo
VIDÆ demandavit ; & ¹ absolutam, unà
cum Autore suo, jampridem per com-
munionem studiorum cognito, benignissi-
mè excepit.]

Legit *Christiadem* CLEMENS VII. Pont.
Max. qui à tanto patruale, cæteris-
que majoribus suis, in eliciendis optimis
ingeniis suâ liberalitate, remunerandis-
que quàm simillimo munere de re lite-
raria optimè merentibus, nihil degenera-
vit ; in Antistitum numerum poetam no-
strum inauguravit, & Albæ Ligurum
Episcopum ² declaravit, electum quidem
à PAULO III. dum ageret ætatis suæ an-
num sexagesimum secundum.

Anno 1549, post obitum BENEDICTI
ACCOLTI S. R. E. Card. Episcopi Cremon-

¹ Freherus, & Botta. ² Feb. 6. 1532.

nenſis, idem PAULUS III. ad inſignem patriæ præſulatum VIDAM promoviffet, niſi ad paucos dies ipſe S. P. è vita deceſſiſſet. Conſtat ſanè ex regeſtis Archivi patriæ, VIDAM noſtrum à Cathedralis Capitulo in Episcopum Cremonæ fuiſſe electum. Die namque Jovis 14 Nov. inter alia fuit expoſitum : *Die beſternâ, præſatum Collegium ſeu Capitulum, ut opportunè provideret de perſona idonea ad dictum Episcopatum, congregatis legitimè ipſis RR. DD. Canonicis, cùm diligenter excuſſionem feciſſet de omnibus perſonis ipſius civitatis idoneis ad illam dignitatem, & qui reſidere vellet & poſſet præſentialiter in dicto Episcopatu, nullum magis idoneum inveniſſe, quàm M. R. D. HIERONYMUM VIDAM, ejuſdem item Collegii Concanonicum ; quippe qui omni virtutum genere, & divini cultûs obſervantiâ, egregiè præſtat ; adeò ut etiam longè major ei dignitas convenire poſſit. Propterea unanimiter omnes ipſum M. R. D. HIERONYMUM VIDAM in Episcopum Civitatis Cremonæ omni meliori modo elegiſſe, &c.*

[Poſt dignitatem ſacram acquiſitam, ¹ per

vi DE VITA ET SCRIPTIS

duos plus minùs annos cum CLEMENTE Romæ vixit. His exactis, noluit in urbe vel ignavus diutius morari, vel ambitiosus ulterioribus titulis & honoribus inhiare. Albam igitur se contulit Episcopus, ut populo sibi commisso fidelius invigilaret.]

Ejus elegantes libros, honoris, dignitatisque gratiâ, Bononiæ in publico Archigymnasio facta fuit legendi facultas, quive ejus nominis inscriptione fuerunt divulgati. Unâ cum omni virtutum genere ornatissimis Cardinalibus, REGINALDO POLO, JOANNE MARIA DE MONTE, & MARCELLO CORVINO, Pontificiis Legatis, Tridentum missus fuit ; ut, conjunctâ ferme cum ipsis authoritate, judex ac disceptator, communi Christianorum consilio præffet. Quos quidem honores, ac magistratus oblatos accepit, ut consanguineis, quorum erat amantissimus, rem gratam faceret ; ipse alioquin suâ forte contentus, nullisque avaritiæ, neque invidiæ, neque ambitionis stimulis, coactus.

Pietate in Deum præcipuè, ejusque

honoris augendi & celebrandi ardore claruit ; quod & sacra illius carmina testantur.

Albæ Pontifex postquam renuntiatus fuit, à commissa sibi urbe nunquam abfuit, præterquam turbatis illis temporibus, quibus, FRANCISCUM I. Galliarum regem inter, & CAROLUM Cæsarem, fœdissimum bellum exarsit. Tunc verò longiùs abesse maluit, eo scilicet consilio, quod in suis ipse *De reipublicæ dignitate dialogis* ad REGINALDUM POLUM Card. in principio libri i. loquitur, *ut Pontificiæ dignitati consuleret.* Imò, quod silentio non est prætereundum, dum Gallus, qui Mediolano inhiabat, Albam, Clarascumque, quæ à Cæsarianis tenebantur, tentavit per industriam capere ; missisque per noctem ab Augusta Taurinorum cohortibus, bipartito exercitu sine difficultate Clarascum cepit, perterritis repentino tumultu Cæsarianis militibus ; Albam quoque deventum erat. Jamque Gallicanæ cohortes, Duce Joanne ANT. BENEVELLANO, superatâ fossâ, admotisque scalis, muros ascenderant ; aliqui etiam ingressi erant urbem,

viii DE VITA ET SCRIPTIS

Cæsarianis militibus, qui in præsidio collocati fuerant, cedentibus, arcemque & tutiora loca urbis propere petentibus; nisi obstitisset (ut loquitur ipse in Orationibus) insignis fides, & memoranda animi fortitudo VIDÆ Cremonensis sacerdotis, atque in ea civitate sacerdotum principis, & sacrorum Antistitis: qui, audito tumultu, cognitoque periculo, abjectâ Pontificiâ personâ, sumptoque fago, populum sibi incredibili benevolentîâ devinctum armavit; factoque agmine, ad semicaptæ urbis locum properavit; hostes, qui ingressi fuerant, cepit; qui murum ascenderant, eos dejecit, deturbavitque in fossam præcipientes: cæteri verò omnes fugæ consilium projectis omnibus ceperunt, relictisque scalis, sudibus, ferreis harpagonibus, cæterisque bellicis instrumentis, in fugam turpiter conversi sunt: sic ab omni cædis periculo, vastationisque metu, urbem virtute suâ liberavit.

Templa Coelitibus quamplurima posuit, ornavit, instauravitque: Ticenghi in nostri agri pago, ædem D. ANDRÆE labentem, cujus erat Rector, reædifica-

vit. Paderni etiam in eodem agro aras
D. DALMATIO construxit, ubi rexit Ar-
chipresbyteratum. Præposituras utique
obtenuit Monticelli ultra Padum tunc
Dioecesis Cremonensis, ac Solarioli de
Monestirollo, ut aiunt, ubi Templum
D. PAULO sacrum ædificavit. Cremonæ
Divæ MARGARITÆ fanum, senio jam
confectus elegantissimè restauravit, aux-
itque picturis egregiis. Albæ in majori
Templo organum condidit; & D. CAS-
SIANO in Albeni agro ecclesiam instru-
xit. Divis etiam AUGUSTINO, ejusque
genitrici MONICÆ, ædem & altaria ere-
xisse videtur, ut ex Hymno; quod fortè
præstitit, dum Mantuæ inter Canonicos
Regulares Congr. S. MARCI, quorum
Prioratum S. PELAGIÆ in suburbiis Cre-
monæ obtinuerat, nunc seminario Cleri-
corum unitum, vel Ticini inter Can. La-
teranenses, commoraretur; quorum in-
stitutum annos quatuordecim professus est.
Beneficiis acceptis perquam gratissimus
MEDICEORUM laudes, à quibus, ut vidi-
mus, nobili sacerdotio, opibusque honesta-
tus fuit, identidem suis in libris inseruit.

X DE VITA ET SCRIPTIS

Liberalis in eos præsertim, quos preme-
ret paupertas, quotidie campanæ æris so-
nitu suas ad ædes, optimarum etiam ar-
tium domicilium, accitos egenos pasce-
bat, antequam mensæ ipse accumberet;
ad quam semel singulo quoque die, ci-
bo potuque exiguo contentus, accedebat.
JOANNIS MATTHÆI GIBERTI Veronen-
sis Episcopi, ac SCIPIONIS VEGII Lau-
densis, Medici & Philosophi præstantissi-
mi, potissimum necessitudine usus est fa-
miliarissimè.

Obiit piè, feliciterque Albæ post Chrī-
stum natum 1566; cū ætatis suæ an-
num ageret sextum supra nonagesimum:
sepultus in majori templo, pauperibus
amisso patri amarâ lacrymarum vi pa-
rentantibus. Paucos etiam post dies, su-
os patria dolores expressit in solemniori-
bus exequiis tanto viro ære publico cele-
bratis.

Inter inscriptiones funebri pegmati ap-
positas, dum eidem in Cathedrali Cre-
monæ publicè parentabatur, hæ lege-
bantur.

M. HIERONYMI VIDÆ. xi

M. HIER. VIDÆ ALBÆ EPISCOPO,

QUEM PROBE OMNES NORUNT,

CIVITAS CREMONA DECRETO SEPULCHRO SUMPTU

PUB. CIVIT.

QUI DE UNIVERSA CIVITATE B. M. EST,

PARENTAVIT

V. A. N.

QUI, CUM QUIDQUID IN EGREGIUM HOMINEM

LAUDIS DICI POTEST,

IN EUM BENEFICIO NATURÆ FUERIT COLLATUM,

IMMORTALITATE ERAT DIGNUS,

NISI NATURÆ COMMUNIS CONDITIO OBSTITISSET.

VIVIT TAMEN ADHUC APUD NOS,

VIVETQUE ÆTERNUM AD POSTEROS BENEF.

JUCUNDISS.

AC PERPETUA RECORDATIONE.

QUI OMNIBUS ERGA GREGEM SIBI COMMISSUM

OFFICIIS FUNCTUS,

PIET. CHARIT. FIDE, CONST. PRÆCLARUS,

OMNIBUS CHARUS,

NEMINI NOXIUS, A NOBIS DISCESSIT,

SUO MAGIS, QUAM ALIORUM

TEMPORE.

QUI NON SOLUM PIE ET SANCTE DEUM COLUIT,

SED ITA ETIAM CECINIT, UT IN COELO LOCUM,

UBI BEATUS

ÆVO SEMPITERNO FRUATUR,

ET IN TERRIS ÆTERNAM SIBI GLORIAM,

MAXIMO OMNIUM MORTALIUM FRUCTU,

COMPARARIT.

OBIIT ANNO MDLXVI.

XXII. SEPTEMERIS.

xii DE VITA ET SCRIPTIS

Fuit grandi staturâ, ac sublimi vultu gravitatis plenissimo, & ad captandam venerationem terroremque factô, facie terreti, in totum Virgilio simili, ut notat GYRALDUS in *Dialogis*, breviori collo, pulcherrimo capite, promissiori ac spissâ barbâ, oculis magnis, magnisque superciliis.

Præter *Poemata*, & *Dialogos de reipublicæ dignitate*, solutâ oratione extant :

Cremonensium Orationes iii. *adversus Papienses in controversia principitatus Cremonæ* : apud Vin. Comitem 1550 ; quæ recusæ fuerunt Parisiis 1562, studio Jacobi Ant. Bevilaquæ Cremon.

Epistola Nicolao Gallinæ Fisci Papiæ Adv. Cremonæ iii. *Non Junias* 1556. quæ inter Carmina ejusdem Gallinæ Mantuanæ J. C. Cremonæ excusa 1562 per Vinc. Conctum, habetur.

Constitutiones Synodales Civitati Albæ, a Diœcesi præscriptæ ; Cremonæ, 1562.

Epistola M. Ant. Cuccho J. U. D. Int. Kal. Septembris, Cremonæ 1563, pro institutionibus Juris Canonici : Papiæ, apud Hier. Bartolum & Constantin. Sociorum 1565.

Dicitur etiam scripsisse, licet non ediderit, *De Arte Oratoria Tractatum subtilissimum, & Paraphrasim in omnes Evangelii scriptores ad Delphinum Franciæ Regis Filium*: & hæc sunt, ut reor, quæ ad CHRISTI rem spectantia solutâ oratione conscripsisse innuit, eaque in lucem editurum, ut in fine voluminis suorum Carminum; verum titulos & opera non exprimit. Scripsit præterea *De Magistratu Lib. i.* ut testatur Possevinus; qui & alterius HIERONYMI VIDÆ Justinopolitani *Opera* refert.

Extant numismata cum icone ex una parte, & nomine Vidæ, *Hieronymus Vida*; ex alia verò Pegasus cum epigr. *Quos amarunt Dii*. Alia quidem videntur cum effigie & nomine, ac ex postica inscriptio, *Non stemma, sed virtus*. Gloriantur etiam ejusdem Præsulis doctissimi depictâ imagine Biblioth. Ambrosiana Mediol. Museum M. Ducis Etruriæ, nec non Academiæ, & Gymnasia multa.

SCRIPTORUM
TESTIMONIA

ORDINE ALPHABETICO DI-
SPOSITORUM.

LSTEDIUS in *Encyclopædia*
Tom. III. Ludg. 1649 totum refert
de *Scacchiæ ludo* poema.

AFROSIUS [ANGELICUS] in *Bibl.*
Aprofiana.

ARIOSTUS [LUD.] in *Orland*. Cant. XLVI. Str. 13.

Il Vida Cremonese

D'alta facondia inessicabil vena.

Etiam in *Sat*. vii. ad *Pistophilum*.

BALLADORIUS [HIER.] in *Vita S. Homoboni Crem.*
ubi affert ejus carmina.

BARONIUS [ANGELUS] in *Orat. de urbis Crema-*
æ laudibus.

BARONIUS [CÆSAR] Card. in *Martyrolog*. 13 No-
vembris.

BECHARA [CAMILLUS] Plac. in ejus *Poematiis*
Crem. 1570.

BEMBO [PET.] S. R. E. Card. in *Epist. lib*. vi.
dat. Patavii 1539.

DE M. HIERONYMO VIDA. XV

DE BERNARDIS [CAMILLUS] Cremon. carminibus Italicis *Christiadem* vertit; cujus servatur MS. in Bibl. Class. Ravennæ.

BOLDONIUS [SIGISMUNDUS] in *Orator. Posthum.* Orat. xviii.

BONHOMIUS [JO. FRANC.] Bononien. in *Chirone Achillis*.

BOTERUS [JO.] in libro *de offic. Card.*

BOTTA [BARTH.] Ticinensis scripsit luculenter *Commentaria in Christiadem, Ticin. 1569.*

BRESSIANUS [JOS.] in *Corona vir. illust.* & in *Rosis & Violis Cremonæ*, nec non in suis cæteris libris de rebus Patriæ.

CÆVA [THOM.] è Soc. Jes. in *Poemate de Puero Jesu*, Vidæ potissimum exemplum se asserit in scribendo fuisse imitatum.

CAFERRIUS [NIC. ANGELUS] in *Synt. Vetust.*

CAJETANUS [DAN.] Cremon. plura, & plura in *Carm. MSS.*

CALCAGNINUS *de Calculorum ludo: Vida meus vir unus ad poeticam natus est, & doctorum judicio elegantissimus.*

CALCAGNINUS [CÆLIUS] *de Tesserarum & Calculorum ludis*; item in *Epist. lib. viii.*

CAMILLUS *de Sitonis* Senior Mediol. an. 1590. Italicis carminibus traduxit libros *de Bombycibus*, & *Scacchiadem*; quorum MSS penes Camillum J. C. ejus nepotem servantur.

CAMPUS [ANT.] *Hist. Cremon. lib. iii.* adferens veram Vidæ vultûs effigiem ad an. 1531.

XVI SCRIPTORUM TESTIMONIA

CANNETUS [PET] Abbas Camald. omni Do-
ctrinarum genere excultus in *prima Epigr. Centuria.*

CAPPONIUS [JO.] in *Eidillio de Bombycibus.*

CARAMELLA in *Museo illustr. Poetarum.*

CASTELLIONÆUS [JO. ANTON.] in *Antiquit.*
Mediolan. Basil. Vincent.

CAVITELLUS [LUD.] in *Annal. Cremon.*

CERRIUS [ANT.] in *Satyris Scholasticis.*

CINELLUS [JO.] Med. Physicus eruditissimus in
Bibl. Vol. pluteo i.

Collectanea Coryciana Rom. 1524 affert ejus car-
mina.

Collectanea pro Seraphyno Aquilano facta à Jo.
Philotheo Achillino Bonon. 1504. refert duo Epigr.
& alia.

CONRADUS [QUINTUS MARIUS] *de copia latin.*
sermon. lib. v.

CONRADUS [SEBAST.] in *Comment. super Brutum*
Ciceronis.

CONTARENUS [ALOYSIUS] in libro cui tit. *Il*
vago, e dilettevole Giardino.

COTTA [LAZARUS AUGUST.] in *Poematio Hercu-*
lis Arii Iter per Insubriam, &c.

CRESCENTIUS in *Tract. Nobilitatis* L. i. C. 32.

CROTTUS [JO. JAC.] in *Oratione funebri habita*
pro Nicolao Lucaro. Papiæ 1528.

DOLETUS [STEPH.] in *Carmin. L. i.*

DE DOMINICIS in *Paraphrasi Italica Hist. Jovis*
Par. 2.

DRAUDIUS [M. GEORG.] in *Bibl. Classica.*

DE M. HIERONYMO VIDA. xvii

DULCIUS [LUDOV.] ad calcem *Vitæ Caroli V.*
Imp.

EXNSENGREIM [GUILL.] in *Catalogo Scriptorum Catholicorum, M. H. Vida Cremon. Albæ Ep. vir ingeniosus, gravis, & ornatus moribus, Christianæ Religionis observantissimus, facundus, &c.*

FABALLUS [HIER.] Laudensis Cremonæ edidit 1561, *Orationem in M. H. Vidæ Albæ Ep. laudem;* eumque in aliis *Orat. laudat.*

FABER [HIER.] in *Mem. sacra Ravennæ.*

FALETUS [HIER.] in *Stromatum lib. vi.*

FERENTILLUS [AUGUST.] in *Discursu Univers. hist. ad annum 1547.*

FORNARIUS [SIM.] in *Oppositione Ariost. Cant. 46.*

GABIANUS [JO. JAC.] in *Gallo ad Aloysium Galleanum,*

Vida Poeta meæ decus immortale Cremonæ.

GADIUS [JAC.] Cremon. in *Hist. MS.*

GALLUS [VINCENTIUS] Cremon. Cler. Reg. S. Pauli in suis operibus *de Poetica &c.*

GARZONIUS [THOM.] in *Plat. universali C. ult.* ubi de Poetis nominat Vidam gloriosum.

GESNERUS [CONRADUS] in *Bibl. instituta.*

GHILINUS [HIER.] Abbas in *Theatro Literat. Vol. I.*

GRAZZINUS [COSMUS] in lib. cui tit. *Scacchiæ ludus emendatus Flor. apud Functas 1604.* Idem *italico versu, octavo, ut aiunt, rythmo distributo, Scacchiam transvertit, impressum Flor.*

GRUDIUS [NIC.] Poeta Belgicus *Epigr. L. i.*

xviii SCRIPTORUM TESTIMONIA

V *Donec Minciadem jactabit Mantua Vatem,
Jactabit Vidam clara Cremona tuum.*

GUATIUS [STEPH.] *Casalensis in Selectis Vol. iii.
Venet. 1595.*

GUAZZUS in *Conversatione.*

GYRALDUS [LIL. GREG.] *De Poetis suorum
temp. Dialog. i. Admirari ego soleo, id, quod vos
minimè fugit, M. H. Vidam Cremon. quem unum hac
tempestate meo judicio eò pervenisse videmus, quò si-
ne Græcis, duce cum primis Virgilio, pervenire Poeta
potest. Et de eodem alia. Idem in Epist. de incommod.
direptionis urbanæ, in qua amicos ejus recenset.*

HOFMANNUS [JO. JAC.] in *Lexico Universali.*

IMPERIALIS [JOAN.] in *Museo historico & physi-
co; ubi effigies, & leguntur Epigrammata Josephi
Mariæ Cirix Cremon. Somaschæ Congr. Joannis
Thomæ Musconii & Ronconii.*

INNOMINATUS IMPERFECTUS Faentinus in *Scac-
cheide di Gerolamo Vida ridotta in ottava rima. Fa-
entia 1616, Auctor hujus operis creditur esse Seb.
Martinus Causidicus Faentinus.*

JOVIUS [PAUL.] in *Hist. L. iv. Vidam poetam
celeberrimum vocat. Item in Elogiis.*

JUSTINIANUS [FABIANUS] in *Indice universali al-
phabeticò in verbo Bombyce & Christiados.*

KEMPPIUS [MART.] in *Mantissa de Judæ ingenio
Appendice metrica, in fine sui disertissimi Tracta-
tus de osculis.*

LAMUS [ALEX.] in *Somnio Cant. ii. & in Discursu
Picturæ Bernardini Campi: insuper carmine He-*

DE M. HIERONYMO VIDA. xix

trusco *Christiadem* traduxit.

LANCELOTUS [SECUNDUS] Olivet. Abbās in
L' Hoggidi Disc. xii.

LANDUS [CONSTANTIUS] in eruditiss. opusculo
inscripto, *In veterum numismatum Romanorum Miscellanea explicationes, ubi de Fano Bifronte.*

LAVDIUS [DEFENDENS] in *Hist. Laud. Disc.* viii.

LEGATUS [LAUR. CREMON.] in *Museo Cospiano*
pluries & alibi.

LOMBARDELLUS [HORAT.] in opere inscripto
Il Giovane studioso.

LOTYCHIUS [JO. PET.] *De Poetis*

Materia priscos superavit & arte Poetas

Vida, canens fidei carmina plena sacræ.

Cæsaris est Vates Maro, Vida sed esse Jehovæ,

Et Christi Vates maluit esse sui.

LUDOVICUS [JAC à S. CAR.] in *Bibl. Pontif. L.* ii.

MACHIAVELLUS [HIER. DE LUGO] in *Prolegomenis enarrationum in Christiada.* MS. penes Franciscum Arisium.

MAGIRUS [TOBIAS] in *Eponymalogo.*

MARACCIUS [HIPPOLYTUS] in *Bibl. Mariana.*

MASURIUS [ALOYSIUS] in Gallicum vertit *Scacchiæ ludum*, & Lugduni formis dedit 1557. ex *Bibl. exotica.*

MENINUS [FRED. A GRAVINA] Medicus Neapolitanus, Poeta eximius in *Italico Epigrammate* ad Franciscum Arisium directo :

Stupor d' un Vida: al suo cantar superno

Poiche del Ciel s' aprì l' atrio immortale,

XX SCRIPTORUM TESTIMONIA

*Attonito lassù, d' Arpa vocale
Non più norme diè Centio al suono alterno.
Gli Orfei non vanta il Rè del foco eterno,
Mà chiude al suo cantar l'uscio infernale,
Perche teme, à goder l'aura vitale
Non riedano frà noi l'ombra d' Averno.
Dite hor quando udi mai vanti, ò stupori
Pari al secolo antico, ò pure al nostro
A quei, che opraste Voi Cigni canori
Se in stige Orfeo, se ne l'Empireo chiostro
Tacque il Musico Dio, che ama gli allori :
Belle Muse d' Insubria, il pregio è vostro.*

MERULA [GAUDENTIUS] in *Bello Brasimicano*.

MERULA [PELLEGRINUS] in *Sanctuario Cremona*
ubi de Ecclesia D. Margaritæ.

MIRÆUS [AUBERTUS] Bruxell. *Biblioth. Eccles*
P. ii. c. 83.

MONARIUS [FRANC.] seu melius P. CAMILLUS

HECTOREUS in *Rudimentis Poeticis &c. Bononiæ*.

MUSCONIUS [JO. THOM.] in *Epigr. L. i. & ii*
Epig. 2.

MUTONUS [NIC.] super *Scacchia* paraphrasin Ita-
lico versu edidit : Romæ, 1544. Edidit pariter
de simili ludo Gregorius Ducchus Brixienfis hero-
cum poema Italicè : Vincentiæ, 1607. Item Pe-
trus Carrera cum disceptationibus P. D. Joan. Bapt.
Cherubini, & Marii de Tortellis J. C. Militis
per Joan. de Rubeis : 1617.

NALDINUS [PAUL.] in *Chorographia Ecclesiæ Ju-
stinopolitaneæ* laudat VIDÆ familiam & doctrinam.

DE M. HIERONYMO VIDA. xxi

NIGER [HIER.] in *Epist. collectis* à Jordano Zilletto *directis* Marco Ant. de Michaelibus.

NIGER [JOS.] in *Carminibus* MSS.

NIGER [JOS.] alius in *Martyrologia Ecclesie Cremonens.* MS.

OFFREDUS [JOAN.] in *Collectaneis carminum Italicorum* per Vinc. Comitem Cremonæ 1560.

OGERIUS [SIM.] L. ii. Sy. vi. 145.

OPMEERUS [PET.] in *Chronographia ad annum* 435 proximum Virgilio occinit.

PASTUS [JOS.] in libro cui tit. *Cortini della Mostuosa Fucina.*

PENNOTTUS [GAB.] in *Hist. Trip. Can. Regul. Later.* L. iii.

PERBONUS [HIER.] in *Epist.* L. iv. Mediol. 1533.

PHILICULUS [VASQUINUS] *Scacchiæ ludum* linguâ Gallicâ traduxit. Par.

PLANERIUS [JOAN.] de Quintiano in *Epist. Moral.* scribens Vidæ juniori Ecclesiæ Cathedralis Cremonæ Canonico.

POPE BLOUNT [THOM.] in *Censura celebriorum Authorum.*

POSSEVINUS [ANT.] Soc. Jesu *Bibl. selecta* L. xvii. C. 1. & *App. Sacro.*

QUENSTEDET [JO. AND.] in *Dialogo de patriis illust. vir.*

REUSNERIUS [NICOL.] in *Iconibus. M. H. Vida Cremon. summi ingenii vir, summæque doctrinæ, Poetarum Scholæ Christianæ facile princeps, heroico spiritu Maronem feliciter æmulatus; quod satis ipse*

xxii SCRIPTORUM TESTIMONIA

testatum fecit insigni illo Christiados opere, nunquam satis laudato, &c.

ROSINUS [CELS.] in *Lyceo Lateran.* L. xi. *Eximium meritò lætari potes, inclyta Cremona, Insu-
brum civitas perquam egregia, ex te progenitum, in
teque una diu educatum M. H. VIDAM; hoc est, post
principem Virgilium Latini idiomatis, poetarum omni-
um ter maximum. Quamvis enim civium, & præ-
sentium, & exactorum, eminentissimâ farragine fœ-
cunda apparens omnium artium pacis bellicque excellen-
ter pertractatarum, nomine uno tamen VIDA te ipsa
major indicaris.*

*Cum priores Christiadis libros VIDA porrexisset, pe-
dibus sanctis Leonis X. provolutus, ille præ gustus te-
neritudine, & ubere exundantis animi lætitiâ admi-
rabundus & alacer, distichon prorupit.*

Cedite Romani Scriptores, cedite Graii,

Nescio quid majus nascitur Æneide.

SADOLETUS [JAC.] in *Epist.* L. v. & x.

SCALIGER [JUL. CÆS.] quamvis in Vidam infen-
sus, in *Epist. Poet. ad Sylvium filium* scribit: *Vida
prudens ille quidem multa bene monet, quibus cautim
Poeta fiat; verum factum jam instruit, ut perficiat.
Et paulo post: At eum neglexit Aristoteles, Hora-
tius vitiauit; accuratius Vida. Et in Hypercritico:
M. Hieronymus Vida, etiam dum viveret, magnâ fu-
it nominis; nunc illum audio à plerisque statui nostri
temporis principem Poetarum &c. Præterea tantò
majore laude, quàm Horatius dignus est, quantò ar-
tificiofius de arte agit hic, quàm ille.*

DE M. HIERONYMO VIDA xxiii

SCALVUS [BARTH.] in *Præfatione Meditat. Spiritualium*.

SENESENSIS [SIXT.] Ord. Præd. in *Bibl. Sancta*, L. iv. H. *Vida Cremon. ex Can. Reg. Later. Albæ Ep. postea Virgiliani Carm. incomparabilis imitator, primus fere omnium Latinorum Poetarum, vitam, resurrectionem, aliaque Servatoris nostri gesta ex quatuor Evang. collecta, sublimitate carminis, Virgilianæ majestati proximâ, felicissimè cecinit.*

SPACCHIUS [ISRAEL.] in *Elench. Med.* pag. 40. ubi de Bombycibus.

SPINULA [P. FRANC.] *Od.* xvii. pag. 17.

TAMBORINUS [ASCANIUS] Abbas Vallumbrosanus, *De jure Abbatum*, Tom. II. *Disp.* xxiv. *Quæst.* ii. Num. 33. ubi scribit, Vidam fuisse Can. Congr. S. Marci Mantuæ.

TARTESIUS [JUL.] *De Nobilitat.* pag. 94.

TARTESIUS [MARC. PAUL.] Cremon. Rhetor edidit Cremonæ 1559 apud Vinc. Comitem, *In M. H. Vidæ Poetica Præfationem*, in qua dignopere eundem laudat.

TEISSIER [ANT.] in suo *Cathalogo*: & in libro, cui Gallicè titulus est, *Les eloges des hommes sçavans*. Ultrajecti 1697. Affert insuper cujusdam Scriptoris Galli futes censuras, verùm tenuissimo filo contextas, adèd ut ipsæ primo mentis intuitu dissipentur.

TERMINIUS [ANT.] in *Discursu Italico de miseria humana* in rythmis Ferrantis Caraffæ, Januæ 1559.

XXIV SCRIPTORUM TESTIMONIA

THUANUS [JAC. AUG.] in *Hist. Lib.* 39.

VALERIANUS [JO. PIERIUS] de *Christiade* cecinit,

Conditor Iliadis tacebitur, atque Maronis

Altisonus cantus, facientia hæc carmina palmam.

VARCHIUS [BENED.] in *Dialogo* cui tit. *L. Hercolano.*

VECTIOLUS [VINCENTIUS] in *Oration.* pag. 147.

UGHELLUS [FERD.] in *Ital. Sacra plura.*

ULLOA [ALPHONSUS] in *Vita Caroli V. Imp.* lib. iv. & in fine Operis.

UVIELLUS [LUCAS] *Isagoge de Scacchiæ ludo*, cui adjicitur Vidæ carmen, Argentorati apud Paulum Lederoy 1605.

ZANCHIUS [BASILIUS] Bergom. Can. Reg. Lateran. in *Poematiis.*

ZAVA [FRANC.] in *Oratione*, in *Epist.* & in *Carmin.*

Inter Archivii Cremonæ monumenta, in Regestis signatis D. D. annorum 1519, 1520, 1521, 1522, extat Epistola nostri Vidæ, agens de ejus Poetica, quam hîc placuit subtexere.

MARCUS HIERONYMUS VIDA S. D. Sena:
Po: Plebique Cremon.

SI vos, Liberique vestri, valetis, bene est: Ego quidem valeo. Nunquam, Patres optimi, visus sum mihi ex meis vigiliis uberiores fructum

M. HIERONYMI VIDE XXV

cepisse, quàm nuperrimè ex literis vestris, quas ad me publicè misistis, jure vestro postulantes, ut libros, quos *De arte poetica* hexametris conscripsissem, ad vos transmitterem; quò liberi vestri, his lectis, aut doctiores fierent, aut exemplo domestico promoti, ad ea studia magis inflammarentur. Ego verò, tametsi hujuscemodi operi summam manum jam pridem imposuissem, tamen consilio, ut ego quidem arbitror, usus optimo, nondum id vulgare decreveram. Scio enim, quàm periculosum sit de re tam varia, tam difficili, atque ardua, scribere; his præsertim temporibus, quibus tot præclara ingenia, liberalitate LEONIS X. Pont. Max. invitata, emerferunt, emerguntque in dies; ut artes mihi, ipsâ injuriâ temporum jamdudum extinctæ, videantur quodammodo hujus auspiciis reviviscere. Sed quid ego vobis, aut patriæ, qua mihi nihil antiquius, negare ausim? Malo apud alios temerarius, & ineptus, quàm apud vos ingratus, ac contumax censerì. Hac tamen lege hos libros vobis credimus, ut apud vos in quopiam loco, aut publico, aut privato, servantur, quò tantùm civibus nostris aditus sit: ne, si forte in exterorum manus furto sublati devenerint, injussu meo, Librariorum avaritiâ in vulgus venales prodeant; qua re medius fidius nihil mihi molestius accidere posset. Nequis me fortè hinc aliquam gloriam, & vulgi rumusculos aucupari autumet; sat mihi erit, si in his nostræ Civitatis Juventutem aliquid profecisse intellexero. At non erunt, puto, prorsùs inutiles: nam,

xxvi EPISTOLA AD SENAT. &c.

præter quod à nobis ea res tractata est, quoad plenissime scribi potuit, cautiores etiam nostri adolescentes in legendis authoribus redduntur, dum quibus assidue dent operam, à quibusve sibi cavendum sit, à nobis admonentur; ne fortè discant eas literas, quæ non minori labore postea dediscendæ sint. Assequuntur hi quidem perbrevis ea omnia, quæ ego, his studiis à pueritia deditus, labore, & vigiliis multorum annorum, vix assequutus sum; modò sibi exaratione, quæ in omnibus artibus, ac disciplinis est pernecessaria, non desint. Intelligent etiam, quantum ornamenti, ac luminis huic arti, præstantiâ ingenii, attulerit VIRGILIUS noster; quem poetarum omnium (non de nostris tantum, verum etiam de Græcis loquor) facile Principem ponimus. Hujus, ego, quoties, Patres optimi, divinum Poema lego, videtur mihi vir ille non tantum historiam scribere, sed de ea ipsa arte præcepta tradere voluisse; ut ostenderet quantum Græcis ipsis, à quibus hanc disciplinam accepimus, defuisset; quove de hac arte, quod de cæteris omnibus, dici posset, nostros videlicet, quæ ab aliis accepere, ea semper meliora reddidisse. Cæterum occurrent etiam fortasse quædam obscuriora, quòd à nobis loci nonnulli tractati sunt subtilius, qui sine aliqua conditione adolescentibus intelligi non possint. Ad hoc præsto erunt Præceptores, quibus Civitas nostra præ cunctis aliis est felicissima, tum Græcè, tum Latinè eruditissimis. Valete. Romæ, Nonis Febr. MDXX.

MARCI HIERONYMI
V I D Æ
C R E M O N E N S I S
A L B Æ E P I S C O P I
P O E M A T A.

P A R S I.

L O N D I N I :
A N N O M D C C X X X I I .

MARKET STREET

VALLEY

OF THE

ALBANY

POEMATA

BY

JOHN

JOHN

JOHN

JOHN

JOHN

To
Re
In
In
Oc

Ep

Ge

Jo

Sc

Bo

Po

In P A R T E I. continentur.

B U C O L I C A.

E Cloga I. Daphnis.	Pag. 1.
II. Corydon.	4.
III. Nice.	6.

C A R M I N A diversi generis.

Telluri:	10.
Roma discedens.	11.
In quendam.	ibid.
In cœnaculo villæ suæ Roncianæ.	ibid.
Ode I. Joanni Matthæo Giberto.	12.
II. Leoni X. Pont. Max.	14.
III. Joanni Matthæo Giberto.	16.
IV. Clementi VII. Pont. Max.	17.
V. Paci.	19.
Epistola I. Joanni Matthæo Giberto.	22.
II. Scipioni Vegio Medico.	24.
Gelelmi Vidæ & Leonæ Oscafalæ Parentum manibus.	26.
Joanni Matthæo Giberto, Veronæ Episcopo, non in apotheosin relato.	31.
Scacchia Ludus.	38.
Bombycum Libri ii.	58.
Poeticorum Libri iii.	86.

LA TART E. con...

...

CAR...

...

...

...

...

...

...

...

M. HIERONYMI
V I D Æ
B U C C O L I C A.

ECLOGA I. DAPHNIS.

LYCIDAS.

AMYNTAS.

BSENTEM Daphnim Lycidas, &
pulcher Amyntas,

Pastores ambo, pueri ambo, ad Ty-
bridis undam

Flebant, & querulo mulcebant flu-
mina cantu.

Dicite, vos Musæ, & juvenum memorate querelas;

Dicite: nam motas ipsas ad carmina cautes, 5

ut requiêssê suos perhibent vaga flumina cursus.

Incipit Lycidas; Lycidæ nam cedit Amyntas.

LYCIDAS.

Has ô qui saltem voces tibi ventus ad aures,

Daphni, ferat; nostrum, Daphni, absens nosce dolorem:

Tunc seu te immemorem nostri, pecorisque relictî 10

oblitum patria arva juvant, & pascua tantum

rusca tibi cordi, Latii pro pinguibus agris,

I.

B

Antiqui Latii ; & pro flavo Tyberino
 Dilecti ripas formosas accolis Arni :
 Seu tibi (quando urgent sic Divûm tristia iussa) 15
 Sæpe animo occurrit quàm pingua liqueris arva ;
 Dumque, acrem frustra quærens lenire dolorem,
 Secretos lucos solus, secreta pererras
 Littora, ad hos cœli convertis lumina tractus,
 Et tacitus tecum dicis, Mea gaudia tellus 20
 Illa habet, illa meos longè plaga servat amores.
 Daphni, tuos abitus nostris in montibus urfi
 Informes gemuere ; feræ lustra alta tenentes
 Auditæ aereis in verticibus ululâsse.
 His passim audiri læta olim carmina in oris, 25
 Carminaque, & dulces pastorum semper amores.
 Nunc circùm filet omnis ager, nunc pascua muta :
 Hæc subito liquit tecum omnis rura volaptas.
 Hic aderas ; aderant simul & fluvialia Nymphæ
 Numina, Nympharumque timor per littora Fauni: 30
 Hinc abes ; hinc absunt simul & fluvialia Nymphæ
 Numina, Nympharumque timor per littora Fauni.
 Formosi hi tecum montes, formosæque prata :
 Te sine deformes montes, deformia prata.
 Non horti flores apibus, non sidera rorem 35
 Sufficiunt ; gelidæ non relinquunt arva pruinae.
 Vix paucas æger deserto in littore Amyntas
 Ducit oves ; paucas deserta in rupe capellas
 Horrentique rubo, & carice pascit acuta.
 Ah ! puer infelix, cui tu dum pascua cara 40
 Commendas & oves fido, atque armenta recedens,
 Et tristis, Dilecte vale, vix inquis, Amynta,
 Nil potuit contra præ largo reddere fletu.
 Illum, singultus dum non compescere longos,
 Aut lacrymas valet, aprico de colle juvencæ, 45
 Fluminis immemores & graminis, admiratæ,

Indigno flentis pueri doluere dolore.

Sic Lycidas: subito sic deinde sequutus Amyntas.

AMYNTAS.

Illa luce, & oves fluvios, ac pabula læta

Fugere; & faturis ipsi præsepibus ultro 50

Abstinuere boves clausi fœnilibus; & vos

Tardiùs ah miseræ rediistis monte capellæ.

Ut fontes sine aquis, vario ut sine gramine prata,

Ut sine sole dies, lunæ ut sine lumine noctes;

Hæc ita mœsta suo squalet sine Daphnide tellus. 55

Daphni, decus ruris, pastorum, Daphni, voluptas,

Quæ modo surgebant tugurî tua culmina ad auras,

Tybridis in ripa, nunc semitruستا videntur

Ipsa etiam absentem dominum deserta morari.

Illac præteriens subsistit sæpe viator, 60

Sive viam carpit pedibus, seu puppe per undas,

Et secum admirans, Quondam hæc felicia tecta,

Felices, inquit, horti, cum Daphnis adesset:

Nunc infelices horti, infelicia tecta.

Parcite, custodes pecoris, cohibete capellas 65

O vos, ô cohibete & oves, hædosve petulcos,

Ne vites carpant immiti dente novellas,

Quas posuit modò discedens hinc ordine Daphnis;

Et dixit, Tamen ista mei monimenta manebunt;

Crescetis, vites; vobiscum confita crescet 70

Ulmus; & exilii nostri numerabitis annos.

Sic ait, & dulci sese divellit ab ora

Invitus, tristisque; tamen subsistit, & hæret

Hic illic, colles & respiciebat amatos,

Optabatque oculos in cara linquere terra. 75

Pastores aderant, omnes de collibus illum

Spectabant mœsti procul, ac discedere flebant.

At tu vive memor saltem, pulcherrime, nostri;

Vive tui memor ô Lycidæ, pulcherrime Daphni.

4 M. HIERON. VIDÆ

Forſitan, & ſi quis cœlo Deus aſpicit alto 80
 Paſtorum curas, noſtri miſerebitur olim
 Mitior, & caris reddet te protinus oris.
 Sic pueri paribus ſe dum ſolantur avenis,
 Illorum ſera Tybris ſub nocte querelas
 Miratus, flavum vitreis caput extulit antris ; 85
 Et vos ex imo genuiſtis, Naidēs, amne.

ECLOGA II. CORYDON.

HOC mihi vos etiam Nymphæ concedite carmen
 Seriaſes, veſtris veniens quod nuper ab oris
 Cantabat Corydon, grata dum textit in umbra
 Fiſcellam, amiſſi gregis immemor : ilicet illum
 Cantantem noſtri denſa cinxere corona 5
 Paſtores admirati, Fauniquē ſequuti ;
 Et vos vicinis, Dryades, properaſtis ab antris.
 Nam Satyrum bifores audentem inflare cicutas,
 Ipſum dum cantu vocat in certamina Phœbum,
 Nunc canit, & dempta vivos cute detegit artus 10
 Cernenti ; ſparſæ rorabant ſanguine ſylvæ.
 Narciffi nunc formoſi meditatatur amorem.
 Ah, puer infelix ! quis te novus error adegit ?
 Aut nihil eſt quod amas, & fallax ludit imago ;
 Aut tibi tute ignis, teque ardes neſcius ipſum. 15
 Tu tamen hanc tenero malè ſanus pectore curam
 Noctes atque dies verſas ; tibi flamma medullis
 Altiùs inſedit, ſequē oſſibus implicat ignis.
 Parcite fallaces puero, jam parcite, lymphæ.
 Ipſæ etiam parcut Nymphæ, quas luſit amantes ; 20
 Ipſi etiam parcut juvenes, quos torſit amantes
 Durus, communis Divûm puer, atque hominum fax.
 Illum etiam montesque feri, deſertaque latè
 Fleverunt nemora, umbroſiſque in vallibus amnes ;

Dum jacet in ripis, nec fonte recedit amato, 25
 Et moriens cura extremum tabescit inani.
 Hæc felix Corydon : dehinc addit Ariona cantu
 Insignem ; resonant omnes & Ariona saltus,
 Et nemora, & montes, atque umbrosæ convalles :
 Vos quoque muscosi meministis Arionis amnes. 30
 Quæ vos, Nereides, tenuit mora ? nam properârunt
 Æquoris exitum pecus omne, armentaue Protei,
 Et curvam phocæ informes cinxere carinam ;
 Cùm nautæ insidiis sibi fata instantia cernens
 Extremum caneret tristis solatia leti : 35
 Qualis Mæandri queritur moriturus ad undam
 Canus olor, qualis rauci per stagna Caystri.
 Vos tamen ô tandem traxerunt carmina, Nymphæ
 Nereides ; tutam cùm per vada falsa secaret
 Supposito delphine viam, in patriamque rediret, 40
 Dulce etiam nunc fila movens testudinis aureæ.
 Quid caneret, nisi cœruleos per cœrula Divos ?
 Oceanum in primis, cujus sanctissima ubique
 Jura tremunt undæ, tumidique sub æquore fluctus ;
 A quo principium deducunt omnia passim 45
 Flumina, sub terram occulto labentia tractu,
 Mox eadem longo redeunt exercita cursu.
 Addit, ut & cœlum, cœlique nitentia testæ
 Contemnat, liquidasque domos præponat Olympo,
 Detentus blandis amplexibus Amphitrites. 50
 Interea vitrea auricomus depascitur igni
 Arva die, vitreo sol nocte expectat in antro,
 Hospitis Oceani mensis exceptus amicis.
 Interea roseis satura ad præsepia glaucæ
 Sufficiunt & flumen equis, & pabula Nymphæ 55
 Divina, ambrosiamque, & Pæoniam panaceam.
 Cætera dehinc etiam canit alti numina ponti,
 Cum Nereo, Glaucoque, tridentiferum Neptunum.

Addit Nereidas centum ; centum addit amores
Nereidum : toto resonant æquora ponto.

60

Huc ades ô Galatea ; ades huc Pisæa Arethusa,
Nerine Galatea, argentea Neptunine.

Restabat, nautam infandum quæ pœna sequuta,
Dicere, quos laqueos tulerit, quos perfidus ignes ;
Pergebatque canens Corydon, dum cuncta referret.

Sed non Sicanium non ille oblitus Amyntam, 66

Omnes quem puerum pastores protinus, omnes
Depereunt Nymphæ : Nympharum semper amores
Ille habet ; ille ipsas urit sævo igne Napæas.

Huc ades, ô formose puer : tibi carmina amantes 70

Grata canunt Musæ ; tibi, magno captus amore,
Ipse suos numeros addit, sua munera, Apollo,
Eque sua viridem texit tibi fronde coronam.

Hæc Corydon, Tyberi nuper mirante, canebat :
Cætera pastores meminere ad flumina Mellæ. 75

ECLOGA III. NICE.

CONJUGIS amissi funus pulcherrima Nice
Flebat, & in solis errabat montibus ægra ;

Atque homines fugiens mœsto solatia amoris
Nulla dabat, luctu sed cuncta implebat amaro,
Flens noctem, flens lucem : ipsam funera montes 5
Lugebant Davali ; Davalum omnia respondebant.

Interea Nymphæ Damon correptus amore,
Vicina ut paucas servabat rupe capellas,
Omnibus ah ! demens sylvis errabat, & agris ;
Atque hæc nequicquam vacuas jactabat ad auras. 10

O quis te nostris oculis, pulcherrima virgo,
Objecit Deus, & visam te protinus idem
Eripuit nobis, sævo ut consumerer igni ?
Sive Dea es nemorum, certè Dea ; sive tibi alta

Undarum dominæ parent maris æquora, & amnes; 15

Illa meo nunquam facies de pectore abibit.

Illam vos etiam mecum discetis amare,

Intonsi montes, vos umbriferæ convalles.

Sive greges inter captabo frigus & auram;

Flumina seu propter salices in valle putabo; 20

Aut agitans instabo aliud quodcunque; tibi ante

Carmina pauca canam, & te pectore suspirabo,

Toto unam te corde. Prius dediscet amare

Gramina ovis, nemora alta feræ, vaga flumina pisces,

Quàm tua de nostris vellatur cura medullis. 25

Si nec erunt Fauni, si nec mihi Oreades ullæ;

Montibus & folis dicam mea carmina sylvis:

Ardebunt sylvæ, montes ardebitis alti.

Quo fugis? ah! Dávalus non hæc post funera curat;

Siste gradum, atque oculis rursus, Dea, reddere nostris.

O tibi si tantum hæc sylvæ, si mollia prata 31

Hæc placeant, libeatque his mecum in vallibus esse;

O has felices sylvas! relicta prata!

Formosas nimium sylvas, formosaque prata!

Formosas valles! sed tu formosior illis. 35

Conjugis hinc mecum, dum carpent grata capellæ

Gramina, facta canes ingentia; ut hostibus unus

Obstiterit sæpe, & prostratas ceperit urbes;

Utque duces victos tot magnis ceperit ausis,

Una eademque die: tecum omnia quæ modo montes

Cantabant ipsi; Davalum omnia respondebant. 41

Alma suum hic tecum non dedignetur Adonim

Flere Venus, tecumque suas sociare querelas.

Ipse autem interea, juxta projectus in herba,

Insignem calathum tibi junco & vimine texam, 45

Et totum miris pergam variare figuris.

Primus erit labor hic, primum hic tamen argumentum

Conjugis extincti funus, miserabile funus;

Dum queritur se non bello, non fortibus armis
 Oppetere, at lento paulatim cedere morbo. 50
 Pallor erit gelido juvenis morientis in ore,
 Et sensim placida claudentur lumina morte.
 Addua aquas juxtà fundet mœstissimus urna;
 Et circumfusæ tudent sua pectora Nymphæ,
 Spargentes stratis violam, mœstumque Hyacinthum.
 Exanimum circumstabunt regesque, ducesque, 56
 Mœrentes; largoque undabunt omnia fletu.
 Parte alia, heroum multis comitantibus, addam
 Longum iter ingressam te, si quod numen eunti
 Conjugis annueret cari producere fata. 60
 Quos non interea Divos in vota vocabis?
 Quas non muneribus cumulabis grandibus aras?
 Omnes sed frustra Divos in vota vocabis:
 Muneribus frustra cumulabis grandibus aras.
 Ibis multa metu suspensa: è montibus altis 65
 Occurrent Dryades, & Oreades admiratæ;
 Nympharumque tibi passim chorus omnis eunti,
 Floribus è variis, viridique è fronde, coronas
 Intextent, sævi solatia vana doloris.
 Cum vero extinctum Davalum sævissimus aures 70
 Nuncius implebit, votis nihil omnibus actum;
 Pallentem heu! subito faciam, ingentique dolore
 Exanimem labi: stabunt circum ilicet omnes
 Collapsam famulæ, gelidamque a flumine lympham
 Rorabunt; gelida vix tu revocare lympa. 75
 Quos ah! dein gemitus, quæ tum lamenta referrem;
 Si possent gemitus junco, aut lamenta referri?
 Crudeles Divos, crudelia fata vocares,
 Crudelem terram, quòd non sponte hisceret, & non
 Te subito orantem miserata hauriret hiatu; 80
 Haud aliter tantum finiri posse dolorem.
 Etrusci montes, testes vos omnia scitis;

Omnia vos mœstæ lamenta audistis; & ipsi,
Dum miseret, celsis de verticibus ululastis.
Nam mihi cuncta senex puero prædixerat olim, 85
Dum moriens teneros commendat Tityrus agnos.

Sic Damon, simul ibat: eum videre vagantem,
Atque hæc nequicquam fera sub nocte canentem
Carmina, nimboris stabulantes montibus urfi,
Montibus, & sylvis, ac littoribus desertis. 90

Illa autem prærupta legens, atque invia saxa,
Nunc hac nunc illac fugere indeprensa, nec usquam
Apparere, freti hyberna furdior unda.

Illam, vos amnes, vos ô, genus omnibus unde,
Sistite, correptamque domum deducite, Nymphæ:
Sola dies poterit tantum lenire dolorem. 96

M. HIERONYMI.

V I D Æ

CARMINA DIVERSI GENERIS.

T E L L U R I.

HAS tibi, terra, fabas, Albæ contermina muris,
 Dat VIDA : in facili tu bona conde sinu.
 Has ferit, esuriem populi miseratus egentis;
 Pallida dum capta sævit in urbe fames.
 Hoc jejuna famem solari turba paratu, 5
 Et teneras poterit capere dente fabas.
 Ille, sua aspectans campum sublimis ab aula,
 Concipiet dulcem pectore lætitiā :
 Hos legere, hos lectis vesci, prædamque virentem
 Vestam humero aspiciet ferre domum saturos. 10
 Quàm juvet his sua vastari populatibus arva,
 Et messes condi in horrea viva suas !
 Tu bona, tu interea, tellus, ne defice jactis
 Seminibus ; nusquam sit prior ulla seges.

ROMA DISCEDENS.

ROMA vale: tibi debeo plurima, quòd mihi per te
 Partum est ingenuis artibus, unde habeam;
 Nec jam egeam, addictus nulli: mihi id est satis abs te:
 Cætera, quæ poteras mî dare, linquo aliis.
 Plusque meis oculis absens te semper amabo; 5
 Et procul, ut colimus numina sancta, colam.

IN QUENDAM.

CARMINE quid carpis, qui nunquam carmine lædit;
 Cui numeri infontes, & sine felle placent?
 Unum id te cruciat, quod vulgi à moribus absum;
 Hincque meis tendis moribus infidias;
 Meque remordentem cuperes tua cernere contra: 5
 Nunquam hoc efficies; candida Musa mea est.

IN COENACULO VILLÆ SUÆ
RONCIANÆ.

HOSPES, si olus, dapesque inemptas non piget
 Cœnare, mecum accumbe, personam exue:
 Natura, disces, quantuli indigeat cibi;
 Ne transmarinis sit opus apparatus.

O D E I.

JOANNI MATTHÆO GIBERTO.

ME me rura juvant mea,
Optatoque diu perfruor ocio;
Per te quod peperî mihi,
GIBERTE, ô animi sola quies mei;
Pro quo mille adeam neces.
Nunc æstus vacuum glandifera juvat
Evitare sub ilice;
Nunc audire Noti murmura garruli
Densas per nemorum comas,
Haud longè scatebris fontis ab algidi.
Nec me desidiæ tamen,
Aut tu nte argueris turpis inertiae:
Canto nam modo carmina;
Ad præscripta modo me sapientium
Emendans animum colo.
Princeps te interea detinet urbium
Roma, principibus viris
Gratum, inter procures nobilem honoribus.
Suspiras tamen, & doles,
Fortunam cupiens per similem meæ.
Mecum, ut sæpe, negotia
Urbana, ac varias sollicitudines
Detestaris, & angeris;
Felicemque vocas me ter, & amplius.
Ut verum fatear tibi,
Permutare negem: tu tamen hæc cape,
Hæc solatia amiculi;
Sortem æqua ut levius mente feras tuam.
Sunt mortalibus omnia
Divisa studia, & munera disparis

Vitæ, ut quisque humeris valet;

Divis cuique suum distribuentibus

Æquo judicio omnibus.

Non fossorve, oviumve arbiter horridus

Clavum temperet urbium.

35

Non, quem templa juvant, curiave, aut forum,

Sulcet divite mercium

Mutator pelagus Carpathium rate.

His tu temporibus datus,

Esses ut patriæ præsidium, ac bonis.

40

Has natura tibi dedit

Artes: hoc dederunt Dii studium tibi.

Ten' dices miserum, rogo?

Nec contentus eris sorte tua dolens?

Urbs te magna Quiritium

45

Mirata est puerum, publica munera

Tractantem graviter, diu.

Vix nunc quarta tibi condita olympias;

Regum consiliis tamen

Jamdudum gravibus conscius interes.

50

Omnes Italiæ angulos

Fecisti meritis jam memores tui.

Omnis jam tibi Gallia,

Germanusque ferox funera nil pavens

Debet; debet atrox Geta;

55

Debent Sauromatæque, & Morini ultimi;

Debent instabiles Scythæ;

Et tellus ubicunque est habitabilis.

Sed nihil est quoque, si sapis,

Quòd nostra hæc inhies usque adeò otia.

60

Ipsi quærimus indies

Doctrina, studioque hanc sapientiam;

Quam nec forsitan assequi

Unquam fata dabunt, aut labor irritus.

I.

C

14 M. HIERON. VIDÆ

Hujus tu nihil indiges :

Fers tecum puer hanc matris ab ubere,
Raro munere Cœlitum ;

Externaque tibi nulla opus est ope.

O D E II.

LEONI X. PONT. MAX.

ECquis ô lætam, LEO, gratus urbem
Erigit rumor, fera te parare
Barbaræ, jam jam Latio imminenti,
Funera genti ?

Maſte, qui tantos animos ſuperbus
Concipis : magnis nova te triumphis
Gloria invitat, nova laurus, ô ter
Maxime regum.

O diem illam, qua, rediens in urbem,
Arduis figes ſpolia ampla templis ;
Quem duces omnes ſacra Vaticanani ad
Limina ducent !

Antè deſecti capita alta reges
Efferi incedent : minor ibit ille,
Qui, modò devictò Oriente, Romæ
Dira minatur.

O ubi hîc captas numerabis urbes,
Et ducum vita exuvias carentum ;
O tuum quæ tunc meritò laceſſent
Gaudia pectus !

Ergo age, arrectam Auſoniam, & paratos
Publica Europæ voca ad arma reges ;
Iamque ſpumofum videam latere
Clafſibus æquor.

Hoc avent omnes Itali, exterique :
Geſtiunt cunctis animi ; paratur

C A R M I N A.

15

Martis ad præclara opera, & labores,
Pulchra juvenus.

Ipse ego, quamvis aliâ nitere
Mens erat lauro, ardeo nunc amore
Martis, armorumque: tui relinquunt
Phœbe calores.

30

Nunc vocant artes aliæ: juvet me
Iam gravem ferri strepitum, tubasque
Horridas audire; juvet ruentes
Cernere turmas.

35

Iam mihi densum videor per agmen,
Casside inclusus caput insuëtum,
Funera horrendum fera fulminanti
Spargere dextrâ.

40

Non ego pro te, laribusque, & aris,
Horream extremos penetrare ad Afros;
Non ego Xanthum galea cava po-
tare nec Indum.

Pulveris multum patiensque solis
Ibo, quò Bellona vocabit, & Mars,
Hostium irrumpens cuneos, athena
Luce coruscus.

45

Est mihi pectus, mihi sanguis, & vis
Vivida; est præsens animus: trementi
Barbari tellure cadent mea sub
Cuspide reges.

50

Ante me haud alter vacuus timoris
Audeat muros superare capti
Oppidi; nemo prior obstinatas
Rumpere in arces.

55

Forfan &, vestros aliquis triumphos
Dum canet vates, Asiam, Africamque
Cedere, & victum juga vestra ferre
Protinus orbem;

60

16 M. HIERON. VIDÆ

Me quoque heroas memorabit inter
Maximos: noscent animæ in periclis
Prodigum, expertemque metûs, futura
Secula, VIDAM.

O D E III.

JO. MATTHÆO GIBERTO.

HOC est olorum, dulciùs ut canant,
GIBERTE, semper, quos senium premit;
Illisque solis est senectus
Usque adeò potior juvena.
Non id sacratìs vatibus accidit,
Placere cantu Musa quibus dedit:
His obstat usque obliviosa,
Consiliis melior, senectus.
Ubi ligatus sanguis hebet gelu,
Languentque vires; mentem aliæ ilico
Curæ fatigant; suntque semper
Postera deteriora primis.
Natura rebus cuique suum dedit
Tempus, quod ultra non bene progredi est.
Non semper idem floret annus,
Aut foliis filüæ virescunt.
Lætis nitorem tristis hyems agris
Aufert, procellis atque gesu potens:
Nec se recognoscit sepulta; &
Sub nivibus stupet alma tellus.
Quid? qui ruenti non semel obstitit
Hosti, ut trementem destituit vigor,
Sedet sacramento solutus,
Et pueris sua facta narrat.
Tu me tamen vis versibus immori
Ævo reclamante, & juveni aptius

CARMINA.

17

Subire discrimen, meamque
 Sollicitans hyemem fatigas.
 Ne coge, siqua forte nitefcimus,
 Luci priori infpergere nubila: 30
 Iam fas Camœnis abdicato
 Sit mihi ponere pleſtra & artem.
 Vos ô, quibus vis, & vigor integer,
 Dum fervet intus laudis adhuc amor,
 Perſtate, certatimque læti 35
 Vela date egregio labori.
 Mollem ſenectam me deceat magis
 Traducere intra Socraticam domum,
 Dum cogito quæ fit beatis
 Poſt cineres animis voluptas. 40

O D E IV.

CLEMENTI VII. PONT. MAX.

CLEMENS, iniquis temporibus date,
 Tu ſemper alto pectore maxima
 Verſas, & urgeris regendo
 Sollicitis ſuper orbe curis. 15
 Clades receptæ nunc etiam tibi
 Fruſtra recurſant, nec requieſcere
 Sinunt moleſtæ, dum peritus
 Mente caves vigili in futurum.
 Quieſce tandem, & cuncta videntibus
 Hæc linque Divis: vive; nec omnibus 20
 Angare, defraudans querentem
 Uſque adeo genium, diebus.
 Reſ ipſe ſummus cœlicolũm arbiter
 Noſtras profundo numine temperat; 25

18 M. HIERON. VIDÆ

Causisque causas usque nescit
 Perpetua in seriem catena,
 Quam nulla possit vis hominum, aut Deum,
 Loco movere: hinc dura necessitas
 Illa, illa, non æquos labores,
 Aut homini bona fert inempta.
 An tu illa, nostris quæ modò vidimus
 Bacchata terris, bella, tot urbium
 Graves ruinas, tot virorum
 Funera, perpetuasque clades,
 Præsente quamvis consilio potens,
 Solo Latino avertere quiveris?
 Deique decretum refringas,
 Duro adamante tot antè seclis
 Incisum? avorum hæc parturiit scelus;
 Delicta patrum his nos agitant malis,
 Nostro & merentes crimine; illi hæc
 Semina post obitus relinquunt.
 Tu morte pejùs militiæ sciens
 Bellum horruisti semper, & aleam
 Periculofam, pace certus
 Cuncta pati potiùs manente.
 Te bella circum, te tamen undique
 Venere, (inevitabile erat malum)
 Longeque deductæ haud volentem his
 Motibus implicuere causæ.
 Pejora multò nunc quoque plurima
 Nobis minantur fidera, nì Deus
 Ille ipse placatus reflectat
 Consilia in melius severa.
 Orandus ille est: ipse potens enim
 Unus morari, quæ properant, mala;
 Solusque, quam præfixit olim,
 Ipse potest abolere legem.

15

20

25

30

35

40

45

- 15 Nostros rogatus forsitan annuet
 Votis : ab alto plurimus æthere 50
 In nostra dilapsus benigno
 Pectora numine se refundet.
 Sed antè mens est cuique latentibus
 20 Purganda morbis : sunt quoque luridi
 Mores retractandi ; nec ultra 55
 Progrediendum iter institutum.
 Tu sacra verò, tu pater, ut decet,
 Tractabis, aris præficiens bonos ;
 25 Proculque sacris inquinatum
 Vulgus honoribus amovebis. 60

O D E V.

P A C I.

- 30 **P**A X alma, dulce ubique nomen gentibus,
 Inter Deos pulcherrima
 Pulcherrimos, quàm me tui expectatio
 Torquet morantis ah nimis !
 35 Tuumne, Diva, vivus adventum ampliùs, 5
 Tempus videbòne aureum ?
 Unquamne erit, mundum his tenebris oblitum
 Tuo ut serenes lumine ?
 Quando expetentem me, Dea, spe id irrita,
 40 Tanto beabis munere ? 10
 Vereor, laboriosa ne longè priùs
 Vincat senectus languidum,
 Quàm rursus urbes divites conviviis
 Ludisque distinerier,
 45 Quàm rura videam cantibus lætissimis 15
 Omni sonare ab angulo ;
 Unisque ventorum duellis æquora
 Metuenda, non Martis dolis.

Ut omne telum pereat, ut Chalybum genus

Haud nominetur ampliùs:

Ut regum avarities, & ambitio impotens

Sepulta sit sub æquore.

Absente te, vix uberes alunt agri

Nunquam colonum desidem:

Præsente verò, nuda saxa qui colit,

Vel dormiens, bonis fluit.

Tu grata Musis, tu in foro versantibus

Places, & urbi præfides.

Tu merce transmarina opes parantibus

Voto invocaris publico.

Te divites, te ubique pauperum greges

Laboriosi prædicant.

Tibi viri, tibi pudicæ mulieres

Prægestientes supplicant.

Tui senes, tui pueri amantissimi;

Tui omnis ætas appetens.

Tu, si quid est mortalibus boni uspiam,

Id una nobis comparas.

Tu sanitatem gentibus, sacraque, & opes,

Et victum, & annonam, & merum,

Securitatem, literas, & otium,

Et nuptias, & liberos,

Vitamque tandem affers, amica cantibus,

Adversa verò luctibus.

Tui simul Mars hauserit pedis sonum,

Faceffet hinc celerrimus:

Simul quiescent furta, cædes, vulnera,

Strages, ruinæ, incendia,

Tot orbitates liberorum, tot stupra,

Crebrique raptus virginum.

Nec audietur ampliùs clangor tubæ,

Viros cientis ad necem;

Invenemque vellentis tenellæ ab conjugis

Gremio metu inspersum genas.

Quæ, pluraque viri si viderent principes,

55

Cùm bella initio cogitant ;

Vel abstinerent, vel quibusvis ponerent

Mox cœpta conditionibus :

Neque eos libido, neque adeò ageret gloria,

Ut perderent cæci omnia.

60

Istis si ego ab malis procul tandem absiem,

Tranquillitati redditus ;

Videamque pendentes acervos arduis

Scutorum ubique postibus,

Araneorum fila quos obduxerint

65

Nigros vetusto in pulvere ;

Ensesque rursus, ferreasque cuspides

In vomerem conflarier ;

Vitam haud recusam pauperem traducere,

Fodiens agrum incurvus manu.

70

Saltem animus, ablatis mihi his terroribus,

Quiesceret liberrimus.

Possam laborem versibus solarier,

Cinctus olea canum caput ;

Et nocte pauculos revolverem libros,

75

Vel imbre detentus die.

O Diva, largitrix bonorum una omnium,

Quo te vocabo nomine ?

Quibus te honestis efferam præconiis ?

Dignum unde te verbum exprimam ?

80

Opulenta salve : jam recurre huc aurea,

Et nos tuo vultu bea.

EPISTOLA I.

IOANNI MATTHÆO GIBERTO.

SCilicet hæc etiam nostrorum summa malorum
 Defuerat, GIBERTE, mea ut tu sola voluptas
 Eriperere mihi longinquas missus in oras?
 Saltem ego si tecum consors, sociusque laborum
 Venissem, non infelix mihi, Diisque viderer 5
 Invisus penitus: tibi si non utilis essem
 Consiliis, quando ante alios te maxima Pallas
 Edocuit, mentemque aspirat Iuppiter altam;
 Attamen hæsissem lateri fidissimus unus
 Usque tuo, quascunque oras tecum ire paratus. 10
 Ipse ego prima viæ tentare pericula possem,
 Perque nives altas vestigia figere primus,
 Quæ tutò mox tu quires servare sequendo.
 I tamen, & magnis de rebus comminùs altos
 Pro patria intrepidè reges affare, decusque 15
 Tutare Italiæ, libertatemque tuorum,
 Teque adeò egregiis clarum fer ad æthera factis.
 Interea solis agitans in montibus ævum
 Infelix ægrum Musis solabor amorem;
 Si te absente tamen venient ad carmina Musæ, 20
 Nec mihi longè abiit tecum irrevocatus Apollo.
 Nempe canam semper MEDICUM facta ampla tuorum
 Præclaræ decora alta domûs, qua sospite nunquam
 Italiam amissam, libertatemque fatebor;
 Fata licèt semper cœptis ingentibus obstent, 25
 Atque ideo LEO mortales modò liquerit auras,
 Ereptus mediis (sic Dii voluere) triumphis.
 Invidit libertatem fors læva ruenti
 Italiæ, invidit partum decus: omnis in illo
 Spes penè extincta, & moriens secum omnia vertit. 30

Tu tamen interea tanto, GIBERTE, dolori,
Tam iusto parce ô gemitu, & mortalia tecum
Versa animo, cautusque viæ te crede periclis,
Nec tibi tam vilis vitæ sit facta cupido.
Forfitan &, siqua est benefactis gratia, & usquam 35
Præmia sunt laudi sua, reges advena amicos
Invenies, tua magna quibus notissima virtus.
Ne tamen ô dulcem Ausoniam regionibus ullis
Posthabeas, caram neve obliviscere Romam :
Rumpe moras omnes, & caris reddere amicis. 40
Ipse tuum expectans redditum his in montibus aras
Muneribus cumulo magnis, Nymphasque precatus,
Omnibus intacto voveo de flore coronas.
O illum mihi si concedant cernere amica
Astra diem, cùm tu, extremis mihi redditus oris, 45
Narrabis moresque hominum, diversa locorumque
Ingenia, atque exhausta viæ quæcunque pericla !
Si verò ante tuos redditus me corpore fata
Exolvens isto, fert ut præfaga mihi mens,
Dum desiderio, magnoque absentis amore 50
Tabescens, longum nequeo perferre dolorem ;
Tecum erit hæc anima, & passim te amica sequetur
Perque nives altas, perque aspera frigora Rheni :
Sic saltem tua me tunc cernere facta juvabit.
Tu demum rediens, nostrum si forte sepulcrum 55
Aspicias, præter penitus non immemor ibis.
Non lacrymas (neque enim tanti mea funera) posco :
Mi sat erit, tacito tecum si pectore dices,
Et nostri non est expers hic pulvis amoris :
Tum mihi terra levis, placida tum in morte quiescam.

EPISTOLA II.

SCIPIONI VEGIO MEDICO.

PHœbo alius voti reus, herbarumque potenti
 Thura ferat nato, sacrasque exuscitet aras :
 Ipse meis, VEGI, semper celebrare donis,
 Semper honore meo; te numinis instar habebo.
 Ipse suas artes ultrò, sua munera Apollo
 Concessit tibi, nec primos habet alter honores.
 Tu revocare animas in lucem corpore functas
 Faucibus ex orci, atque hominum producere fata;
 Tu potes in media cymbam Styge sistere onustam,
 Et vetitam nautæ seniori avertere prædam. 10
 Quicquid ero posthac, quicquid mea cura laborum
 Atque operum tentabit, erit, VEGI optime, munus
 Artis opusque tuæ : tua me solertia vitæ
 Reddidit in medio jactatum vortice leti.
 Stabam indeprento consumptus languida morbo 15
 Membra ; lues penitus totos exederat artus.
 Circùm aderant omnes ægræ, mea lumina, Musæ;
 Atque mihi incœptam, miseri solatia leti,
 Tendebant frustra palmarum è fronde coronam;
 Quam mihi Idumæo sub vertice festinârunt, 20
 Dum canerem unigenæ crudelia funera regis.
 Hic mea inexcitus tu lumina sponte subisti;
 Ipsa salus tecum pariter mihi visa subisse.
 Ut vidi, ut penitus fugit de corpore languor,
 Atque suum rediit membris in pristina robur! 25
 Quò tibi, quas potero, tanto pro munere grates
 Semper agam; & tibi nunc, utcumque hæc carmina
 Tu vero exigui munus ne despice amici; (pango.
 Et servâsse pium non dedignabere vatem,

Tot titulos inter, procerum post nomina tanta, 30
Pæoniis quos tu succis à morte reduxti.
Nec me post ipsos pigeat subnectere reges.
Servatos; non me tibi gloria sospite nulla est.
Si mihi opes regumque genus læva astra negârunt
Nascenti; at mihi casta domus, sine labe penates; 35
Est animus, qui vincat opes, regumque coronas,
Contemptu rerum rectique insignis amore.
Forſitan ii merito tibi debita præmia solvent,
Aurum ingens, gemmasque, & latis prædia fundis:
Ipſe ego nil horum; ſed, dum mihi vita manebit, 40
Te, munusque tuum memor imo in pectore condens,
Servabo uſque recens; nulloque abolebitur ævo.
Præterea, ſi quid poterunt quoque carmina noſtra,
Quicquid agam, quicquid Muſis ſuadentibus edam;
Semper eris mecum tentati muneris auctor. 45
Auspice te, juvet incœpto me carmine regem
Cœlicolûm canere, & Muſas ſuper aſtra vocare;
Atque inter Divûm ſit dulce ſenefcere laudes:
Te ſine nulla meis accedet gloria cœptis.

GELEMI VIDÆ & LEONÆ
OSCASALÆ PARENTUM
MANIBUS.

HIC tamen umbrosum nactus nemus, hîc loca sola,
Ne mea quis carpsit nîmiùm lamenta severus,
Et nîmiùm teneros fletus irriserit asper,
Mecum indulgebo luctu sub Tusculo alto,
Et lacrymis oculos explebo, & pectora planctu. 5
Luce querar, noctemque meis ploratibus addam.
Quod solum reputans præfaga mente verebar,
Unde meis posset fortuna illudere rebus,
Accidit. Acta ratis prope jam mea tuta tenebat,
Tot pelagi è scopulis victrix, portuque subibat. 10
Non ego Palladias nequicquam industrius artes
Tentâram: abstrusas jam rerum accedere causas,
Jam poteram varios cœli deprendere motus,
Et liquidos radio mundi describere tractus.
Jamque canebar animis superans, audaxque juventâ, 15
Quæ nulli cecinere: LEO jam carmina nostra
Ipse libens relegebat; ego illi carus, & auctus
Muneribusque, opibusque, & honoribus insignitus.
Omnia erant mihi læta: animo nihil ampliùs ultrà
Optabam; cunctis sat erat factum undique votis; 20
Et digito cœli contingere summa videbar.
Ecce, repente autem stridens infibilat Euris;
Æquora turbantur; portuque avellor ab ipso.
Ecce, repente ruens mihi acerbus vulnerat aures
Nuncius, atque ambos docet amisisse parentes; 25
Antè quidem genitorem, ægram subitò inde parentem:
Fulmine quo duplici afflatus jaceo: omnis abit mens,
Omnis & exanimi fugit de corpore sensus.

Heu genitor mihi adempte! repens, heu mater adempta
 Non ego vos posthac, non amplius ora videbo (ta!
 Cara: semel saltem ah! licuisset utrumque tueri 31
 Ante obitus, vestraque oculos saturare figura,
 Congressuque frui, farique novissima verba.
 Ah dolor! ah pietas! non flens morientia pressi
 Lumina, funereum non sum comitatus honorem. 35
 Non potui vestro vobis in tempore adesse,
 Gratus luce magis, vita jucundior ipsa.
 Non potui vobis spectabilis affulxisse,
 Cùm mihi mutato cursu fortuna veniret
 Lætior, & nunquam optatos offerret honores: 40
 Quos adii vestri tantùm memor, haud mihi parcens;
 Cui placitam Musis potiùs traducere vitam
 Fixum erat, atque humilem rerum altas discere causas.
 Vobis conspicuos unis ingressus honores,
 Subdere colla jugo potui malè sueta, manusque 45
 Victus sponte dedi, haud onus averfatus iniquum;
 Quæ mihi cuncta olim (tibi enim commercia Divùm)
 Prædixti toties, venturi præscia, mater.
 Vos unos agitabam animo, vestraque fruebar
 Lætitia exultans, & gaudia vestra fovebam; 50
 Mecum animo versans, quàm vobis illa futura
 Læta dies, qua me vestris amplexibus urgens
 Irruerem improvisus ad oscula, vix bene utrique
 Agnitus, insolitis titulis, & honoribus auctus
 Scilicet, & longo tandem post tempore visus, 55
 Dum tenuit me Roma, humili vos sede Cremona.
 Una erat hæc merces tantorum digna laborum:
 Mens erat in gremiis studio jacere omnia vestris
 Parta meo, & tantùm vestros exponere in usus,
 Ut fuerat par. Vos claras me scilicet artes, 60
 Re licet angusta, potiùs voluistis adire,
 Quàm genere indignis studiis incumbere nostro.

Atque ideo doctas docilem misistis ad urbes ;
 Quamvis in nostris lusisset lubrica rebus
 Jampridem fortuna, & opes vertisset avitas, 65
 Et res fluxa alias potius revocaret ad artes.
 Quicquid opum hinc, quicquid nobis accessit honorum
 Vestrum est jure: fuisset sat mihi cernere coram
 Lætos, atque meis gaudere laboribus ambos:
 Ut volucrum perhibent inimicam fontibus hydris, 70
 Esse piam; memoremque parentibus indulgere,
 Invalidisque suo venatu tendere vitam.
 In tota nihil esse domo me dulce fuisset,
 Et nūtus servare, & jussa capessere vestra
 Subjectum, ac positis famulari fascibus ultro. 75
 Nil unquam, nisi quæ vestris placitura fuissent
 Auribus, effari potuissem; sæpe ego ficto
 Tristia celâsem, mentitus gaudia, vultu,
 Ne vos afficeret, si quid me carperet intus.
 Quicquid amarum, in me latuisset, quicquid acerbum:
 Ad vos arte pia transissent dulcia tantum. 81
 Tædia me vestræ cœpissent nulla senectæ;
 Nec quæ multa solent vitia, atque incommoda in illa
 Esse ætate, meos poterant avertere sensus.
 Cum spueret vestrum alteruter gravis, exque crearet 85
 Plurimus, & rauca conspergeret omnia tussi;
 Nulla horrescentis vultu asper signa dedissem,
 Cuncta ferens: vos ætatis namque antè tulistis
 Plura immunda meæ, cum cultus nescius infans
 Fœdarem toties in cunis humida strata. 90
 Siqua autem vobis cassa atque incondita verba
 Exciderent (quando rerum illa est immemor ætas)
 Riderem mecum: omnia pro puerilibus essent
 Lusibus illa mihi, ceu vos risistis & ipsi
 Ad teneros lusus nati, imperfectaque verba, 95
 Cum primas vix inciperem rudis edere voces.

Et quando mihi religio sobolem abnuit, ambo
 Cara fuissetis mihi pignora, dulcis uterque,
 Ceu puer, in nostra qui parvus luderet aula:
 Cuncta, utcunque forent, mihi dulcia vestra fuissent.

Infelix, caris quicunque parentibus audet 101

Dura loqui, aut aliud furiis immanius actus
 Moliri: extremas in mundi protinus oras
 Ferte nefas; nostro nusquam memoretur in orbe.
 Quod mare, quæ tellus portentum tale feretis? 105
 Ferte procul nulla unquam religione piandum.

Scilicet iis, per quos jucunda luce fruaris,
 Lucem adimas ingratus; & almi luminis usum
 Eripias, per quos almu tibi lumen obortum est?

Ah! mihi ne tantum sit credere: barbara corda 110

Vix capiant Græis per ludum inventa poetis;
 In natos cum tantus amor, cum tanta parentum
 Sit pietas, quibus ut proferrent fata, subirent
 Ipsi mille neces, nec quicquam est dulce, peremptis
 Pignoribus, mœrent orbi, vitamque morantur 115
 Invisam, nii debentes cœlestibus auris.

Idcirco, ut duram natis avertere possint
 Pauperiem, miseramque famem, tot adire labores
 Cernimus, & certis ultro se offerre periclis.

Non me adeò fugit, quantis, pater optime, curis 120

Anxius, aut quanto indulgebas sponte labori,
 Ut mihi res tenues per tot discrimina rerum
 Eriperes tantis bellorum fluctibus, ut nil
 Detractum, licet irent tempora dura, periret.

Tu quoque, sancta parens, variis exercita curis 125

Pro nato quas non aras, quæ non sacra adibas
 Templâ! quibus non tunc onerabas æthera votis,
 Caro cuncta timens capiti, bona cuncta precata!

Ut mihi ad ingenuas nitenti desuper artes

Auxilium foret, & favor omnipotentis Olympi; 130

Et fors usque comes crescenti innexa veniret
 Virtuti, quæ nos ad opes efferret avitas :
 Præcipuè, mihi ne maculæ ob contagia turpes,
 Aut animi pestes, commerciave ulla nocerent ;
 Sed mihi mens puro foret usque in corpore pura, 135
 Ductaque ad extremum inculcata adolesceret ætas,
 Omnibus ornatum dum vis excellere rebus.
 Quæ vobis meritis pro tantis mutua contrà
 Persolvam infelix ? quæ vobis digna rependam,
 Cum mihi sint & opes, animus quoq; & ampla voluntas,
 Idq; unum affectarem ? — ast ô mortalia nunquam 145
 Gaudia plena satis, nunquam secura voluptas !
 Aut aliquid cumulo semper deest, aut revocat se
 Fors infida repente, oculosque avertit amicos.
 Fallaces hominum spes ! heu nostra irrita vota ! 145
 Nil firmum satis, aut stabili munimine tutum.
 Omnia in humanis rebus dubia, omnia nutant.
 Vos mihi, læta forent cùm cætera, fata tulerunt ;
 Queis sine dulce mihi nihil est, nec amabile quicquam.
 Accipite has saltem lacrymas, hæc carmina mœsta, 150
 Quæ longum nati absentis testentur amorem.
 Salvete æternùm cari, atque valete, parentes :
 VIDA GELELME vale : vale OSCASALA LEONA.
 Sit precor ô vobis requies æterna sepultis ;
 Sit lux, quæ vestris, æternùm affulgeat umbris. 155

IOANNI MATTHÆO GIBERTO,

VERONÆ EPISCOPO, NON IN APO-

THEOSIN RELATO.

QUI poterat fluxis unus succurrere rebus,
 Atque hominum lapsos revocare in pristina mores,
 Cœlestum æquiparans mortali corpore vitam,
 Occidit ante diem, & spes nostras morte fefellit.
 Scilicet omnipotens genitor mortalia nondum
 Respicit; humanis sed adhuc irascitur ausis. 5

Spes mihi pacis erat, res citra posse ruinam
 In melius verti, dum se & sua quisque retractat
 Hoc duce, & egregias priscorum accingimur artes.
 Hujus enim simulatque Atheism lux propter amœnum
 Diffulfit, squalens ad tantum protinus omnis 11
 Obductos oculos passim jubar extulit orbis.
 Fortunatæ Atheis ripæ, collesque beati,
 Tam prope tam clarum quibus unis cernere lumen
 Contigit, & primos tam sancti sideris ortus. 15
 Tuque adeò, Verona, poli acceptissima regi,
 Qui talem Siculis partum usque accivit ab oris,
 Sacrorum ut tibi præficeret, morumque magistrum
 Esse daret; nec se penitus mortalibus ægris
 Subducens pietas, terrenas linqueret oras: 20
 Sed dictis ille, & rebus, rectique, piique
 Cordibus in nostris priscum renovaret amorem.
 Illum ideo à teneris regum in penetralibus altis
 Educi voluit, summisque assuescere rebus.
 Mollis adhuc tenero cum vix pubesceret ævo, 25
 Jam tum, Romulei accitu patris, atque senatûs,
 Illum Roma orbi mirata est jura ferentem;
 Miratique duces pacis præscripta notantem.

Hinc acris vis illa, animi decora alta superbi,
 Semper celsa petens, & nil mortale agitans mens: 30
 Prodigæ mens vitæ, nec habendi obnoxia amor.
 Nullæ non animis curæ cœlestibus æquæ
 Illum habuere: procul fuit omnis vana cupido;
 Et quæ multa hominum exercent præcordia pestes.
 Unus amor recti, sanctique arresta cupido 35
 Una erat; & totum capiebat pectore cœlum.
 Ille, viam ingrediens, longè nos ante volabat,
 Attollensque facem dextra vibrante coruscans;
 In tenebris nostras lustrabat lampade mentes,
 Et recti justique vias dabat esse patentes; 40
 Illius impressis ponens vestigia signis,
 Qui Deus humanos, mortì obuius, induit artus.
 Utque Dei ille animo observabat facta sequaci
 Æmulus, humanis quantum fas viribus ulli;
 Sic nobis, quibus est is honos, parque insula cingit, 45
 (Atque utinam quoque par virtus, visque æmula mentis).
 Illius ad speculum nostros componere sensus
 Cura erat, & vitas hominum formare colendò.
 Ille quidem, metuens, ne sese gloria inanes
 Tolleret in ventos, semper benefacta tegebat, 50
 Dissimulansque premebat humi se sponte jacentem.
 Attamen usque suo tralucens igne micabat
 Proditus; & quo se premeret magis, hoc magis altum
 Ore sonans cunctas tollebat fama per urbes.
 Multi illum populi, multæque per oppida gentes 55
 Optavere ducem, sibi que ascivere magistrum:
 Mortalesque adeò, quàm densa in nocte jacerent
 Oppressi, admonitos, vitæ tædere prioris
 Cœptum erat: hìc illic flentes admissa per urbes
 Longè alio versi incipiebant vivere sensu. 60
 Jam sacris cedebat, ubique coercita frenis,
 Fraudumque scelerumque licentia; jam nova rebus

Mutatis facies mortalibus apparere.

Jamque sacerdotes casti ; jam pectora virtus

Nunc meliora hominum, recti modò inhospita, habebat ;

Jam templis antiquus honos, jam debitus aris 66

Cultus erat ; cunctique suos desuescere mores

Sponte sua ; priscumque ætas meditarier aurum

Decolor, & versis hoc sole nitescere rebus :

Omnia lætari ; spes heu ! sed pascere inanes. 70

Cuncta Euri volucres sparserunt vota per auras.

Namque ecce in medio cùm vere tepentibus auris

Jam viret omnis ager, cùm mille coloribus arva

Picta nitent, tenerasque omnis sese induit arbos

In frondes, tolluntque caput fata, & omnia rident ; 75

Tum tacitis spes agricolis accenditur ingens,

Et cupidas penitus subeunt nova gaudia mentes,

Ah ! nimiùm ignaris, sibi cœlo quanta paretur

Tempestas : namque ecce ruens venit horrida grando,

Spemque anni una dies aufert, tot acerba labores. 80

Hæc, Verona, tuum, populata est horrida agellum

Tempestas, qui cultus erat, qui floribus omnem

Afflabat latè circùm bene olentibus oram.

GIBERTO moriente perit labor irritus omnis ;

Præside quo, tollens caput aurea sidera adibas, 85

Ut priscos jam non malles Zenonas apisci.

Occidis, ô nostri decus, & lux unica secli ;

Occidis, & rursus nos alta in nocte relinquis.

Te moriente, simul toto detractus Olympo

Sol penitus, rebusque videtur lumen ademptum. 90

In pejus jam cernere erit ruere omnia rursus,

Et bene cœpta iterum retro prolapsa referri.

Ut pro te cunctantem animam prior ipse dedissem,

Tercentumque alii, quorum minùs utilis ætas,

Et virtus ! longo tu vita dignior ævo. 95

Ipse mihi in cunis videor ceu mollibus infans

Desertus, media quem somnus nocte reliquit ;
 Cùm sibi nutricis sentit solatiâ blanda
 Deesse, locum querulis omnem vagitibus implet.
 Cujus ego admonitu posthac componere vitam ; 100
 Cujus ego impressis niti vestigia signis ;
 Quo duce tendere iter potero per devia cœptum ?
 Circum errant umbræ, tenebrisque involvor obortis ;
 Jamque magisterii, quodcunque est, pœnitet hujus :
 Quî potero dux esse aliis errantibus ipse 105
 Obsitus, & nigræ noctis caligine pressus !
 Tu mihi lumen eras, tu fax, tu præuius ignis :
 Te sine nil dubiis mihi mens confidere rebus :
 Omnis nostra perit penitus fiducia tecum.

Tu, cœlestum agitans mortali corpore vitam, 110
 Oblitusque hominem, & cœli cava nubila tranans,
 Ardua terrarum nos linquere mente jubebas ;
 Ostendensque, breves quàm sit mortalis ad usus.
 Conditio, quàm nos fluxos natura creârit ;
 Suadebas, contra vulgi communia vota, 115
 Mortales contemnere opes, contemnere honores.
 Et si dives opum flueret tibi copia semper ;
 Dives opum, tibi parcus eras, sed largus egenis.
 Hinc etiâ, quæ tantùm alios quæsita fatigat,
 Sæpe oblata, altâ spreta est tibi purpura mente. 120
 Longè alios flagrans inhiabas corde rubore :
 Si tibi fors unquam, si tempora fortè dedissent
 Pro templis arisque tuum effudisse cruorem,
 Atque ita purpurea caput insignire corona.
 Nullum ideo horrebas discrimen sponte subire, 125
 Jam duris animum assuetus quæcunque ferendo.
 Et siquando (etenim virtus obnoxia semper
 Ictibus, infestique pios odere profani)
 Horrida tempestas te contra fortè coorta est ;
 Inconcusso animo te fluctibus opponebas 130

Omnibus, & fractas temnebas arduus undas.
Nec tamen auctores noxæ cum perdere posses
Ipse tuis opibus, sævibas ultus in ipsos;
Sed veluti meritos benè amica mente fovebas,
Et caros inter nullo discrimine habebas, 135
Tantum illis meliorem animum, mentemque precatus.
Quæ nos erudiens propiora exempla docebas
Ultrò ignominiam ferre, & convitia multos
Æquo animo, & mala sponte patis; mentemque benignam
Concipere in meritos malè; nec sua præmia cuique 140
Reddere pro meritis; sed amando uno ordine habere
Æquè omnes, studia illius præclara secutos,
Qui, moriens nostro pro crimine, versus ad astra,
Orabat veniam letum intentantibus ipsis.
Atque ideo tibi vita fuit discrimen ubique, 145
Et labor; humanis dum te pro viribus effers,
Terrenisque animo quantum pòtes eximis oris,
Assiduum ducens contempto fœdere bellum
Cum scelerum invictis auctoribus, undique duris
Hostibus objectus, quos in te armabat Erinny 150
Addita, & infernis tibi erat certamen ab oris;
Corporeisque animo obluētatus pestibus acri,
Gaudebas varios nunquam tibi deesse labores,
Et tibi ludus erant certamina, cuncta ferendo.
Nunc tibi parta quies, tibi pax secunda laborum. 155
Et quamvis nos imbelles, orbique relictī
Tristemur; quamvis fœsis Verona capillis
Sæviat, & mœstis ululatibus impleat auras;
Tu tamen ô pelagi tantis defuncte periclis,
Tot maria emensus, tot tempestatibus actus, 160
Optato frueris portu, & tuta arce receptus,
Despicis errantum casus, miseratus ab alto,
Et nostros ope, sancte, levas propiore labores.
Quandoquidem Superam domus illa, impervia vivis,

Nunc tibi aperta patet, patet alti janua cœli; 163

Lucis inaccessæ diffuso lumine fulges

Aureus, & quo cuncta beantur, sole reluces;

Quasque preces longè fundebas nuper ad auras,

Nunc Patris ad solium omnipotentis faris ad aures.

Et quamvis cœli nondum dignentur honore 170

Mortales, noctis densa caligine pressi;

Tu tamen æternum titulis florentibus ævum,

Immixtus superis, agis altis ætheris oris.

Tot divos terra genitos veneramur ad aras

Projecti, quorum tantùm benefacta minores 175

Credimus, & tenuem vix famæ acceperimus auram:

Verùm oculis tua nos his hausimus aurea facta,

Irreprensâ, sacro Divûm dignissima honore.

Scilicet adveniet, nec fera morabitur ætas;

Cum te mortales vulgò per templa, per aras, 180

Ore sonent, humilesque vocent in vota, tuique

Nominis objectu supremi numinis iras

Placabunt, statuentque tuo de nomine templa.

Spero equidem, Pater omnipotens tua nomina ab alto

Audiet ad tumulum orantes; tu, vota secundans, 185

Quæ non humanis opibus, non artibus ullis

Conferi possunt, cunctis mirantibus edes;

Et tabulas templo testantes omnia figent.

Jamque hujus mihi nescio quid rumoris ad aures

Repit, & hanc in spem vicinas erigit urbes. 190

Illum carminibus me in secula mille juvabit

Æternis aperire diem, sacrisque dicare

Annua, quæ feri celebrent toto orbe nepotes.

Interea mihi sanctus eris, mihi sideris instar

Ætherei, unde meæ veniat lux plurima nocti. 195

Jamque adeò magnis magnum decus addite divis,

Jam votis hominum assuescens, GIBERTE, vocari,

In melius flecti cœptis ne desicce rebus.

Et quanquam nos arma premant, hostisque superbus
 Victor ovans sævo nostros terat undique bello, 200
 Et pulchræ Italiæ immineat, sacrisque Quiritum
 Mœnibus, atque orbis raptis aspiret habenis;
 Haud tamen ipse velim super his te multa moveri
 Nunc primùm, primasque preces consumpsisse precando.
 Sunt alii, quibus hæc curæ, toto æthere Divi. 205
 Ipsa Dei genitrix, cœli regina, periclo
 Huic aderit, natique pedes complexa tonantis
 Nos tutos dabit; & si præstet, ad otia reddet;
 Nec finet everti sua tot delubra, tot aras.

Te verò, quæ cura fuit, dum vita manebat, 210
 In terris, eadem cœli super astra sequatur.
 Aspice nos propiùs, quæque intus bella fatigant
 Convulsos animos, propiora averte pericla.
 Scis quid opus; nostris quid tantum mentibus obstat,
 Scis pater; & coram flens mecum es sæpe locutus. 215
 Luce novâ adveniens illustres pectora nostra,
 Ut nostri, ah! nimium, & nostrorum semper amorem
 Exuti, ac vitæ curas mortalis inanes
 Obliti, vacuas tollamus ad æthera mentes;
 Atque ibi regnemus securi, ibi nostra locemus 220
 Sceptra, hominum varios nunquam metuentia casus.
 Quove graves Pater omnipotens attemperet iras,
 Nec novet excidiis res versas funditus omnes;
 Ipsi nos versis renovemus mentibus ultrò:
 Mutemus mores; veterumque insignia nobis 225
 Aptemus studia; & nostros antiqua labores
 Respiciens pietas subeat nova corda; noventur
 Secula; converso redeat gens aurea mundo.

M. H I E R O N Y M I

V I D Æ

S C A C C H I A, L U D U S.

L V D I M U S effigiem belli, simulataque veris
 Prælia, buxo acies fictas, & ludicra regna :
 Ut gemini inter se reges, albusque nigerque,
 Pro laude oppositi, certent bicoloribus armis.
 Dicite, Seriades Nymphæ, certamina tanta, 5
 Carminibus prorsus vatium illibata priorum.
 Nulla via est : tamen ire juvat, quò me rapit ardor,
 Inviaque audaci propero tentare juvena.
 Vos per inaccessas rupes, & inhospita euntem
 Saxa, Deæ, regite ; ac secretum ostendite callem. 10
 Vos hujus ludi in primis meminisse necesse est :
 Vos primæ studia hæc Italis monstrâstis in oris,
 Scacchidis egregiæ monimentum insigne fororis.
 Juppiter Æthiopum sedes, & Memnonis arva
 Iverat, Oceani mensas dignatus amici, 15
 Qui sibi tum optatis junxit Tellurem hymenæis.
 Affuit unâ omnis Superûm chorus : omnia festo
 Æquoris immensi resonabant littora plausu.
 Ut dapibus compressa fames, mensæque remotæ,
 Quò Superûm mentes ludo mulceret inani, 20
 Oceanus tabulam afferri jubet interpictam.
 Sexaginta insunt & quatuor ordine sedes

Oſtono; parte ex omni, via limite quadrat
 Ordinibus paribus; necnon forma omnibus una
 Sedibus, æquale & ſpatium, ſed non color unus: 25

Alternant ſemper variæ, ſubeuntque viciffim

Albentes nigris; teſtudo picta ſupernè

Qualia devexo geſtat discrimina tergo.

Tum Superis tacitè ſecum mirantibus inquit;

Marti aptam ſedem, ludicraque caſtra videtis: 30

Hoc campo adverſas acies ſpectare licebit

Oppofitis ſignis belli ſimulacra ciere;

Quæ quondam ſub aquis gaudent ſpectacula tueri

Nereides, vaſtique omnis gens accola ponti;

Siquando placidum mare, & humida regna quiêrunt. 35

En verò ſimulata adſunt qui prælia ludant.

Sic ait; & verſa in tabulam deprompſit ab urna

Arte laboratam buxum, ſimulataque noſtris

Corpora, torno acies fictas, albaſque, nigraſque;

Agmina bina pari numeroque, & viribus æquis; 40

Bis nivea cum veſte octo, totidemque nigranti.

Ut variæ facies, pariter ſunt & ſua cuique

Nomina, diverſum munus, non æqua poteſtas.

Illic & reges paribus capita alta coronis,

Et regum pariter nuptas in bella paratas, 45

Cernere erat: ſunt qui pedibus certamina inire

Sueti; ſunt & equis qui malint, quique ſagittis;

Nec deeſt quæ ferat armatas in prælia turres

Bellua; utrinque Indos credas ſpectare elephantès.

Jamque aciem in verſum ſtatuunt, ſtructæque cohortes

Procedunt campo, caſtrisque locantur utriſque. 51

Linea principio ſublimès ultima reges

Parte utraque capit, quartis in ſedibus ambos

Tractu eodem adverſos inter ſe; ſex tamen æquis

In medio ſedes ſpatiis hinc inde relictæ: 55

Sede albus ſeſe nigra tenet, ater in alba.

Proxima reginas capit orbita: regibus ambæ
 Hærent, quæque suo, dextrum latus altera, lævum
 Altera lege datis tangunt stationibus; atrumque
 Atra tenet campum, spatio stat candida in albo, 60
 Et proprium servant prima statione colorem.
 Inde sagittiferi juvenes de gente nigranti
 Stant gemini, totidem pariter candore nivali;
 Nomen Areiphilos Graii fecere vocantes,
 Quòd Marti ante alios cari fera bella laceffant. 65
 Continuo hos inter rex, necnon regia conjux
 Clauduntur medii: duo dehinc utrinque corusci
 Auratis equites sagulis, cristisque decori,
 Cornipedes in aperta parant certamina Martis.
 Tum geminæ, velut extremis in cornibus, arces 70
 Hinc atque hinc altis stant propugnacula muris,
 Quas dorso immanes gestant in bella elephantii.
 Postremò subeunt octo hinc atque inde secundis
 Ordinibus pedites, castrisque armantur utrisque
 Armigeri partim regis, partimque ministrae 75
 Virginis armisonæ, qui prima pericula belli,
 Congressusque ineant primos, pugnamque laceffant.
 Non aliter campis legio se buxea utrinque
 Composuit duplici digestis ordine turmis,
 Adversisque ambæ fulsere coloribus alæ, 80
 Quàm Gallorum acies, Alpino frigore lactea
 Corpora, si tendant albis in prælia signis,
 Auroræ populos contra, & Phaethonte perustos
 Infano Æthiopas, & nigri Memnonis alas.
 Tum pater Oceanus rursus sic ore locutus: 85
 Cœlicolæ, jam quænam acies, quæ castra, videtis:
 Discite nunc (neque enim sunt hæc sine legibus arma)
 Certandi leges, nequeant quas tendere contra.
 Principio alterni reges in prælia mittunt
 Quem pugnae numero ex omni elegere suorum. 90

Si niger arma ferens primus processit in æquor,
 Continuò adversum semper se candidus offert;
 Nec plures licet ire simul, factò agmine, in hostem.
 Propositum cunctis unum, studium omnibus unum,
 Obsessos reges inimicæ claudere gentis, 95
 Ne quò impunè queant fugere, atque instantia fata
 Evitare: etenim capiunt ita prælia finem.
 Haud tamen interea cuneis obstantibus ultro
 Parcunt; sed citiùs quo regem sternere leto
 Desertum evaleant, cædunt ferro obvia passim 100
 Agmina: rarescunt hìc illic funere semper
 Utraque castra novo, magis ac magis area belli
 Picturata patet; sternuntque caduntque vicissim.
 Sed cædentem opus est sublatis protinus hostis
 Successisse loco, & comatus vindicis alæ 105
 Sustinuisse semel: mox, si vitaverit ictum,
 Inde referre licet se in tutum præpete planta.
 At pedites prohibent leges certaminis unos,
 Cum semel exierint, (facilis jactura) reverti.
 Nec verò incessus cunctis bellantibus idem, 110
 Pugnandive modus: pedites in prælia euntes
 Evaleant unam tantùm transmittere sedem;
 Inque hostem tendunt adversi, & limite recto.
 Congressu tamen in primo fas longiùs ire,
 Et duplicare gradus concessum: at comminus hostem
 Cùm feriunt, ictum obliquant, & vulnera furtim 116
 Intentant semper lateri, cavaque ilia cædunt:
 Sed gemini claudunt aciem qui hinc inde elephanti,
 Cùm turres in bella gerunt, ac prælia miscent;
 Recta fronte valent, dextra, lævaque, retroque, 120
 Ferre aditum contrà, campumque impunè per omnem
 Proruerè, ac totis passim dare funera castris.
 Ne tamen obliquis occultent nixibus ictum;
 Qui tantùm mos concessus pugnantibus arcu,

42 M. HIERON. VIDÆ

Dilectis Marti ante alios : nam semper uterque 125
 Fertur in obliquum, spatiis nigrantibus alter,
 Alter candenti semper se limite versat ;
 Directisque ineunt ambo fera bella sagittis.
 Nec variare licet, quamvis fas ire per omnem
 Hinc atque hinc campum, atque omnes percurrere sedes,
 Insultat sonipes ferus, atque repugnat habenis : 131
 Nunquam continuo stipata per agmina ductu
 Procurrit : tantum sursum sese arduus effert
 Semper, & in gyrum gressus magno impete lunat
 Curvatos, duplicemque datur transmittere sedem. 135
 Si nigrante prius campo expectaverit, album
 Mox petere, & sedis semper mutare colorem
 Lex jubet, ac certo semper se sistere saltu.
 At regina, furens animis, pars optima belli,
 In frontem, in terga, ac dextram, lævamque movetur,
 Itque iter obliquum, sed semper tramite recto 141
 Procedit ; neque enim curvato insurgere saltu
 Cornipedum de more licet : non terminus olli,
 Nec cursus meta ulla datur : quocunque libido
 Impulerit, licet ire ; modò ne ex agmine quisquam
 Hostilive suove aditus occludat eunti. 146
 Nulli etenim super educto fas agmina saltu
 Transiliisse : equiti tantum hæc concessa potestas.
 Cautius arma movent gentis regnator uterque,
 In quibus est omnis spes, ac fiducia belli. 150
 Omnibus, incolumi rege, stat cernere ferro ;
 Sublato, pugna excedunt, & castra relinquunt :
 Ille adeò in bello captus secum omnia vertit.
 Ergo, hærens cunctatur ; eum venerantur, & omnes
 Agmine circumstant denso, mediumque tuentur :
 Utque armis sæpe eripiant, sua corpora bello 156
 Objiciunt, mortemque optant pro rege pacisci.
 Non illi studium ferendi, aut arma ciendi :

Se tegere est satis, atque instantia fata cavere.
 Haud tamen obtulerit se quisquam impunè propinquum
 Obvius; ex omni nam summum parte nocendi 161
 Jus habet: ille quidem haud procurrere longiùs ausit;
 Sed postquam auspiciis primis progressus ab aula
 Mutavit sedes proprias, non ampliùs uno
 Ulteriùs fas ire gradu, seu vulneret hostem, 165
 Seu vim tela ferunt nullam, atque innoxius erret.
 Hic mos certandi, hæc belli antiquissima jura.
 Nunc aciem inter se certantes cernite utramque.

Sic ait: at quoniam, quoties fera bella fatigant
 Mortales, Superi, studiis diversa foventes, 170
 Ipsi etiam inter sese odiis bellantur iniquis,
 Maximaque interdum toto ardent praelia cælo;
 Juppiter omnipotens folio rex fatus ab alto
 Omnes abstinuiffe jubet mortalibus armis;
 Atque minis, ne quem foveant perterret acerbis. 175
 Tum Phœbum vocat intonsum, Atlantisque nepotem,
 Egregium furto peperit quem candida Maia,
 Insignes ambos facie, & florentibus annis.
 Nondum Mercurius levibus talaria plantis
 Addiderat: nondum Titania lumina agebat 180
 Per liquidum currû gemmato Phœbus Olympum,
 Tantùm humeros pharetrâ insignis, & criminibus aureis.
 Hos Pater adversis solos decernere jussit
 Inter se studiis, & ludicra bella fovere,
 Ac partes tutari ambas, quas vellet uterque: 185
 Necnon proposuit victori præmia digna.

Dii magni sedere: Deûm stat turba minorum
 Circumfusa; cavent sed lege, & fœdere pactò,
 Ne quisquam, voce aut nutu, ludentibus ausit
 Prævisos monstrare ietus. Quem denique primum 190
 Sors inferre aciem vocet, atque invadere Martem,
 Quæsitum: primumque locum certaminis albo

Ductori tulit, ut quem vellet primus in hostem
Mitteret: id fanè magni referre putabant.

Tum tacitus secum versat, quem ducere contrà 195
Conveniat, peditemque jubet procedere campum
In medium, qui reginam dirimebat ab hoste.

Ille gradus duplices superat: cui tum arbiter ater
Ipse etiam adversum recto de gente nigranti 199
Tramite agit peditem, atque jubet subsistere contra
Advenientem hostem, paribusque occurrere in armis.

Stant ergo adversis inter se frontibus ambo,
In mediis campi spatiis, ac mutua tentant
Vulnera, nequicquam: neque enim vis ulla nocendi est
Armigeris, tractu dum miscent prælia eodem. 205
Subsidio focii dextra, lævaque frequentes

Hinc atque hinc subeunt, latè & loca milite complent,
Alternantque vices: necdum tamen horrida miscent
Prælia, sed placidus mediis Mars ludit in armis;
Excursusque breves tentant, tutique tenent se. 210

Jamque pedes nigri rectoris, qui prior hostem
Contra iit, obliquum læva clam strinxerat ensẽ,
Atque album è mediis peditem citus abstulit armis.
Illiusque locum arripuit præstantibus ausis:

Ah miser! instantem lateri non viderat hostem; 215
Ipse etiam cadit, & pugnas in morte relinquit.

Tum cautus fuscæ regnator gentis ab aula
Subduxit sese media, penitusque repõstis
Castrorum latebris extrema in fauce recondit,
Et peditum cuneis stipantibus abditus hæsit. 220

Nec mora, surgit eques bellator lævus utrinque,
Et mediis hinc inde insultant cœtibus ambo.
Alternique ruunt, & spargunt fata per hostes.

Sternuntur pedites passim, miseranda juvenus,
Quòd nequeant revocare gradum: sonat ungula campo
In medio, & totis miscentur funera castris. 226

Dum verò peditum intentus Latonius heros
 Cædibus instat atrox, equitemque per agmina versat
 Vastatorem alæ piceæ; longè Arcada major
 Ardor agit tacitis jamdudum invadere furtis 230
 Magnum aliquid; peditumque ultro sæpe obvia transit
 Agmina, cornipedem ducens in prælia lævum,
 Qui regi insidias tendens huc vertitur, atque huc,
 Per mediosque hostes impunè infrenis oberrat.
 Constat, optataque diu statione potitus 235
 Letum intentabat pariter regique, elephantique,
 Alæ qui dextro cornu turritus in auras
 Attollens caput, ingenti se mole tenebat.
 Delius ingemuit, clauso succurrere regi
 Admonitus; namque indefensum in morte elephantem
 Linquere se videt, atque ambos non posse periculo 241
 Eripere, & fatis urgeri cernit iniquis.
 Cura prior sed enim est trepidum defendere regem,
 Quem rapit in dextrum latus: at niger emicat ense
 Stricto eques, & magniselephantem intercipit ausis, 245
 Damnum ingens; nequæ enim est, sævæ post virginis arma,
 Bellantum numero ex omni magis utilis alter.
 Non tamen impunè evades, ait acer Apollo;
 Et peditum cuneis densaque indagine cingit.
 Ille igitur trepidare metu, certique periculi 250
 Frustra velle fugam: nam, hinc fata minatur Amazon,
 Inde obstat conferta phalanx: tandem altiùs acto
 Virginis ense cadit, pulchræ solatia mortis.
 Æstuat alba cohors latere heu! minùs utilis uno,
 Et magis atque magis furit acri accensa dolore. 255
 Sicut ubi dextrum taurus certamine cornu
 Amisit, dum se adverso fert pectore in hostem,
 Sævior in pugnam ruit, armos sanguine, & altè
 Colla animosa lavans: gemitu omnis sylva remugit.
 Taliserat facies, cæsi post fata elephantis, 260

Candentis turmæ. hinc furiis maioribus ardet
 Phœbus, & ultrices hortatur in arma cohortes,
 In ferrum & cædes pronus, cupidusque nocendi;
 Incautusque ambas perdit sine lege phalangas:
 Dumque hostes pariter cernat procumbere victos,
 Ipse suos morti indefensos objicit ultro. 266
 Mercurius, melior furto, cunctatur, & hærens
 Usque alium ex alio spectando prævidet ictum.
 Sæpe ille, ex longæ meditatus fata superbæ
 Reginæ, peditem perdendum comminus offert, 270
 Dissimulatque dolos; mox pœnitet, & trahit alto
 Improbis, errorem fingens, suspiria corde.
 Jamque sagittiferi è dextro spicula cornu
 Virginis in latus albentis tendebat: id hostis
 Haud primùm sensit, peditemque trahebat in atram 275
 Læva aciem, rerum ignarus: verùm improba cladem
 Et tantas Erycina Venus miserata ruinas,
 Incauto juveni furtim tacito innuit ore,
 Atque oculis; Phœbo nam forte adversa sedebat:
 Nulla mora, ad nutus Divæ tremefactus Apollo 280
 Constitit, atque oculis latè agmina circumspexit;
 Et subito insidias sensit, peditemque retraxit,
 Quem contra impulerat dextra impiger; atque periclo
 Reginam eripuit. tum Maia Atlantide cretus
 Littoreum caveæ confessum vocibus implet, 285
 Reginam captam ingeminans: fremit undique turba
 Coelicolûm studiis variis, seseque tuetur
 Phœbus, & his alto satur de littore verbis.

Quæ porò invidia est dextram ludicra petenti
 Præmia corrigere incautam, in meliusque referre, 290
 Cùm nec pacta vetent? Quòd si, Maia fate, posthac
 Id sedet omnino prohiberi; lege caveto:
 Quique prior fuerit digitis impulsus in hostem,
 Sive albus, piceusve fuat, discrimine nullo

Ille eat, & dubii fubeat discrimina Martis. 295

Dixit, & hæc toto placuit sententia circo
Coelicolis. Venerem obtutu clam versus acerbo

Juppiter increpuit; nec sensit filius Arcas :

Sed puer ingemuit labefactus corda dolore

Ingenti; vix se tenuit, quin ludicra castra, 300

Injectisque acies manibus confunderet ambas.

Tum secum statuit furtis certare, dolisque

Omnibus, ac totis fraudes innectere castris.

Jam tum igitur juvenem pharetratum in prælia ducens,

Cornipedis simulare gradus jubet: ociùs ille 305

Emicat, atque albæ reginæ fata minatur.

Non Phœbum latuere doli: subrisit, & ore

Versus ad astantes, Quamvis accommoda furtis

Mercurio sit dextra, inquit, fraudique, dolisque,

CallideAtlantiada, invigiles; haud me tamen ultra 310

Fallere erit; jamque,improbe,iniquam corrige dextram.

Spectantum cunei ingenti risere theatro,

Atque Arcas, veluti deceptus imagine falsa,

Summisit buxum concessio in prælia gressu

Arcumintendentem: vigilat jam cautus Apollo, 315

Fraudesque, insidiasque timens, occultaque furta.

Ille etenim persæpe, manu dum ducit in hostes

Alternam buxum, jus contra & fœdera pacta,

Implicitans celeres digitos duo corpora bello

Objiciat simul, observet nisi providus hostis. 320

Jamque equitem contra nigrantem candidus arcum

Intendens sese opposuit pharetratus, & arcet

Reginæ jugulo intentum: tum dexter oberrat

Huc atque huc elephas, niveisque exultat in armis.

Hæserat in medio, dominæ, regique minatus 325

Albus eques; ratus impunè, & jam sorte superbus

Nequicquam spoliolum animum pascebat amore.

Non tulit hanc speciem juvenis pharetratus, & arcu

Contendit calamum, seseque immittit in hostem,
 Fata licet pedes intentet, moriturus in armis 330
 Insigni pro laude: alvo mediæ hæsit arundo
 Stridula, & ima chalybs descendit in ilia adaetus.
 Volvitur ille excussus humique, & calcibus auras
 Verberat; in ventos vita indignata recessit.
 Inde sagittiferum sternit pedes: hunc pedes alter 335
 Hostili de plebe necat: pugna aspera surgit.
 Turribus occurrunt ingenti mole elephantibus:
 Sæva pharetrigeri contendunt spicula nervis;
 Quadupedumque gemit bicolor sub verbere campus.
 Incaluere animi parte ex utraque, & in armis 340
 Concurrunt densi: simul omnis copia gentis
 Albæque piceæque, duces, ambæque phalanges;
 Confusæque acies magno certamine totis
 Desentur campis; virtus, fortunaque in unum
 Conveniunt: hi nunc victores agmina versa 345
 Æquore agunt toto; versis referuntur habenis
 Nunc iidem, variantque vices, & fluctuat omnis
 Area bellorum: vasti velut æquoris undæ,
 Siquando inter se, recluso carcere, sæva
 Bella cient animosi Euri, vertantque profundum,
 Ionio in magno, aut undifono Atlanteo, 351
 Alternos volvunt procurva ad littora fluctus.
 At medias acies inter crudescit Amazon
 Candida, plena animis, multisque in millibus ardet.
 Namque sagittiferum incursans, rediensque elephantem,
 Nigrantes sternit; dextra, lævaque per alas 356
 Fulminat, atque manu spargens hastilia sævit.
 Bellanti dant tela locum, retroque residunt
 Hinc, atque hinc inimicæ acies: per tela, per hostes
 Illa ruit pulchram in mortem; simul ultima tentat
 Castra, fugæ fidens, animosque in bella viriles 361
 Sæva gerit; penetrat cuneos, aperitque viam vi.

Tandem fusca cohors, nigrantisque arbiter alæ
 Ipse etiam arma suæ trepidus, viresque, animosque
 Virginis implorat : nulla est mora, fervida Amazon
 Emicat, atque ardens paribus se sistit in armis. 366
 Quem primum hasta, aut quem postremum, bellica virgo,
 Demetis ; aut quot humi candentia corpora linqvis ?
 Semianimes volvuntur equi niveique nigrique,
 Et peditum cunei, dilectaue pectora Marti 370
 Aligerâ juvenes ineuntes bella sagittâ.
 Quis cladem fando illius, quis funera pugnæ,
 Prostratosque duces speret se æquare canendo ?
 Sternitur omne solum buxo, atque miserrima cædes
 Exoritur : confusa inter sese agmina cædunt ; 375
 Implicitæque ruunt albæ, nigræque phalanges :
 Sternuntur pedites, & corpora quadrupedantum.
 Nam versæ inter se jactantes mutua tela
 Fœmineis ambæ nituntur Amazones armis,
 Usque adeò certæ non cedere, donec in auras 380
 Aut hæc, aut illa effundat cum sanguine multo
 Sævam animam, solâ linquentes prælia morte.
 Interea amborum populorum rector uterque
 Captivos hostes, & victa cadavera bello
 Carcere servabant castris vicina, caventes 385
 Ne capti semel, aut obita jam morte jacentes,
 In vitam revocati iterum certamina inirent.

At lateri innixus Phœbeo Threicius Mars,
 Junctus amicitia puero Arcadi, si quid amico
 Fata sinant prodesse, animum per cuncta volutat,
 Observatque omnes casus : tum corpora bina 391
 Capta, pharetratum juvenem, peditemque nigrantes,
 Cœtibus è functis jam vita, atque æthere cassis
 Surripit, & castris rursus clam immittit apertis.
 Ergo iterum gemini captivi prælia inibant ; 395
 Miscébantque manus animosi, atque arma ferebant.

Haud secus (ut perhibent) cū Colchis nacta cadaver,
 Aut virgo Massylla recens; cantuque triformem
 Sæpe ciens Hecaten, ac magni numina Ditis,
 Falsam animam insinuat membris, aurasque loquaces;
 Continuo erigitur corpus, loquiturque, videtque, 401
 Et vivos inter fruitur cœlestibus auris.

Non tulit indignum facinus Junonia proles
 Mulciber, (ille dolum solus deprendit) & ore
 Inclamat, Phœbumque monet: Thrax palluit heros 405
 Deprensus: Phœbo exarsit dolor ossibus ingens.
 Tum Marti Pater omnipotens iratus, iniqua
 Præsidia abduci, atque indebita corpora bello
 Protinus è castris jubet, atque retexere falsos
 Hinc atque inde ictus; & cuncta in pristina reddit. 410

Jamque duces furiis ambo majoribus instant;
 Reginaeque ambas conversa per agmina mittunt:
 Cæde madent illæ toto æquore fata ferentes:
 Confidunt tandem obversæ, regesque tuentur
 Quæque suum. Ecce, autem bellatrix agminis albi
 A tergo ferro invasit, stravitque nigram 416
 Ignaram: verum ipsa etiam cadit icta sagittâ,
 Ah misera! & spoliis haud longum exultat opimis.
 Convertere oculos ambæ hinc, atque inde cohortes;
 Atque acies lacrymis & fœmineo ululatu 420
 Ambas incubuisse putes, dum funera ducunt.
 Tum reges mœstos ipsa ad prætoria densi
 Agglomerant sese circum; timor omnibus idem
 Incumbit; par tempestas, par hausit utrosque
 Diluvium populos; & sunt sua funera cuique. 425
 Haud prorsus tamen ambobus defecerat omne
 Robur: opes restant, & adhuc intacta juvenus,
 Tres pedites tibi, Phœbe, sagittifer alter, & ingens
 Bellua turrito dorso; totidemque tibi, Arcas,
 Excepto elephante, alta qui nuper in aula, 430

Pace fruens, cecidit, positis inglorius armis,
 Eminus aligerâ percussus arundine pectus.
 Sed dexter tibi restat eques imperditus: haufit
 Cetera bellantum Mars impius agmina, bellicque
 Alea, florentes & desolaverat aulas. 435

At Cyllenæo juveni spes occidit omnis.
 Æstuat, amissæ gentis memor, & suspirat
 Heroas magnos tot fato corpora functa.
 Non tamen excedit pugna: fracta agmina bello,
 Reliquias tenues immitis Apollinis, astu 440
 Cautior in pugnam mittit, post funera tanta
 Si qua fata sinant gentis sarcire ruinas.
 It nigrum campis agmen, stat ubique morari,
 Fortunamque omnem tentare, aditusque nocendi.
 Exultat contrâ non æquo prælia motu 445
 Cynthius invadens: facies indigna cohortum,
 Heu! facies miseranda ducum; raro agmine aperta
 Castra patent latè, viduatæ & civibus aulæ.
 Mœrebant vacuis thalamis regnator uterque
 Jamdudum exosi sine conjuge tædia lecti. 450
 Primus amor maneat quamvis immotus utrisque,
 Sors tamen ad nova conjugia, atque novos hymenæos
 Flectit iniqua. Igitur primùm rex agminis albi
 Reginæ comites olim, fidasque ministras
 Regali invitat thalamo; quæ, funera mœstæ 455
 Post fera bellatricis heræ, tela irrita bello
 Jactabant, acies inter cuneosque nigrantes,
 Oppetere, amissæ dominæ pro cæde, paratæ.
 Sed priùs explorare ausus fedet, atque viriles
 Cunctarum spectare animos, ut digna cubili 460
 Intret: in hostiles sedes, atque ultima castra
 Hortaturque, jubetque supremam apprehendere metam.
 Nulli fas etenim regis sperare cubile,
 (Pacta vetant) nisi quæ per tela invecta, per hostes,

Transactis spatiis cunctis impunè suprema 465
Attigerit priùs adversi penetralia regis.

Arrexere animos famulæ, pariterque per hostes
Limitibus properant rectis: tamen ocior antè it

Tertia quam dextro ducebat semita cornu,
Exultatque, agitatque animo connubia regis: 470

Nam comites spe sublapsâ cessere volentes.

Illa volat cœptis immanibus; addidit alas
Gloria præpetibus plantis, & plurima merces.

Nulla obstat mora: nec facinus prohibere tyranno

Cura nigro est; novaque ipse etiam connubia tentat;
Et vacuis thalamis alias inducere nuptas. 476

Ergo iter alternæ accelerant; famulamque sinistram

Quarto limite agit, saltu sed tardior uno,

Parrhasius juvenis: jamque imperterrita virgo

Candida, facta potens voti, penetraverat omnes 480

Sedes, atque alacris metâ confederat altâ.

Tum rector jubet afferri sellamque, tiaramque,

Extinctæ ornatus, necnon fulgentia sceptrâ,

Dignaturque toro meritam, optatisque hymenæis.

Gaudet cana cohors, insultatque eminus atræ. 485

Haud lacrymas cohibet Maia satus, æthera voce

Incessens, pictosque à pectore rupit amictus.

Nigranti famulæ tantùm gradus unus ad ipsam

Restabat metam ah! miseræ; sed limite recto

Turritus fera fata elephas impunè minatur 490

Insurgens, si supremam contingere sedem

Audeat, & toto castra obsidet ultima tractu,

Et pavidam observans extremis sedibus arcet.

Interea nova regali dignata virago,

Connubio exultans, toto dat funera campo. 495

Illam tollit honos novus, & fortuna tumentem;

Fulminis in morem ruit, atque nigrantia sævit

Castra per, & sedes, ac fidera territat armis.

Horrescunt faciem invisam nigra agmina crudæ
 Virginis, atque imæ exoptant telluris hiatus. 500
 Diffugiunt trepidi vasto irrumpente fragore
 Hoste, metuque omnes acti glomerantur in unum,
 Aulæi in medio juxta latera ardua regis.
 Haud secus alta boves sparsæ per pascua quondam,
 Ut sensere lupum venientem, protinus omnes 505
 Conveniunt trepidæ, & fortem facto agmine taurum
 Ductorem armenti implorant, ipsique propinquant
 Certatim inter se trudentes cornua, rauco
 Murmure; mugitu longè nemora alta resultant.
 At regina furens trepidos toto agmine victrix 510
 Impingens in terga, ipsique ante omnia regi
 Fata parans, pugnas alta ad prætoria miscet:
 Nunc ruit huc, nunc huc; tunc &, nisi læva fuisset
 Mens illi, poterat candentem invadere sedem
 Limite in obliquum quarto, & concludere fauces.
 Ultimus ille labor regi, gentique fuisset 516
 Nigranti, & fatis Arcas lugeret iniquis:
 Nempe erat hinc leti facilis via in ilia regis;
 Nec poterat quisquam se tantæ opponere cladi.
 Sensit Atlantiades tacitus, dubioque tremebant 520
 Corda metu: accelerare hostem jubet improbus, ictum
 Ne videat, verbisque rapit per inania mentem,
 Castigatque moras, Adeon' juvat usque morari,
 Nec pudor est? quæ tanta animis ignavia? sic nos
 Increpitas semper cunctantes impiger ipse? 525
 Scilicet expectas dum nox certamina tollat?
 His actus, peditem imprudens dum captat Apollo,
 Præteriiit fortunam: alacer vocem extulit astris
 Lætitiâ exiliens Cyllenius: inde periclo
 Regem ipsum eripiens, opponit Amazonis armis 530
 Haud invitum equitem, qui sævos arceat ictus.
 Tum secum meditans candenti letum elephantis,

Qui meta arcebat famulam, ne regis iniret
 Concessos thalamos, curvato perculit arcu:
 Concidit, atque ictu tellurem bellua vasto 535
 Pulsavit moriens; dum regi intentat Apollo
 Nequicquam exitium: tum metam impunè ministra
 Nigra tenet, (nec Phœbus obeſt) jam regia conjux.

Jamque alacres paribus certamina viribus ambo
 Rurſum ineunt, nuptasque ferunt in bella ſecundas. 540
 Tum, quanquam ambiguae ſpes ſint, incertaque belli
 Alea adhuc, tamen, ac ſi palmæ certus, & omne
 Discrimen poſitus ſit ſupra, gaudia ficto
 Ore puer Maiæ ſimulat, verbisque ſuperbit
 Improbus, inſultans, aſtûs genus & ſua creber 545
 Vocibus extollens, albæ premit arma cohortis.
 Quem ſic deprenſa juvenis Latonius arte
 Increpat: Nondum extremam dubio ultima bello
 Impoſuit fortuna manum, & jam voce ſuperbis.
 Proinde mihi inſulta, & tumidis reple omnia verbis,
 Certa tuum annuerit tibi cùm victoria Martem. 551
 Sed jam nulla mora eſt; tua nunc, nunc irrita faxo
 Dicta manu. Hæc fatuus, reginam hortatur in hoſtes.
 Continuo exoritur magnum certamen, & ingens
 Hinc atque hinc rabies; dum fixum vincere utriſque.
 Audentes in tela ruunt: ſtat multus ubique 556
 Terror, ubique pavor, moriſque ſimillima imago.
 Nituntur cuncti adverſi, ſeſeque viro vir
 Obtulit: invigilant caſtris avertere peſtem
 Quiſque ſuis, hoſtemque fugant, hoſtiliaque ipſi 560
 Caſtra petunt, variantque vices, fortunaque ludit
 Spe cupidos, & corda moræ impatientia torquet.
 Funera ſpargebat ſuſcæ regina cohortis
 Per medias animoſa acies: non æmula contrà
 Oppoſuit ſeſe virgo, ſed calle per hoſtes 565
 Secreto interea regis tendebat ad alta

Limina: dein subito captis custodibus arcis
 Irruit, atque aditus irrumpens obsidet aulam,
 Intentatque necem regi. Tum nigra virago,
 Postquam altis vidit canam in penetralibus hostem, 570
 Cæde madens strages citò linquit, & imperfecta
 Funera, & acta pedem retro exanimata repressit;
 Nec timuit mediam se certæ opponere morti,
 Et patriæ, & trepido properans succurrere regi.

Hic aliud majus Phœbo, graviusque dolendum 575
 Objicitur: nam cornipedem Cyllenius atrum
 Huc illuc agitans campo insultabat aperto.
 Ardet equus, saltuque furit; nec desistit ausis,
 Donec, reginæ pariter regique minatus,
 Optatam tenuit sedem, exitioque futurus 580
 Aut huic, aut illi, nigrantibus obstitit armis.
 Ut vidit, tristi turbatus pectus Apollo
 Ingemuit; largusque genis non defuit humor.
 Et jam jam labi, atque retro sublapsa referri
 Spes omnis, fluxæ vires, aversa Deûm mens: 585
 Arcas successu exultans, ac munere Divûm
 Lætus, ovanisque, animum vocemque ad sidera tollit;
 Et tandem rediit vigor in præcordia victo.
 Protinus inclusam feriens sub tartara mittit
 Reginam, & spoliis potitur non segnis opimis: 590
 Tantùm olli bellator equus cadit, ilia foffus
 Ultoris ferro regis. Nondum tamen expes.
 Phœbus abit, sed pugnat adhuc: atq; agminis albi
 Reliquiæ, pedites duo, & arcu insignis eburno
 Martis amor juvenis, nequicquam bella laceffunt. 595
 Audentes facit amissæ spes lapsa salutis,
 Succurruntque duci labenti in funera: sed non
 Talibus auxiliis, nec defensoribus istis
 Tempus eget: toto Maia fatus æquore sævit.
 Instat vi multâ nigra virgo, septaque regis 600

Circuit, excidium intentans, hac perfurit, atque hac :
 Nec requievit enim, donec certamine iniquo
 Reliquias gentis candentis, & ultima bello
 Auxilia absumpsit. Medio rex æquore inermis
 Constitit amissis sociis; velut æthere in alto, 605
 Expulit ardentes flammæ ubi lutea bigis
 Luciferis aurora, tuus pulcherrimus ignis
 Lucet adhuc, Venus, & cælo mox ultimus exit.
 Nulla salus illi superat, spes nulla salutis :
 Non tamen excedit victus, sed claudere sese 610
 Hostiles inter cuneos, impunè per enses
 Actus, avet, donec nusquam spatia ulla supersint
 Effugiis. Nam si nemo illi fata minetur,
 Nec superet sedes, quam impunè capeffere possit ;
 Nil tantorum operum impensis foret omnibus actum :
 Sed labor effusus frustra, viresque fuissent; 616
 Nec titulos quisquam, aut victoris nomen haberet.
 Ergo per vacuas sedes, desertaque castra
 Nunc huc, rursus illuc, incertos implicat orbes
 Diffugiens : niger insequitur rex æquore toto, 620
 Atque fugæ semper spatiumque abitumque relinquit.
 Post, ubi supremo tendentem limite gressum
 Vidit, reginam sedes servare secundas
 Jussit, ab angustis ne se ille abducere possit
 Ordinibus; tantumque fugæ misero ultima restat 625
 Linea : tum sese contrà niger æmulus infert
 Dux gentis propiore gradu; sedes tamen una
 Alterum ab alterius contactu summovet usque.
 Ut verò contra exultantem victus, & expes
 Constitit invitus, fortunam nacta virago 630
 Extremam insiliit sedem, totoque minatur
 Limite : nec misero restat locus ampliùs usquam.
 Tandem illum surgens virgo crudelis in enses
 Immolat, & finem imposuit fors aspera pugnae ;

SCACCHIA, LUDUS. 57

Ingenti Superûm plausu, & clamore secundo. 635

Victor Atlantiades exultat littore toto

Improbis, & victo insultat, ridetque dolentem:

Quem Pater omnipotens ad se vocat, & dat habere

Felicem virgam, qua puras evocet umbras

Pallenti Styge, ut infectum scelus eluit ignis; 640

Quaque Erebo damnet fontes, & carcere cæco;

Detque adimatque oculis somnos; & funere in ipso

Lumina lethæo claudat perfusa sopore.

Mox verò gratum ludum mortalibus ipse

Ostendit Deus, & morem certaminis hujus. 645

Italiæ primùm docuit celebrare colonos.

Namq; olim, ut perhibent, dilectam Scacchida, qua
Inter Seriadas præstantior altera Nymphas, [non

Compressit ripâ errantem, & nil tale putantem,

Dum pascit niveos herbosa ad flumina olores. 650

Tum bicolorem illi buxum dedit, atque pudoris

Amisssi pretium, vario ordine picturatum

Argentique aurique gravem tabulam addidit, usumque

Edocuit: Nymphæque etiam nunc servat honorem,

Et nomen ludus, celebratquem maxima Roma, 655

Extremæque hominum diversa ad littora gentes.

Omnia quæ puero quondam mihi ferre solebant

Seriades, patrii canerem dum ad flumina Serii.

M. HIERONYMI

VIDÆ

BOMBYCUM,

AD

*ISABELLAM ESTENSEM,**MARCHIONISSAM MANTUÆ,*

LIBER PRIMUS.

QUOS mores, quas aut parvis reptantibus artes
 Juppiter addiderit, quæ fila tenacia Serum
 Ore vomunt saturæ, vos mecum evolvite Nymphæ
 Seriaes : vos lanifici gregis aurea nôstis
 Munera, quæ pater Italiæ prior intulit olim 5
 Serius, huc patriis Serum devectus ab oris.
 Tuque ades, & nostro succurre ISABELLA labori,
 Nympha, Padi in ripa magnis è regibus orta,
 Quæ gentem pulchrâ auxisti pulcherrima prole
 GONSAGAM; exiguis ades huc non aspera cœptis. 10
 Et vos ô placidæ properate, ubi quæque puellæ :
 Vestrum opus hoc, vestros faciles hîc discite cultus.

Id tineæ in sylvis, multis volventibus annis,
 Gentibus ignotum vixit genus : aurea frustra
 Edebant opera umbriferis pendentia ramis : 15
 Nam pluvîæ, lateque immites omnia venti

Vastabant, tenui nec honos, nec gloria filo
 Ulla erat: in sylvis ceu quondam more ferarum
 Degebant homines, antiquo robore nati;
 Nondum urbes, nondum certos gens dura penates
 Noverat, aut ullas vitam excoluisse per artes. 21

Verùm postquam homini divini est muneris usus
 Traditus, in tectis atque intra septa domorum
 Sylvestres tineas alere, atque impendere curam
 Cœpit; opes multi hinc ad summas emersere. 25

Quamvis esse aliquas etiam nunc fertur in oris
 Longè aliis gentes, quæ nondum in testa relatas
 Per lucos errare sinunt, nulloque labore
 Fila suo carpunt oneratis mollia ramis.
 Namque malo assuetæ arboribus frondentibus illæ 30
 Pubentes sylvas, & quæque tenerrima carpunt,
 Injustæque instant operi: non horrida multum
 Flabra nocent, neque provisi prudentibus imbres.

Quippe ubi fenserunt in nubes aera cogi,
 Diffugiunt trepidæ, foliisque sub omnibus hærent;
 Securæque hyemis velut alta ex arce sonantes 36

Accipiunt Austros, pulsataque robora nimbis.

Sed tu ne, moneo, in sylvis permitte vagari
 Incustoditas, nec curam adhibere recusa

In tectis: hujus non gratia parva laboris. 40

Haud longum tempus fluet, & jam stamine multo

Dives eris, filoque ibis spectabilis aureo.

Principio, ne te lateat quæ tradita agendæ

Sint illis vitæ spatia: brevis omnibus ætas:

Vix ulli lunæ completur tertius orbis; 45

Et nunquam ex sese prolem videre creatam.

Intereunt omnes, pecus occidit omne quotannis;

Et cunctam evertunt fera fata ab origine gentem.

Immortale tamen restat genus his, neque morti

Est penitus locus; æternum nam semina durant. 50

Ceu quondam sylvæ si forte aut frigore diro,
 Aut æstu arefcant summæ; tamen abdita quædam
 Vitalis superat vis in radicibus imis;
 Et, trunco exciso, nova vere repullulat arbos.
 Non secus extinctis bombycibus annuus ortus: 55
 Usque nova in regnis proles succedit avitis.

Ne verò ante diem, sed tempestitiva creata
 Sit soboles; veto ne revoces in luminis oras
 Progeniem extinctam, attonsis cùm gramina campis
 Nondum ulla, aut frondes apparent arbore nullæ. 60

Antè nova incipiat morus revirescere sylvâ:
 Neve fames teneris, neve obsint frigora alûmnis.
 Ipsi etiam morum agricolæ, ne tempora fallant,
 Observare solent: nam cùm sese illa virentem
 Induit in frondem, nostris tum protinus oris 65

Excessisse hyemem, & manes abiisse sub imos
 Nil dubitant; nec sæva ultra pecorive sativæ
 Frigorave, glaciemve timent, canamve pruina.
 Præterea tibi: lunæ gelidæ incrementa

Sunt servanda: senescentis fuge tempora læva: 70
 Nec tum etiam liquidis cùm sese nuper ab undis
 Extulit Oceani, pallentesque humida vultus
 Ostendit, gracili incedens per inania cornu,
 Utile erit teneros ovis excludere fœtus.

Expecta, cùm plena animis, cùm lumine largo 75
 Solis ab igne tumens, altumque per æthera vecta,
 Carpit iter, fratremque audet se attollere contra.

Tum fas fœturæ, tum justum incumbere tempus:
 Quandoquidem validas crescenti a lumine vires
 Semina concipiunt genitalia: tum favet æther, 80
 Majoremque trahunt nascentia membra vigorem.

Quo foveas autem pacto: mos ipse fovendi
 Haud simplex. Sunt quæ calido sub sole relinquunt
 Ova, recens donec fœtus in luminis auras

Prodierit : tu conde sinu velamine testa, 85
 Nec pudeat roseas inter fovisse papillas,
 Si te tangit honos, & flavi gloria fili.
 Cumque dies alterque dies processerit, ecce,
 Cernere erit formis animantia fervere miris.
 Ante opus omne tamen pete matutina Deorum 90
 Limina, ferque preces supplex, Divisque litato
 Auspiciis cunctorum operum, cum manè sacerdos
 Sinceram Cererem, & Lenæum libat honorem.
 Necnon, lanicii florem, velamina prima
 Suspendes templis : avertunt omnia foetu 95
 Munere placati Superi mala, frigora, & æstus,
 Et quæ multa solent bombyci instare pericla.
 Interea populi sedes, & testa futuris
 Ipse novare jube, tabulataque victa senectâ.
 Non aptæ sine sole domus, sine luce penates. 100
 Sed duplices recta lumen regione fenestræ
 Admittant, quarum surgentes altera Phœbi
 Spectet equos, fessos contrâ altera jamque cadentes.
 Tum vitri pelluentes opponere quadras
 Hinc atque hinc jubeo, lini aut firmissima texta, 105
 Ut neque concutiant venti, neque nubila nimbis
 Conspergant, obsitque intus penetrabile frigus.
 Nec postrema fuit cautis prætereunda cura
 Retia rara : avium insidias, & callida furta
 Averte : illudit passer custodibus olim 110
 Improbis, illudit chortis cristata volucris :
 Dant stragem passim rostris immitibus, implentque
 Ingluviem, ac vivo viva abdunt corpora busto.
 Nec, quibus est tineæ felicitis copia multa,
 Parietibus sedem affigunt, sed quatuor æquis 115
 Tectorum in mediò erectis hinc inde columnis
 Plurima suspendunt tabulata; aulæque per altos
 Surgunt mille gradus, digestæque ordine sedes.

Tuque etiam, variæ ut nequeant irrepere pestes,
Parietis antiqui vitium ne negliges segnis; 120

Sed calce, aut creta linito, atque angusta viarum
Quæque time: mus sepe cavis sese abdidit imis,
Luce latens; at cùm in tenebris cinis occulit ignem
Sopitum, indulgetque gravi custodia fomno;

Improbis egreditur tutis ad furta latebris, 125

Et citus irreptat tabulis, sævitque per omnes
Cæde madens aulas, prædamque avertit ab altis
Porticibus satur, atque cavis epulatur in antris.

Molire insidias, deceptum carcere claude,
Ignarusque doli ipse sibimet vincula nectat, 130

Dum petit ostensam confidentissimus escam.

Quædam etiam trabibus, quibus omnis machina rectis
Nititur, auxiliantur, & imas sentibus armant,
Sentibus, & tribulis, ac juniperi hirsutæ

Vulnificos addunt gladios; circum undique ut hostis
Indeprensus eat saltem per vulnera mille, 136

Nec referat captum multo nisi sanguine prædam.

Verùm age, vix tenebras pepulit lux tertia rebus,
Ecce, sinu incipiunt tepido calefacta moveri
Semina; jam visenda novis animalia formis 140
Irrepunt, passimque albis mantilibus errant.

Nec verò jam tum hæc thalamis sublimibus infer.

Exiguus primùm capiet sobolem locus omnem;
Corpora deinde auctæ cunabula prima relinquent:
Tum cunctam in populos, in vicos divide gentem,
Divisasque dabis sedes, secretaque regna. 146

Nec satis hoc semel: at quoties his arcta videbis
Esse domus spatia, augentur dum corpora cuique,
Hæc toties legere, inque novas diducere sedes

Ne dubita, donec tabulas impleveris omnes. 150

Nec tamen interea parvas non pascere oportet.

Ut primùm hauserunt cœli auras, pabula poscunt,

Affueſcunt jam tum dapibus, menſasque requirunt.
 Sed prodeſt, nondum thalamos experta puella
 Prima manu tenera teneras ſi paſcat alumnas. 155
 Primam autem mori pubem, atque tenerima ſemper
 Quæq; legunt, dum grex tener eſt, atque inſcius ævi.
 Continuo veterum veluti memor ille parentum
 Agnoſcit veſcas frondes, ipſasque recentes
 Depoſcit: nam ſi plenis ſerventur in horreis 160
 Heſternæ, dulcis ſucci corrumpitur aura,
 Et ſapor ingratus ſubit, atque inamabilis hauſtu.
 Manè petunt igitur ſylvas, & quæque reportant
 Pabula leſta die famulæ, gratumque laborem
 Sortitæ inter ſe, folia illibata caniſtris 165
 Expediunt; legit illa, domum fert altera leſta,
 Inſtaurant aliæ menſas, epulasque miniſtrant:
 Pabula larga ſuperjaciunt pecus omne tegentes.
 Protinus emergunt tineæ, folioque jacenti
 Viſtrices ſuper aſſiſtunt, omniſque juventus 170
 Veſcitur, atque avidæ dapibus implentur opimis.
 Fit ſtrepitus longè: qualem olim ſæpe ſolemus,
 Cùm pluit, in teſto clauſis audire fenestris.
 Nec mora, nec requies: properant, & grandia morſu
 Attendent folia emenſæ, redeuntque, iterumque 175
 Incumbunt, longam nequeunt explerier alvum,
 Dum ſuperant frondes, & plenæ pabula menſæ.
 Tuque ideo parcis epulas moderare caniſtris,
 Terque die tantum paſces: nam prodiga cunctam
 Si frondem ſimul effundas, ſine more dapeſque
 Accumules, menſasque oneres, avertitur ultro 181
 Ingratam ſaturum morum pecus, atque repente
 Ipſa parit largi ſatiſidia copia victus.
 Paulatim invita; metuant ſibi pabula ſemper
 Deficere, expectentque dapes: prius injice ludens 185
 Frondem unam, ac certare ſine; illæ protinus omnes

64 M. HIERON. VIDÆ

Arrexere animos cupidæ, prædamque capeffunt
 Certatim, pariterque ingens subit ardor edendi.
 Tum demum solitas epulas effunde canistris,
 Dum dapis optatæ fuerit compressa libido. 190

Sed ne longa fames noceat tamen, aspice prudens,
 Dum nimiùm differs epulas, & gaudia menfæ.
 Nam soliti impastis si defit copia victûs,
 Nulla mora est, miseras macies deformat iniqua :
 Pabula deinde parum exhaustis duplicare juvabit ;
 Et vix longa dies lapsas in pristina reddet : 196
 Dira fames adeò nocet, ac penuria edendi.

Quin etiam haud parvi mutari pabula refert.
 Est bicolor morus ; bombyx vescetur utraque,
 Utraque grata illi : cui verò affuerit, eandem, 200
 Nigra albenſve fuat, nullo discrimine amabit ;
 Quamvis Aufoniis laudetur nigra puellis.

Fortè etiam si deficiant folia omnia mori,
 Et subitò ſylvæ (Dii talem avertite caſum,)
 Thisbææ areſcant nimio æſtu, aut frigore, quæris
 Quasnam tum, pereant ne res tibi funditus omnes,
 Bombyci jubeam legere, & ſummittere frondes.
 Orandi Superi eveniant ne talia nobis.

Si tamen urgeris, conſcendat robora paſtor
 Ulmea per ſylvas, & ſumma cacumina carpat. 210
 His etenim arboribus multùm eſt affinis origo.
 Jamque ideo agricolæ morum didicere per agros
 Inferere umbroſæ ramis ingentibus ulmi ;
 Et ſteriles ſylvæ nunc dant bicoloria mora.

Sunt aliæ, quæ, ſi foetus ſibi naſcitur antè 215
 Quàm Thisbæa novis adoleſcat frondibus arbos,
 Urticamque ruboſque legunt, dum plurimus humor
 Vere ſubeſt : at tu teneris tunc parce puellis ;
 Crura, manuſque arment facito : nec robora dura
 Aſcendat permitte in ſylvis innuba virgo : 220

Verùm operum patiens anus, & cui durior annis
Sit cutis, (ingratæ facilis jactura senectæ,)
Munere fungatur tali; ne forte quis altis
Egressus sylvis Satyrorum è gente procaci
Suspiciat, teneræque pudor notet ora puellæ: 225
Illi quoque in primis cura est, ut pabula semper
Sicca legant, nullaque fluant aspergine sylvæ
Aut pluviae, aut roris nocturni; quippe venenum
Sæpe fuit, quamvis tenuis, bombycibus humor.
Nunquam igitur, cum nox horis filet intempestis, 230
Accedant sylvam: expectent dum gurgite Eoæ
Tethyos exierit, sursumque eduxerit omnem
Collectum noctis humorem purpureus sol,
Et jam tres scandens supera alta peregerit horas.
Quod si fortè etiam fuerit tunc humida sylva, 235
Ut potes, è foliis stillantem decute rorem.
Profuit, & siquando matutina pruina
Perstrinxit teneras frondes, ostendere soli
Cratibus impositas, & frigora vincere flammis.
Cumque tibi fuerint suspecti denique nimbi, 240
Appropera, calathos cape, moros scandè, ministras
Voce voca, mitte in sylvas, sine lege legunto
Obvia quæque, penum foliis atque horrea comple:
Ne, dum sævit hyems, perdant jejunia pubem
Lanivomam, at paratæ securæ fronde fruantur. 245
Quod si adeò subitum citò non prævideris imbrem,
Ne turpi rigeat macieque, fameque senescat
Omne pecus, validos in sylvas mitte colonos,
Qui tibi, utraque manu, nunc huc, nunc robora & illuc
Crebra agitent, frondem patulis tu impone canistris 250
Rorantem, quando fatis urgemur acerbis.

At labor interea famulas exerceat alter.
Cura sit hesternæ semefas tollere mensæ
Reliquias, tabulisque immundam avertere ventris

Proluuiem : manè, ante pecus quàm pabula gustet,
Tergendæ sedes, & gramine perverrendæ. 256

Tum Bacchi irrorant gratum bene olentis odorem,
Purgatisque abigunt tabulis tristem omnibus auram.

Hinc leviter digito medicatis sedibus omnes

Traducunt cœtus, lætos melioribus auris ; 260

Nec super extremas errare licentiùs oras

Permittunt, semper media ad penetralia cogunt,

Præcipitesque timent lapsus, altasque ruinas.

Huic generi facilis leti via : protinus ægras

Delapsæ effundunt animas, lucemque relinquunt.

Siqua tamen superest, & cœli vescitur aura, 266

Post casum inspicito : nam si pars corporis ulla est

Læsa tibi deprensa, aliarum sedibus ultro

Projice, nec frustra libeat tibi pascere inertem.

Nullam operam omnino, nullum expectabis ab illa

Certum opus : ignavum deducet inutilis ævum ; 271

Et comitum egregias tantùm mirabitur artes.

Sæpe etiam impastas averti pabula cernes,

Sopitasque gravi veluti torpere veterno

In tabulis : hîc parce metu, ne corpora morbus

Fortè aliquis, gentemque lues invaserit ægram. 276

Hunc illis morem, natura hunc ipsa soporem

Addidit ; indulgent somno, stratisque quiescunt,

Sopitisque dies alter transibit, & alter.

Cùm verò expulerit noctem lux tertia rebus, 280

Consurgent, lætæque ad pabula nota redibunt.

Ergo illas tumidas jubeo observare, (nec ingens

Nôsse labor,) ne improvisus sopor occupet : ultro

Signa dabunt ipsæ : cœlo capita ardua tollent

Arrectæ, spernentque dapes : tum pigra notabis 285

Corda, animos refides, insueta silentia mensis.

Non tamen adveniet somnus simul omnibus idem :

Insomnes aliquæ vigilant, dum turba quiescit

Cætera, nondum aptæ, teneros quibus alliget artus
 Irrepens sopor; advenient sua tempora & illis, 290
 Atque omnes tandem demittent lumina somno.

Cura fit interea infomnes legere, atque vagantes,
 Secretasque aliis aliam citò transfer in aulam.

Sopitæ stabulent simul: his par omnibus ætas.

Unà operi incumbent, & eodem tempore sese 295
 Artibus exolvent supera ad convexa volantes.

Dumque Deus stratis thalamifve silentibus ales

Regnat, Lethæo perfundens corpora rore;

Pabula subtrahito solita, frondemque negato.

Nam tumidæ interea renovant torpentia alumnæ 300

Corpora, & exuvias veteres, ac tegmina ponunt,

Et nitidam induitur pubes renovata juventam.

Ceu, fodere domos serpentum ubi lubrica turba

Sub terram veniente hyeme, stant frigore inertes,

Dum redeat terris tepidi clementia veris; 305

Tum demum egressi, ad solem squalentia terga

Convolvunt, posita turpi cum pelle senecta:

Annuus hic illis mos: at bombycibus ipsis

Ter pigra, dum vivent, renovabit corpora somnus.

Jamque age, jam grandes fœtus, jam ducitur ætas

Ultima, turgenti filum tralucet in alvo 310

Omnibus, accingunt alacres operique parant se.

Pabula jam saturæ fugiunt: nova quærere regna

Ardor agit: tollunt oculos, arrectaque terga.

Omnia vestigant latè loca, sicubi rami 315

Arbutei, per quos sua possint tendere fila;

Atque novis priscos cupiunt mutare penates,

Et tabulæ extremis pendentes sedibus hærent.

Tum famulæ properare, omnes provisâ parare

Sarmenta, & steriles tectis inferre genistas. 320

Jamque illæ antiquas sedes supera ardua linquant,

Atque nova hospitia invadant, per vimina lenta

Demissæ, nisi succurrat nuruum ociùs omnis
 Hinc atque inde manus, durum miserata laborem.
 Ipsæ nam manibus secernunt grandia natu 325
 Corpora jam matura operi, jamque apta labori;
 Per ramosque locant, arentes agmina densa.
 Summotas alias arcent, dum funditus omnes
 Corporeæ excedant labes, ac, temporis orbe
 Perfecto, sua cuique dies exemerit omnem 330
 Alvi insinceræ illuviem, purumque relinquat
 Lanicium, & fili tralucens simplicis aurum.
 Sic ubi mitescunt pendentes vitibus uvæ,
 Paulatim liquor ille intus rarefcit, & aureus
 Accedit color, elucent purissima musta. 335
 Tum demum tabulis passim farmenta relictis
 Complêrunt omnes, perque atria virgea lætæ.
 Exercentur, & effundunt quæsitæ per ævum.
 Stamina, ditis opes uteri, suspensaque densos
 Fila regunt inter ramos, atque ordine ducunt. 340
 Mille legunt releguntque vias, atque orbibus orbes.
 Agglomerant, cæco donec se carcere claudant
 Sponte sua : tanta est edendi gloria fili.
 Mox autem clausæ interiùs circum undique lecta
 Stamina condensant, teretisque ovi instar opus fit. 345
 Nullæ operum immunes : est omnes cernere passim.
 Noctes atque dies niti præstante labore,
 Et quasi de palma summas contendere vires.
 Aspicias quasdam incipere, primumque laborem
 Tendere adhuc, quasdam obscuro jam carcere clausas.
 Ast aliæ, velut in nebula, fumoque nigranti 351
 Nunc etiam apparent properantes intus, & omnes
 Fas oculis spectare vias, variumque laborem.
 Quin & nonnullæ paribus communia curis
 Affociant opera, & nebula clauduntur eadem. 355
 Quædam adeò (visu miserabile,) sæpe repertæ,

Dum tendunt superare alias, instantque labori,
 Vitam, opere in medio clausæ, sub nocte dedisse,
 Ante diem, ah miseræ! jacuit labor interruptus.
 Parva mora est tamen: ut se aliæ includere latebris, 360
 Extremoque manum summam imposuere labori,
 Exhaustæ intereunt omnes, terrasque relinquunt.
 Ite animæ egregiæ, fortunatæque laborum
 Ultro in fata alacres: vobis nempe altera fato
 Corpora debentur; vobis miserata priorem 365
 Eripiet formam Venus, atque ad dulcia reddet
 Lumina, & aereas rursus revocabit in auras:

Prima Venus docuit bombycem in tecta referre
 Eductam sylvis, atque hanc impendere curam.
 Antè homines nati, durum genus, ilice rupta, 370
 In sylvis nudi degebant more ferarum:
 Necdum ullus lini, necdum ullus velleris usus.
 Verùm dura hyemis pellebant frigora, noctisque
 Humorem, fruticum se frondibus involventes,
 Et liquidos imbres vitabant arbore tecti, 375
 Per noctemque cayis latitabant rupibus hirti.
 Hic illic misti latos impunè per agros
 Cum nudis nudi juvenes errare puellis.
 Ast ubi crescenti paulatim cognitus orbi
 Irrepsit pudor, exuviis cœpere ferarum, 380
 Aut tergo bovis, aut villosi pelle leonis
 Se tegere, & coriis involvere mollibus artus.
 Ipsi etiam nudi degebant æthere in alto
 Cœlicolæ, cœlique nurus discrimine nullo.
 Prima Deûm Pallas docuit committere campo 385
 Enodis lini segetem, & tondere bidentem
 Lanigeram, ac tenui telas intendere filo.
 Illa quidem primùm vario se ornavit amictu,
 Egregium picto pallam circumdata limbo:
 Mox alias etiam texit ditissima divas: 390

Nec mora, deinde novam offendit mortalibus artem:
 Tantùm nuda Venus mœrebat muneris expers
 Egregii, ob formam textrici invisâ Minervæ;
 Atque, irrissâ diu, super Idalium frondosum
 Se natosque suos in sylvis condidit atris. 395
 Cui pòst optanti Fors & Deus attulit olim
 Auxilium: nam Peliacis te in montibus altis,
 Phyllira, Nympharum pulcherrima montanarum,
 Saturnus, captus forma & florentibus annis,
 Viderat errantemque, & gramina certa legentem. 400
 Ah, quoties precibus Nympham Deus aspernantem
 Tentavit supplex, ingrataque munera verbis
 Addidit! ah, quoties nimboris montibus errans,
 Matutinus iter tulit, & monstravit in agris
 Præsentes morbis herbas, usumque medendi! 405
 Illa averſa Deum semper fugiebat amantem.
 Quid faceret? Venerem supplex adit ipse, rogatque
 Auxilium, & meriti promittit præmia tanti.
 Diva monet, duræ frustra præcordia Nymphæ
 Tentari, nulli pectus penetrabile amoris, 410
 Nec precibus, nec muneribus mutarier ullis;
 Fallendamque dolis tantùm, furtisque domandam.
 Ergo se in faciem subitò transformet equinam
 Imperat, & pascat qua gramina sueverat illa
 Quærere, ut ignaram furto aggrediatur opertus.
 Nec mora preceptis: hinnitu Pelion altum. 416
 Clausus equo, Deus implevit, votoque potitus.
 Vi tenuit frustra pugnantem, & multa recusantem.
 Exin promeritæ Veneri, pro munere magno,
 Semina clausâ dedit niveo tenuissima linteo, 420
 Et, meriti memor, his, inquit, pulcherrima texes
 Diva tibi insignes tunicas, nihil indiga lanæ,
 Aut lini, quæ dona negat tibi iniqua Minerva.
 Hinc præcepta dedit, divinam & prodidit artem,

Quam primus, nati fugeret cùm protinus iras, 425
Deprendit solis meditando in montibus olim.

Insper admonuit, venturi præscius ævi,
Quondam aliquos, sed enim multò pòst, affore vates,
Qui totum canerent præclara inventa per orbem,
Gratum opus Ausonius, dum volvent fila, puellis, 430

M. HIERONYMI
VIDÆ
BOMBYCUM,

LIBER SECUNDUS.

RURSUS ades, Nympha, inceptum jam per-
fice munus,

O decus Italidum, fortunatissima matrum,
Quæ, vastas fessæ Italiæ miserata ruinas,
Haud dubias pulchra spes nobis prole tulisti.
Tu jam læta tuos natos præstantibus ausis
Cœlicolas ipsos supra se ferre videbis. 5

Aspice jam quantas ostendet corpore vires
FREDERICUS puer, ut vultu decora alta parentum
Spondeat, ut veniant scintillæ ardentis ab ore,
Flagrantesque micent oculi, utque horrentia semper
Bella sonet, puerique agitet se pectore Mavors. 11
Jamque adeò nunc arma placent, jam fervidus acri
Gaudet equo, indomitusque animi, cupidusq; pericli.
Hunc jam regna Asiæ metuunt, oriensque subactus,
Gangesq; Tigrisq; tremunt, atque Indus Hydaspes. 15
Sæpe hunc, Euphratæ propter vaga flumina, Eoæ
Bellantem aspicient, multa inter millia, matres;
Horrescentque animis hostem, pariterque timebunt

Egregio juveni, cæcoque urentur amore,
 Præstanti captæ forma, & juvenilibus annis. 20
 Gaudia mox trepidæ referet tibi quanta revertens,
 Ultus avos Graiûm, Solymorumque eruta templa!
 Tunc illum, Mincî in ripis facta ampla canentes,
 Carminibus tollent sublimem ad sidera vates.
 Lanificas nos interea revocamur ad artes : 25
 Frondosæ invitant rursus sub tegmine mori
 Seriades, grataque legunt è fronde coronam;
 Quando nondum ausim laurum sperare superbam,
 Aut caput intonsis hederarum innectere ramis.

Ergo age, sarmentis dum se super aurea bombyx
 Exercet, nitidumque edit de pectore filum, 31
 Nempe tuæ interea prorsus nihil indiga curæ est,
 Dum novies roseus se laverit æquore Titan.
 Disce laboranti pecori non pigra mederi,
 Tristibus & morbis occurrere : vos quoque nostri, 35
 Parvæ animæ, exercent per tot discrimina casus,
 Vestraque pallentes infestant corpora morbi.
 Corrupta sive illa lues cœli influit aurâ,
 Seu vitio infectæ frondis, gens labitur ægra,
 Et cœtus subito serpunt contagia in omnes. 40
 Invadit mors, intereunt data corpora leto,
 Et thalamis passim tetro manantia tabo
 Fusa jacent : perit omne pecus, spes irrita filii.
 Dii teneros, Dii, vos fœtus arcete periculis;
 Cùm nondum morbis præsentis omnibus herbas 45
 Monstrârit natura, hominumve industria solers
 Nondum morborum causas deprenderit omnes.
 Multa tamen, longo quæ nos invenimus usu,
 Quæque alii docuere, tibi nunc dicere pergam.

Nil adeò tineis fuerit presentius ægris, 50
 Quàm subito è medio jucundo lumine cassas
 Tollere, ne totam perfusa cadavera tabo

Latiùs incestent miserando funere gentem.
 Nec minùs inde tibi tristis contagia cœli
 Sit studium vitare : juvat, cùm lucidus æther, 55
 Cùm noctis gelidum sol rorem sustulit, & cùm
 Inter se Alpinus Boreas atque humidus Auster
 Pacem agitant, vitro detracto aperire fenestras,
 Quove ælham lucem aspiciant, quove æthera purum,
 Aurarumque leves animas, & frigora captent. 60
 Nempe intrò veniens Zephyris variantibus aer
 Aera dispellit pigrum novus, & grave olentes
 Lustrat, agens sese, thalamos, variatque saluber;
 Qui, nisi mutetur crebrò, cõrrumpitur, haustusque
 Inducit varios reptantum in corpora morbos. 65
 Ceu puteis pigros latices nisi sæpiùs urnâ
 Hauferis, ut subitò inde locum novus occupet humor,
 Continuo sapor immotæ vitiatur aquâi,
 Oraque potantum tristis perturbat amaror.
 Tum verò ad solem, blandique ad luminis auras 70
 Exultare pecus videas, & corpora luci
 Pandere : non tamen immisso sub sole jacere
 Securum fuit, aspiciant sed lumina longè.
 Si verò fuerit gelidis Aquilonibus aer
 Frigidus, aut nimbos spirantibus humidus Austris;
 Protinus in thalamos inferri profuit ignes : 76
 Ne tamen infestet lacrymosus lumina fumus,
 Ipsos occulnere cavis fornacibus ignes,
 Unde aditus fumo sit nusquam in tecta, sed extrâ
 Respirans Vulcanus in aera fumet apertum. 80
 At calor interea placidus diffunditur intus
 Paulatim, & tepidi calida è fornace vapores.
 Sunt etiam, quæ, cùm nigrescit fœtibus arbos,
 Incipiunt cùm mora rubescere, pabula lecta
 Retibus imponunt raris, in perque foratis 85
 Pellibus, in gyrumque agitant, jactantque per auras.

Namque cadunt, veluti, per lata foramina, grando,
Nigrantes baccæ, vel quicquid inutile mensis;
Et tantum folia ipsa manent, quod solvere mollem
Alvum mora ferunt, tristesque inducere morbos. 90

Præterea liquido respergi corpora olivo
Mors erit extemplo ah! miseris, lucemque relinquent.
Ergo, ubi nocte gregem famulæ & stabula alta revi-
Edico procul ardentem deponere testam (sent,
In tenebris, ubi pingue oleum depascitur ignis; 95
Ne super incautis gutta stillantis olivi
Decidat, ac totos deformet peste penates.

Usque adeò in Venerem longas exercuit iras
Inferens inventrix semper frondentis olivæ.
Exin cum liquor officiat bombycibus omnis, 100
Præcipue sale qui fuerit vitiatum amaro
Cum semel attigerit, miseris erit acre venenum.
Protinus elucet languentibus aurea pellis,
Deinde tument, turpisque animis ignavia venit
Desidibus, tandem rumpuntur, & omnia tetro 105
Inficiunt tabo: sanies fluit undique membris,
Nec quicquam falso Venerem æquore profuit ortam.
Quædam ideo sylvas servant noctesque diesque:
Quandoquidem inventæ, falso quæ pabula rore
Invidiâ infecere, (scelus prohibete nefandum 110
Diique Deæque omnes,) cæcum & liquere venenum
In sylvis, quod mox foliis bibit inscia bombyx.

Arce etiam strepitus, cantu cava cornua rauco,
Fistulaque horribili procul absit ahenea bombo,
Tympanaque, & voces ludentis comprime pubis. 115
Invalidas sæpe exanimat leve murmur alumnas.

Sed neque tum pueri vastantes irrequietâ
Cuncta manu hic illic, stragemque impunè ferentes,
Jamq; has jamque illas digitis dum tangere gaudent,
Introducantur; quos longè arcebis, & ultro 120

Abfistent, ætas si improvida ludificetur.

Verbis falle illos: tineas finge acre venenum

Inspirare animâ, vel spicula linquere caudis,

Atque angues, colubrosque voca, dirosve chelydros:

Observabis item, ne qui gustaverit allii, 125

Aut cepæ, aut acris porri illætabile virus,

Introeat, ne res pereat tibi funditus omnis.

Bombycem exanimem vidi sæpe ipse jacere

Afflatam famulæ graviter spirantis odore.

Continuò vis illa subit, naresque lacescit, 130

Intimaque infestum venit ad præcordia virus.

Non igitur cunctis aditus permiseris, illas

Spektatum quicumque adeunt: quis spiritus ollis,

Quis vultus, vocisque sonus, quis euntibus ultro

Sit gressus, qui oculive, notes: discrimine nullo

Limine anus omnes, monstra infelicia, longè 136

Pelle; nocent cantu tristes, oculisque malignis.

Intrò autem tantùm juvenes, pulchræque puellæ

Ducendæ, queis forma ætasque ignara nocendi est.

Hic impunè choros agitent, alternaque læti 140

Idaliæ Veneri, ac Saturno carmina dicant.

Quandoquidem memini Tusci alta in rupe Viterbi

Ipse senem vidisse ferum, cui dira rgebant

Ora, gravesque oculi suffecti sanguine circum,

Bronsque obscœna situ, hirtique in vertice cani. 145

Ille truci (scelus) obtutu genus omne necabat

Reptantum, tenues animas, parvasque volantes.

Quinetiam siquando hortos ingressus, ubi annus

Exuit expleto turpem novus orbe senectam,

Floribus & passim per agros incanuit arbor, 150

Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam,

Spemque anni agricolæ mœsti flere caducam.

Nam quocumque aciem horribilem intendisset, ibi om-

Cernere erat subito afflatos languescere flores: (nes-

Mox album latè nimbū volitare per auras : 155

Nec tantū noceat raptor ferus Orithyæ,

Siquando iratus malè tutis incubet hortis.

Nostram igitur si fortè domum prætermeet olim

Pestis & ira Deū talis, cū plurima reptans

Complevit sedes omnes atque atria circū ; 160

Non illum affari libeat, longumque morari.

Sed properate fores, famulæ, properate, fenestras

Claudite, pestiferamque avertite limine cladem.

Jam promissa dies terris lucem intulit almam :

Jam, licet, ingredi, artificum mirare laborem

Egregium, mirare artes, ut pendula ramis 166

Omnibus hæserunt varii glomeramina fili.

Qualiter autumnī primo cum frigore in hortis

Arboribus pendent haud uno poma colore.

Sic hærent nitidi vario discrimine ramis 170

Folliculi : sunt quæ viridem traxere colorem

E foliis, quæ depasta est Saturnia bombyx,

Fila, auri quædam electrique simillima puri.

Omnibus est reliquis color albi velleris instar.

Ergo ubi, per ramos jam perfecisse laborem 175

Clausas, quamque suum, vigili exploraveris aure ;

Atq; ubi nec strepitus, nec vim datur amplius ullam

Audiri, sed jam motus requieverit omnis ;

Pelle moram, exonerâ ramos, impone canistris,

Carpe utraque manu, & famulas properare jubeto. 180

Primus deinde labos extrema, & inutile quicquid

Lanicii detraxe, & luxuriantia circū

Vellera, quæ stuppæ veluti nodosa puellæ

Ruris pensa trahunt torquentes pollice fila,

Unde sibi intexant festis gestanda diebus 185

Tegmina, cū lætas agitant per prata choreas.

Hinc triplex delectus erit : meliora Deorum

Imponunt aris ; aliqua in spem gentis, & annis

Venturi ad sobolem servant de more creandam ;
Cætera dein varios devolvunt vestis in usus. 190

Quæ verò in generis spem vis servare caduci,
Deligito ex omni numero : neglecta quotannis
Degenerat proles magis ac magis, atque propago
Deterior tibi semper erit labentibus annis.

Sed non ob sobolem multos servare necesse est 195

Folliculos, capitum multorum semina partu

Una dabit mater, centum quæque ova relinquet.

Quos igitur foeturæ habiles provideris, omnes

Connectes ducto per acûs vestigia filo. 199

Sed parcens leviter terebrato, extremaque tantum

Tangito acu tenui, ne inclusa cadavera ferro

Ah! violes, & res evertas funditus omnes.

Post hinc confertos ita frigida sub loca conde,

Aut Bacchi in cella sub terram, aut sicubi montis

Exesi specus ardenti impenetrabile Phœbo, 205

Ne calor absumat defuncta cadavera vitâ :

Fata dabunt quibus ad jucundum surgere lumen

Rursus, & in parvas volûcrum se vertere formas;

Cùm primùm cœlo stellas aurora fugârit,

Et decies roseos sol laverit æquore currus. 210

Nā quondā (ut perhibent) cùm primos aurea fœtus

Nutritet Venus umbrosis in vallibus Idæ,

Nuda cohors tenerum circum ludebat Amorum,

Et nunc hîc manibus temere dare pabula blandis,

Nunc illic tractare levi reptantia tactu 215

Corpora, Acidaliosque toris diffundere flores.

Dum verò incauti nunc huc, nunc protinus illuc

(Fortè parens aberat) studiis puerilibus errant,

Impliciti inter sese altis in cratibus urgent :

Fit strepitus, pontes vastam traxere ruinam, 220

Lanifici stabula alta gregis : jacet undique bombyx

Fusa solo, exanimum ingentes (miserabile) acervi.

Quam cladem accepit rediens ubi mater, & omnem
 Cæde madere locum vidit procul, & genus omne
 Funditus extinctum, totamque ab origine gentem,
 Et famulas nusquam sibi, nusquam occurrere natos,
 Qui sese abdiderant sylvis, tacitique latebant;
 Infelix stetit ingenti percussa dolore.
 Tum furiis acta huc illuc clamore supremum
 Idalium implevit, natos famulasque requirens. 230
 Nulla quies animo, noctesque diesque vagatur,
 Incassumque gemens solos interrogat agros.
 Infernas etiam sedes, atque atria Ditis
 Ægra adiit, quo mœstæ animæ post fata feruntur
 Squamigerum, pecudum, atque hominum, vitæque volantium:
 Si fortè ipse sibi patruus rex maximus Orci
 Annueret paucas animas in tarda reverti
 Corpora, ut inde novam sobolem revocaret in auras.
 Jamque ibant umbræ tenues Styga circumfusæ
 Obscuram, nigrosque lacus, & rauca fluentia. 240
 Tum dominæ adventu lætæ circum ora volantes
 Nondum oblitæ alis plausere, & signa dederunt
 Lætitiae, nondum trans livida flumina vectæ.
 Agnovit Venus, & secum est lætata repertis.
 Quam Saturnius horrentis regnator Averni, 245
 Ut procul aspexit, multo est dignatus honore,
 Permisitque animas in corpora tarda reverti
 Rursus, ut extinctam sobolem revocaret in auras,
 Seminaque his generis penitus repararet adempti.
 Utque sequi possent dominam supera alta petentem,
 Corporibus geminas renovatis addidit alas. 251
 Hanc legem posuit tamen, ut genus omne quotannis
 Alitis in faciem se post opera atque labores
 Verteret, & nigros Orci bis viseret amnes.
 Ut quosdam populos in Hyperborea Pallene 255
 Esse ferunt, qui, se ut novies Tritonide in unda

Merferunt, natis tollantur in aera pennis.

Nonne vides, cùm carceribus exire reclusis

Instant ardentes, quanta nitantur opum vi?

Clausa obstat domus, & fili densissimus ordo. 260

Nec mora, nec requies, vestigant omnia circum,

Explorantque aditus omnes, siqua potis exuâ

Rumpere, & optatæ rursus se reddere luci.

Ecce autem, ut rostro follem terebravit acuto,

Protinus erumpit (visu mirabile monstrum) 265

Alitis in parvæ bombyx collecta figuram;

Et nova se rerum facies mirantibus offert.

Nam quæ longa fuit tinea olim, fit levis alis

Papilio, tineæ pallentes concolor artus.

Ergo carceribus cùm rupit multa viam vis, 270

Et sese cæcis populi eripuerunt tenebris

Aligeri, atque iterum lucis venere sub auras;

Hærent attoniti rerum novitate, neque audent

Remigio alarum se aperto credere cælo:

Diffimilesque sui tacitè nova corpora secum 275

Mirari, forma nec sese agnoscere in illa.

Cornua mirantur fronti, mirantur & alas,

Et vires nil supra audent tentare priores

Diffisi, memoresque sui: sed tum neque gustant

Pabula, nec vitæ quærunt alimenta prioris: 280

Tantus adhuc memores timor atri detinet Orci.

Nunc etiam ante oculos Styx livida, nigraque regna,

Tartareiue canis tria guttura, monstraue Ditis

Impacata, brevis ne vitæ gaudia quærant.

Idcirco, aligeræ neque frondem fuffice genti 285

Incasum, neque potandos admoveris amnes.

Carpe manu refides, & funibus infidentes,

In tabulamque refer stratam velamine molli.

Quippe ubi subtrac̃to se rursus ad fata vocari

Senserunt victu, turbantur: tum simul omnes, 290

Excidium veluti cœlo terrisque propinquum
 Immineat, cùm supremo mortalia cuncta
 Una dies dabit exitio, multosque per annos
 Sustentata ruet perituri machina mundi,
 Attoniti dubiis properant succurrere rebus. 295
 Concubitu indulgent omnes, ut semina gentis
 Munere defuncti vitæ post fata relinquant,
 Et servare genus valeant, stirpemque tueri.
 Nec verò, velut in sylvis genus omne ferarum,
 Alituumque, vagos passim furantur amores; 300
 Sed connubia certa, sed electi hymenæi:
 Ille suam tenet, illa suum, dulcique fruuntur
 Amplexu caudis ambo per mutua nexis:
 Instant, & validis juncti compagibus hærent.
 Nec Veneris brevis usus erit; videre revincti 305
 Quartam sæpe diem: nec quas legere relinquent,
 Donec uterque cadat: neque enim si viribus haustus
 Mas prior occiderit, longum tamen ipsa superstes
 Fœmina erit: sed ubi concepta effuderit ova,
 Nulla mora, amplexu nondum divulsa, sequetur. 310
 Idem omni interitus generi, fata omnibus æqua.
 Aspicias, miserans, confusa cadavera passim
 Procubuisse toris genialibus: omnia primùm
 Sedibus exportato, & tristia funera ducito:
 Illis namque operum est cunctorum finis & ævi. 315
 At verò quæ infusa vides mantilibus albis
 Semina, ceu milii exigui tenuissima, coge:
 Hæc tibi post annum sobolis spes certa creandæ.
 His etenim sese reparat moribunda quotannis
 Seminibus, sobolesque venit nova semper ad auras. 320
 Abde domo, his aptam super omnia delige sedem,
 Quò neque sint aditus torrenti æstate calori,
 Nec Boreæ bruma in media: contraria vis est.
 Utraque seminibus servandis: frigora dira

Vim genitalem omnem perimunt, frustra que fovebis
Semen inane; calor verò si admissus in ova 326

Paulatim sese insinuet, parva est mora, proles
Ante diem superas incassum rumpet in auras;
Cum frondes jam consumptæ, cum pabula sylvæ
Deficiunt, & tonsa comam Thisbeia nudos 330
Ostentat ramos populatis frondibus arbor.

Quòd si spes generis defecerit omnis ubique,
Seminaque aruerint Jovis implacabilis irâ,
Sicut apes, teneri reparantur cæde juvenci.
Hic super accedit tantum labor: antè juvencus 335
Bis denosque dies, bis denasque ordine noctes
Graminis arcendus pastu, prohibendus ab undis.
Interea in stabulis tantum illi pingua mori
Sufficiunt folia, & lactenti cortice ramos.
Viscera ubi cæsi fuerint liquefacta, videbis 340
Bombycem fractis condensam erumpere costis,
Atque globos toto tinearum effervere tergo,
Et veluti putres passim concreescere fungos.

Quod superest; moneo, generis tibi semina sunt
Annuæ: degenerant supra annum condita, & inde
Omnis abit vigor, atque intus vitalis hebet vis. 346

Tum verò lætas exercent fila puellas:

Haud brevis hic labor, exhausti cui nil satis unquam,
Dum redeat moro attonsæ nova vere juvenus.
Folliculos primùm domitant ferventibus undis; 350
Filaque devolvunt nigris fumantia ahenis:
Tum corrente rota torquent, eademque retorquent,
Stamineque implicito cura est dissolvere nodos.
Hinc vocat extremum tandem textura laborem,
Intenduntque nurus discretas pectine telas 355
Multifido, radiisque sonantibus intertexunt,
Jactantes dextra lævaque sequentia fila;
Alternisque suis pedibus labor additus, atque

Desuper acta gemit tereti rota garrula nervo.
 Nec mora; certantes properant, falluntque laborem
 Aut cantu, aut Veneris curæ narrantur inanes. 361
 Nec modus est simplex texendi, nec genus unum
 Telarum: nunc rafa vides, & levia texta;
 Nunc pexis, leviterque attonsis mollia villis.
 Quinetiam varios tenui subtegmine pingunt 365
 Nexilibus flores hederis, sylvasque virentes,
 Pomaque, graminaque, & cervos, capreaſq; fugaces.
 Adde, velut nebulas tenues, velamina textu
 Rara, quibus matres crines & tempora velant,
 In templisq; Deum prohibent à pulvere vultus. 370
 Vidi etiam varium quæ mutant texta colorem,
 Eluduntque oculos, ut discolor aura refulsit.

Quid sequar ulterius? nil vis humana reliquit
 Intactum: filum tunicis includitur aureis,
 Indutæque rigent fulvo subtegmine vestes: 375
 Ut quondam, Phryxi de finibus Æeteis
 Vesta, ovis aurato fulgebat pectora villo,
 Pectoraque, & pexo pallentia terga metallo.
 Et dubitant matres pinguem serere undique morum;
 Aut inter teneras bombycem ferre papillas? 380

Quid mirum, si jam totum diffusa per orbem
 Saturni & Veneris pascunt pecora aurea gentes,
 Mollia nec soli noverunt flamina Seres?
 Lanivomum ipsa genus, Saturni mupere magno,
 Jamdudum super Idalium, super alta Cythera 385
 Transtulit & Venus, & nostras penetravit ad oras.
 Quippe olim (sed fama annis obscura,) regebat
 Felices Seras læti ditissimus agri
 Serius, antiquo patriæ de nomine dictus.
 Mox acri infelix Phaethusæ incensus amore 390
 Italiam petiit: postquàm illam ad flumina magni
 Andii Eridani correptum fulmine fratrem

Flere diem noctemque, Jovis fera tela querentem.
 Sed vix Ausonios fines, Oenotriaque arva
 Attigerat, novus ecce illi cùm perculit aures 395
 Rumor, virgineam formam amisisse puellam,
 Protinus & longos ad cœlum tendere ramos
 Pro manibus, dureque includi pectora libro,
 Ah miseram! subitò stetit acri corda dolore
 Saucius, insignemque à pectore rapit amictum, 400
 Pictus acu molles tunicas opera aurea Serum.
 Tum viridi in ripa, charæ sub virginis umbra,
 Implevit cœlum questu, dilectaue frustra
 Robora complexus tereti dabat oscula ligno,
 Et tenero ereptos in cortice flebat amores 405
 Infelix: non sceptrâ animum, non regna parentum
 Alta movere queunt, nec opimæ copia gazæ.
 In patriam negat ire, placet tantùm Itala tellus.
 Nec procul Eridani ripis absistit, & omnem
 Vitam agit in lacrymis: bis fenos ordine menses 410
 Illum adeò perhibent solos flevisse per agros,
 Et tandem Superos extrema voce precatum,
 Neve oculis lacrymæ, neu deesset luctibus humor
 Perpetuus: Superis quæ vota audita repentè.
 Perstat in incepto; gemitu nemora omnia complet:
 Non oculis lacrymæ, non desit luctibus humor. 416
 Solvunt se in lacrymas artus, & corpore toto
 Liquitur humor, abitque omnis conversus in undas:
 Fit fluvius, cursuque brevissimus exit in alveum,
 Addua magne, tuum; & tecum in vada solvitur alti
 Eridani, atque pedes Phaethusæ humectat amatæ, 421
 Flumine turrigeræ radens sata culta Cremonæ.
 Mansit amor, veteres amni mansere calores.
 Sæpe illum fama est clausam sub cortice Nympham
 Tentasse, optatum mox ascendisse cubile. 425
 Tandem juncta Dryas fluvio est, licitisque hymenæis

Egrediam rupta Divam Deus arbore duxit:
 Cui picturatas vario subtegmine vestes,
 Illusasque auro tunicas, & tenuia lætæ
 Texta dedit, missa à patriis sibi munera terris. 430
 Paucaque præterea bombycis semina donis
 Addidit, ostendens hujus quis muneris usus.
 Ipsa eadem egregias, longo pòst tempore, natas
 Seriadæ docuit, patris de nomine dictas.
 Mox illæ Ausonias passim sparsere per urbes,
 Et morum umbrosam latos severe per agros; 435
 Unde sacri viridem vates petiere coronam,
 Et meritis gratas sibi devinxere puellas.

M. H I E R O N Y M I

V I D Æ

P O E T I C O R U M,

A D

F R A N C I S C U M,

FRANCISCI Regis FRANCIÆ filium, DELPHINUM,

L I B E R P R I M U S.

SIT fas vestra mihi vulgare arcana per orbem,
 Pierides, penitusque sacros recludere fontes;
 Dum vatem egregium teneris educere ab annis,
 Heroum qui facta canat, laudesve Deorum,
 Mente agito, vestrique in vertice sistere montis. 5
 Ecquis erit juvenum, segni qui plebe relicta
 Sub pedibus, pulchræ laudis succensus amore,
 Ausit inaccessæ mecum se credere rupi,
 Lætæ ubi Pierides, cithara dum pulcher Apollo
 Personat, indulgent choreis, & carmina dicunt? 10
 Primus ades, FRANCISCE: sacras ne despice Musas,
 Regia progenies; cui regum debita sceptrâ
 Gallorum, cùm firma annis accesserit ætas.

Hæc tibi parva ferunt jam nunc solatia dulces;
Dum procul à patria raptum, amplexuque tuorum,
Ah dolor! Hispanis fors impia detinet oris, 16

Henrico cum fratre: patris sic fata tulerunt
Magnanimi, dum fortuna luctatur iniqua.

Parce tamen puer ô lacrymis: fata aspera forsan
Mitescent, aderitque dies lætissima tandem 20

Post triste exilium, patriis cum redditus oris,
Lætitiâ ingentem populorum, omnesque per urbes
Accipies plausus, & lætas undique voces;

Votaque pro reditu persolvent debita matres.
Interea te Pierides comitentur; in altos 25

Jam te Parnassi mecum aude attollere lucos.

Jamque adeò in primis ne te non carminis unum
Prætereat genus esse; licet celebranda reperti
Ad sacra sint tantum versus, laudesve Deorum
Dicendas, ne religio sine honore jaceret: 30

Nam traxere etiam paulatim ad cætera Musas,
Versibus & variis cecinerunt omnia vates.

Sed nullum è numero carmen præstantius omni,
Quàm quo post Divos heroum facta recensent,
Versibus unde etiam nomen fecere minores; 35

Munere concessum Phœbi venerabile donum
Phemionoes, quæ prima dedit (si vera vetustas)

Ex adyto haud aliis numeris responsa per orbem.

Tu verò ipse humeros explorans consule primùm,
Atque tuis prudens genus elige viribus aptum. 40

Nam licet hîc Divos, ac Diis genitos heroes
In primis doceam canere, & res dicere gestas;

Hæc tamen interdum mea te præcepta juvabunt,
Seu scenam ingrediens populo spectacula præbes,

Sive eligis juvenum lacrymas, quibus igne medullas
Urit amor, seu pastorum de more querelas, 46

Et lites Siculi vatis modularis avena;

Sive aliud quodcunque canis quo carmine cunque,
Nunquam hinc (ne dubita) prorsum inconsultus abibis.

Atque ideo quodcunq; audes, quodcunq; paratus
Aggredæris; tibi sit placitum, atque arriserit ultro 51
Antè animo: nec iussa canas, nisi fortè coactus
Magnorum imperio regum, siquis tamen usquam est
Primores inter nostros qui talia curet.

Omnia sponte sua, quæ nos elegimus ipsi, 55
Proveniunt; duro assequimur vix iussa labore.

Sed neque cùm primū tibi mentē inopina cupido,
Atq; repens calor attigerit, subitò aggrediendum est
Magnum opus: adde moram, tecumq; impensius antè
Consule, quicquid id est, partēsq; expende per omnes
Mente diu versans, donec nova cura senescat. 61

Ante etiam pelago quàm pandas vela patenti,
Incumbasque operi incipiens; tibi digna supellex
Verborum rerumque paranda est, proque videnda
Instant multa prius, quorum vatum indiget usus: 65
Illis tempus erit mox cùm lætabere partis.

Sponte sua, dum fortè etiam nil tale putamus,
In mentem quædam veniunt, quæ forsitan ultro,
Si semel exciderint, nunquam revocata redibunt,
Atque eadem studio frustra expectabis inani. 70

Nec mihi non placeant, qui, fundamenta laborum
Cùm jaciunt, veterum explorant opera inclyta vatum
Noctes atque dies, passimque accommoda cogunt
Auxilia, intentique aciem per cuncta volutant.

Quinetiam prius effigiem formare solutis 75
Totiusque operis simulacrum fingere verbis
Proderit, atque omnes ex ordinenectere partes,
Et seriem rerum, & certos tibi ponere fines,
Per quos tuta regens vestigia tendere pergas.

Jamq; hinc tempus erat dare vela vocantibus Euris,
Condendique operis primas præscribere leges. 81

At priùs ætati teneræ quæ cura colendæ
 Dicendum, quantus puero labor impendendus.
 Nulli etenim insignem dabitur gestare coronam,
 Pieridum choreas teneris nisi nôrit ab annis. 85
 Postquam igitur primas fandi puer hauserit artes,
 Jam tunc incipiat riguos accedere fontes,
 Et Phœbum, & dulces Musas assuescat amare:
 Ille autem parvum qui primis artibus antè
 Imbuit, atque modos docuit, legesque loquendi, 90
 Sincerus vocis cuperem, ac purissimus oris
 Contigerit; fandi ne fors puer atque nefandi
 Nescius imbiberit malè gratæ semina linguæ,
 Quæ pòst infecto ex animo radicitus ullâ
 Non valeas, melliora docens, evellere curâ. 95
 Idcirco mihi ne quisquam persuadeat oro,
 Ut placeant, qui, dum cupiunt se numine lævo
 Tollere humo, & penitus jactant se ignota docere,
 Conventu in medio, septique impube corona
 Insolito penitus fandi de more magistri, 100
 Obscuras gaudent in vulgum spargere voces
 Irrisi, scædam illuviem, atque immania monstra.
 Non minùs à recta mentis ratione feruntur
 Decepti, quàm qui, liquidi cùm pocula fontes
 Sufficiant, malunt grave olentem haurire paludem:
 Ne mihi, ne teneræ talis se admoverit auri; 106
 Sed procul ô procul ista ferat, natosque Getarum
 Imbuat, aut siqua est gens toto obtusior orbe.

Jamque igitur, mea cura, puer penetrallia vatum
 Ingrediatur, & Aonia se proluat unda. 110
 Jamque sacrum teneris vatem veneretur ab annis,
 Quem Musæ Mincî herbosis aluere sub antris;
 Atque olim similem poscat sibi numina versum,
 Admirans artem, admirans præclara reperta.
 Nec mora: jam favet Afcanio, tactusque dolore

Impubes legit æquales, quos impius hausit 116

Ante diem Mavors, & acerbo funere merfit.

Multa super Laufo, super & Pallante perempto

Multa rogat, lacrymas inter quoque singula fundit

Carmina, crudeli cùm raptum morte parenti, 120

Ah! miseræ, legit Euryalum, pulchrosque per artus

Purpureum, leto dum volvitur, ire cruorem.

Necnon interea Graios accedere vates

Audeat, & linguam teneris affuescat utramque 124

Auribus, exercens nunc hanc, nunc impiger illam.

Nulla mora est: nostro Æneæ jam conferet igneis

Æaciden flagrantem animis, Ithacumque vagantem;

Atque ambos sæpe impellet concurrere vates.

Nunc geminas, puer, huc aures, huc dirige mentē.

Nam, quia non paucos parte ex utraque poetas 130

Nostrosque, Graiosque tibi se offerre videbis;

Quos hinc evites, quibus idem fidere tutus

Evaleas, dicam, ne quis te fallere possit.

Haud multus labor auctores tibi prodere Graios,

Quos inter potitur sceptris insignis Homerus: 135

Hunc omnes alii observant, hinc pectore numen

Concipiunt vates, blandumque Heliconis amorem.

Felices, quos illa ætas, quos protulit illi

Proxima: divino quantò quisque ortus Homero

Vicinus magis, est tantò præstantior omnis. 140

Degenerant adeò magis ac magis usque minores,

Obliti veterum præclara inventa parentum.

Jamque ferè Inachia restincta est gloria linguæ

Omnis, & Argolici jussi concedere avitis

Sunt pulsi reges foliis, civesque coacti 145

Diversa exilia atque alienas quærere terras:

Huc illuc inopes errant; habet omnia victor

Barbarus; & versis nunc luget Græcia fatis.

Nostri autem ut sanctum Divas Helicon colentes

Cœperunt primùm in Latium transferre, fluebant 150
 Versu incomposito informes, artisque Pelasgæ
 Indociles Musa fundebant carmina agresti,
 Sylvicolas inter Faunos: tunc omne sonabat
 Arbustum fremitu sylvaï frondosai.
 Nondum acies, nondum arma rudi pater Ennius ore
 Tentârat, qui mox Graio de vertice primus 156
 Est ausus viridem in Latio sperare coronam.
 Tum rerum causas, naturæ arcana latentis
 Explorare ausi, cecinerunt carmine dulci,
 Omnia Pierio spargentes nectare vates. 160
 Atque ita deinde rudes paulatim sumere versus
 Cœperunt formam insignem, penitusque Latini
 Agrestem exuerunt morem, liquidissima donec
 Tempestat veluti cœli post nubila & imbres,
 Extulit os sacrum soboles certissima Phœbi 165
 Virgilius, qui mox veterum squalore situque
 Deterso, in melius mirâ omnia rettulit arte,
 Vocem animumque Deo similis: date lilia plenis,
 Pierides, calathis, tantoque assurgite alumno.
 Unus hic ingenio præstanti gentis Achivæ 170
 Divinos vates longè superavit, & arte,
 Aureus, immortale sonans: stupet ipsa, pavetque,
 Quamvis ingentem miretur Græcia Homerum.
 Haud alio Latium tantùm se tempore jactat.
 Tunc linguæ Ausoniæ potuit quæ maxima virtus 175
 Esse fuit, cœloque ingens se gloria vexit
 Italiæ: sperare nefas sit vatibus ultrâ.
 Nulla mora; ex illo in pejus ruere omnia visa,
 Degenerare animi, atque retro res lapsa referri.
 Hic namque ingenio confusus posthabet artem: 180
 Ille furit strepitu, tenditque æquare tubarum
 Voce sonos, versusque tonat sine more per omnes:
 Dant alii cantus vacuos, & inania verba

Incassum, sola capti dulcedine vocis :
 Pierides donec Romam, & Tyberina fluenta 185
 Deferuere, Italis expulsæ protinus oris.
 Tanti causa mali Latio gens aspera aperto
 Sæpius irrumpens : sunt jussi vertere morem
 Ausonidæ victi, victoris vocibus usi.
 Cessit amor Musarum; artes subiere repentè 190
 Indignæ; atque opibus cuncti incubuere parandis.
 Jampridem tamen Ausonios invisere rursus
 Cœperunt MEDY CUM revocatæ munere Musæ ;
 Tuscorum MEDY CUM, quos tandem protulit ætas
 Europæ in tantis solamen dulce ruinas. 195
 Illi etiam Graiæ miserati incommoda gentis,
 Ne Danaûm penitus caderet cum nomine virtus,
 In Latium advectos juvenes, juvenumq; magistros,
 Argolicas artes quibus esset cura tueri,
 Securos Musas jussere atque otia amare. 200
 Illi etiam captas latè misere per urbes,
 Qui doctas tabulas, veterum monimenta virorum,
 Mercati pretio adveherent, quæ barbarus igni
 Tradebat Danaûm regnis opibusque potitus.
 Et tentamus adhuc sceptris imponere nostris 205
 Externum, necdum civiles condimus enses.
 Hæc ætas omnis, vatum hæc fortuna priorum.
 Ergo ipsum ante alios animo venerare Maronem;
 Atque unum sequere, utque potes, vestigia serva.
 Qui si fortè tibi non omnia sufficit unus, 210
 Adde illi natos eodem quoque tempore vates.
 Parce dehinc, puer, atque alios ne quære doceri;
 Nec te discendi capiat tam dira cupido.
 Tempus erit, tibi mox cùm firma advenerit ætas,
 Spectatum ut cunctos impunè accedere detur. 215
 Interea moniti vos hîc audite, parentes.
 Quærendus rector de millibus, equè legendus,

Sicubi Musarum studiis insignis, & arte,
 Qui curas dulces, carique parentis amorem
 Induat, atque velit blandum perferre laborem. 220
 Illa suis niti nondum ausit viribus ætas,
 Externæ sed opis, alienæque indiga curæ est.
 Nam puerum, ni præsentis vis fida regentis
 Adsit, & hunc dulcem studiorum infundat amorem,
 Illecebræ sacris avertant mille Camœnis 225
 Deceptum falsa melioris imagine curæ.
 Sic quoque, ubi cultis plantas defodit in hortis
 Agricola, & teneras telluri credidit almæ,
 Fraxineos contos subitò erigit, & sua cuique
 Robora, ut innixæ ventos cœlique ruinam 230
 Contemnant, surgantque leves impunè per auras.
 Ille autem, pueri cui credita cura colendi
 Artibus egregiis, in primis optet amari,
 Atque odium cari super omnia vitet alumni :
 Ne fortè & sacras simul oderit ille Camœnas 235
 Imprudens, & adhuc tantæ dulcedinis expers ;
 Deficiantque animi studiorum in limine primo.
 Ponite crudeles iras, & flagra magistri
 Fœda ministeria, atque minis absistite acerbis.
 Ne mihi, ne, quæso, puerum quis verbera cogat 240
 Dura pati : neque enim lacrymas, aut dulcis alumni
 Ferre queunt Musæ gemitus, ægræque recedunt ;
 Illiusque cadunt animi, nec jam ampliùs audet
 Sponte sua quicquam egregium, ingratumq; laborem
 Invitus trahit ægrè, animoque ad verbera durat. 245
 Vidi ego qui semper levia ob commissa vocabat
 Ad pœnam pueros, furiis insurgere, & ira
 Terribilem, invisos veluti sæviret in hostes :
 Hinc semper gemitus, hinc verbera dira sonabant.
 Atque equidem memini, cùm formidatus iniquis 250
 Urgeret pœnis, solitoque immanior ille

Terreret turbam invalidam, miserabile visu,
 Fortè puer prima signans nondum ora juvena,
 Insignis facie ante alios, exegerat omnem
 Cum fociis ludens lucem, oblitusque timoris 255
 Posthabuit ludo jussos ediscere versus.
 Ecce, furens animis multa increpat ille, minisque
 Insurgens sævo pavitantem territat ore
 Horrendum, & loris dextram crudelibus armat.
 Quo subito terrore puer miserabilis acri 260
 Corripitur morbo; parvo is post tempore vitam
 Crescentem blanda cœli sub luce relinquit.
 Illum populifer Padus, illum Serius imis
 Seriadeseque diu Nymphæ flevere sub undis.
 Tempore jam ex illo, vatem cùm dura jubentem 265
 Phœbigenam Alcides animo indignante peremit,
 Vocali invisam feriens testudine frontem,
 Debuerat sævos factum monuisse magistros.
 Vos tamen, ô jussi juvenes, parete regentum
 Imperiis, ultroque animos summittite vestros. 270
 Siquem igitur clari formandi gloria vatis
 Digna manet, verbis puerum compellet amicus,
 Sæpe rogans, laudisque animum pertinet amore.
 Quandoquidè, hunc imis postquâ semel offibus ignem
 Implicuit, labor inde levis, sese excitat ardens 275
 Sponte sua, duosque volens fert ille labores;
 Et tacito vivens crescit sub pectore flamma.
 Quid memorem (socium nam mos æqualibus annis
 Jungere, cui paribus studiis contendat alumnus)
 Æmula cùm virtus stimulis agitârit honestis? 280
 Præsertim si victori sua præmia rector
 Pollicitus, celeremve canem, pictamve pharetram.
 Continuo videas studio gestire legendi
 Ardentem, ac fera sub nocte urgere laborem,
 Dum timet alterius capiti spectare coronam. 285

Ast ubi sponte sua studia hæc assuêrit amare,
 Jam non laudis amor, non illum gloria tantum
 Sollicitat, sed mirâ operum dulcedine captus
 Musarum nequit avelli complexibus arctis.
 Nonne vides, duri natos ubi sæpe parentes 290
 Dulcibus amôrunt studiis, & discere avaras
 Jusserunt artes, mentem siquando libido
 Nota subit, solitaque animum dulcedine movit,
 Ut læti rursus irriguos accedere fontes
 Ardescant studiis, & nota revisere Tempe? 295
 Exultant animis cupidi, pugnantque parentum
 Imperiis, nequit ardentes vis ulla morari.
 Sic assuetus equus jam duris ora lupatis,
 Fortè procul notis si armenta aspexit in arvis,
 Huc veterum ferri cepit haud oblitus amorum, 300
 Atque hîc atque illic hæret, frenisque repugnat;
 Quove magis stimulis instas, hoc acrius ille
 Perfurit; it tandem multo vix verbere victus
 Cœptum iter; ipsa tamen respectans crebra moratur
 Pascua, & hinnitu latè loca complet acuto. 305
 Ah! quoties aliquis sacros reminiscitur æger
 Fontes incassum, & lucos suspirat amatos,
 Dulcibus ereptus Musis puer, atria ut alta
 Incoleret regum rebus præfectus agendis?
 Tybure quàm mallet, gelido aut sub Tusculo iniquam
 Pauperiemque pati, & ventos perferre nivales! 311
 Contrà autem vanum multi effudere laborem,
 Quos frustra excoluisse solum malè pinguis arenæ
 Pœnituit, ventisque viam tentâsse negatis.
 Quod ne cui serò contingat fortè docenti, 315
 Continuo poterit certis præsciscere signis.
 Namque puer nullis rectorum hortatibus ipse
 Sponte sua exercetur, amatque, rogatque docentes
 Primus, inardescitque ingenti laudis amore.

Provocat hinc socios pulchra ad certamina primus,
 Exultatque animo victor; superatus amaris 321
 Mordetur curis, latebrasque, & sola requirit
 Infelix loca; ad æquales pudet ire, gravesque
 Vultus ferre nequit cari rectoris inultus;
 Nec lacrymis penitus caruerunt ora decoris. 325
 Hic mihi se Divis fatisque volentibus affert;
 Huic Musæ indulgent omnes; hunc poscit Apollo.
 At nullam prorsus tibi spem frustra excitet ille,
 Quem non ulla movet prædulcis gloria famæ,
 Et præcepta negat duras dimittere in aures, 330
 Immemor auditi, cui turpis inertia mentem
 Dejicit, atque hebetes torpent in corpore sensus.
 Huic curam moneo ne quisquam impendat inanem.
 Nec placet ante annos vates puer: omnia iusto
 Tempore proveniant: ah! ne mihi olentia poma 335
 Mitescant prius, autumnus bicoloribus uvis
 Quàm redeat, spumetque cadis vindemia plenis.
 Ante diem nam lapsa cadent, ramosque relinquent
 Maternos; calcabit humi projecta viator.
 Ne ludos puero abnuimus: subducere mentem 340
 Interdum studiis liceat: defessus amœna
 Rura petat, sæpe & mores observet agrestum;
 Et venator agat de vertice Tyburtino
 Veloces capreas, aut tendat retia cervis.
 Non ille interea penitus patiétur inanem 345
 Ire diem; comitum cœtu se subtrahet ultro
 Interdum, & sola secum meditabitur umbra
 Agrestem Faunis laudem, Musasque sub alta
 Consulet Albunea vitreas Anienis ad undas.
 Nempe etiam alternis requiescere fœtibus arva 350
 Permittunt sponte agricolæ, & cessare novales:
 Interea vires tellus inarata resumit,
 Quique subit largis respondet frugibus annus.

Verùm non eadem tamen omnibus esse memento
 Ingenia. Inventus sæpe est cui carmina curæ, 355
 Cui placeant Musæ, cui sit non læva voluntas ;
 Nititur ille tamen frustra, & contendit inani
 Delusus studio, vetitisque accingitur ausis :
 Numina læva obstant, precibusque vocatus Apollo.
 Orabit meliùs causas fors ille, animoque 360
 Naturam, & cæcos rerum scrutabitur ortus.
 Sæpe tamen cultusque frequens, & cura docentum
 Imperat ingeniis, naturaue flectitur arte.

Nec labor ille quidem rectoribus ultimus, acres
 Incauto juveni stimulos avertere amoris, 365
 Donec crescentem doceat maturior ætas
 Ferre jugum, atque faces, sævique Cupidinis iras.
 Sæpe etenim tectos immitis in ossibus ignes
 Versat amor, mollesque est intus cura medullas ;
 Nec miserum patitur vatum meminisse, nec undæ
 Castaliæ, tantum suspirat vulnere cæco. 371
 Ante oculos simulacra volant noctesque diesque,
 Nuncia virginei vultûs, quem perditus ardet.
 Nec potis est aliò fixam traducere mentem
 Saucius : ignari frustra miscere parentes 375
 Pæonios succos, medicasque Machaonis artes
 Consulere : interea penitus calor ille reliquit
 Pierius : torquent alii cor molle calores.

Cùm verò jam pubescens mente altiùs hausit
 Musarum dulcem sanctique Heliconis amorem, 380
 Et sese Phæbo addixit, propriumque sacrauit ;
 Haud tantum exploret vatum monimenta, sed idem
 Consulat, atque alios auctores discat, ut acri
 Nulla sit ingenio quam non libaverit artem.
 Proderit in primis linguam Ciceronis ad unguè 385
 Pingere, & eloquii per campos ire patentes.
 Ille, decus Latii, magnæ lux altera Romæ,

Ore effundit opes fandi certissimus auctor ;
 Tantùm omnes superans præclaræ munere linguae,
 Quantùm iit ante alias Romana potentia gentes. 390
 Profuit & varios mores hominumque, locorumque
 Explorâsse situs, multas terraque marique
 Aut vidisse ipsum urbes, aut narrantibus illas
 Ex aliis novisse, & pictum in pariete mundum.
 Quid referâ qui, ut sæva queant æquare canendo 395
 Prælia, non horrent certamina Martis adire,
 Per mediasque acies vadunt, & bella laceffunt ?
 At quia dura vetant longùm nos fata morari
 In cunctis, revocatque angusti terminus ævi ;
 Vos fat erit, pueri, tantùm omnes îsse per artes, 400
 Quarum summa sequi saltem fastigia oportet.
 Nec refert, rate qui varias legit æquoris oras,
 Mercis ut in patriam referat se dives opimæ,
 Si non cuncta oculis lustraverit oppida passim,
 Et circumfusus longùm terat otia terris : 405
 Sat fuerit portus, extremaque littora tantùm
 Explorâsse : secus toto vagus exulet ævo,
 Et serus natos dulces, patriamque reviset.
 Nulla dies tamen intereâ, tibi nulla abeat nox,
 Quin aliquid vatum sacrorum è fontibus almis 410
 Hauseris, ac dulcem labris admoveris amnem.
 Sed tibi præsertim princeps tunc hæreat illa
 Cura animo, noctem atque diem te te excitet una,
 Omnem quam propter libuit perferre laborem.
 Non hîc te, quibus aut pedibus spatiîsse, monebo,
 Tendantur ducti versus : labor iste regentum 416
 Postulat haud multum curæ, qui sæpe morando
 Ipsa minutatim metiri carmina sectis
 In partes membris, & tempora certa docebunt.
 Continuò, edico, jam tunc animosus alumnus 420
 In numerum incipiat sub leges cogere verba :

Jam tunc summissa meditetur carmina voce,
 Sermonum memor, antiquis quos vatibus haufit.
 Tum votis sibi centum aures, tum lumina centum
 Exoptat dubius rerum, metuensque pericli, 425
 Dividit huc illuc animum, cunctamque pererrat
 Naturam rerum, versatque per omnia mentem,
 Quis rebus dexter modus, aut quæ mollia fandi
 Tempora: vertuntur species in pectore mille.
 Nec mora, nec requies: dubio sententia surgit 430
 Multa animo, variatque, omnes convertitur anceps
 In facies, nescitque etiam notissima, & hæret
 Attonitus: nunc multa animū, nunc consulit aures,
 Secum mente agitans siqua olim audita recurrant
 Sponte sua; & memorē mentē excitat, atq; repostas
 Thesauris depromit opes, lætusque laboris
 Ipse sui parto fruitur: multa, ecce, repente
 Fors inopina aperit cunctanti, aliudque putanti:
 Jamque hæc, jamque illa attentat, textitq; retextitque,
 Et variis indefessus conatibus instat. 440
 Sæpe etenim occurrunt haud dictu mollia, ubi hæret
 Cura diu, multoque exercita corda labore.
 Nunc hos, nunc illos aditus vestigat, & omnia
 Attentans, scopulo longūm luctatur iniquo,
 Dum se quā ostendat facilis via: denique multa 445
 Aut vi, aut cœli, & fortunæ munere victor
 Exultat, domitoque animis it ad æthera monstro.
 Ast ubi nulla viam nec vis, nec dextra aperit fors,
 Nec prodest vires fessas renovare, nec aptum
 Nunc hîc, nunc illic captare ad carmina tempus; 450
 Invitus cura absistit, tristisque relinquit
 Cœpta infecta, pedem referens: ceu forte viator
 Si quis tendat iter campis, cui se amnis abundans
 Ecce viæ in medio objiciat, spumisque fragosos
 Post imbrē volvens montis de vertice fluctus; 455

Horrescit, ripaque moratus obambulat anceps ;
 Tum demum metuens retro redit æger, iterque
 Aut aliâ tenet, aut cedant dum flumina, differt.

Sed neque inexpertus rerum jam texere longas
 Audeat Iliadas : paulatim assuescat, & antè 460
 Incipiat graciles pastorum inflare cicutas.
 Jam poterit culicis numeris fera dicere fata ;
 Aut quanta ediderit certamine fulmineus mus
 Funera in argutas & amântes humida turmas ;
 Ordირive dolos, & retia tenuis aranei. 465

Consiliis etiam hîc nostris, vobisque, docentes,
 Est monitis opus. Ingeniis nam parcere multa
 Fas teneris, donec paulatim attollere sese
 Incipiant animi, videantque in carmine labem
 Per se ipsi, & tacito rubeant ultro ora pudore. 470
 Nam maculas si fortè omnes per carmina monstret
 Quæsitōr ferus, abjiciant spem protinus omnem ;
 Atque alias animo potiùs vertantur ad artes.
 Nostrum igitur si fortè adeat puer indole limen
 Egregiâ, ut consulta petat, parere paratus, 475
 Quique velit sese arbitrio supponere nostro ;
 Excipiam placidus, nec me juvenile pigebit
 Ad cœlum vultu simulato extollere carmen
 Laudibus, & stimulos acres sub pectore figam.
 Pòst tamen ut multa spe mentē arrexerit ardens, 480
 Siquis fortè inter, veluti de vulnere claudus,
 Tardus eat versus, quem non videt inscius ipse,
 Delususque sonis teneras fallacibus aures ;
 Haud medicas afferre manus, ægroque mederi
 Addubitem, & semper meliora ostendere pergâ. 485

Quod superest, etiam moneo, creberque monebo,
 Ne quisquam, nisi curarum liberque laborum,
 Inchoet egregium quidquam ; verùm procūl urbis
 Attonitæ fugiat strepitus, & amœna silentis

Accedat loca ruris, ubi Dryadesque puellæ, 490
 Panesque, Faunique, & montivagi Sylvani.
 Hic læti haud magnis opibus, non divite cultu
 Vitam agitant vates: procul est sceleratus habendi
 Hinc amor, insanæ spes longè atque impia vota;
 Et nunquam diræ subeunt ea limina curæ: 495
 Dulcis & alma quies, ac paucis nota voluptas.

At nimiùm trux ille, ferisque è cautibus ortus,
 Qui sanctos, genus innocuum, populumque Deorū,
 Aut armis audet vates, aut lædere dictis.
 Vidi ego, qui ad summos Musarum munere honores
 Evecti, mox ingratos contemnere Musas, 501
 Nec vates saltem alloquio dignarier ipsos.
 Parcite, mortales, sacros vexare poetas:
 Ultiores sperate Deos, sub numine quorum
 Semper vita fuit vatium defensa piorum. 505
 Illi omnes sibi fortunas posuere volentes
 Sub pedibus, regumque & opes, & sceptras superba:
 Ingenti vincunt animo, ac mortalia rident.
 Non illis usquam scelerum mens conscia cæcos
 Horrescit cœli crepitus, ignemve coruscum, 510
 Cùm pater omnipotens præruptas fulmine turres
 Ingeminans quatit, ac montes deverberat altos.
 Securi terrorum hilares ad sidera mentes
 Arrexere, Deûmque agitant sine crimine vitam.

Dona Deûm Musæ: vulgus procul este prophana.
 Has magni natus Jovis olim duxit ab astris 516
 Callidus in terras insigni fraude Prometheus,
 Cùm liquidos etiam mortalibus attulit ignes.
 Quippe rudes hominum mentes, & pectora dura
 Ipse sagax animo miseratus, ubi astra per aurea 520
 Ire datum, ac superûm lætis accumbere mensis,
 Miratus sonitum circumvolventis Olympi
 Ingentem, magnique argutos ætheris orbes,

Quos, sua quemque, cient vario discrimine, Musæ;
 Continuo utilius ratus est mortalibus addi 525
 Post ignem nil posse, animumque ad callida movit
 Furta vigil. Dii mox cœlestia dona volentes
 Concessere, doli licet audentissimus ipse
 Auctor Caucasæo sævas det vertice pœnas.
 Quo terrore nisi multo post tempore inertes 530
 Non ausi dias homines accersere Musas.
 Sed ventura prius pandebant carmine soli
 Cœlicolæ, dubiisque dabant oracula rebus.
 Ipse pater divum Dodonæ carmina primus,
 Et Libycis cecinit lucis; mox Phocidis antro 535
 Insonuit Themis alma; suos quoque pulcher Apollo
 Responsis monuit Delphos; nec defuit olim
 Antiquis Faunus caneret qui fata Latinis.
 Tum Solymum prisci vates, tum sacra Sibyllæ
 Nomina divinas cœli in penetralia mentes 540
 Arripuere, Deumque animis hausere furentes.
 Nec mora: quæ primum Fauni, vatesque canebant,
 Carmina mortales passim didicere per urbes,
 Post epulas laudes heroum & facta canentes.
 Quid mirandum homini cœlo divinitus æquè 545
 Concessum? mortale genus tua numina sentit
 Quisquis es ille, Deus certè, qui pectora vatum
 Incolis, afflataque rapis super æthera mentes.
 Te sine nil nobis lætum, nec amabile quidquam.
 Ipsæ etiam volucres vario tua numina cantu 550
 Testantur, pecudesque feræ, mutæque natantes
 Ad tua iussa citæ properant: tua munera saxa
 Dura movent, sylvasque trahunt hinc inde sequentes.
 Te quoque senserunt olim impia Tartara, & umbræ
 Pallentes stupuere: minas tibi janitor Orci 555
 Oblitus, sævas posuere & Erinnyes iras.
 Tu Jovis ambrosiis das nos accumbere mensis:

POETICORUM LIB. I. 103

Tu nos Diis æquas superis: tu blanda laborum
Sufficis, & duræ, præsens, solatia vitæ. 559
Salve hominum dulcis requies, divûmque voluptas:
Ipse tuæ egregios audax nunc laudis honores
Ingredior vates idem, superûmque sacerdos;
Sacraque dona fero teneris comitatus alumnis. 563

M. HIERONYMI
VIDÆ
POETICORUM,

LIBER SECUNDUS.

PERGITE Pierides natæ Jovis: en mihi totum
Nunc fas venturis Heliconâ recludere seclis.
Inspirate animum: templâ ipse in vestra sacerdos
Sacra ferens, juvenes florentes mollibus annis
Duco audens durum per iter; vos mollia, Divæ, 5
Siqua latent, vobis tantùm divortia nota,
Præsentes monstrate, novosque ostendite calles,
Quos teneam. Vos en omnis, vos-Itala pubes,
Quæ jûga sub nostris nunc tendit ad ardua signis,
Supplicibus poscit votis, facilesque precatur. 10
Nam mihi nunc reperire apta, atq; reperta docendû
Digerere, atque suo quæque ordine rite locare:
Durus uterque labor: sed quos Deus aspicit æquus,
Sæpe suis subitò invenient accommoda votis.
Altera nempe arti tantùm est obnoxia cura, 15
Unde solent laudem in primis optare poetæ.

Vestibulū ante ipsū, primoque in limine, semper
 Prudentes leviter rerum fastigia summa
 Libant, & parvis attingunt omnia dictis,
 Quæ canere statuere: simul cœlestia Divūm 20
 Auxilia implorant, propriis nil viribus ausi.
 Quos ores autem non magni denique refert,
 Dum memor auspiciis cujusquam cuncta Deorum
 Aggrediare: Jovis neque enim nisi rite vocato
 Numine fas quidquam ordiri mortalibus altum. 25
 Nec sat opem implorare semel, Musasque ciere;
 Sed quoties, veluti scopuli, durissima dictu
 Objicient sese tibi, non superanda labore
 Mortali, divos toties orare licebit.

Incipiens odium fugito, facilesque legentum 30
 Nil tumidus demulce animos, nec grandia jam tum
 Convenit, aut nimium cultum ostentantia fari:
 Omnia sed nudis propè erit fas promere verbis.
 Ne, si magna sones, cū nondum ad prælia ventum,
 Deficias medio irrisus certamine, cū res 35
 Postulat ingentes animos, viresque valentes.
 Principiis potiùs semper majora sequantur.
 Protinus illecebras succende cupidine mentes,
 Et studium lectorum animis innecte legendi.
 Jam verò cū rem propones, nomine nunquam 40
 Prodere conveniet manifesto: semper operis
 Indiciis, longè & verborum ambagè petita
 Significant, umbraque obducunt: inde tamen cen
 Sublustrī è nebula rerum tralucet imago,
 Clariùs & certis datur omnia cernere signis. 45
 Hinc si dura mihi passus dicendus Ulysses,
 Non illum vero memorabo nomine, sed qui
 Et mores hominum multorum vidit, & urbes,
 Naufragus everse post sæva incendia Trojæ.
 Addam alia angustis complectens omnia dictis. 50

Ergo age quæ vates servandi cura fatiget
 Ordinis intentos operi, cùm carmine aperto
 Rem tempus narrare, loco ut disposita decenti
 Omnia sint opere in toto, nec meta laborum
 Usquam diffideat ingressibus ultima primis. 55
 Principio invigilant non expectata legenti
 Promere, suspensosque animos novitate tenere,
 Atque per ambages seriem deducere rerum :
 Nec, quacunque viam suadet res gesta, sequuntur.
 Plerumque à mediis, arrepto tempore, fari 60
 Incipiunt, ubi facta vident jam carmine digna ;
 Inde minutatim gestarum ad limina rerum
 Tendentes prima repetunt ab origine factum.
 Hoc faciunt, operum primo ne in limine lector
 Hæreat ignarusque viæ, incertusque laborum. 65
 Namq; ubi eum metam jam tum statuere sub ipsam,
 Lætior ingreditur, spe mentem arrestus inani,
 Dum putat exigui finem propè adesse laboris.
 Sed portus, quos ante oculos habet usque propinquos
 Approperans, jam jamq; tenet, similisque tenenti est,
 Longa procul longo via dividit invia tractu : 71
 Flectendi retro cursus, via plurima eunti
 Restat adhuc, multumque illi maris æquor arandum.
 Haud sapiens quisquam, annales ceu congerat, Ilii
 Inchoet excidium veteri pastoris ab usque 75
 Iudicio, memorans ex ordine singula, quicquid
 Ad Trojam Argolicis cessatum est Hectore duro.
 Conveniet potiùs prope finem prælia tanta
 Ordiri ; atque graves iras de virgine rapta
 Aversi Æacidæ præmittere : tum fera bella 80
 Confurgunt, tû pleni amnes Danaûmque, Phrygumq;
 Xanthusque, Simoisque, & inundant sanguine fossæ.
 Haud tamen interea quæ præcessere filendum :
 Aulide jurantes Danaos, vectasque per æquor

Mille rates, raptusque Helenes, & conjugis iras, 85
 Quæque novem Troja est annos perpeffa priores.
 Atque etiam in patriam si quis deducere adortus
 Errantem Laertiaden post Pergama capta,
 Non illum Idæo solventem è littore classem
 Cum fociis primū memoret, Ciconesq; subactos; 90
 Sed jam tum Ogygiam delatum, sistat ad alta
 Virginis, amissis fociis, Atlantidos antra :
 Exin post varios Phæacum in regna labores
 Inferat; hîc positis demum ipse miserrima mensis,
 Erroresque suos narret, casusque suorum. 95

Antè tamen si gesta canunt, ab origine causas
 Expediunt, quis dehinc status, aut quæ tempora rerū.

Primus at ille labor versu tenuisse legentem
 Suspensum, incertumque diu, qui denique rerum
 Eventus maneant : quo tandem durus Achilles 100
 Munere placatus regi, rursus induat arma
 In Teucros ; cujusve Dei Laertius heros
 Auxilio, Polypheme, tuis evadat ab antris ;
 Lectores cupidi expectant, durantque volentes,
 Nec perferre negant superest quodcunque laborum,
 Inde licèt fessos somnus gravis avocet artus, 106
 Aut epulis placanda fames, Cererisque libido :
 Hoc studium, hanc operam serò dimittimus ægri.
 Nonne vides, ut sæpe aliquis nimis arte superbit
 Improbus, & captis animis illudere gaudet, 110
 Et nunc huc, deinde huc mentes diducit hiantes,
 Suspenditque diu miseros, torquetque legentes ?
 Ille quidem, si te magnum certamen Atridæ
 Et Paridis, multo promissum carmine nuper
 Expectare avidum sævaque cupidine captum 115
 Senserit; usque moras trahet ultro, & differet arma,
 Dum celsa Priamo patribusque è turre Lacæna
 Nomine quemque suo reges ostendit Achivos.

Ipsa procos etiam ut iussit certare sagittis
 Penelope, optatas promittens callida tædas 120
 Victori, per quanta moræ dispendia mentes
 Suspensas trahet, antè viri quàm proferet arcum
 Thesauris clausum antiquis, penitusque repositum?
 Haud tamen omnino incertū metâ usq; sub ipsam
 Exactorum operum lectorē in nube relinquunt: 125
 Sed rerum eventus nonnullis sæpe canendo
 Indiciis porrò ostendunt in luce maligna,
 Sublustrique aliquid dant cernere noctis in umbra.
 Hinc pater Æneam, multique instantia vates
 Fata docent Latio bella, horrida bella manere, 130
 Atque alium partum Trojanis rebus Achillem:
 Spem tamen incendunt animo, firmanque labantem,
 Spondentes meliora, & res in fine quietas.
 Ipse quoque agnovit per se, cùm in limine belli
 Navibus egressus turmas invasit agrestes, 135
 Atque (omen pugnæ) prostravit marte Latinos,
 Occiso, ante alios qui sese objecerat, hoste.
 Fata Meneitiades etiam prædixerat olim
 Victori moriens majori instare sub hoste,
 Quamvis haud fuerit res credita. Tu quoque, Turne,
 Prævidisse tuos poteras, heu perditæ, casus 141
 Longè ante exitium, cùm crebrò obscæna volucris
 Per clypeum, perque ora volans stridentibus alis
 Omne turbavit mentem, admonuitque futuri.
 Hinc tibi tempus erit, magno cùm optaveris emptum
 Intactum Pallanta, & cùm spolia aurea baltei 146
 Oderis, atque tibi haud stabit victoria parvo.
 Nam juvat hæc ipsos inter præscisse legentes,
 Quamvis sint & adhuc confusa, & nubila porrò.
 Haud aliter longinqua petit qui fortè viator 150
 Moenia, si positas altis in collibus arces
 Nunc etiam dubias oculis videt, incipit ultro

Lætior ire viam, placidumque urgere laborem,
Quàm cùm nusquam ullæ cernuntur quas adit arces,
Obscurum sed iter tendit conuallibus imis. 155

Tuque ideo nisi mente priùs, nisi pectore toto
Crebra agites quodcunque canis, tecumq; premendo
Totum opus ædifices, iterumq; iterumque retractes;
Laudatum alterius frustra mirabere carmen.

Nec te fors inopina regat, casusque labantem. 160
Omnia consiliis provisa, animoque volenti
Certus age, ac semper nutu rationis eant res.

Quandoquidem sæpe incerti huc, illucque vagamur,
Inque alia ex aliis inviti illabimur orsa,
Dum multa ac varians animis sententia surgit. 165

Sæpe vides primis ut quidam longiùs orsis
Digrediuntur, & obliti quasi cœpta priora
Longè aliis hærent nulla sermonibus arte,
Et longos peragrant tractus aliena canentes.

Ac velut in patriam peregrina siquis ab ora 170

Ire cupit, post exilium, durosque labores,
Ille tamen, recto non quà via tramite ducit,
Carpit iter, sed nunc vagus hâc, nunc errat & illac,
Undique dum studio fontes invisit inani,

Fontesque, fluviosque, & amœnos frigore lucos. 175

Nam quid opus gemmis armatos pingere currus,
Multa superque rotas, super axes multa morari

Tunc, cū bella manus poscunt, atq; arma fremit Mars?
Nec, siquem indecoremque animi, pugnasq; perosum
Egregios inter memoras heroas in armis 180

Castra sequi, cupidi expectant audire legentes,
Qua facie, quibus ille humeris, qualive capillo
Incedat, captusne oculo, an pes claudicet alter,
Aut longo vertex ductu consurgat acutus,
Ordine cuncta, aliud quasi nil tibi restet agendū. 185

Aptior Ausonius Drances, cui frigida bello

Dextra quidem, sed consiliis non futilis auctor,
 Dives opum, pollens lingua, & popularibus auris.
 Multa tamen Graiæ fert indulgentia linguæ,
 Quæ nostros minùs addeceant graviora sequentes. 190

Quid tibi nonnullas artes, studiumque minorum
 Indignum referam? sunt qui ut se plurimam nôsse
 Ostentent, pateatque suarum opulentia rerum,
 Quicquid opum congefferunt, sine more, sine arte
 Irrisi effundunt, & versibus omnia acervant: 195
 Præcipuè siquid summotum, siquid opertum,
 Atque parum vulgi notum auribus, aut radiantis
 De cœli arcana ratione, Deûmve remota
 Natura, aut animæ obscuro impenetrabilis ortu.
 Sæpe etiâ accumulunt antiqua exempla virorum 200
 (Carminis ingratum genus) hinc atque inde petita,
 Quamvis sæpe illis tempusque locusque repugnet.
 Ne pueri, ne talem animis inducite morem;
 Nec vos decipiat laudis tam dira cupido.
 Haud sibi animi dubius, magnos memorare poetas 205
 Interdum solisque vias, lunæque labores,
 Astrorumque ortus, qua vi tumida æquora surgant,
 Unde tremor terris; quamvis illi orsa sequantur
 Longè alia, aut duri cantantes prælia Martis,
 Aut terræ mores varios cultusque docentes. 210
 At priùs invenère locum, dein tempore capto
 Talia subjiciunt parci, nec sponte videntur
 Fari ea: rem credas hoc ipsam poscere, ita assum
 Dissimulant, aditusque petunt super omnia molles.
 Cur pater Anchises natum opportuna rogantem 215
 Non doceat, rursusne animæ semel æthere cassæ
 Ad cœlum redeant, blandique ad luminis auras?
 Igneus anne ollis vigor, & cœlestis origo
 Seminibus, quantum non noxia corpora tardant?
 Quandoquidè, ut variû sit opus (namque inde voluptas

Grata venit) rebus non usque hærebis in isdem. 221
 Verùm ubi vis animis varius succurrere fessis,
 Ingredierisque novas facies, rerumque figuras;
 Paulatim capto primis delabere cœptis
 Tempore, nec positis insit violentia rebus: 225
 Omnia sponte sua veniant, lateatque vagandi
 Dulcis amor, cunctamq; potens labor occulat artem.
 Sic etenim Æneæ, venturi haud inscius ævi,
 Res Italùm in clypeo, Romanorumque triumphos
 Fecerat ignipotens, pugnataque in ordine bella, 230
 Stirpis ab Ascanio quondam genus omne futurum.
 Tum siquis Latio cretus de sanguine vates
 Prosequitur varias oras, moresque locorum,
 Medosque, Æthiopasque, & dites arboris Indos;
 Immemor ille nimis patriæ, oblitusve suorum, 235
 Si non Italiæ laudes æquaverit astris;
 Cui neque Medorum sylvæ, neq; Bactra, neq; Indi,
 Totaque thuriferis Panchaia certet arenis.

Quare etiam, egregii vates, ego carmina vestra
 Haud equidẽ arguerim, qui pectora fessa legentum
 Interdum, atque aures recreatis carmine dulci. 241
 Non ego post Celei crates, post tribula dicta,
 Rastraq; plaustraque, & inflexo cum vomere aratra,
 Addubitem flere extincti miserabile funus
 Romani ducis; aut ruris laudare quietem, 245
 Post vites dictas Bacchi, & sylvestria dona.
 Vidi etiam, qui jam perfecto munere longam
 Subjecere moram, extremo sub fine vagantes
 Exactorum operum, vacua dum carmina musa
 In longum traherent, cujus dulcedine mira 250
 Fessi animi cuperent iterumque iterumque redire.
 Me nulla idcirco quiret vis sistere, quin post
 Naturas & apum dictas, & liquida mella,
 Tristis Aristæi questus, monitusque parentis

Prosequeretur dulci sermone, & Protea vinctum. 255
 Addam Threicii carmen miserabile vatis,
 Qualis populea queritur Philomela sub umbra,
 Ut Rhodope, ut Pangæa fleant, Rhesi ut domus alta,
 Atque Getæ, atque Hebrus, & Actias Orithyia.
 Non aliam ob causâ reges qui in prælia euntes 260
 Dinumerant, populosque, moram traxere canentes
 Aut Ligurum regi, ob casum Phaethontis amati
 Dum gemit, & mœstum musa solatur amorem,
 In sylvis cano natas in corpore plumas;
 Aut rursû Hippolytû superas venisse sub auras, 265
 Pæoniis revocatum herbis, & amore Dianæ.
 Nec verò interea quæ cuique insignia, quæ arma
 Prætereunt, pingunt clypeos, atque Hercule pulchro
 Pulcher Aventinus fatus olim, insigne paternum
 Centum angues, cinctamq; gerit serpentibus Hydrâ.
 Sæpe etiâ loca amœna canunt, & frigida Tempe: 271
 Nunc variis pingunt cum floribus auricomum ver;
 Nunc virides liquidis inducunt fontibus umbras;
 Crebraque fluviorum in ripis spatiantur opacis,
 Aut Veneti Eridani, aut Ætoli Acheloi. 275
 Addunt & Panas, Faunos, Dryadasque puellas;
 Et centum æquoreas, Nereo genitore, sorores.

Sæpe tamen memorandum inter ludicra memento
 Permiscere aliquid, breviter mortalia corda
 Quod moveat, tangens humanæ commoda vitæ, 280
 Quodque olim jubeant natos meminisse parentes.

At non exiguis etiam te insistere rebus
 Abnuerim, si magna voles componere parvis,
 Aut apibus Tyrios, aut Troja ex urbe profectos
 Formicis, Libycû properant dum linquere littus. 285
 Sed non Ausonii rectè fœdissima musca
 Militis æquârit numerum, cû plurima mulctram
 Pervolitat: neque enim in Latio magno ore sonantē

Arma, ducesque, decet tam viles decidere in res.
 Nec dictis erit ullus honos, si, cum actus ab urbe 290
 Daunius hostili Teucris urgentibus heros
 Vix pugna absistit, similis dicetur asello;
 Quem pueri læto pascentem pingua in agro
 Hordea stipitibus duris detrudere tendunt
 Instantes, quatiuntq; fudes per terga, per armos: 295
 Ille autem campo vix cedere, & inter eundum
 Sæpe hîc, atque illic avidis insistere malis.
 Omnia conveniunt, rerumque simillima imago est:
 Credo equidẽ: sed turpe pecus; nec Turnus asellum,
 Turnus avis atavisque potens, dignabitur heros. 300
 Aptius hanc speciem referet leo, quem neque terga
 Ira dare, aut virtus patitur, neque sufficit unus
 Tendere tot contra, telisque obstare sequentum.

Hoc quoque non studiis nobis levioribus instat
 Curandũ, ut, quando non semper vera profamur 305
 Fingentes, saltem sint illa simillima veris.
 Vidi aliquos, qui, cum Glaucò medio æquore belli
 Tydides ferus occurrit, vix credere possunt,
 Tot traxisse moras longis sermonibus usos
 Inter sese ambos, dum fervent omnia cæde. 310
 Alter enim diri narrat fera fata Lycurgi;
 Crimine damnati falso alter Bellerophontis
 Facta refert, magna domitam virtute Chimæram,
 Et victos pariter Solymos, & Amazonas armis.
 Nam quæ multa canunt ficta, & non credita vates,
 Dulcia quò vacuas teneant mendacia mentes, 316
 Illis nulla fides, quam nec sibi denique aperti
 Exposcunt, nec dissimulant, licet omnia obumbrent
 Relligione Deũ, quæ non credenda profantur.
 Idcirco solis perhibent armenta locuta 320
 Mortua, & in veribus Vulcano tosta columnis;
 Ut minùs acris equos itidem miremur Achillis,

Verbaque veliferas rostris fudisse carinas :

Omnia quæ portâ veniunt infomnia eburnâ.

Disce etiâ, pulchri tibi si cura ordinis ulla est, 325

Res tantùm semel effari : repetita bis aures

Ferre negant, subeunt fessas fastidia mentes :

Quamquam etiam hîc nostris cernes differre Pelasgos.

Nam tibi non referent semel illi somnia Atridæ :

Nec fat erit, si rettulerint quid fortis Achilles 330

Mente dolens Danaûm sese subduxerit armis,

Ipse iterum Æacides nisi solo in littore ponti

Flens eadem æquoreæ narraverit omnia matri.

Quinetiam reges cùm dant mandata ferenda,

Cuncta canunt priùs ipsi, eadē mox carmine eodē 335

Missi oratores repetunt, nihil ordine verso.

Non sic Ausonius Venulus, legatus ab Arpis

Cum redit, Ætoli referens responsa tyranni.

Altum aliis assurgat opus : tu nocte, dieque

Exiguum meditator, ubi sint omnia culta, 340

Et visenda novis iterumque iterumque figuris.

Quòd si longarum cordi magis ampla viarum

Sunt spatia, angustis cum res tibi finibus arcta,

In longum trahito arte : viæ tibi mille trahendî,

Mille modi : nâ ficta potes multa addere veris, 345

Et petere hinc illinc variarum semina rerum.

Nonne vides, ut nostra Deos in prælia ducant,

Hos Teucris, alios Danaïs socia arma ferentes,

Certantesque inter se odiis ; donec Pater ipse,

Concilium vocet, atque ingentes molliat iras ? 350

Cùm secura tamen penitus natura Deorum

Degat, & aspectu nostro summotâ quiescat.

Addunt infernasque domos, regna invia vivis,

Tartareosque lacus, Ditemque, & Erinnyas atras :

Tum volucrum captant cantus, atque omina pennæ.

Sæpe etiam hospitibus convivia læta receptis, 356

Regalesque canunt epulas, ubi multa repostis
 Narrantur dapibus vario sermone vicissim.
 Nunc ludos celebrant magnorum ad busta virorum :
 Annua nunc patriis peragunt Diis sacra periclo 360
 Servati quondam, laudesque ad sidera tollunt
 Aut Phœbi, monstro ingenti Pythone perempto,
 Aut magni Alcidæ, Cacus ut videre jacentem :
 Rege sub Eurystheo tulerit quos ille labores
 Alterni repetunt cantu ; super omnia Caci 365
 Speluncam adjiciunt, spirantemque ignibus ipsum.

An memorem, quandoque omnes intendere nervos
 Cùm libuit, verbisque ipsam rem æquare canendo ?
 Seu dicenda feri tempestas horrida ponti,
 Ventorum & rabies, fractæque ad saxa carinæ 370
 Aut Siculo angusto, aut impacato Euxino ;
 Sive coorta repentè lues, cùm multa ferarum
 Corpora, multa hominum leto data : sive Sicanâ
 Dicendum quantis terrâ tonet Ætna ruinis,
 Prorumpens atram cœli usque ad sidera nubem, 375
 Turbine fumantem piceo, & candente favilla.
 Vidisti, cùm bella canunt horrentia, & arma,
 Arma fremunt, miscntq; equitum peditumq; ruinas ;
 Ante oculos Martis sese offert tristis imago,
 Non tantùm ut dici videantur, sed fieri res, 380
 Unde ipsis nomen Graii fecere poetis :
 Armorum fragor audiri, gemitusque cadentum,
 Cædentumque ictus, & inania vota precantum.
 Quis quoque, cùm captas evolvunt hostibus urbes,
 Temperet à lacrymis ? tectorũ ad culmina sævas 385
 Ire faces, passimque domos involvere flammæ,
 Cernere erit ; trepidosque senes, puerosque parentes
 Amplexos, flentesque ipsas ad sidera matres
 Tollentes clamorem, hostes interque suosque :
 Abstractasque nurus adytis, arisque Deorum, 390

Et crinem laniare, & pectora tundere palmis :
 Hos fugere, aut illos ingentem abducere prædam ;
 Perque domos, perque alta ruunt delubra Deorum,
 Atque huc, atque illuc tota discurritur urbe. 394

Quid, cum animis facer est furor additus, atq; potens
 Nā variant species animorum, & pectora nostra [vis?
 Nunc hos, nunc illos, multo discrimine, motus
 Concipiunt: seu quod cœli mutatur in horas
 Tempestas, hominumq; simul quoq; pectora mutant ;
 Seu quia non idem respondent sæpe labore 400
 Sensus effecti, atque animus cum corpore languet ;
 Seu quia curarum interdum, vacuique doloris,
 Interdum tristes cæco intus tundimur æstu.

Dii potiùs nostris ardorem hunc mentibus addunt,
 Dii potiùs: felixque ideo, qui tempora quivit, 405
 Adventumque Dei, & sacrum expectare calorem,
 Paulisperque operi posito subducere mentem,
 Mutati donec redeat clementia cœli.

Sponte sua veniet iustum (ne accersite) tempus :
 Interdum & sylvis frondes, & fontibus humor 410
 Desunt, nec victis semper cava flumina ripis
 Plena fluunt, nec semper agros ver pingit apricos.
 Sors eadem incertis contingit sæpe poetis:

Interdum exhaustæ languent ad carmina vires,
 Absumptusq; vigor, studiorumq; immemor est mens ;
 Torpescunt sensus, circum præcordia sanguis 416
 Stat gelidus ; credas penitus migrâsse Camœnas,
 Notaq; nunquā ipsum rediturum in pectora Phœbum:
 Nil adeò Musæ, nil subvenit auctor Apollo.

Ah ! quoties aliquis frustra consueta retentat 420
 Munera, nec cernit cœlum se tendere contra,
 Adversosque Deos, atque implacabile numen !
 Quidam autem inventus, qui sæpe reduceret auras
 Optatas veterum cantando carmina vatum,

POETICORUM LIB. II. 117

Paulatimq; animo blandum invitaret amorem; 425
 Donec collectæ vires, animique refecti,
 Et rediit vigor ille, velut post nubila & imbres
 Sol micat æthereus. Unde hæc tam clara repente
 Tempestas? Deus, ecce, Deus jam corda fatigat,
 Altiùs insinuat venis, penitusque per artus 430
 Diditur, atque faces sævas sub pectore versat:
 Nec se jam capit acer agens calor, igneque intus
 Vis sævit, totoque agitat se corpore numen.
 Ille autem exultans jactat jam non sua verba,
 Oblitusq; hominem, mirum sonat: haud potis ignem
 Excutere, invitum miratur se ire, rapique 436
 Præcipitè; te, Phœbe, vocans, te, Phœbe, prementem
 Vociferans, plenusque Deo, stimulisque subactus
 Haud placidis: non ille dapum, non ille quietis,
 Aut somni memor, hanc potis est deponere curâ. 440
 Sæpe etiam in somnis memores Phœbeia versant
 Munera, & inventi quidam qui sæpe sopore
 In medio Musis cecinere & Apolline digna:
 Tantus amor famæ, præsentis tanta Dei vis.
 Ne tamen ah! nimiùm, puer ô, ne fide calori: 445
 Non te fortuna semper permittimus uti,
 Præsentique aura, sævum dum pectore numen
 Infidet; at potiùs ratioque, & cura resistat:
 Freno siste furem animum, & sub signa vocato,
 Et premere, & laxas scito dare cautus habenas. 450
 Atque ideo semper tunc expectare jubemus,
 Dum fuerint placati animi, compressus & omnis
 Impetus: hîc recolens sedato corde revise
 Omnia, quæ cæcus menti subjecerit ardor.
 Præterea haud lateat te, nil conarier artem, 455
 Naturam nisi ut assimulet, propiusque sequatur.
 Hanc unam vates sibi proposuere magistrâ;
 Quicquid agunt, hujus semper vestigia servant.

Hinc varios moresq; hominum, moresq; animantum,
 Aut studia imparibus divisa ætatibus apta 460
 Effingunt facie verborum, & imagine reddunt,
 Quæ tardosque senes deceant, juvenesque virentes,
 Fœmineumque genus; quantum quoq; rura colenti,
 Aut famulo distet regum alto è sanguine cretus.
 Nam mihi non placeat, teneros si sit gravis annos 465
 Telemachus supra; senior si Nestor inani
 Gaudeat & ludo, & canibus, pictisve pharetris.
 Et quoniam in nostro multi persæpe loquuntur
 Carmine, verba illis pro conditione virorum,
 Aut rerum damus, & proprii tribuuntur honores, 470
 Cuique suus, seu mas, seu fœmina, sive Deus sit.
 Semper enim summus Divûm pater, atq; hominû rex
 Ipse in concilio fatur, si fortè coorta
 Seditio, paucis: at non Venus aurea contrà
 Pauca refert, Teucrûm indignos miserata labores. 475
 Ingreditur furiis, atque alta silentia rumpit,
 Acta furore gravi Juno, ac fœta usque querelis.
 Cumque etiam juveni gliscat violentia major,
 Ardens cui virtus, animusque in pectore præsens;
 Nulla mora in Turno, nec dicta animosa retractat; 480
 Stat conferre manum, & certamine provocat hostem
 Desertorem Asiæ: verùm quantum ille feroci
 Virtute exuperat, tantò est impensius æquum
 Et pietate gravem, & sedato corde Latinum
 Consulere, atque omnes metuentem expendere casus.
 Multùm etiam intererit, Didone irata loquatur, 486
 An pacato animo: Libycas si linquere terras
 Trojanus paret, & desertum fallere amorem;
 Sæviet, ac tota passim bacchabitur urbe,
 Mentis inops, immanis, atrox verba aspera rumpet,
 Confusasque dabit voces, incertaque, & anceps 491
 Quæ quibus ante ferat: quantum ah! distabit ab illa

Didone, exceptit Teucros quæ nuper egentes,
Solvere corde metum, atque jubens secludere curas,
Invitantque suis vellent confidere regnis ! 495

Nec te oratores pigeat, artisque magistros
Consuluisse, Sinon Phrygios quò fallere possit
Arte, dolis quocunque animos impellere doctus;
Quove tenere queat Graios fandi auctor Ulysses
Stante domum Troja tandem discedere certos. 500
Quid tibi nunc dulcem præ cunctis Nestora dicam,
Qui toties inter primores Argivorum
Ingentes potuit verbis componere lites,
Et mulcere animos, & mollia fingere corda?
Artibus his certè Cytherea instructa, dolisque, 505
Arma rogat nato genitrix, & adultera læsum
Vulcanum alloquitur, dictisque aspirat amorem:
Nam causas petit ex alto indeprensa, virique
Circuit occulta verborum indagine mentem.
Discitur hinc etenim sensus mentesq; legentum 510
Flectere, diversosque animis motus dare, ut illis
Imperet arte potens, dictu mirabile, vates.
Nam semper, seu læta canat, seu tristia mœrens,
Affectas implet tacita dulcedine mentes.
Quem non Threicii quondam fors aspera vatis 515
Molliat, amissam dum solo in littore secum,
Eurydice, solans ægrum testudine amorem,
Te veniente die, te decedente vocaret?
Quid? puer Euryalus cùm pulchros volvitur artus,
Ah dolor! inq; humeros lapsa cervice recumbens 520
Languescit moriens, ceu flos succisus aratro:
Ardet adire animus lectori, & currere in ipsum
Volscentem, puerique manum supponere mento
Labenti, ac largum frustra prohibere cruorem,
Purpureo niveum signantem flumine pectus. 525
Postremò tibi siqua instant dicenda, ruborem

Quæ tenerum incuterent Musis adaperta, chorisque
 Virgineis; molli vel præterlabere tactu,
 Dissimulans, vel verte aliò, & rem suffice fictam.
 Si Pater omnipotens tonitru cœlum omne ciebit, 530
 Speluncam Dido, dux & Trojanus eandem
 Deveniant: pudor ulterius nihil addere curet.
 Nam sat erit, tellus si prima, & conscius æther
 Connubii dent signum, ululentq; in vertice Nymphæ.
 Neve aliis, impar nimiùm ne Troilus, armis, 535
 Ah! puer infelix, facito, concurrat Achilli,
 Quàm quibus in Libyco conspexit littore pictum
 Illum Anchisiades heros, dum victus anhelis
 Fertur equis, curruque hæret resupinus inani;
 Nec pueri veros congressus dicere cures. 540
 Quid deceat, quid non, tibi nostri ostendere possunt:
 Inventa ex aliis discere; & te plurima Achivos
 Consulere hortamur veteres, Argivaque regna
 Explorare oculis, & opimam avertere gazam
 In Latium, atq; domum lætum spolia ampla referre.
 Haud minor est adeò virtus, si te audit Apollo, 546
 Inventa Argivum in patriam convertere vocem,
 Quàm si tute aliquid intactum inveneris antè.
 Aspice, ut insignis peregrino incedat in auro
 Fatidicæ Mantûs, & Mincî filius amnis! 550
 Fulgeat ut magni exuvias indutus Homeri!
 Nec pudet. Egregias artes ostenderit, esto,
 Græcia, tradiderit Latio præclara reperta;
 Dum pòst in melius aliunde accepta Latini
 Omnia rettulerint; dum longè maxima Roma 555
 Ut belli studiis, ita doctis artibus omnes,
 Quot sol cunque videt terrarum, anteiverit urbes.
 Dii Romæ indigetes, Trojæ tuque auctor Apollo,
 Unde genus nostrum cœli se tollit ad astra,
 Hanc saltem auferri laudem prohibete Latinis: 560

Artibus emineat semper, studiisque Minervæ
 Italia, & gentes doceat pulcherrima Roma;
 Quandoquidem armorum penitus fortuna recessit,
 Tanta Italos inter crevit discordia reges.
 Ipsi nos inter sævos distingimus enses, 565
 Nec patriam pudet externis aperire tyrannis.
 Spes tamen Italiæ prostratæ affulserat ingens
 Nuper, & egregiis animos erexerat ausis;
 Heu! frustra: invidit laudi fors læva Latinæ,
 Necdum fata malis Italûm exaturata quierunt. 570
 Jam gentes longè positæ trepidare, ducesque
 Externi: jam dives Arabs, jam Nilus, & Indus
 Audierant longè Tusci decora alta LEONIS,
 Audierant Medycumque genus, stirpemq; Deorum.
 Jam tum ille egregias curas accinxerat ardens 575
 Pro patriæ decore, pro libertate sepulta
 Antiquæ Ausoniæ, germano fretus Tūlo;
 Quicum partitus curarum ingentia semper
 Pondera, commissas rerum tractabat habenas,
 Idem regnatorq; hominum, Divûmque sacerdos. 580
 Jamq; illum Europæ reges, gensque omnis in unum
 Conversique oculos, conversique ora tenebant:
 Jamque duces animis illum concordibus omnes
 Velle sequi, trepidos in Turcas arma parantem.
 Illum quadrijugo investum per mœnia curru, 585
 Roma, triumphato vidisses protinus orbe.
 Illum, Tybri pater, lætanti spumeus alveo
 Exciperes, Tuscus Tuscum, veheresq; per undas,
 Miratus habitusque novos, hominumque figuras.
 Issent post currus capti longo ordine reges; 590
 Oblitusque minas minor iret barbarus hostis,
 Qui victis Solymis nunc, atque Oriente subacto
 Exultat fidens, orbisque affectat habenas
 Efferus, atque Italæ jam jam (scelus) imminet oræ.

Visendi studio passim Romana juvenus 595
 Per fora, perque vias, festa discurreret urbe.
 Ipse suos folio fulgens pater aureus alto
 Aspiceret cives longo pòst tempore visos;
 Bârbaricumque aurum, prædæque juberet acervos
 Sacratis adytis, penitusque alta arce reponi. 600
 Verùm heu! (Dii, vestrum crimen!) spes tanta repentè
 Italiæ absumpta, ac penitus fiducia cessit:
 Egregius moriens heros secum omnia vertit.

M. HIERONYMI
VIDÆ
POETICORUM

LIBERTERTIUS.

NUNC autē linguæ studiū, moremq; loquendi,
 Quē vates, Musæq; probent, atq; auctor Apollo,
 Expediam; curam extremam, finemque laborum.
 Discendum, indicia & verborum lumina quæ sint
 Munere Pieridum lustrandis addita rebus. 5
 Ne te opere incepto deterreat ardua meta,
 Audendum, puer, atque invicto pectore agendum.
 Jam te Pierides summa en de rupe propinquum
 Voce vocant, viridique ostentant fronde coronam
 Victori, atque animo stimulos hortatibus addunt. 10
 Jamque rosas calathis spargunt per nubila plenis
 Desuper, & florum placido te plurima nimbo
 Tempestas operit, gratumque effusus odorem.
 Ambrosiæ liquor aspirat, divina voluptas.

Verborū in primis tenebras fuge, nubilaq; atra: 15
 Nam neque (si tantum fas credere) defuit olim,

M. 2.

Qui lumen jucundum ultro, lucemque perosus,
Obscuro nebulæ se circumfudit amictu :

Tantus amor noctis, latebræ tam dira cupido.

Ille ego sim, cui Pierides dent carmina Musæ 20 .

Lumine clara suo, externæ nihil indiga lucis.

Nec tamen id votis optandum denique magnis :

Ipse volens per te poteris ; vis Dædala fandi

Tot se adeò in facies, tot se convertit in ora,

Mille trahens varia secum ratione colores. 25

Mille modis aperire datur mentisque latebras,

Quique latent tacito arcani sub pectore motus.

Si tibi, dum trepidas, non hæc successerit, & lux

Non datur hinc ; te verte aliò, lumenque require

Nunc hæc, nunc illac, donec diffulserit ultro, 30

Claraque tempestas cœlo radiârit aperto.

Quinetiam, angustis si non urgebere rebus,

Cùm fandi tibi mille viæ, tibi mille figuræ

Occurrent ; tu mille vias, tu mille figuras, 34

Nunc hanc, nunc aliâ ingredi, & mutare memento,

Jamque hos, jamque alios haud segnis fumere vultus.

Nempe inde illectas aures immensa voluptas

Detinet, & dulci pertentat pectora mota.

Ergo omnem curam impendunt, ut cernere nusquam

Sit formas similes, naturæ exempla sequuti ; 40

Dissimili quòd sint facie quæcunque sub astris

Vitales carpunt auras, genus omne ferarum,

Atque hominum, pictæ volucres, mutæque natantes.

Nonne vides, verbis ut veris sæpe relictis

Accersant simulata, aliundeque nomina porro 45

Transportent, aptentque aliis ea rebus ; ut ipsæ,

Exuviasque novas, res, insolitosque colores

Indutæ, sæpe externi mirentur amictus.

Unde illi, lætæque aliena luce fruuntur,

Mutatoque habitu, nec jam sua nomina mallent ? 50

Sæpe ideo, cùm bella canunt, incendia credas
 Cernere, diluviumque ingens surgentibus undis.
 Contrà etiam Martis pugnas imitabitur ignis,
 Cùm furit accensis acies Vulcania campis.
 Nec turbato oritur quondã minor æquore pugna: 55
 Confligunt animosi Euri certamine vasto
 Inter se, pugnantque adversis molibus undæ.
 Usque adeo passim sua res insignia lætæ
 Permutantque, juvantque vicissim; & mutua sese
 Altera in alterius transformat protinus ora. 60
 Tum specie capti gaudent spectare legentes:
 Nam diversa simul datur è re cernere eadem
 Multarum simulacra animo subeuntia rerum.
 Ceu cùm fortè olim placidi liquidissima ponti
 Æquora vicina spectat de rupe viator, 65
 Tantùm illi subiecta oculis est mobilis unda;
 Ille tamen sylvas, interque virentia prata
 Inspiciens miratur, aquæ quæ purior humor
 Cuncta refert, captosque eludit imagine visus.
 Non aliter vates nunc huc traducere mentes, 70
 Nunc illuc, animisque legentum apponere gaudet
 Diversas rerum species, dum tædia vitat.
 Res humiles ille interea non secius effert,
 Splendore illustrans alieno, & lumine vestit,
 Verborumque simul vitat dispendia parcus. 75
 Hunc fandi morem, si vera audivimus, ipsi
 Cœlicolæ exercent cœli in penetralibus altis;
 Pieridum chorus in terras quem detulit olim,
 Atque homines docuere Deum præclara reperta.
 Illæ etenim Jovis ætherea dicuntur in aula 80
 Immixtæ Superis festas agitare choreas,
 Et semper canere alternæ, Phœbique fruuntur
 Colloquio, vatumque inspirant pectora ab alto.
 Nec tamen haud solis fugit hæc me nota poetis:

Verùm etiam auctores alii experiuntur, & audent, 85
 Præcipuè orantes causas, fandique magistri;
 Seu fontes tendant legum compescere habenis,
 Seu charos cupiant atris è mortis amicos
 Faucibus eripere, & defletos reddere luci.
 Quinetiam agricolas ea fandi nota voluptas 90
 Exercet, dum læta seges, dum trudere gemmas
 Incipiunt vites, sitientiaque ætheris imbrem
 Prata bibunt, ridentque satis surgentibus agri.
 Hanc vulgò speciem propriæ penuria vocis
 Intulit, indictisque urgens in rebus egestas. 95
 Quippe ubi se vera ostendebant nomina nusquam,
 Fas erat hinc atque hinc transferre simillima veris.
 Paulatim accrevere artes, hominumque libido:
 Quodque olim usus inops reperit, nunc ipsa voluptas
 Postulat, hunc addens verborum rebus honorem. 100
 Sic homines primùm venti vis aspera adegit,
 Vitandique imbres, stipulis horrentia tecta
 Ponere, & inforini sedem arctam claudere limo:
 Nunc altæ æratis trabibus, Pariisque columnis
 Regifico surgunt ædes ad sidera luxu. 105
 Paciùs ista tamen delibant, & minùs audent
 Artifices alii, nec tanta licentia fandi
 Cuique datur, solis vulgò concessa poetis:
 Nempe pedum hi duris cohibentur legibus, & se
 Sponte sua spatiis angusti temporis arctant; 110
 Liberiùs fas campum aliis decurrere apertum.
 Sacri igitur vates, facta atque infecta canentes,
 Libertate palàm gaudent majore loquendi;
 Quæsitique decent cultus magis, atque colores
 Insoliti, nec erit tanto ars deprensa pudori. 115
 Crebriùs hi fando gaudent super æthera miris
 Tollere res (nec sit fas tantum credere) dictis:
 It cœlo clamor; tremuit omnis murmure Olympus:

Nec mora ; bis vocem ingeminant, urbisque ruinas,
Fataque, præliaque, & sortè execrantur iniquam, 120
O pater ! ô patria ! ô Priami domus inclyta quondam !
Clamantes ; cecidit, prô Jupiter ! Ilion ingens.

Quid cùm Neptunum dicunt mare, vina Lyæum,
Et Cererem frumenta, patrumque è nomîne natos
Significant, memorantq; urbes pro civibus îpſis ? 125
Atque ideo timor attonitos cùm invaſerit Afros,
Africa terribili tremît horrida terra tumultu.
Nec deerit tibi, pro fluviis, proque omnibus undis,
Pocula qui preſſis Acheloïa miſceat uvis.

Ecce autem ſubitis converſi vocibus ultro 130
Sæpe aliquem longè abſentem, deſertaque, & antra,
Et ſolos montes affantur ; sæpe ſalutant
Sylvaſque, fluviaſque, & agros, ſenſuque carentes
Speluncas, velut hæc ſint reſponſura vocata ;
Et vos ô vacui compellant nomine ſaltus. 135

Præterea verbis inimicos addere ſenſus
Oppoſitis, dum diſſimulant, aliudque videbis
Sæpe loqui, atqui aliud ſimulata condere mente.
Egregia interea conjux ita nocte ſuprema
Deiphobo fidum capiti ſubduxerat enſem. 140
Nec minùs inſignis Drances, cùm ſtragis acervos
Tot dedit, & claris inſigniit arva trophæis.

Quid ſequar ulterius, quanta dulcedine captas
Detineant aures, vocem cùm rurfus eandem
Ingeminant, modò non verborû cogat egeſtas ? 145
Pan etiam Arcadia neget hoc ſi judice præſens ;
Pan, etiam Arcadia dicam te judice vanum.

Hæc adeò cùm ſint, cùm fas audere poetis
Multa modis multis ; tamen obſervare memento,
Siquando haud propriis rê mavis dicere verbis, 150
Translatisque aliunde notis, longeque petitis,
Ne nimiam oſtendas, quærendo talia, curam.

Namque aliqui exercent vim duram, & rebus iniqui
 Nativam eripiunt formam, indignantibus ipsis,
 Invitasque jubent alienos sumere vultus. 155
 Haud magis imprudens mihi erit, & luminis expers,
 Qui puero ingentes habitus det ferre gigantis,
 Quàm si quis stabula alta lares appellet equinos,
 Aut crines magnæ genitricis gramina dicat.
 Præstiterit verò faciem spolia & sua cuique 160
 Linquere, & interdum propriis rem prodere verbis,
 Indiciisque suis, ea sint modò digna Camœnis.

Res etiam poteris rebus conferre vicissim,
 Nominibusque ambas verisque suisque vocare ;
 Quod faciens, fuge verborû dispendia, paucisque 165
 Includas numeris, unde illa simillima imago
 Ducitur ; & breviter confer, ne fortè priorum
 Oblitus sermonum, aliò traducere mentem,
 Inque alia ex aliis videare exordia labi.

Jamq; age, verborû qui sit delectus habendus, 170
 Quæ ratio : nam nec sunt omnia versibus apta ;
 Omnia nec pariter tibi sunt uno ordine habenda.
 Versibus ipsa etiam divisa, & carmina quantum
 Carminibus distant, tantum distantia verba
 Sunt etiam inter se ; quamvis communia multa 175
 Interdum invenies versus diffusa per omnes.
 Multa decent scenam, quæ sunt fugienda canenti
 Aut Divûm laudes, aut heroum inclyta facta.
 Ergo altè vestiga oculis, aciemque voluta
 Verborum sylvæ in magna ; tum accommoda Musis
 Selige, & insignes vocum depascere honores,
 Ut nitidus puro versus tibi fulgeat auro.
 Rejice degenerem turbam, nil lucis habentem,
 Indecoresque notas, ne sit non digna supellex.
 Quo fieri id possit, veterum te semita vatum 185
 Observata docebit : adi monumenta priorum

POETICORUM LIB. III. 129

Crebra oculis animoque legens, & multa voluta.
 Tum quamvis, longè siquis supereminet omnes,
 Virtutem ex illo, ac rationem discere fandi
 Te jubeam, cui contendas te reddere semper 190
 Assimilem, atq; habitus gressusque effingere eantis,
 Quantum fata sinunt, & non aversus Apollo.
 Haud tamen interea reliquum explorare labores
 Abstiteris vatum, moneo, suspectaque dicta
 Sublegere, & variâ ex cunctis abducere gazam. 195
 Nec dubitem versus hirsuti sæpe poetæ
 Suspensus lustrare, & vestigare legendo,
 Sicubi se quædam fortè inter commoda versu
 Dicta meo ostendant, quæ mox melioribus ipse
 Auspiciis proprios possim mihi vertere in usus, 200
 Deterfa prorsus prisca rubigine scabra.
 Flumina sæpe vides immundo turbida limo:
 Haurit aquâ tamen inde frequens concursus, & altis
 Important puteis ad pocula: desuper illa
 Occultis diffusa canalibus influit, omnemque 205
 Illabens bibulas labem exuit inter arenas.
 Nil adeò incultum, quod non splendescere possit:
 Præcipuè si cura vigil non desit, & usque
 Mente premas, multumq; animo tecum ipse volutes.
 Atq; ideo ex priscis semper quo more loquamur 210
 Discendum, quorum depascimur aurea dicta,
 Præcipuumque avidi rerum populamus honorem.
 Aspice, ut exuvias veterumque insignia nobis
 Aptemus: rerum accipimus nunc clara reperta,
 Nunc seriè atq; animû verborû, verba quoq; ipsa; 215
 Nec pudet interdum alterius nos ore loquutos.
 Cùm vero cultis moliris furta poetis,
 Cautiùs ingredi, & raptus memor occule versis
 Verborum indiciis, atque ordine falle legentes
 Mutato: nova sit facies, nova prorsus imago. 220

Munere (nec longum tempus) vix ipse peracto
 Dicta recognosces veteris mutata poetæ.
 Sæpe palàm quidam rapiunt, cupiuntque videri
 Omnibus intrepidi, ac fūrto lætantur in ipso
 Deprensi : seu cùm dictis, nihil ordine verso, 225
 Longè alios isdem sensus mira arte dedere,
 Exueruntque animos verborum impunè priores ;
 Seu cùm certandi priscis succensa libido,
 Et possessa diu, sed enim malè condita, victis
 Extorquere manu iuvat, in meliusque referre : 230
 Ceu fata mutatoque solo feliciùs olim
 Cernimus ad cælum translatas surgere plantas.
 Poma quoque utiliùs succos oblita priores
 Proveniunt : sic regna Asiæ, Trojæque penates
 Transtulit, auspiciis Phrygius melioribus heros 235
 In Latium, quamvis (nam Divùm fata vocabant)
 Invitus, Phœnissâ, tuo de littore cessit,
 Nec connubia læta, nec incœpti Hymenæi
 Flexerunt immitem animum : tu victa dolore
 Occidis, & curæ vix ipsa in morte relinquunt. 240
 Nunquàm ô Dardaniæ tetigissent vestra carinæ
 Littora, fors nulli poteras succumbere culpæ.
 Ergo agite ô mecum securi accingite furtis
 Unà omnes, pueri, passimque avertite prædam.
 Infelix autem (quidam nam sæpe reperti) 245
 Viribus ipsè suis temere qui fisus, & arti,
 Externæ quasi opis nihil indigus, abnegat audax
 Fida sequi veterum vestigia, dum sibi prædâ
 Temperat heu ! nimium, atque alienis parcere crevit
 Vana superstitio, Phœbi sine numine cura. 250
 Haud longum tales ideo lætantur, & ipsi
 Sæpe suis superant monumentis, illaudatique
 Extremum ante diem fœtus flere caducos,
 Viventisque suæ viderunt funera famæ.

POETICORUM LIB. III. 131

Quàm cuperent vano potiùs caruisse labore, 255
Eque suis alias didicisse parentibus artes!

Sæpe mihi placet antiquis alludere dictis,
Atque aliud longè verbis proferre sub isdem.
Nec mea tam sapiens per sese prodita quisquam
Furta redarguerit, quæ mox manifesta probabunt 260
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.
Tantum absit, pœnæ metuens infamis ut ipse
Furta velim tegere, atque meas celare rapinas.
Non tamen omnia te priscis fas fidere, qui non
Omnia sufficient: quærenti pauca labore 265
Attentanda tuo, nondum ulli audita, supersunt.

Nos etiam quædam idcirco nova condere nulla
Religio vetat, indictasque effundere voces.
Ne verò hæc penitus fuerint ignota, suumque
Agnoscant genus, & cognatam ostendere gentem 270
Possint, ac stirpis nitantur origine certæ.
Usque adeò patriæ tibi si penuria vocis
Obstabit, fas Grajugenûm felicibus oris
Devehere informem massam, quam incude Latina
Informans patrium jubeas dediscere morem. 275
Sic quondam Ausoniæ succrevit copia linguæ:
Sic auctum Latium; quò plurima transtulit Argis
Ufus, & exhaustis Itali potiuntur Athenis.
Nonne vides, mediis ut multa erepta Mycenis,
Graia genus, fulgent nostris immixta, nec ullum 280
Apparet discrimen? eunt insignibus æquis
Undique per Latios & civis & advena tractus.
Jamdudum nostri cessit sermonis egestas:
Rarò uber patriæ, tibi rarò opulentia deerit.
Ipse suis Cicero thesauris omnia promet; 285
Auctoresque alii nati felicibus annis
Omnia sufficient; nec solis crede poetis.

Sæpe etiam vidi veterum inter carmina vatum

Barbaricò versus cultu, gazaque superbos;
 Belgicaque immisit trans Alpes effeda Gallus 290
 In Latium, & longæ Macedum venere farissæ.

Et metuam, ne deficiat me larga supellex
 Verborum, angustique premat sermonis egestas?

Quin & victa situ, si me penuria adaxit,
 Verba licet renovare; licet tua, sancta vetustas, 295
 Vatibus indugredi sacraria: sæpius olli

Ætatis gaudent insignibus antiquai,
 Et veterum ornatus induti incedere avorum.

Non tamen ille vetus squalor fuit undique, & ater
 Verborum situs: his modus adfit denique, quando 300
 Copia non desit, quorum nunc pervius usus.

Tum quoque si deerunt rebus sua nomina certa,
 Fas illas apta verborum ambire corona,
 Et latè circumfufis comprehendere dictis.

Verba etiâ tum bina juvat conjungere in unum, 305
 Molliter inter se vinclo sociata jugali.

Verum plura nefas vulgò congesta coire,
 Ipsaque quadrifidis subniti carmina membris:
 Itala nec passim fert monstra tricorpora tellus.
 Horresco diros sonitus, ac levia fundo 310

Invitus perterricrepas per carmina voces.
 Argolici, quos ista decet concessa libido,
 Talia connubia, & tales celebrent Hymenæos;
 Tergeminas immane struant ad sidera moles,
 Pelion addentes Ossæ, & Pelio Olympum. 315

At verbis etiam partes ingentia in ambas
 Verba interpositis proscindere, seque parare,
 Deterere interdum licet, atque abstraxe secando
 Exiguam partem, & strinxisse fluentia membra.
 Idcirco, siquando ducum referenda virumque 320
 Nomina dura nimis dictu, atque asperrima cultu,
 Ella aliqui, nunc addentes, nunc inde putantes

POETICORUM LIB. III. 133

Pauca minutatim levant, ac mollia reddunt,
 Sichæumque vocant mutatâ parte Sicarbam.
 Hinc mihi Titanum pugnas, & sæva Gigantum 325
 Bella magis libeat canere, Enceladique tumultus,
 Quàm populos Italâ quondam virtute subactos,
 Atque triumphatas diverso à littore gentes.

Sed neque, verborum causâ, vis ulla canentem,
 Consilium præter, cogat res addere inanes; 330
 Nomina sed rebus semper servire jubeto,
 Omnia perpendens versûs resonantia membra.
 Verba etenim quædam ignarum te fallere possunt,
 Ni vigiles, mandatum & munus obire recusent,
 Furenturque operi clam sese, & inertia cessent; 335
 Cætera dum labor exercet concordia jussus,
 Quæque suis: tantû illa dabunt numerumque, sonumque.
 Atque ideo quid ferre queant, quid quæque recusent,
 Explorare prius labor esto, & munera justa
 Mandato, ac proprium cunctis partire laborem: 340
 Obscuros aliter crepitus, & murmura vana
 Miscebis, ludæque sonis fallacibus aures.

Nec tamen interdum vacuas animoque carentes
 Addubitem ipse volens incassum fundere voces,
 Verbaque, quæ nullo fungantur munere sensûs; 345
 Dives ut egregio tantûm & conspectus amictu
 Versus eat, dulcique sono demulceat aures.

Atque adeò quæ sint ne verò quære: profectò
 Illa tibi se sponte dabunt per se obvia passim.

Sæpe autem ruptis vinclis exempta volutes 350
 Membra, & compactum quæsitior disjice versum;
 Post iterum refice, & partes in pristina redde
 Partibus avulsas: nunquam te libera vinclis
 Incautum fallent, resoluta carmine, verba.

Huc ades, hîc penitus tibi totum Heliconâ recludam:
 Te Musæ, puer, hîc faciles penetralibus imis 356

Admittunt, sacrisque adytis invitat Apollo.
 Principio quoniam magni commercia cœli
 Numina concessere homini, cui carmina curæ,
 Ipse Deum genitor divinam noluit artem 360
 Omnibus expositam vulgò, immeritisque patere.
 Atque ideo, turbam quò longè arceret inertem,
 Angustam esse viam voluit, paucisque licere:
 Multa adeò incumbunt doctis vigilanda poetis.
 Haud satis est illis utcunque claudere versum, 365
 Et res verborum propriâ vi reddere claras:
 Omnia sed numeris vocum concordibus aptant,
 Atque sono quæcunque canunt imitantur, & aptâ
 Verborum facie, & quæsito carminis ore.
 Nam diversa opus est veluti dare versibus ora, 370
 Diversosque habitus, ne qualis primus, & alter,
 Talis & inde alter, vultuque incedat eodem.
 Hic melior motuque pedum, & pernibus alis,
 Molle viam tacito lapsu per levia radit.
 Ille autem membris, ac mole ignavius ingens 375
 Incedit tardo molimine subsidendo.
 Ecce aliquis subit egregio pulcherrimus ore,
 Cui lætum membris Venus omnibus afflat honorem.
 Contrâ alius rudis informes ostendit & artus,
 Hirsutumque supercilium, ac caudam sinuosam, 380
 Ingratus visu, sonitu illætabilis ipso.
 Nec verò hæc sine lege datæ, sine mente figuræ;
 Sed facies sua pro meritis, habitusque, sonusque,
 Cunctis, cuique suus, vocum discrimine certo.
 Ergo ubi jam nauræ spumas salis ære ruentes 385
 Incubuerunt mari, videas spumare reductis
 Convulsam remis, rostrisque tridentibus, æquor.
 Tunc longè sale saxa sonant, tunc & freta ventis
 Incipiunt agitata tumescere: littore fluctus
 Illidunt rauco, atque refracta remurmurat unda 390

POETICORUM LIB. III. 135

Ad scopulos, cumulo insequitur præruptus aquæ mons:
Nec mora, Trinacriâ cernas procul intremere omnem
Funditus, & montes concurrere montibus altos.

Cùm verò ex alto speculatus cærula Nereus
Leniit in morem stagni, placidæque paludis, 395
Labitur uncta vadis abies, natat uncta carina.

Hinc etiam solers mirabere sæpe legendo,
Sicubi Vulcanus silvis incendia misit,
Aut agro stipulas flammâ crepitante cremari.
Nec minùs exultant latices, cùm teda sonorè 400
Virgea suggeritur costis undantis aheni.

Carmine nec levi dicenda est scabra crepido.
Tum, si læta canunt, hilari quoque carmina vultu
Incedunt, lætumque sonant haud segnia verba:
Seu cùm vere novo rident præta humida, seu cùm
Panditur interea domus omnipotentis Olympi. 406

Contrà autem sese tristes inamabile carmen
Induit in vultus, si fortè invisa volucris
Nocte sedens serum canit importuna per umbras,
Ut quondam in bustis, aut culminibus desertis. 410

Verba etiam res exiguas angusta sequuntur;
Ingentesque juvant ingentia: cuncta gigantem
Vasta decent, vultus immanes, pectora lata,
Et magni membrorum artus, magna ossa, lacertique.
Atque ideo, si quid geritur molimine magno, 415

Adde moram; & pariter tecum quoque verba laborent
Segnia: seu quando vi multâ gleba coactis
Æternùm frangenda bidentibus; æquore seu cùm
Cornua velatarum obvertimus antennarum.

At mora si fuerit damno, properare jubebo. 420
Si se fortè cavâ extulerit mala vipera terrâ,
Tolle moras, cape saxa manu, cape robora, pastor.
Ferte citi flammæ, date tela, repellite pestem.

Ipse etiam versus ruat, in præcep̃sque feratur,

Immenso cùm præcipitans ruit Oceano nox ; 425
 Aut cùm perculsus graviter procumbit humi bos.
 Cumque etiam requies rebus datur, ipsa quoque ultro
 Carmina paulisper cursu cessare videbis,

In medio interrupta: quiêrunt cùm freta ponti,
 Postquam auræ posuere, quiescere protinus ipsum
 Cernere erit, mediisque inceptis sistere versum. 431

Quid dicam, senior cùm telum imbelles sine ictu
 Invalidus jacit, & defectis viribus æger?

Nam quoque tum versus segni pariter pede languet:
 Sanguis hebet, frigent effoetæ in corpore vires. 435

Fortem autem juvenem deceat prorumpere in arces,
 Evertisse domos, præfractaque quadrupedantum
 Pectora pectoribus perrumpere, sternere turres
 Ingentes, totoque ferum dare funera campo.

Nulla adeò vatum major prudentia, quàm se 440

Aut premere, aut rerum pro majestate canendo,

Tollere. Nunc illos animum submittere cernas

Verborum parcos, humilique obrepere gressu,

Textaque vix gracili deducere carmina filo.

Nunc illos, verbis opulentos, divite venâ 445

Cernere erit fluere, ac laxis decurrere habenis,

Fluxosque, ingentesque: redundat copia læta

Ubere felici, verborumque ingruit agmen,

Hibernarum instar nivium, cum Juppiter Alpes

Frigidus aereas, atque alta cacumina vestit. 450

Interdum verò cohibent undantia lora,

Non humiles, non sublimes, media inter utrumque

Littus arant veluti spatia, & confinia radunt:

Sic demum portu læti conduntur in alto.

Quod superest, quæ postremò peragenda poetæ,
 Expediam. Postquam casus evaserit omnes, 456

Signaque perpetuum deduxit ad ultima carmen

Exultans animo victor, lætusque laborum;

Non totam subito præceps secura per urbem
 Carmina vulgabit. Ah! ne sit gloria tanti, 460
 Et dulcis famæ quondam malefuada cupido.
 At patiens operum semper, metuensque pericli
 Expectet, donec sedatâ mente calorem
 Paulatim exuerit, foetusque abolêrit amorem
 Ipse sui, curamque aliò traduxerit omnem. 465
 Interea fidos adit haud securus amicos,
 Utque velint inimicum animum, frontisque severæ
 Dura supercilia induere, & non parcere culpæ,
 Hos iterum atque iterum rogat; admonitusque latentis
 Grates lætus agit vitii, & peccata fatetur 470
 Sponte suâ, quamvis etiam damnetur iniquo
 Judicio, & falsum queat ore refellere crimen.
 Tum demum redit, & post longa oblivia per se
 Incipit hîc illic veterem explorare laborem. 474
 Ecce! autem ante oculos nova se fert undique imago,
 Longè alia heu! facies rerum; mutataque ab illis
 Carmina, quæ tantùm antè, recens confecta, placebant.
 Miratur tacitus, nec se cognoscit in illis
 Immemor, atque operum piget, ac sese increpat ultro.
 Tum retractat opus, commissa piacula doctæ 480
 Palladis arte luens: nunc hæc, nunc rejicit illa,
 Omnia tuta timens, melioraque sufficit illis,
 Attrondetque comas stringens, silvamque fluentem,
 Luxuriemque minutatim depascit inanem,
 Exercens durum imperium: dum funditus omnem,
 Nocturnis instans operis, operisque diurnis, 486
 Versibus eluerit labem, & commissa plârit.
 Arduus hic labor: hîc autem durate, poetæ,
 Gloria quos movet æternæ pulcherrima famæ.
 Tum siqua est etiam pars imperfecta relicta, 490
 Olim dum properat furor, ingenii que morari
 Tempestas renuit, suppletque, & versibus affert

Invalidis miseratus opem, claudisque medetur.
 Nec semel attrectare fatis, verum omne quotannis
 Terque, quaterque opusevolvendum; verbaque versis
 Æternum immutanda coloribus: omne frequenti 496
 Sæpe revisendum studio per singula carmen.
 Quod non una dies, fors afferet altera, & ultro,
 Nullo olim studio, nullâ olim in carmine curâ,
 Deprensæ per se prodentur tempore culpæ, 500
 Quæque latent variæ densa inter nubila pestes.
 Quin etiam doctum multum juvet ille laborem,
 Qui varias cœli creber mutaverit oras.
 Namque etiam mutant animi, genioque locorum
 Diversas species, diversos pectora motus 505
 Concipiunt; nostrisque novæ se mentibus offert
 Ultro aliquid semper lucis, tenebræque recedunt;
 Atque novos operi semper fas addere flores.
 Verum esto hic etiam modus: huic imponere curæ
 Nescivere aliqui finem, medicasque secandis 510
 Morbis abstinuisse manus, & parcere tandem
 Immites, donec macie confectus, & æger
 Aruit exhausto velut omni sanguine foetus,
 Nativumque decus posuit, dum plurima ubique
 Deformat sectos artus inhonesta citatrix. 515
 Tuque ideo vitæ usque memor brevioris, ubi annos
 Post aliquot (neque enim numerum, neque tempora pono
 Certa tibi) addideris decoris fatis, atque nitoris;
 Rumpe moras, opus ingentem dimitte per orbem,
 Perque manus, perque ora virum permitte vagari.
 Continuo læto te dulces undique amici 520
 Gratantes plausu excipient: tua gloria cœlo
 Succedet, nomenque tuum finis ultimus orbis
 Audiet, ac nullo diffusum abolebitur ævo.
 Et dubitamus opes animo contemnere avari, 525
 Nec potius sequimur dulces ante omnia Musas?

O Fortunati! quibus olim hæc numina dextra
 Annuerint præcepta sequi, quæve ipse canendo
 Jussa dedi plenus Phœbo, attonitusque furore;
 Quando non artes satis ullæ, hominumque labores, 530
 Et mea dicta parum profint, ni desuper adsit
 Auxilium, ac præsens favor omnipotentis Olympi.
 Ipse viam tantùm potui docuisse repertam
 Aonas ad montes, longeque ostendere Musas,
 Plaudentes celsæ choreas in vertice rupis; 535
 Quò me haud ire finunt unquam fata invida, & usque
 Absterrentq; arcentque procul, nec summa jugi unquã
 Fas prensare manu fastigia: sat mihi, siquem,
 Siquem olim longè aspiciam, mea fida sequutum
 Indicia, exuperâsse viam, summoque receptum 540
 Vertice, & hærentes socios juga ad alta vocantem.
 Sed nonnulla tamen nostri quoque gratia facti
 Forsân erit: me fida olim præcepta canentem
 Stipabunt juvenes denso circum agmine fusi,
 Et vocem excipient intenti sensibus omnes. 545
 Tum, vitæ si iusta meæ procedere lustra
 Fata sinent, nec me viridi succiderit ævo
 Impia mors; olli, gelidâ tardante senectâ
 Languentem, & ferâ defessum ætate magistrum,
 Certatim prensâ super alta cacumina dextrâ, 550
 Sæpe trahent, ultroque ferent per amœna locorum;
 Et summi invalidum sistent ad limina Phœbi,
 Cantantem Musas, vatumque inventa piorum.

Virgilii ante omnes læti hîc super astra feremus
 Carminibus patriis laudes: decus unde Latinum, 555
 Unde mihi vires, animus mihi ducitur unde.
 Primus ut Aoniis Musas deduxerit oris,
 Argolicum resonans Romana per oppida carmen:
 Ut juvenis Siculas silvis inflârit avenas:
 Utque idem, Ausonios animi miseratus agrestes, 560

Extulerit sacros ruris super æthera honores,
 Triptolemi inuēctus volucris per fidera curru:
 Res demum ingressus Romanæ laudis ad arma
 Excierit Latium omne, Phrygumque instruxerit alas,
 Verba Deo similis. Decus à te principe nostrum 565
 Omne, pater! tibi Grajugenūm de gente trophæa
 Suspendunt Itali vates, tua signa sequuti.
 Omnis in Elysiis unum te Græcia campis
 Miraturque, auditque ultro, assurgitque canenti.
 Te sine nil nobis pulchrum: omnes ora Latini 570
 In te, oculosque ferunt versi: tua maxima virtus
 Omnibus auxilio est: tua libant carmina passim
 Assidui, primis & te venerantur ab annis.
 Ne tibi quis vatum certaverit: omnia cedant
 Sæcla, nec inuideant primos tibi laudis honores. 575
 Fortunate operum! tua præstans gloria famæ,
 Quò quenquam aspirare nefas, sese extulit alis.
 Nil adeò mortale sonas: tibi captus amore
 Ipse suos animos, sua munera lætus Apollo
 Addidit, ac multâ præstantem insigniit arte. 580
 Quodcunque hoc opis, atque artis, nostrique reperti,
 Uni grata tibi debet præclara iuventus,
 Quam docui, & rupis sacræ super ardua duxi,
 Dum tua fida lego vestigia, te sequor unum,
 O Decus Italiæ! lux ô clarissima vatum! 585
 Te colimus, tibi ferta damus, tibi tura, tibi aras.
 Et tibi rite sacrum semper dicemus honorem,
 Carminibus memores: salve, sanctissime vates!
 Laudibus augeri tua gloria nil potis ultra;
 Et nostræ nil vocis eget: nos aspice præsens, 590
 Pectoribusque tuos castis infunde calores.
 Adueniens, pater! atque animis tete insere nostris.

I N D E X.

B. Bombycum.
E. Ecloga.
Ep. Epistola.

O. Ode.
P. Poeticorum.
S. Scacchiæ.

A.

ADDUA fluvius. E. iii.
53. B. ii. 420.
Albunea silva, P. i.
349.
Allii odor bombycibus fune-
stus. B. ii. 125.
Amici de carminibus consulen-
di sunt à poeta. P. iii. 466.
Amor juveni studio Poetices
dedito, sæpe perniciosus. P. i.
364.
Amphitrite. E. ii. 50.
Amyntas pastor. E. i. 1. 7. 37.
42. 48.
Anaphoræ usus. P. iii. 143.
Anio fluvius. P. i. 349.
Anus ad bombyces non ad-
mittendæ. B. ii. 135.
Apostrophes usus. P. iii. 130.
Arethusa nymphea. E. ii. 61.
Arionis fabula. 27.
Arnus fluvius. E. i. 14.
Ars naturæ imitatrix. P. ii.
455.
Ascanius. P. i. 115.
Athesis fluvius. pag. 31.

B.

BARBARA verba, à veteribus
poetis interdum usurpata,
à nobis etiam usurpanda. P.
iii. 288.
Bellatorum in ludo Scacchiæ
ordines instructi. S. 50.
Belli mala. O. v.
Bombyces primum in silvis
vixerunt. B. i. 13.
— in regionibus quibusdam
etiam nunc per silvas errant.
B. i. 26.
— vix tres menses vivunt. 43.
Bombycum foetura curanda est,
cùm morus revirescit, &
plenilunii tempore. 61.
— ova quo modo fovenda
sunt. 81.
— testa quo modo ædifi-
canda. 98.
— ova tertio die moveri
incipiunt. 138.
— corpora, ut augmentur, in
diversas sedes diducenda. 144.
— soboles pascendi mos. 151.
— pabula mutanda. B. i. 198.
Bom-

- Bombycum soboli folia humida**
 funesta. B. i. 228.
 — sedes quotidie manè
 tergendæ. 252.
 — per triduum sopor.
 273.
 — in filis edendis exerci-
 tatarum descriptio. 310.
 — opere finito universus
 interitus. 360.
 — morbi. B. ii. 35.
 — cadavera de medio ef-
 ferenda. 50.
Bombycibus ægrotantibus per
 apertas fenestras aer admit-
 tendus. 55.
Bombycum in thalamos tem-
 pestate frigidâ ignes inse-
 rendi. 74.
Bombyces procul à strepitu
 servandæ. 113.
 — rarò digitis tractandæ.
 117.
Bombycum folliculi quo modo
 conservandi. 198.
 — post decem dies revi-
 viscentium in papilliones mu-
 tatio. 258.
 — concubitus per quatuor
 dies, & post ovorum effu-
 sionem secundus interitus.
 295.
 — unaquæque parit cen-
 tum ova. 197.
 — ova quo modo conser-
 vanda. 316.
 — ut apum, ex juvenis
 cæsis reparatio. 334.
Bombycinorum operum post
 labores finitos descriptio.
 164.
 — florum devolutio. 347.
 — primitiæ in templis sus-
 pendendæ. B. i. 94.
 — vestimentorum textura.
 B. ii. 354.
Brevitas accurata in poemate
 laudata. P. ii. 339.
- C.
- C**Atachreses non usurpandæ.
 P. iii. 148.
Cayster fluvius. E. ii. 37.
Cepæ odor bombycibus fune-
 stus. B. ii. 126.
Ciceronis laudes. P. i. 385.
Clemens VII. O. iv.
Comparationes à rebus vilio-
 ribus ductæ sunt evitandæ.
 P. ii. 286.
Comparantur duo adversa ag-
 mina in ludo Scacchia, dua-
 bus Gallorum & Æthiopum
 aciebus. S. 78.
 — candida turma, tauro
 pugnanti cornu amisso. 256.
 — certamen Scacchicum,
 mari furenti. 348.
 — Martis dolus, Mercurio
 auxilium ferentis, incanta-
 mentis Colchidis aut Mas-
 syllæ. 397.
 — turma nigra, ab Ama-
 zone alba fugiens, & se cir-
 ca regem glomerans, ar-
 mento à lupo ad taurum
 confugienti. 504.
 — rex albus solus super-
 stes, Veneris stellæ. 605.
 — brevis bombycum ætas,
 & renovata species, arbori
 ærescenti & repullulanti. B. i.
 51.
 — bombyces sopore reno-
 vati, serpentibus qui exuvi-
 as posuerunt. 303.
 — bombycum colores, co-
 loribus uvarum maturarum.
 333.
 — aer testis inclusus, aquæ
 stagnanti. B. ii. 66.
 — bombycini folliculi,
 pomis in arboribus. 168.
 — bombyces reviviscentes,
 Pallenes populis. 255.
- Com-

Comparantur — bombycinum auro intertextum, Phryxii arietis velleri. B. ii. 376.

— pueri præceptoris auxilio freti, plantis teneris, quæ fraxineis innituntur contis. P. i. 227.

— juvenis à poetices studio contra voluntatem amotus, eodemque revertendi cupidus, equo in nota pascua redire cupienti. 298.

— ingenia præcocia, præcocibus pomis. 334.

— poeta incepto desistens, viatori objectu sedundantis amnis impedito. 452.

— lector rerum eventus in poemate prævidens, viatori turres urbis ad quam tendit procul videnti. P. ii. 150.

— poeta digressiones faciens, exuli in patriam redeunt. 170.

— lector varietate poeticâ delectatus, viatori variarum rerum imagines in ponto miranti. P. iii. 64.

— licentia poetica in usurpandis dictionibus figuratis, magnificentiæ in ædificiis extruendis. 101.

— aspera hirsuti poetæ verba, sensu magis idoneo usurpata, aquæ limo turbidæ inter bibulas arenas sordes exuenti. 202.

— veterum poetarum verba ad diversos sensus traducta, plantis translatis, Trojanisque Penatibus ab Ænea in Italiam transportatis. 231.

Cremona. B. ii. 422.

Cythera. 385.

D.

Damon pastor. E. iii. 7. 87.

Daphnis pastor, E. i.

Davalus. E. iii.

Delphi. P. i. 537.

Digressiones in poemate non intempestivè adhibendæ. P. ii. 166.

— nec ostentandæ eruditionis gratiâ. 191.

Digressionum exempla ex Virgilio sumpta. 227. 244. 251.

Divorum auxilia Poetæ imploranda. 20.

Dodona. P. i. 534.

Dryades. E. ii. iii. P. i. 490.

E.

Εἰς vos usus. P. iii. 163.

Elephantum motus in ludo Scacchiæ. S. 118.

Ennius. P. i. 155.

Equitum motus in ludo Scacchiæ. S. 131.

Eridanus fluvius. B. ii. 392. 421. P. ii. 275.

Erinnyes. P. i. 556.

Euryalus. P. i. 121. ii. 519.

Eurydice. P. ii. 517.

F.

FAunus. P. i. 538.

Fauni. E. i. ii. iii. P. i. 348. 491. 542.

Franciscus Delphinus. P. i. 11.

Fredericus, Isabellæ Marchionissæ Mantuæ filius. B. ii. 8.

G.

Galatea. E. ii. 61. 62.

Gallus bombycibus infectus. B. i. 111.

Ganges fluvius. B. ii. 15.

Giberti laudes. O. i. iii. E. i. pag. 31.

Glaucus. E. ii. 58.

Gonfaga gens. B. i. 10.

Græci poetæ legendi. P. i. 123.

— quod antiquiores, eò præstantiores. 138.

H.

H.

- H**eroicum carmen præstantissimum. P. i. 33.
 Homeri laudes. 135.
 Homerus à pueris Virgilio conferendus. 126.
 Hydaspes fluvius. B. ii. 15.
 Hymnus ad Deum poetarum præsidem. P. i. 546.
 Hyperbole à poetis usurpanda. P. iii. 116.

I.

- I**DA. B. ii. 212.
 Idalium. 385.
 Imagines rerum sono & numerorum fluxu exprimendæ. P. ii. 367.
 Ingenia quædam ad poetice non idonea, quamvis ei dedita. P. i. 354.
 Ironiarum usus. P. iii. 136.
 Isabella Marchionissa Mantuæ. B. i. 7.
 Iulus: Julius Medicis, Leonis X. germanus. P. ii. 577.

L.

- L**atini poetæ Virgilio cœtanei à pueris soli legendi. P. i. 211.
 Latium. E. i. 12. P. i. 157. 174. 198.
 Lausus. P. i. 118.
 Leges certandi in ludo Scacchiæ. S. 87.
 Leo X. Ep. i. 26. pag. 26.
 ——— ad bellum incitatus. O. i.
 Leonis X. laudes. P. ii. 571.
 Ludi pueris concedendi. P. i. 340.
 Lycidas pastor. E. i.

M.

- M**æander fluvius. E. ii. 36.
 Magnum aliquid non de repente aggrediendum. P. i. 57.
 Mala à Deo decreta nullo modo evitanda. O. iv.
 Mars, in auxilium Mercurii, clam submittit duo defunctorum corpora, in ludo Scacchiæ. S. 288.
 Marfyæ fabula. E. ii. 8.
 Materia, ingenio Poetæ apta & grata, eligenda. P. i. 39. 50.
 Medycum laudes. 192. P. ii. 574.
 Mella fluvius. E. ii. 75.
 Mercurius & Phœbus ludo Scacchiæ contendunt. S. 176.
 Mercurii in ludendo astutia. S. 267. 304. 317. 520. 542.
 ——— victoriam reportantis præmium. S. 638.
 Metaphorarum usus & causa. P. iii. 44.
 Metonymiarum usus. P. iii. 123.
 Mincius fluvius. B. ii. 23. P. i. 112. ii. 550.
 Modestia observanda poetæ. P. ii. 526.
 Modestiae exemplum in Virgilio. 530.
 Modus adhibendus in verbis emendandis. P. iii. 509.
 Mores ad naturæ imaginem exprimendi. P. ii. 459.
 Munera mortalibus divisa. O. i. 29.
 Mus bombycibus infestus. B. i. 122.
 Musæ de cœlo ductæ à Prometheus. P. i. 516.

N.

N.

- N**Aïdes. E. i. 86.
 Napææ. E. ii. 69.
 Narcissi fabula. 12.
 Neptunine. 62.
 Neptunus. 58.
 Nereides. E. ii.
 Nereus. 58.
 Nice. E. iii.
 Nymphæ. E. i. ii. iii.

O.

- O**bsoleta verba aliquando usurpanda. P. iii. 294.
 Oceani & Telluris nuptiæ. S. 15.
 Oceanus. E. ii. 43.
 Oleum bombycibus funestum. B. ii. 91.
 Oratores à poetis consulendi. P. ii. 496.
 Oreades. E. iii.
 Osefalæ (Leona) Auctoris mater. pag. 26.
 Otium literatum. O. i. 2.

P.

- P**acis bona. O. v.
 Padus fluvijs. S. 8. P. i. 263.
 Pallas, antis. 118.
 Pallene. B. ii. 255.
 Panes. P. i. 491. P. ii. 276.
 Passer bombycibus infestus. B. i. 110.
 Peditum motus in Scacchia ludo. S. 111.
 Periphrases usurpandæ. P. iii. 302.
 Phaethusæ & Serii fabula. B. ii. 387.
 Phemonoe. P. i. 37.
 Phocidis antrum. 535.
 Phœbus & Mercurius Scacchiâ ludo contendunt. S. 176.

I.

- Phœbi in ludendo ardor. S. 281.
 Pietides. P. i. 9. ii. 1.
 Pietas parentum. pag. 29.
 Pietas Vidæ in parentes. pag. 27.
 Poematis effigies oratione solutâ primùm formanda. P. i. 75.
 ——— initium simplex & inornatum esse debet; & verborum ambage involutum. P. ii. 30.
 Poemate in epico historica narratio evitanda; & à medijs, Homeri exemplo, exordium capiendum. 51.
 ——— lectoris animus diu suspensus & incertus tenendus. 98.
 ——— sed rerum eventus ante finem operis indicijs nonnullis ostendendus. 124.
 Poema episodij dilatum. 342.
 ——— non statim vulgandum, sed ter quaterve quotannis evolendum, diuque emendandum. 456.
 Poeta pubescens alijs artibus imbuendus. P. i. 379.
 ——— juvenilis peregre proficisci debet, aut ex alijs discere varios hominum mores, &c. 391.
 ——— magnum opus non debet primùm aggredi. 459.
 Poeta, qui veteres negligit, non diu victurus est. P. iii. 245.
 ——— dum emendat poema debet peregre proficisci. 502.
 Poetæ scribentis descriptio. P. i. 424.
 Poetæ quotidie legendi sunt. 409.
 ——— cultiores quomodo imitandi. P. iii. 217.
 ——— ex iis aliquis insignior præcipuè imitandus. 188.

O

- Poetæ minùs illustres tamen sunt legendi. P. iii. 193.
 Poetarum laudes. P. i. 506.
 Poetæ in honore habendi. 497.
 Poeticæ origo, progressus, interitus, & resurrectio in Italia. 149.
 Poetici ingenii signa. 315.
 Poeticus furor non semper idem. P. ii. 395.
 — veterum poetarum lectione sæpe renovandus. 427.
 — ratione temperandus. 445.
 — stylus debet esse perspicuus. P. iii. 15.
 — maximè variatus. 32.
 Poetis major libertas usurpandi figuratas dictiones conceditur, quàm scriptoribus aliis. 106.
 Porri odor bombycibus funestus. B. ii. 126.
 Præceptor sincerus vocis puero statim quærendus. P. i. 89.
 — Musarum studiis insignis, & minimè severus. 217.
 — menda omnia in pueri carminibus ne corrigat. 466.
 Preces ante omne opus Diis manè offerendæ. B. i. 90.
 Prometheus. P. i. 517.
 Puer Musis dicatus à tenera ætate iis assuescat. 82.
 — laude, æmulatione, & præmiis excitandus. 272.
 — Poesi additus eo studio ægrè avertitur. 286.
- R.
- Reginarum motus in ludo Scacchiæ. S. 139.
 Regum motus. 149.
 Repetitiones in poemate fugiendæ. P. ii. 325.
 Rerum verborumque copia à Poeta primùm comparandæ. P. i. 62.
- Ruris secessus egregium quidquam inchoanti petendus. P. i. 486.
- S.
- Sagittiferorum motus in ludo Scacchiæ. S. 124.
 Sal bombycibus funestum. B. ii. 10.
 Saturni & Phylliræ fabula. B. i. 397.
 Scacchia ludus primùm ab Oceano Diis superis monstratus. S. 20.
 Scacchidis nymphæ fabula. 467.
 Senectus poetis obstat. O. iii.
 Senis deformis descriptio. B. ii. 142.
 Sententiæ morales ludicris rebus in poemate admiscendæ. P. ii. 278.
 Seres. B. i. 2. 6. ii. 383. 388.
 Seriaes nymphæ. S. 5. 648. 658. B. i. 4. ii. 25. 434. P. i. 264.
 Serii & Phaethusæ fabula. B. ii. 387.
 Serius pater. B. i. 6. ii. 389.
 Serius fluvius. S. 658. P. i. 263.
 Sibylla. P. i. 539.
 Solymùm vates. 539.
 Studia mortalibus divisa. O. i. 29.
 Syncopes usurpandæ. P. iii. 316.
- T.
- Tabulæ latrunculariæ descriptio. S. 21.
 Themis. P. i. 536.
 Tigris, fluvius. B. ii. 15.
 Tityrus, pastor. E. iii.
 Tmeses usurpandæ. P. iii. 316.
 Tritonis unda. B. ii. 256.
 Troilus. P. ii. 535.
 Tyberinus fluvius. E. i. 13.
 Tyberis. E. ii. 74.
 Tybris. E. i. 2. 84. P. ii. 587.

V.

Vegius [Scipio] medicus, Ep.
ii.

Venus innuit Phœbo contra
leges ludi Scacchiæ. S. 276.

— à Saturno edocta mon-
stravit artem bombycinam.
B. i. 368.

— ad Orcum descendit, ut
bombyces ad vitam revo-
caret. B. ii. 211.

Verba ex veteribus poetis feli-
genda. P. iii. 170.

— dura in melius referenda.
196.

— è Græco fonte deprompta
aliquando usurpanda. 272.

— ex duobus aliis, sed non
tribus, composita, usurpanda.
305.

— asperiora arte emollienda.
321.

— rebus, non res verbis, in-
servire debent. 329.

Veris descriptio. pag. 33.

Verisimilitudo in poemate ser-
vanda. P. ii. 304.

Veronæ felicitas sub Giberto
Episcopo. pag. 31.

Versus in profaicam orationem
resolvendi, ut melius exa-
minentur. P. iii. 350.

Versuum sonus pro materiæ di-
versitate variandus. 365.

Veterum ad dicta alludendum
est. 257.

Vida [Gelelmus] Auctoris
pater. pag. 26.

Vida deslet parentum mortem.
pag. 26.

— Giberti mortem pag. 31.
— modestè proficitur, se

tantum aliis poetis viam of-
tendere. 533.

Virgillii laudes. P. i. 164. ii.
549. iii. 554.

Virgilius, ut maximè imita-
tione dignus, præ omnibus
aliis, à puero legendus. P. i.
111. 208.

Viterbum. B. ii. 142.

F I N I S.

ERRATA.

E. ii. 47. *Lege eodem.*
 Pag. 10. l. 10. L. carpere.
 O. i. 59. L. nil est.
 O. ii. 49. L. Et mihi.
 Ep. i. 49. L. Exolvent.
 ii. 13. L. opisque.
 22. L. limina.
 Pag. 29. l. 20. L. nil.
 34. l. 25. L. rubores.
 B. i. 69. L. tibi lunai.

B. i. 137. L. captam.
 142. L. Ne verò.
 163. L. quaque.
 345. L. opus fit.
 P. i. 45. L. elegis.
 272. L. compellat.
 273. L. pertentat.
 512. L. diverberat.
 P. ii. 228. L. Sic olim.
 iii. 318. L. licet.

MARCI HIERONYMI
V I D Æ
CREMONENSIS
ALBÆ EPISCOPI
CHRISTIADOS
LIBRI SEX.

PARS II.

LONDINI:

ANNO MDCCXXXII.

MARCI HIERONYMI

V I D E

GEREMONENSIS

ALBE EPISCOPI

CHRISTIANOS

LIBRIS E

PARS II

LONDINI

ANNO MDCCLXXII

M. HIERONYMUS VIDA

EPISCOPUS ALBÆ

Reverendo tamquam Fratri

D. BARTHOLOMÆO BOTTÆ

Canonico Papiensi. S. D.

LITERÆ tuæ binæ, cum utroque Poemate, mihi tardiusculè redditæ sunt, eadem die simul omnia ab eodem tabellario. Quod quidem accidit, quòd priùs Cremonam, unde jamdudum absum, in hanc meam

iv M. H. VIDÆ EPISTOLA

pontificiam provinciam profectus, delatæ sunt; & istuc etiam admodum ferò. Legi priùs utrumque carmen, quod mihi summopere placuit. Laudo sanè tuam & pietatem, & in eo scribendi genere copiam.

Quod verò apud istos, quibus adolescentulorum mentes bonis artibus finguntur ad humanitatem & virtutem, poematis mei, quod de J. CHRISTI, Dei simul & hominis, rebus, proximis annis edidi, publicè enarrandi, atque in Scholis interpretandi, autor fueris, mihi gratissimum fuit: non tantum, quòd ad meam laudem permultum interesse videam (id nempe homini Christiano, i. e. gravi, frugi, haud equidem magnopere curandum esse arbitror) verum etiam quòd magni refert, qua religione, quibusve moribus, rudes puerorum animi priùs imbuantur.

Addis etiam, te, propter rerum difficultatem, earum præsertim, quæ spectant ad religionem, in hujusmodi poema

desiderare commentaria; teque, si nondum ulla edita sunt, hanc provinciam aggressurum, totumque ipsum poema, publicæ utilitatis gratiâ, tractandum suscepturum: quod tibi bene, ac feliciter evenire non modò volo, sed etiam cupio; & ita mehercle fore confido, fretus tuâ & doctrinâ, & industriâ. Nec id quidem mihi minùs gratum fore arbitrator. Te tamen, BOTTA, rogo, ne à nobis vitæ nostræ, aut rerum nostrarum, si quæ sunt, commentarios expectes ullos, quibus edoctus, possis in operis initio Auctoris vitam de more contexere.

Ego certè opus tam arduum, atque adeò periculosum, non spe immortalitatis, aut gloriæ, adortus sum: non oblitus, me scribere res illius, qui pro humani generis salute, humilis, & abjectus, ac planè inglorius animi certo iudicio esse voluit: cùm nihilominus esset & DEUS, & DEI FILIUS, regum omnium rex, ac rerum non tantùm Dominus, verùm etiam autor, & fa-

vi M. H. VIDÆ EPISTOLA

bricator. Id tamen oneris, quod etiam in operis ipsius calce testatum esse volui, passus sum mihi imponi, ut LEONIS X. Pont. Max. mandatis satisfacerem, cū jampridem me coniecissem in studia longè diversa, à quibus hac de causa ab eo advocatus fui. Quinam poteram Pontificis illius, plurimis ac summis virtutibus ornati, voluntati tam piæ, tam sanctæ, non morem gerere? Tanta erat apud me (taceo, quòd etiam, si voluisset, mihi imperare poterat) viri illius immortalitate dignissimi autoritas, ut, quod mihi minùs ingenio & facultate sperandum erat, viderer vel ipso mentis impetu assequi posse: cū neutiquam ignorarem, ejusmodi materiam non deponere ingenii mei mediocritatem, sed dignam planè esse facultate, & copiâ cujusvis excellentis viri, qui inter poetas esset facilè princeps, non nostri temporis modò, verùm priscæ illius ætatis, in qua tot præclara ingenia floruerunt.

Nôram perfectò poetarum orationem, nisi sit admirabilis, non magnopere laudari. Id verò si, ut quibusdam amicorum videtur, non admodum infeliciter mihi successit, totum acceptum refero DEO OPT. MAX. bonorum omnium auctori. Quid enim nos mortales jacentes, atque humi strati nostris opibus possumus? Arbitror equidem tibi notum esse in eo negotio quot difficultates mihi superandæ fuerint; quos Scopulos, quas Syrtes, prætervectus sim.

Oppida autem & loca, quæ in eo opere in tota Palæstina, & ora illa finitima descripsimus, non multo negotio in sacris Codicibus reperiēs: multum etiam te adjuvabunt cæteri Geographi, tum Græci, tum Latini. De antiquis loquor, quos, cùm ea commentaremur, fabricaremufve, sacris voluminibus sæpissime contulimus.

Nec est etiam ut requiras, si quæ alia scripserim, ut in acta referre possis.

viii M. H. VIDÆ EPISTOLA.

Nihil dum meum agnosco, præter hosce sex libros, quibus de agitur; paucissimosque alios, quos posteaquam in Italia publicis formis imprimendos dedimus, statim Parisiis, & Lugduni, mox & Basileæ, pluribusque aliis locis, elegantissimis characteribus transcriptos venales circumferri vidimus.

Cæterum, quoniam in altera epistola videris de conditione tua conqueri, si quid apud me est, quod ad levandam fortunam tuam spectet, abs te certior fieri velim. Vale. Albæ Cal. Jun. M. D. XL.

M. HIERONYMI
V I D Æ

C H R I S T I A D O S

LIBER PRIMUS.

UI mare, qui terras, qui cœlum numine
complex,
Spiritus alme, tuo liceat mihi munere re-
gem

Bis genitum canere ; è superi qui sede Parentis
Virginis intactæ gravidam descendit in alvum,
Mortalesque auras hausit puer ; ut genus ultus 5
Humanum eriperet tenebris & carcere iniquo,
Morte sua, manesque pios inferret Olympo.
Illum sponte hominum morientem ob crimina tellus
Ægra tulit ; puduitque poli de vertice solem
Aspicere, & tenebris insuetis terruit orbem. 10
Fas mihi, te duce, mortali immortalia digno
Ore loqui ; interdumque oculos attollere cœlo,
Et lucem accipere ætheream ; summique Parentis
Consilia, atque necis tam diræ evolvere causas.

Jam prope mortis erant metæ, finisque laborum 15
Christo aderat ; Solymûmq ; ideo haud ignarus ad urbem,

Phœnicum extremis remeans de finibus, ibat.
 Illum ingens comitum numerus, juvenesque senesque
 Sponte sequebantur, rerum quos fama trahebat
 Undique collectos: nam magnas sive per urbes 20
 Ferret iter, seu desertis in montibus iret,
 Olli se innumeri jungebant, usque parati
 Jussa sequi, vellet quasunque abducere in oras;
 Atque novos erat hîc semper fas cernere cœtus.
 Pinifero veluti Vesuli de vertice primùm 25
 It Padus, exiguo sulcans fata pinguiâ rivo;
 Hinc magis atque magis labendo viribus auctus
 Surgit, latifluoque sonans se gurgite pandit
 Victor: opes amnes varii auxiliaribus undis
 Hinc addunt, atque inde; suo nec se capit alveo 30
 Turbidus, haud uno dum rumpat in æquora cornu.
 Tum verò numero socios sejunxit ab omni
 Bis senos, sibi quos olim delegit, ut essent
 Tantorum memores operum, testesque laborum.
 Atque ubi secretes nemora in seclusa vocavit, 35
 Procera innitens cedro, mœstissimus ore,
 Eque imo rumpens suspiria pectore, fatur.
 Ventum ad supremum, focii; data tempora vitæ
 Exegi in terris: lux nunc infanda propinquat;
 Meque pii manes expectant: illius ergo 40
 En ultro infensam Solymorum ascendimus urbem.
 Illic informis leti mihi dira parantur
 Supplicia: immeritum me nunc conjurat in unum
 Sæva sacerdotum manus; ut, non inscius, ipse
 Prædixi toties, ac vobis cuncta retexi. 45
 Ibo, morte mea veterum scelus omne piabo.
 His me prime malis oneras pater: ipse tulisti
 Dulcia poma; mihi sed nunc tua furtâ luendum.
 Cum tamen expulerit tenebras lux tertia rebus,
 Aëræas, cæde abluta, revocabor in auras. 50

Vos etiam, quos non pertæsum denique nostri,
 Funera acerba manent; audete, & lucis amori
 Istius æternum vitæ immortalis honorem
 Mecum omnes præferte: domus non hæc data, non hæc
 Sunt vobis propriæ sedes: vos ætheris alti 55
 Lucida templa vocant, stellis florentia regna,
 Pax ubi secura, ac requies optata laborum.
 Hic domus, hic patria: huc omnes contendite læti
 Angustum per iter: vestras hic figite sedes.

Dixerat: at focii defixi lumina mœstis 60
 Hærebant animis, ac tristitia multa putabant.
 Tum senior Petrus haud linguæ, vocive pepercit;
 Et tali Divum affatus sermone precatur.

Nate Deo, quæ tanta Deum te denique cœli
 Vis agit, ut libeat letum crudele pacisci 65
 Pro quoquam, aut certis ultro te offerre periclis?
 Quin age te incolumi potius (potes omnia quando,
 Nec tibi nequicquam Pater est, qui sidera torquet)
 Perficias, quodcunque tibi nunc instat agendum,
 Non adeò exosus lucem ingratusque salutis. 70
 Hos animos, hanc confestim, precor, exue mentem;
 Ipse tui miserere, tuum miserere, nec ultro
 Projice nos, qui te, tendis quocunque, sequemur.

Sic ille: increpuit dictis quem talibus heros:
 Non pudet, ô nunquam sapiens, mortalia semper 75
 Volvere, nube oculos pressum, cœlestium inanem?
 Nec potis es vanis unquam defuescere curis?
 Hæcne tibi consulta mei suasere labores?
 Non hoc consiliis, non hoc auctoribus istis
 Tempus eget; Genitor jussis haud mollibus urget. 80
 At vos ô, rebus spretis mortalibus, omnes
 Ferte viri, & duros animo tolerate labores;
 Oblitque hominem, cœlo altas tollite mentes.
 Et cum mortales linguas in jurgia solvent

Vos contra, falsis onerantes nomina vestra 85
 Criminibus, gaudete, ac firmo pectore ferte,
 Indignamque ignominiam contemnite læti.
 Hinc fortunatos vos dicite; præmia quando
 Certa manent, oriturque ingens hinc gloria vestra.

Hæc fatus, montes aditum fert tristis in altos: 90
 Incedunt unà focii cum rege parati
 Cuncta pati, & juvenis sortem indignantur iniquam.
 Et jam palmosæ subit Hierichuntis ad urbem:
 Zacchæi excipitur tecto, mensisque paratis,
 Cui quondam componere opes, per fasque, nefasque, 95
 Immenas amor acer erat, sed luce recepta
 Hospitis adventu, cœpit male parta luendo
 Reddere cuique suum, partiri cætera egenis,
 Tot facti infectique auri congesta talenta.
 Hic subitò, non læta ferens, gravis impulit aures 100
 Nuncius, atque animum rumore momordit amaro.
 Lazarus haud procul hinc Bethanes regna tenebat,
 Dives opum, clarus genus alto à sanguine regum:
 Nam pater ingentes Syriæ frenaverat oras,
 Vique sibi captas quondam subjecerat urbes. 105
 Nemo illo hospitibus facilis magis: omnibus illa
 Noctes atque dies domus ultro oblata patebat.
 Huc etiam persæpe ipsum succedere Christum
 Haud piguit; creberque domûs indulsit amicæ
 Hospitio, atque Deum posita se nube retextit. 110
 Hunc igitur postquam morientem accepit, & acri,
 Vix, morbo correptum, auras haurire supremas,
 Et quasi jam leti portas luctarier ante;
 Demisit lacrymas, fociisque hæc edidit ore.

Cedamus: leto actutum revocandus amicus 115
 In lucem, modò me summus Pater audiat ipse,
 Atque suas velit hinc, ut sæpe, ostendere vires.
 Hæc ait, & gressum Bethanæ tendit ad urbem.

CHRISTIADOS LIB I. 5

Prosequitur comitum manus ingens, atque videndi
Innumeri studio socios se protinus addunt. 120

Interea longè mundi regnator opaci,
Infelix monstrum, penitus non inscius, illam
Jam prope adesse diem, superi, qua maximus ultor,
Imperio Patris, infernis succederet oris
Manibus auxilio, ac sedes vastaret opertas; 125

Sollicitus partes animum versabat in omnes,
Si qua forte potis regno hanc avertere cladem;
Molirique Deo letum meditatur, ea una
Denique cura animo sedet, hæc sæpe una refurgit.
Demens, qui id propter tantum non viderat ipsum 130
Demissum cœlo juvenem, quo sponte piaret,
Morte obita, veterum culpam & scelus omne parentum.
Protinus acciri diros ad regia fratres

Limina, concilium horrendum, & genus omne suorum
Imperat. Ecce, igitur dedit ingens buccina signum,
Quo subito intonuit cæcis domus alta cavernis, 136
Undique opaca, ingens; antra intonuere profunda,
Atque procul gravido tremefacta est corpore tellus.
Continuò ruit ad portas gens omnis, & adsunt
Lucifugi coetus varia atque bicorpora monstra, 140
Pube tenus hominum facies, verùm hispida in anguem
Definit ingenti sinuata volumine cauda.

Gorgonas hi, Sphyngasque obsceno corpore reddunt;
Centaurosque, Hydrasque illi, ignivomasque Chimæras;
Centum alii Scyllas, ac foedificas Harpyias, 145
Et quæ multa homines simulacra horrentia fingunt.

At centum-geminus flammanti vertice suprâ est
Arbiter ipse Erebi, centenaque brachia jactat
Centimanus, totidemque eructat faucibus æstus.
Omnes luctificum fumumque, atrosque procaci 150
Ore, oculisque ignes, & vastis naribus efflant.
Omnibus intorti pendent pro crinibus angues,

6 M. HIERON. VIDÆ

Nexantes nodis sese, ac per colla plicantes:
 In manibus rutilæque faces, unciq; tridentes;
 Queis fontes animas subigunt, atque ignibus urgent. 155
 Nec minùs illi etiam diversis partibus orbis
 Conveniunt properi, qui terris omnibus errant
 Hortantes scelera, ac variis mortalia ludunt
 Pectora imaginibus, rectiq; oblivia suadent.
 Nec non ventorum, tempestatumque potentes, 160
 Nubivagum genus, haud certa regione locati,
 Nimborum in media consueti nocte vagari.
 Ergo animis prompti, atque opibus coiere parati
 Unà omnes: fremitu vario sonat intus opaca
 Regia; rex donec nigram igne tricuspede dextram
 Armatus, cœtu in medio sic farier orsus. 166
 Tartarei procures, cœlo gens orta sereno,
 (Quos olim huc superi mecum inclementia regis
 Æthere dejectos flagranti fulmine adegit,
 Dum regno cavet, ac sceptris multa invidus ille 170
 Permetuit, refugitque parem) quæ prælia toto
 Egerimus cœlo, quibus olim denique utrinque
 Sit certatim odiis, notum, & meminisse necesse est.
 Ille astris potitur, parte & plus occupat æqua
 Ætheris, ac pœnas inimica è gente recepit 175
 Crudeles: pro sideribus, pro luce serena,
 Nobis senta situ loca, sole carentia tecta
 Reddidit, ac tenebris jussit torquere sub imis
 Immites animas hominum, illætabile regnum.
 Haud superæ aspirare poli datur amplius aulæ; 180
 Ingens ingenti claudit nos objice tellus;
 In partemque homini nostri data regia cœli est.
 Nec fatis: arma iterum molitur, & altera nobis
 Bella ciet, regnisque etiam nos pellit ab imis.
 Id propter juvenem ætherea demisit ab arce, 185
 Seu natum, sive alitibus de fratribus unum.

Jamque aderit, fretusque armis cœlestibus ille
Sedibus exitium vehet his, & regna recludet
Infera, concessasque animas nostro eximet orbe.
Fors quoque nos, nisi non segnes occurrimus, ipsos 190
Arcta in vincla dabit, victosque inducet Olympo
Victor, ovans; superi illudent toto æthere captis.
Iste autem quamvis mortalia membra caducus
Induerit, tamen est nostris imperditus armis.
Nempe ego sæpe adii, coramque interritus urgens 195
Tentavi infidijs nequicquam (non ea me res
Falsum habuit, neque enim nunc primùm talia cerno)
Quas non in facies, quæ non mutatus in ora
Accessi incassum? semper me reppulit ipse
Non armis ullis fretus, non viribus usus: 200
Sed tantùm veterum repetito carmine vatum,
Irrita tentamenta, dolos, & vim exiit omnem.
Ergo, quæ mihi nunc surgit sententia, pandam.
Ille iter antiquas Solymorum instaurat ad arces,
Sit licèt invisus magnæ primoribus urbis: 205
Quippe sacerdotes odiis ingentibus illi
Inferens infidias, ut cuique est copia, tendunt,
Solliciti veterum pro religione parentum,
Ut ferro incautum superent, & funere mulcent:
Quandoquidem ille novos ritus, nova sacra per urbes
Instituit, priscaque audet rescindere leges. 211
Hic opibus vestris opus: en nunc confieri rem
Tempus adest: in eum cuncti majoribus illos
Inflammate odiis, & vera, & prava canentes,
Pestiferumque animis furtim inspirate venenum, 215
Ne victi, oblitique iras, corda aspera ponant;
Sed sævi magis, atque magis, stimulisque subacti
Acribus absistant nunquam, nisi cæde peracta.
Si verò, si quis fociis ex ipsius unum
Bis senis capere, atque dolis pervertere possit; 220

Res confecta, metus penitus sublatus & omnis.
 Præcipitate moras; fluxis succurrite rebus:
 Nunc tectis opus insidiis, nunc viribus usus.

Vix ea fatus: ubique ruentes iussa faceffunt
 Auctores scelerum, portisque ex omnibus altè 225
 Diversi rumpunt: tremit abdita murmure tellus.

Incubuerè auris: crinitas anguibus alas
 Obscurum per inane movent, terrasque capeffunt.
 Non tam olim densa sublimes nube per auras
 Florilegæ glomerantur apes æstate serena, 230
 Nubifugo Borea, & madidis cessantibus Austris;
 Si quando exorta est inter discordia reges,
 Sævaque collatis invadunt prælia signis.

Væ, quibus institerint terris, quibus orbis in oris
 Dira cohors! quantas populis feret illa ruinas! 235

Jamque emensus iter, multis comitantibus, heros
 Vera Dei soboles Bethanes mœnibus instat.

Cernit ibi mœstas crinem laniare sorores,
 Munera fraterno tumultu suprema ferentes,
 Expertem thalami Marthan, atque urbis avitæ 240
 Magdali dictam de nomine Magdalenam.

Progreditur, bustumque petit: mœstissima Martha,
 Hunc simul ac vidit, comites, fratrisque sepulcrum
 Deserit, ac multo venienti occurrit honore.

Insequitur soror inde, oculos ambæ imbre madentes,
 Fœmineis ambæ plangoribus indulgentes. 246

Ut te post cari germani funera tandem
 Accipimus venientem! ut te sæpe ille vocabat,
 Magne hospes, gelidi perfusus frigore leti!
 Atque equidem credo, tunc fors te si qua dedisset 250
 Nobis, nunc etiam vitales duceret auras.

Nunc quoque (nil quando clari tibi rector Olympi
 Abnuit) haud penitus nobis spes omnis adempta est.

Talibus orabant: comites simul omnia luctu

CHRISTIADOS LIB. I. 9

Miscebant: mœstis refonabant cuncta querelis. 255

Ast heros tristes dictis solatus amicis

Spondet opem, superas redditurum ad luminis auras

Actutum fratrem incolumem, quem faucibus haustum

Telluris quarto jam sol non viderat ortu.

Dicitur hæc totam confestim fama per urbem, 260

Quæ cunctis incredibilisque & mira videri.

Vicinis populi passim de montibus omnes

Concurrunt studio visendi, atque omnia complent.

Ventum erat ad tumulum: stat circumfusa juvenus:

Ipse autem in medio duplices ad sidera palmas 265

Jamdudum tendens, oculosque immobilis heros

Orabat, tacitusque parentem in vota vocabat.

Orantem observant taciti, intentique tuentur,

Quid jubeat, quæ signa ferat, quo deinde cadat res.

Bis toto color ore abiit; bis pectore anhelò 270

Infremuit; nutuque caput concussit honestum.

Ecce autem tumuli tremere ostia visa repentè.

Omnibus extemplo subita formidine sanguis

Dirigit, penitusque invasit pectora frigis;

Cum tandem Deus has effudit ad æthera voces. 275

Summe Parens, quamvis precibus nil abnuis unquam

Ipse meis, quæcunque petam; tamen hoc tibi grates

Munere semper agam: tua quanta potentia, vidit

Circumfusa manus, populi videre frequentes.

Vos autem famuli properate, recludite marmor, 280

Saxum ingens auferte, viroque exolvite vittas.

Nec mora præceptis; patuerunt claustra sepulcri:

Concurfu accedunt magno, attonitique pavore

Inspectantque, videntque intus deforme cadaver,

Vixque sibi credunt, nullo cogente moveri. 285

Nec mora; clamantis ter voce vocatus amicus

Erigitur, loquiturque, & coeli vescitur auris.

Obstupuere omnes: nec sat vidisse loquentem,

Aut audisse semel, dum cuncta ex ordine narrat
 Conventu in medio, quæ funere passus in ipso est : 290
 Quanto anima instantis vi leti exclusa dolore,
 Terrenosque diu eluctata reliquerit artus;
 Quas facies moriens, quàm obscœna aspexerit ora
 Terrentum juxtà furiarum, irasque, minasque
 Ut vix fiderea volucres missi arce ministri 295
 Auxilio possent avidas inhibere rapinis.

His addit scelerum poenas, ac læta piorum
 Præmia, quæve animas miseras subiisse necesse est
 Arbitria, æternosque nigris fornacibus ignes.

His actis, Deus orantis vicina Simonis 300
 Tecta subit, quem tota olim lacerum ulcere membra
 Eripuit morbo, atque in pristina reddidit ipse.

Dum vero mensas grati dignatus amici
 Accubat, in medio procerum urbis; protinus ecce
 Ingreditur forma insignis cultuque puella, 305

Picta peregrinas tunicasque, sinusque crepanti
 Argento saturos, atque auro intertexto:

Cui caput implicitum gemmis; it flexile collo
 Aurum ingens, mixtis onerosa monilia baccis;
 Propexique nitent electro molle capilli, 310

Nexilibus quos in nodos collegerat hamis;
 Aureaque ex humero demissam fibula vestem,
 Eois opibus gravidam & Gangetide gaza,

Subne&tit: media micat ardens fronte pyropus;
 Crebraque confertis pendent redimicula gemmis: 315

Qualis læta sinus cum tellus veris honorem
 Pandit, opesque suas gremio explicat alma virenti.

Hæc olim amissis utrisque parentibus orba
 Restitit, & proles in opes successit avitas
 Unica, quas pater immensas prædives habebat: 320

Dumque ætas rudis, una illi super omnia cordi
 Relligio fuit, & servandi cura pudoris.

CHRISTIADOS LIB. I. II

Mox autem, paulatim annis fervente juvena,
 Sensibus illapſa eſt Veneris maleſuada cupido,
 Quæ mentem immutans furiis ſubjecit iniquis, 325
 Ah miſeram! abjecto non obſtat cura pudori;
 Non ſpecies, non fama movet; ceſſit timor omnis,
 Relligioque oblita: domo jam nubilus exit;
 Jam convivia, jam ſpectacula læta frequentat,
 Vinclaque contemptis rectoribus omnia rumpit: 330
 Ac veluti ratis Ægæo ſine remige in alto,
 Sublatoſ ſimul ac fluctus inflaverit aura,
 Nunc huc incerto, deinde illuc fluctuat æſtu,
 Quo ventique undæque urgent, ſpoliata magiſtro.
 Et jam freta opibus prædulces ambit amores 335
 Florentum juvenum, ſiquis, ſpectabilis ore
 Egregio, formaque, alios ſupereminet omnes.
 Ergo læta virum præſtanti corpore poſtquam
 Accepit veniſſe, Deum quem fama ferebat;
 Nullam paſſa moram, ſtudio correpta videndi 340
 Venerat. Aſt ubi conſpicuos deperdita vultus
 Hauſit, & egregiæ divinum frontis honorem,
 Divinoſque oculos ardentis pabula amoris;
 Dirigit, penitusque animo ſententia verſa eſt;
 Atque alias longè concepit pectore flammas. 345
 Ecce autem ſubito viſæ ſpirantis ab ore
 Septem adeò circùm offuſa caligine, & atra
 Nube exire faces; veluti cum torris obuſti
 Ultima ſurſum flamma fugit, fumumque relinquit.
 Hæc, Deus, hæc, inquit, capitum ſœdiſſima ſeptem, 350
 Correptam miſeræ mentem vexabat, Erinnyſ.
 Tum Maria (hoc illi nomen) mutata, nec illa
 Argento quæ illuſa ſinus modo venerat aureos,
 Jam capiti crinale aurum, colloque monile
 Detrahit, & tunicas ſqualentes exuit auro. 355
 Jamque ſui piget, & curis mordetur honeſtis.

Inde Deum orabat veniam, genibusque volutans,
 Ut canis ad mensam procumbere fuetus herilem,
 Lambebatque pedes nudos, lacrymisque rigabat,
 Veste fovens, alios tulerat quam nuper in usus. 360
 Tum de marmoreis varios depromptit odores
 Thesauris; casias, & nardi mollis aristas,
 Aut thuris lacrymam; atque auram fragrantis amomi;
 Pronaque permulsit nudas liquido unguine plantas:
 Suavis in aereas diffugit spiritus auras. 365
 Cuncta Deus placida quæ mente accepit, & illam
 Dignatus venia monitis implevit amicis.

Interea circumpositis ex urbibus ægrum
 Cernere vulgus erat conventu accedere magno:
 Multi ibant oculis clausis, multi auribus orti 370
 Indociles, fandi ignari; quique ægra trahebant
 Membra, ferebantur; quosve exagitabat Erinnyes
 Captos mente, sui immemores. Deus ipse juvabat
 Auxilio; validique omnes lætique redibant.
 Tandem hinc digrediens Solymorum tendit ad arces:
 Hanc fundâsse, Semes, soboles tua dicitur urbem, 376
 Vitifator pater, exactis simul imbribus ingens
 Cessavit vastis stagnare paludibus orbis,
 Plurimaque immensi compressa licentia ponti.
 Tum venere, suo bellis qui gente subacta 380
 Urbem appellârunt de nomine Jebusæi.
 Protinus hinc reges, à prisco sanguis Iûda,
 Finitimis late dominam coluere subactis.
 Hic templum Solomon, per terras omnibus aris
 Eversis, ope barbarica rex condidit olim, 385
 Templum opulentum, ingens, eductam ad sidera molem.
 Huc mensas, arasque sacras, & ahenea labra
 Transtulit, & veteris vestes ac munera templi,
 Ostro perfusas vestes, auroque rigentes;
 Tum lychnos, lanceisque, cavaeque invexit acerras, 390

Cymbiaque, & tripodas, fulvoque ex ære lebetas,
 Inclusasque sacro leges ac foedera ligno,
 Quæ gemina in filice omnipotens Pater ipse notarat.
 Hic gentis rex, atque omni cum gente sacerdos,
 Sacra ferens pecudum fundebat rite cruorem: 395
 Victima non alias maculabat sanguine sedes.

Undique mos erat huc populos ter adire quotannis;
 Et proprios genus Isacidum instaurabat honores:
 Ipse etiam huc heros crebrò se ferre solebat.

Jamque viis plenis multis cum millibus ibat, 400
 Unde urbis poterant turres atque alta videri
 Culmina: læti omnes ramos viridantis olivæ,
 Quasque manu gestent palmas, à stirpe refringunt.
 Præcedit peditum latè manus omnis; it ingens
 Ponè equitum globus: in medio pulcherrimus heros,
 Haud acri provectus equo, phalerisque superbo, 406
 Eminet; at sibi pauperiem ut placuisse beatam
 Admoneat socios, rex quadrupedantis aselli
 Terga premit, vates quondam ut cecinere futurum.

Nudus erat vertex; humeris demissa fluebat 410
 Ad talos vestis, quam festinaverat olim
 Ipsa parens, pueroque dedit gestare; nec illa est
 Ullo attrita usu, nulla consumpta senecta:
 Taurea nudatis circumdat tegmina plantis.

Talis iter tendit, recipitque ad mœnia gressum. 415

Ante urbem pueri occurrunt, mixtæque puellæ,
 Floribus ac variis ornatae tempora fertis.

Omnibus in manibus palmæ, omnes carmina læti
 Lata canunt, tonsis & inumbrant ora coronis,
 Certatimque Dei gaudent placida ora tueri. 420

Tum demum portis urbem ingrediuntur apertis,
 Et propius regem servatoremque salutant,
 Prætenduntque manu thyrsos, oleasque coruscant
 Frondentes: superas ingens it clamor ad auras.

Spargitur hic rumor subito, ac tota urbe vagatur.
 Confurgunt gentis primi: procul ecce per auras 420
 Pulveream cernunt tolli super æthera nubem,
 Ignari penitus rerum, causasque requirunt
 Tam subiti motûs; quemnam tam multa sequantur
 Millia ductorem; quis tantus clamor ovantum. 430
 Ast illi, quibus est Divi haud incognita fama,
 Occurrunt alacres regi, plausumque sequentes
 Ingeminant; quaque ingreditur, passim ecce rubenti
 Insternunt ostro sola, barbaricisque tapetis,
 Intenduntque vias fertis, & floribus augment. 435

Vix ingressus erat, cùm densam respicit ecce
 In bivio turbam, clamoremque auribus haurit
 Ingentem, & secum admirans vestigia pressit.

Vallis erat circùm frondosis undique septa
 Collibus: in medio rivis atque imbribus humor 440
 Collectus semper stabat, laticesque perennes;
 Quò solitæ innuptæ prædivitis urbis aquari,
 Et potum pariter pecudes compellere prisca
 Pastores, lymphæque gregem curare salubri:
 Unde lacum fama est olim dixisse minores. 445
 Huc concursus erat certis de more diebus,
 Turbaque adibat inops variis exercita morbis.
 Namque videbatur, magno quandoque moveri
 Cum sonitu, medio unda lacu; & perculsa repentè
 Sublato ad cœlum spumabant cærule fluctu: 450
 Sed vulgo subiti quæ motûs causa latebat.

Impubes pueri tantùm, innuptæque puellæ
 Signa prius manifesta dabant, seseque canebant
 Cernere pennatum puerum fulgere per auras
 Undanti chlamyde, atque auro radiantibus alis, 455
 Delapsūque polo tranquilla impellere utraque
 Stagna manu, lateque viam signare cadentem.
 Qualis stella, Pater superùm quam misit Olympo

Aut nautis signum, aut populis in castra coactis,
Præcipitat, flammis longè lateque coruscis 460
Scintillans: corda ignaris mortalibus horrent.

Ergo expectabant denso miseri agmine circum
E cœlo signum intenti, laticesque quietos

Servabant oculis, atque omnes auribus auras;
Auditum ad signum subito ut se primus in unda 465

Quisque daret, stagnoque sonanti immergeret artus.

Quippe erat inde salus semper, non pluribus, uni,

Qui subito impulsus prior exiliisset in æquor.

Sicut ubi vacui tendunt medio æquore campi,
Viribus, & rapido, juvenes, decernere cursu; 470

Arrexere animos cuncti, signumque parati

Expectant; pulsât pavor intus pectora anhelus

Omnibus; atque locum spondet sibi quisque priorem.

Hos inter, longo detentus brachia morbo,
Brachiaque; & plantas, omnes & inutilis artus, 475

Jetrus erat; cui quondam, & opes, & avita fuere,

Prædia opima: sed ut juvenili è corpore morbum

Belleret, heu nimium mendaci credidit arti;

Dumque vias omnes, medicæque explorat opis vim,

Pauperiem morbo adjecit miserandus iniquam, 480

Ossibus ad vivum qui jam perfederat imis.

Jamque ferè denum in luctu quater egerat annum

Innumeris circumventus morbisque, fameque:

Quem postquam adspexit propius stellantis Olympi
Rege fatus, sic est ultrò placido ore locutus. 485

Infelix, quæ te segnis mora detinet unum
Servantem has frustra ripas, & tristibus undam

Præsentem morbis; alii cùm scilicet omnes

Protinus hinc abeant læti, oblitique laborum

Accipiant solitas reparato in corpore vires? 490

Ille sub hæc; largoque genas simul imbre rigabat.

Non hoc crimen aquæ, non vis mihi fontis iniqua est:

Verùm ego dum motum opperior salientis aquai,
 Præcipites dant saltu alii se in stagna priores
 Ad sonitum: invalidis nequeo ipse insistere plantis;
 Nec me tunc opis externæ dignatur egentem 496
 In stagno quisquam ante alios mersare salubri.

Talia narrantem placido Deus ore tuetur,
 Atque ait: Ipse tuis pedibus subsiste; valensque
 Carpe viam: nec cuncta undis debere necesse est.
 Vix ea, cùm subito cernentibus omnibus ecce 501
 Erigitur, stratumque humeris, mirabile visu,
 Ipse suis referens pedes omnes passibus æquat;
 Atque suo solidæ respondent robore vires.
 Sicut ubi in sylvis dum ramos colligit, anguem 505
 Frigore sopitum pastor, brumaque rigentem,
 Frondibus implicuit, admovitque inscius igni:
 Nulla mora est, propius flammæ vix pertulit, & jam
 Attollitque caput, jamque ignea lumina torquet,
 Perque domum serpens micat arduus ore trilingui.

Parte alia ante fores templi, mediaque ministri
 Ingenti strepitu testudine dona sedentes 512
 Vendebant, quæ plebs æratæ imponeret aræ,
 Lanigeras pecudes, taurosque, paresque columbas,
 Voti ut quisque reus, rerumque ut copia cuique. 515
 Quos simul atque heros ingressus vidit, & omnem
 Discursu & clamore locum resonare prophano,
 Haud tulit, & verbis graviter commotus acerbis
 Reppulit, intortum vibrans per terga flagellum,
 Verberaque insonuit, sacroque à limine abegit. 520
 Qualis ubi Arctoïs Boreas erupit ab antris,
 Aereos rapido perverrens turbine campos,
 It cœlo ferus, & piceas toto æthere nubes

Insequitur: dant victa locum, & cava nubila cedunt.
 Sacra Deo domus hæc, inquit, hæc numinis ædes:
 Vos autem versam indignos scelerastis in usus. 526

Sanguine respersum est aras, animaque litatum
 Hactenus antiquis concessio morè sacrorum:
 Indultum satis, atque ovium jam cædis abunde est.
 Nunc Pater omnipotens pecudum volucrumque cruori
 Parcere vos posthac jubet, ac fumantibus extis. 531

Vos diversa manent mutatis orgia sacris:
 Discite justitiam tantum, puraque litate
 Mente, Deumque piis precibus placate volentem:
 Hi vestri ritus, ea deinde piacula sunt. 535

Sic ait, & supplex demisso poplite ad aram
 Cernuus arcana prece Patris numen adorat.

Jamque sacerdotum primis exarsêrat ingens
 Tristi in corde dolor, flammæque iræque coquebant.
 Nec novus hic primùm furor, hæc odia aspera surgunt:
 Antiquæ irarum causæ, antiquique dolores 541

Haudquaquam exciderant animis, fixique manebant.
 Non tamen hîc ausi sunt illum surgere contra;
 Sed veriti ultricem plebem, turbamque sequentum,
 Excessere adytis, nequicquam indigna minati. 545

Quales nocte lupi stabulis cùm forte reclusis
 Appetiere gregem; verùm custodia pernox
 Obstitit, & canibus vocalibus inde revulsi:
 Olli (dira fames stimulis agit intus) abacti.
 Cedunt, & montes nequicquam ululatibus implent.

Dum verò affatur Genitorem Divus ad aram, 551
 Mirantes focii templum per singula lustrant,
 Suspectu molem vasto, artificumque laborem,
 Cautibus excisas centum, centum ære columnas,
 Omnes è solido, omnes altis montibus æquas, 555
 Tignaue, & æterna ex cedro laquearia, ahenoque
 Æratas porro stridentes cardine portas,
 Scissilibusque minutatim sola lævia saxis:
 Tum puro ex auro postes, mensasque metallo
 E simili, & fixos alta ad donaria currus, 560

Distinctos ebena, & candenti elephanto.

Quæ dum cuncta legunt, perfectis ordine votis,

Improvvisus adest, tacitusque supervenit heros,

Atque ait: Hæc moles, adeò hæc immania templa,

Protinus ut vento radicitus eruta pinus, 565

Versa repentè dabunt labem, ingentemque ruinam:

Et tibi digna tuis, Solyma, instant præmia factis;

Quæ vates ad te missos divinitus ausa es

Tot ferro petere, aut duris detrudere faxis.

Ipsè tuo quoties, præsens ut vera monerem, 570

Tentavi cives incassum cogere in unum,

Ceu cristata suos dispersa examina foetus

Singultu volucris vocat, & plaudentibus alis!

Ferro excisa cades: jamjam labentia regna

Protinus arma ruent tua, vindexque hauriet ignis,

Et passim hæc largo sudabit sanguine tellus. 576

Nonne vides, jam ut nunc res procubet inclinata?

Et tibi jam votis non profit nectere vota?

Longè alias Pater omnipotens sacra transtulit oras;

Longè alia vult ipsè coli & placarier urbe: 580

Atque adeò hic altè depactus terminus esto.

Sic fatus, monstrat miras in marmore formas,

Argumentum ingens, senûm monimenta dierum,

Magna quibus magni compacta est machina mundi;

Et veterum eventus, & prisca ex ordine avorum 585

Facta. haud humanis opus enarrabile verbis.

Non illic hominum effigies, simulacrave Divûm,

Arcanis sed cuncta notis signisque notavit

Obscuris manus artificis, non hætenus ulli

Cognita; non potuere ipsi deprendere vates. 590

Hic superûm fâtor informem speculatus acervum,

Æternam noctemque, indigestumque profundum,

Prima videbatur moliri exordia rerum,

Ipsè micans radiis, ac multa luce coruscus,

Jamque videbatur fulva de nube creare 595
 Stelligeri convexa poli, terrasque, fretumque,
 Et lucem simul undivagam; mox unde micantes
 Et solis radios, & coeli accenderet ignes.

Ipfi jam denso crepitare examine circum
 Auctoremque, ducemque suum, plausuque sonare 600
 Aligeri fratres supera arce volatile vulgus,
 Lucis opus primæ: necdum tamen æthera ab imis
 Flammiſerum terris, terras diſcreverat undis;
 Sed tantum confuſa jacebant femina rerum.
 Nec mora; vix coeli extuderat ſeptem-
 Ordine cui vario rutilos affigeret ignes; 606
 Et jam cuncta novam incipiebant ſumere formam
 Paulatim, cœlumque ſua compage teneri.

Cernere erat, ſicca in medio jam mole relicta,
 Littoribus curvis circum maria humida fundi, 610
 Illiſoſque vadis ſpumare ad ſidera fluctus.
 Nondum pontivagæ curvabant ampla carinæ
 Carbaſa, nec liquido lentari in marmore remi;
 Lata ſed innocui verrebant æquora Cauri.
 Ecce autem, jam ſagiferi capita ardua montes 615
 Attollunt, infraque jacent humiles convalles.
 Continuo tellus ſummittens Dædala germen
 Flore renideſcit, & frondes explicat arboſ.
 Jam videas viridi veſtiri gramine campos;
 Jam colles denſis frondere cacumina ſylvis, 620
 Illicibuſque, oleiſque, & coniferis cypariſſis.

Nec mora; cœruleo flammis duo lumina cœlo
 Incipiunt teneris primùm luceſcere rebus;
 Et ſibi, ceu mundi vigiles, ſtatione viciffim
 Succedunt, certoque ſuum dant fœdere lumen. 625
 Nam lucis fons diſenſum ſol ambit Olympum
 Ipſe die, terrasque novo ſplendore colorat.
 Nocte ſuas vultu pallenti ſervat in umbris

Luna vices, fundens auratis cornibus ignem:
 Lucidaque exornant nocturnis æthera gemmis 630
 Sidera, perpetuo circumlabentia motu.

Tum bifidis passim verrebant marmora caudis
 Squamigerûm mutæ pecudes, pelagoque natabant.
 At pictæ volucres librare per aera pennis
 Corpora, & inter se curvis decernere rostris. 635

Nec procul hinc errant latos armenta per agros,
 Lanigerique greges perfultant pabula læta.
 Jam latebras videas meditari dira ferarum
 Semina, jam longos per humum reptare chelydros.
 Desuper hortari clara de nube putares 640
 Coelicolûm regem, lætasque expromere voces,
 Crescite, propagate genus, mea semina, vestrum,
 Seclaque perpetuis generatim jungite seclis.

Tandem nudus homo emicuit tellure creatus;
 Quem superûm fator affarique, & dicere leges 645
 Ore videbatur coràm, ac præponere regnis,
 Qui terras immortalis ditione teneret,
 Mansisset dictis, servâsset foedera pacta.

At campum arboribus juxtà ac viridantibus herbis
 Lucentem aspicias, stellantia floribus arva, 650
 Poma ubi coeruleo multùm vigilata dracone:
 In medio fons perspicuis argenteus undis,
 Quatuor adversis volvens regionibus amnes,
 Qui terræ gremio infusi latè arva rigarent.

Atque hîc cernere erat malesuadi fraude draconis
 Deceptum juvenem vetitos ex arbore foetus 656
 Gustare, edicti immemorem, legisque severæ.
 Et jam (vix pomum infelix admoverat ori)
 Pœnituisse putes se frondibus involventem,
 Nec jam cælituum regis gravia ora ferentem. 660
 Namque videbatur, fulvæ inter vellera nubis,
 Horribili super impendens mortalibus ore

Dura redarguere, & sævas indicere poenas
 Pro meritis, quas ille olim, quas omnis ab illo
 Progenies lucret lucis ventura sub auras. 665

Interea conjux, quæ, capta libidine dira,
 Jura prior, legesque datas, ac foedera, solvit,
 Infelix fruticum frustra per densa latebat.
 At victor, factusque potens jam fraudis, athena
 Effulget squama, teretique volumine serpens 670
 Ter superans stirpem, spirisque ingentibus ambit
 Tortilis, & motis insultat desuper alis,
 Virgineo irridens deceptos improbus ore.

Nec procul hinc ideo videas latè infera circum
 Regna, suboscuro sedes, lucemque malignam 675
 Solis, ubi casti manes, animæque piorum,
 Sedibus exclusæ quondam debentis Olympi,
 Unius ob scelus, expectabant ordine longo.
 Stabant hic cani procures, vittataque vatum
 Agmina, tendebantque manus ad sidera passas; 680
 Quos omnes humeris pater altè extantibus Abras,
 Amplificam pandens chlamydem, protentaque latè
 Brachia subnixus, dextra lævaque tegebat.
 Orantes illos credas, superùmque parentem
 Supplicibus dictis affari, parceret iræ, 685
 Parceret unius noxa omnes perdere gentes.

Substitit hinc imo suspirans pectore Divus,
 Atque ait, En nostrum deposcunt ista laborem:
 In me nulla mora est; ego tantæ debitus iræ
 Morte mea eripiam hos tenebris, & claustra refringam.
 Quin ea, quæ subito paucis deprensâ sequuntur, 691
 Sublegite infandum mihi portendentia letum.

Omnibus hinc pauci extinctis mortalibus ibant
 Inclusi ligno summas impune per undas.
 Ingens lativago fluitabat machina ponto, 695
 Et vix extabant immani corpore montes;

Quos procul abruptus collifis nubibus ignis
Ingeminans creber cœlo rutilante petebat.

Hic natum senior nudo Ifacon ense petebat;
Infelix pater, exequitur dum tristitia jussâ. 700

Aspiceres illum toto jam corpore niti
Dextram attollentem: nondum respexerat; & jam
Nuncius ecce aderat cœli demissus ab arce,
Jussâ ferens primis contraria: victima juxtâ
Pascebat, pueri ignari pro cæde parata, 705
Candidus & villis aries argenteus albis.

Hinc fratrem invisum narrata ob somnia fratres
Vendebant, misero mentiti dira parenti
Funera, discerptumque feris: pater ipse cruentam
Versabat nati tunicam, lacrymisque rigabat. 710

Hic etiam, Phariis dum cives ducit ab oris,
Post longa exilia in patriam, promissâque regna,
Legifer auxiliis fretus cœlestibus heros;
Orta lues populum errantem miseranda repente
Serpentum afflatu leto dabat, atque jacebant 715
Corpora tabifico passim morientia morsu.

Dux verò in medio campi suspendit ahenum:
Ingenti è malo colubrum, stratosque jubebat
Dirigere huc aciem intentos, lignumque tueri,
Quæ miseris erat haud dubiæ via sola salutis. 720

Parte alia, rostro terebrans sibi viscera acuto,
Fœta avis implumes pascebat vulnere natos:
Stant olli circum materno sanguine læti,
Et pectus certatim omnes rimantur apertum.

His animadversis, portis bipatentibus ibat 725
Multa putans, necdum gradibus descenderat heros
Omnibus: &, magno jam longè urgente tumultu,
Ecce trahebatur, passis per terga capillis,
Pallida longævi conjux Susanna Manassei;
Quoi pater egregiam forma, & florentibus annis,

CHRISTIADOS LIB. I. 23

Haud placidis tædis invitam ægramque jugarat. 731

Namque fidem ob thalami foedatam ad iusta vocabant
Supplicia, ingenti juvenum spectante caterva.

Et jam saxa manu pueri vulgusque tenebant.

Ipse sed antevolans prohibebat tela sacerdos, 735

Donec porticibus Christum conspexit in amplis;

Ad quem ubi concessit, miseramque ad limina traxit,

Ingressus versare dolos, Hæc prodidit, inquit,

Conjugium, thalamique fidem deprensa fefellit.

Sontem jura neci tali pro crimine dedi 740

Nostra jubent duris (sed quæ inelementia !) saxis.

Teque ideo, vatum interpres mitissime, adimus;

Et tua quænam sit sententia quærimus omnes.

Dixerat, atque animo jam spes pascebat inanes,

His captum implicitumque putans sermonibus hostem,

Præclusos abitus, non effugia ulla relicta : 746

Illam quippe neci si solveret interceptam

Miti animo miseratus, eum turba omnis in ipsum

Saxaque, & ultrices raptim converteret iras,

Quod sanctas gentis leges everteret illex ; 750

Si verò ad pœnam jussit pro crimine duci,

Esse odiis vulgi objiceret crudelis acerbis.

Hæc agitans jam victorem se mente ferebat,

Pectora lætitia multum tumefactus inani.

Ac veluti in somnis olim sibi visus arator, 756

Dum terræ attrito suspendit vomere terga,

Auri ingens pondus campo effodisse subactò,

Gaudia vana fovet: cernit somno ille relictus

Pauperiem, duros & adhuc sibi adesse labores,

Somnia fortunamque animo execratus inanem. 760

Ipse viam Deus invenit (fallacia numen

Nulla humana valet contra) qua legibus illi

Parceret illæsis: nempe, ut defixa tenebat

Ora solo, tandem attollens, turbamque paratam

Aspectans, ait : Haud dubium, quin crimine letum
Sit merita; id prisca quondam sanxere parentes. 766

Ergo agite ò vestrùm quicumque est criminis expers,
Saxa manu primus rapiat, feriatque merentem.

Ecquis erit tanto è numero, qui vulnera prima
Dirigat, & sceleris purum se proferat ultro? 770

Sic memorans omnes servabat lumine pronus
Obliquo, horrendumque tuens, illumque paratus

Inscripsisse solo, cui mens interrita nullum
Effet ob admissum foedè, securaque culpæ.

Stabat conspectu in medio tremebunda puella, 775
Jam suffusa oculos mortis nigrore propinquæ,

Et positis terram genibus submissa petebat;

Non minùs exanimata metu, quàm in retia cerva

Acta canum latratu, & longo exercita cursu,

Cùm jam consumptæ vires, cùm se undique cinctam
Hoste videt, mortemque instantem certa moratur. 781

His autem auditis responsis, omnibus ingens
Confestim cecidit furor, & vis fracta quievit.

Quisque suam tacito versant in pectore vitam,
Inque vicem spectant sese, atque adversa tuentur;

Nec quisquam turba in tanta se prodidit ultro. 786

Saxa cadunt manibus furtim labentia, & omnes

Quisque sui memores abeunt, templumque relinquunt.

Ut verò Deus aspexit vacua atria circum,

Linea detraxit pavitanti vincla puellæ, 790

Atque illam verbis monitam dimittit amicis :

I melior, veterum famam jam extingue malorum.

Talia dein socios fatur conversus ad ipsos :

Heu durum genus ! haud possunt desistere victi.

Nil linquunt intentatum, nil prorsus inausum. 795

Némpe ego nunc festis, fas contra & jura, diebus,

Affero opem invalidis, ægrosque in pristina reddo :

Nunc fontes, & sponte sua commissa fatentes,

Accipio, noxaque animos & crimine solvo.

Nunc focii fruges tractant & vina, priusquam 800

Dent manibus lymphas, cum victu corpora curant,

Nec dapibus parcunt, & quæ in nos plurima jactant.

Quinetiam me fraude petunt furta irrita adorti:

Vel cum Romanis astu me opponere tentant

Incautum, quæruntque dolo, an fas pendere regi 805

Per capita argentum, edicto quod quisque juberur.

Nec cæcos mea facta movent ingentia, quæ non

Humanis fierent opibus, non artibus ullis:

Nec qua vi hæc agitem spoliati lumine cernunt;

Consiliiisque audent supremi obstare Parentis. 810

Nec priscos tollo ritus, legesve refigo:

Quippe alia arcanis longè sententia dictis

Indeprensa latet; longè altera sacra teguntur

Nube sub obscura verborum. ut cætera mittam,

Quid suis horretis vetitis imponere mensis 815

Viscera? non animis labem sublimibus affert,

Aut his, aut illis jejunia solvere rebus.

Vobis intus obest mens ipsa, & dira cupido.

Sed quoniam gaudet cœno immundaque palude

Setigerum genus, & pecori huic innata libido est;

In sue adumbrantur Veneris mala gaudia fœdæ. 821

Quinetiam, ut jussis animos cœlestibus auctor

Paulatim assuescens posset mollire colendo,

Nec nulla inciperet sub religione tenere;

Indociles primùm populos, obtusaque gentis 825

Pectora, jussit oves jugulare, & sanguine terram

Imbuere, immeritosque aris mactare juvencos:

Quæ tamen omnia erant, ficui mens alta vigeat,

Venturæ speculum mox religionis & umbra.

His actis, jam devexum cum vesper Olympum

Clauderet, egrediens malefida cessit ab urbe. 831

Tum Genitorem obitus affarier ante propinquos

26 M. HIERON. VIDÆ

Exoptans, coramque arcanas promere voces,
 Ignaros socios Taburi ima in valle reliquit:
 Ipse autem ascensu superans capita ardua montis 835
 Constitit, aërea feriunt ubi sidera cedri.

Addiderant comites se tantum ex omnibus illi
 Fidus Iōannes cum fratre, Petrusque, vocati.
 Stabant orantes taciti, pariterque supinas
 Tendebant sine voce manus ac lumina cœlo. 840
 Ipse autem his magno Genitorem affatur amore.

O Pater, en, insons nunc dira ad funera pergo
 Progenies tua, nec tot ferre indigna recuso,
 Quando certa tibi mens, atque hæc fixa voluntas,
 Et tanti mortale genus: nil demoror, adsum. 845
 Hos saltem, qui me, patriaque suisque relictis,
 Per varios casus lectissima corda sequuntur,
 Aspice, & immeritos cæcis averte periclis.

Haud vereor, quod se his homines, gens impia, passim
 Opponunt: nil facta hominum mortalia terrent. 850
 Ipsi etiam (nihil hoc moveor) moriantur ad unum;
 Aut potius sævo, si vis, tu fulmine perde
 Correptos igni, & penitus res attere fractas
 Tu Genitor, tanto finemque impone labori;
 Si tantæ est genus humanum cœlo addere molis, 855
 Seclaque mutatis in pristina reddere rebus.

Tantum oro, (scelus) inferno summissa barathro
 Gens, pestem meditata viris, nil improba furtis
 Officiat, non infando prævertat amore
 Insidiis captos, nec corda improvida fallat, 860
 Dum scelera hortatur, nostrique oblivia suadet.

Jamjam aderunt infandi hostes, armata dolis gens,
 Nondum animos satiata, graves nondum ulta dolores;
 Has fraudes, jamque has fraudes, artesque movebunt.
 Quas non mentiti simulato corpore formas, 865
 Ut capiant genus innocuum, vertantque venenis

Pestiferis? tu frange dolos, ferque irrita in auras

Cuncta, Pater: tandem victis edice quiescant.

Sint, qui per terras gentes post funera nostra

Iustitiam erudiant, & religionis amorem:

870

Hanc veniam concede: id nati cedat amori.

Filius hæc: Genitor contra cui talia reddit.

Nate, Patris virtus, nostrique simillima imago,

Nulla tuis fraus, (solve metum) nullæve nocebunt

Insidiæ, quas nunc regni molitur operti

875

Arbiter; incepti frustra irritus omnia tentat.

Induat in facies centum, centrum ille figuras;

Ipse adero, retegamque dolos, fœcundaque fraudis.

Agmina disjiciam, & magna virtute resistam.

Unus erit tantum, cui mentem insania vertet: 880

Infelix, jam nunc devoto pectore versat

Infandum scelus; atque tui jam poenitet ægrum;

Secum indignantem, tua quod præcepta sequutus

Exuerit blandum vitæ mortalis amorem,

Malueritque graves sub te tolerare labores:

885

Omnia quæ mecum mundi ante exordia nosti.

Hunc tamen indignum numero cœruque piorum

Addidimus, memores vatum, qui talia quondam

Prædixere, tuis exemplum insigne futurum.

Evadent alii insidias meliora sequuti.

890

Omnes, te propter contempto lucis amore,

Haud mortem horrescent, pergentque in funera lati;

Innumeramque suo parient tibi sanguine gentem,

Projectu vitæ, & mortis amore, superbi.

Efficiam cœlo dignos post aspera tandem

895

Funera, deserti magnum ætheris incrementum.

Quos tu olim aspicias hac religione nepotes

Surgere, Nate, tibi! quàm pectora certa videbis!

Tu modò tu perge, & cœptum decurre laborem.

Hi, quos cernis enim vix nunc tua jussa sequutos 900

Indociles, fandi ignaros, (mora non erit) altos
 Pectore concipient sensus, doctoque verendas
 Ore canent leges afflati numine nostro,
 Et vastum in melius referent hortatibus orbem.
 Succedent aliis alii, sacrique nepotes 905
 Victores tua signa ferent trans ultima claustra
 Oceani latas undis cohibentia terras;
 Clarescetque tuum passim per secula nomen.
 Sponte sua invicti reges tibi sceptrâ, tibi arma
 Subjicient sua per terras, arasque sacrabunt. 910
 Atque adeò grâvida imperiis Roma illa superba,
 Appenninivagi quæ propter Tybridis undam
 Ingentes populos frenat, pulcherrima rerum,
 Summittet fasces, & quas regit, orbis habenas.
 Illic relligio, centum illic maxima templa, 915
 Centum aræ tibi fumantes, centumque ministri;
 Quique viris latè, atque ipsis det jura, sacerdos,
 Regibus, & summo te in terris reddat honore,
 Siqua tamen, paulatim annis labentibus, ætas
 Decolor inficiet mores, versisque nepotes 920
 Degeneres surgent studiis; per dura, laboresque,
 Exercens lapsam revocabo in pristina gentem:
 Illa malis semper melior se tollet ad astra.
 Sæpe solo velut eversam, excisamque videbis,
 Quam modò prædixi, populorum incurfibus, urbem:
 Verùm quò magis illa malis exercita, semper 926
 Altiùs hoc surgens celsum caput inferet astris,
 Moeniaque in melius semper recidiva reponet;
 Nec nisi subiecto passim sibi desinet orbe.
 Sic placitum: nostri sedes ea numinis esto. 930
 Hæc ait; & Natum dextra complexus inhæsit.
 Ecce, autem subito rubra vibratus ab æthra
 Cum sonitu fulgôr micat, & polus intonat ingens.
 Nam Pater omnipotens manifestus ab æthere nubem

Ostendit radiis illustrem lucis, & igni. 935
 Omnia collucent latè loca: turbine Christus
 Corripitur rapido, mediaque in nube refulsit,
 Verus & aspectu patuit Deus; atque per auras
 Divinum toto spiravit vertice odorem
 Luminis ætherei specimen, Genitoris imago. 940
 Nec secus emicuit. roseo pulcherrimus ore,
 Insolita circum perfundens omnia luce,
 Quàm cum manè recens lucis fons aureus ingens:
 Lumine sol cælum exoriens rigat omne profuso;
 Oceani in speculo longè resplendet imago, 945
 Et croceæ effulgent aurata cacumina sylvæ.
 Talem se sociis mirantibus obtulit heros,
 Amborum in medio vatum: quorum alter adivit
 Flammifero quondam in vectus cœli ardua curru,
 Et tranavit, equis insultans aeris auras; 950
 Isacidum Phariis genus alter duxit ab oris
 Dux profugum, legesque dedit, moremque sacrorum.
 Nec non cœlicolùm propiùs tum maxima pandi
 Visa domus, cœlique ingens apparuit aula.
 Tum Genitor, nubis fulgens candentis amictu, 955
 Oscula libavit Nato, & vox lapsa per auras:
 Hic mea progenies; hic est mea magna voluptas;
 Uni huic mortales omnes parete volentes.
 Nec plura his: toto assonuit chorus omnis Olympo
 Cœlestum cantu vario, plausumque dedere. 960
 Tum demum in faciem consueram redditus heros
 Attonitos socios monstrisque, metuque sepultos
 Excitat, atque hominis mortali apparuit ore:

M. HIERONYMI
VIDÆ

CHRISTIADOS

LIBER SECUNDUS.

AT Solymi trepidi rerum, & formidine cæci,
 Noctem illam patrum primi, templique ministri;
 Infomnem duxere; animis adcò addita cura
 Incubat, ac nullam attonitis dat dira quietem.
 Omnibus ante oculos urbem ingredientis imago 5
 Læta Dei, festique manûs impubis honores;
 Illiusque vident latè increbrescere nomen.
 Fama volat, passimque canit miracula rerum.
 Quid faciant? magis atque magis jam vera patefcunt,
 Quæ quondam prisce vates cecinere futura: 10
 Terras coelesti regem de stirpe manere,
 Cujus in adventu templum, Judæaque tandem
 Regna ruant; Solymeque everfis desinat aris
 Antiquo de more sacros imponere honores.
 Ergo infracti animis omnes, terrore subacti, 15
 Tectis, quisque suo, septi clausique manebant.
 Quales quæ solitæ florentia rura volantes

CHRISTIADOS LIB. II. 31

Carpere apes, ubi sævit hyems, coelumque profusos
 Solvitur in nimbos, & aquosus regnat Orion,
 Otia lenta terunt, clausisque alvearibus ægræ 20
 Cunctantur, circumque fores ac limina mustant.

Tempus erat per membra quies cùm grata soporem
 Irrigat, ac positis affert oblivia curis.

Et jam noctipotens manus imo emissâ barathro,
 Horribiles visu formæ, furialibus omnem 25

Cœtibus obsedere urbem : pars turribus instant;

Pars apicem templi, & fastigia summa coronant;

Cætera perque vias legio, perque alta domorum

Tecta volant, tractimque hærent per culmina tignis.

Haud secus Italiam repetunt ubi vere tepenti 30

Cærula aves longo fessæ super æquora cursu,

Quæ prior occurrit tellus, hanc agmine denso

Certatim arripiunt, procurvaque littora complent.

Principio spargunt occultum in pectora virus,

Vipereamque viris animam, cæcumque furorem 35

Inspirant odiumque animis, & crimina linqunt.

Multi etiam in facies hominum vertuntur, & omnem

Protinus incendunt variis rumoribus urbem.

Irrepunt tectis alii, somnoque solutis

Somnia dira ferunt varia sub imagine rerum, 40

Atque hominum falsis simulacris pectora ludunt.

Jamque hujus subeunt, jamque illius alta potentum

Limina, & attonitos dictis hortantur in hostem,

Terrificantque animos, facta atque infecta canentes:

Christum inferre faces, arisque instare bipennai 45

Armatum ærata, atque adytis extrema minari;

Et jam semusto in templo dominarier ignem.

Quin ipsos templi mentiti veste ministros

Singula tecta adeunt, patresque ad limina sacra,

Conciliumque vocant: nigri dux agminis ipse 50

Impulit ærisono stridentes cardine portas.

32. M. HIERON. VIDÆ

Hinc atque hinc delubra petunt: concurritur ultrò
 Undique, nec tenebris nox obstat euntibus atra.
 Non aliter, captam si rumor nunciet urbem
 Nocte dolis intempesta, atque latentibus armis 55
 Hostem inferre acies, & jam summa arce receptum;
 Culminibusque immissa voret fax atra penates:
 Plenis cuncta viis fervent, trepidoque tumultu
 Huc atque huc itur, nec sat rationis eundi est.
 Præcedunt diræ facies, facibusque nefandis 60
 Sufficiunt lucem, & summo dant vertice lumen,
 Terrificas capitum quatientes undique flammæ.
 Nec miseri tamen agnoscunt: furor omnibus intus
 Eripuit mentem, lapsumque in viscera virus.
 Nec minùs interea bis seni ex agmine missi 65
 Bis senos Christi ad socios, evertere siquem
 Possent, & furiis deceptum incendere iniquis.
 Illi autem pleni monitis ducis (antè futura
 Præsciùs ista suis prædixerat omnia) servant
 Invictos animos, inapertaque pectora fraudi; 70
 Quancquam hostis species sese transformet in omnes
 Nequicquam expertus, mentesque indagine captet.
 Unus non valuit sese his subducere vinclis
 Iscarius pesti infandæ devotus Iudas,
 Lectorum procerum labes & pestis Iudas. 75
 Hic se olim addiderat socium vestigia Divi
 Ingressus, patria, atque opibus, carisque relictis,
 Incerta exilia, incertas quacunque paratus
 Ire vias, talique necem pro rege pacisci:
 At mox cœptorum piguit, durique laboris 80
 Paulatim pertæsum: animo tum volvere secum
 Noctes atque dies tacitus, siqua potis arctis
 Legibus exolvi, & priscae se reddere vitæ,
 Indignans longum incassum cecidisse laborem:
 Hos abitus, jamque hos abitus & furta parabat 85

Impatiens operum, rebus non lætus egenis.
 Talibus undantem curis, animoque labantem
 Jampridem, nigræ reperit dux ipse cohortis;
 Haud minùs exultans animis, quàm monte sub alto
 Cùm procul aspexit tendentem in pascua cervum 90
 Gætulus leo, quem ficcis exercet hiantem
 Faucibus ex longo collecta infania edendi.
 Ac priùs in faciem Galilæi versus Iôræ,
 Ipsi qui fuerat conjunctus sanguine Iiidæ,
 Insomnem aggreditur verbis. Tu nocte silenti 95
 Montibus in solis erras, insane, potesque
 Ultrò sæva pati sub nudo frigora cœlo,
 Atque tibi alterius sub nutu degitur ætas;
 Dum sequeris (quis te tantus furor incitat?) istum
 Elatumque animis, everforemque sacrorum, 100
 Quem tantùm illuvies adeunt teterrima gentis,
 Fœminei coetus, & semiviri comitatus?
 Primi omnes infensi odiis concordibus ardent;
 Sacrilegoque necem intentant: jamque ille furorem
 Vesânus expendet, cedit fiducia tanta. 105
 Non illi auxilio magnarum gloria rerum,
 Quas mentitur, erit: nil contrà obtendere densa
 Nubila, nil solitas accingi proderit artes:
 Rumpe moras; eja instanti te furripe cladi.
 Sic ait, ardentemque odiis instigat acerbis: 110
 Tum mutata acri percussit pectora thyrso;
 Et subitò nocti ablatu sè immiscuit atræ.
 Hinc miserum invadens præcordia ad intima sese
 Ingerit, atque imis dirum implicat ossibus ignem.
 Olim, etiam in mentem veniunt, quæcunque sub illo
 Jussus dura tulit, quæcunque exhausta pericla: 115
 Et piget, atque nefas polluto volvit amore,
 Immeritumque animo sedet hosti prodere regem.
 Ah miser, ah malefâne, Deum non pectore sentis?

Non oculis numen præfens, non auribus hauris? 120

Quis te mutavit tantus furor? aspice quo nunc

Culmine præcipitas, quam trahis arce ruinam:

Nec qualis sentis tibi menti infederit error.

Quid struis? aut quò te raptat tam dira cupido,

Quæ nunc te malè habet, mentisque & lucis egentem?

Quam nunc amittis sortem, irreparabile donum, 126

Optabunt feri post secula mille nepotes.

Atque adeò quæ vota foves, quam mente secas spem,

Lætitia elatos animos inflatus inani,

Omnia diserpent, rapientque per aera venti. 130

Excute, dum licet, infandam de pectore pestem,

Quæque imis te nunc est addita cura medullis.

Jamque sacerdotes, totaque ex urbe senatus

Secretam in templi sedem concesserat omnis.

Ipse sacerdotum primus, cui tempora sacra 135

Insula cingebat, Caïphas in sede sedebat

Celsior aurata; inde alii longo ordine cives:

Quos omnes circumfiliunt, acuuntque furorem.

Tartareæ, haud ulli visæ, sine corpore pestes.

Nec mora, nec requies; sublapsa in pectora cunctis

Eripiunt mentem, atque animis incendia miscent. 141

Multa illi inter se vario sermone ferebant

Solliciti: vasto strepit ingens murmure templum.

Sunt qui ipsum jubeant utcumque absumere Christum,

Seu vi, sive dolo; juvenemque invadere ferro, 145

Qui rursus in lucem nuper revocatus ab umbris

Venerat, & totam monstro concusserat urbem.

Ast alii plebem metuunt, vulgique furorem:

Namque sibi ingentes populos devinxerat heros,

Hos meritis, illos divino affabilis ore. 150

Hic Nicodemus erat pesti impenetrabilis unus,

Primores inter gentis non ultimus ipsos,

Cui longè menti melior sententia; sed non.

Audebat dictis contra omnes tendere solus.
 Ille Deo quondam sese in seius intulit hostem, 155
 Atque dolis frustra contrà stetit: inde ubi numen
 Admonitus sensit, veluti de nocte profunda
 In lucem revocatus ei se junxit amore;
 Clam tamen, infensæ vitans odia aspera gentis.
 Tum verò illius de vita, & sanguine cerni 160
 Ut vidit, letumque insonti triste parari;
 Non tulit ulterius latebras, hæcque edidit ore,
 In medio. Non obscuram, non lucis egentem
 Rem ferimus, neque enim vereor jam vera profari
 Pro patria, quamvis mihi sint extrema ferenda. 165
 Cernitis hunc omnes manifesto numine ferri,
 Majoremque homine; &, nosmet nisi fallimus ipsi,
 Vera Dei patuit soboles, verus Deus, ille
 Olim quem toties afflati numine vates
 Venturum cecinere, nefas quo triste piaret, 170
 Commendans genus æterno mortale parenti:
 Hoc liquet, hoc ultra non in discrimen agendum.
 Hujus ope innumeri, quos nox obscura premebat
 Luminibus captos, jucunda luce fruuntur.
 Multi etiam voces obstructis auribus orti 175
 Accipiunt redduntque. ægris quot reddita venit
 Insperata salus, qui lenta aut membra trahebant
 Victa lue, aut subito correpti corpora morbo?
 Tres etiam (nôstis) obita jam à morte reduxit
 Elatos idem in lucem: modò Lazarus omnem 180
 Perculit, & monstro ingenti permiscuit urbem.
 Prò lævas hominum mentes! prò pectora cæca!
 Non hæc Pæoniis succis, non artibus ullis
 Conferri possunt: major Deus intus agit rem,
 Majus numen inest. quoties divina loquentem 185
 Incassum contra stetimus, verbisque dolisque
 Instructi? quoties ausi vim tendere inermi

Aut ferro, aut duris nequicquam perdere faxis?
 Nube cava eripuit caput, ex oculisque recedens
 Aligerùm se coelesti subito agmine sepsit. 190

Et quisquam illius certum non numen adoret?
 Quid molimur adhuc? quid nobis deinde relictum?
 Quin potiùs, quando nobis demissus Olympo
 Auxilio venit, unà omnes adeamus, ab ipso
 Suppliciter pacem oremus commissa fatentes. 195

Talia perstabat repetens: violentia cunctis
 Gliscit, & accensus semper per viscera sensus
 Conflatur magis, & favos furor aggerat æstus;
 Paulatimque animi turgescunt tristibus iris.
 Exarsere omnes: pestis latet intus, & omnem 200
 Eripuit miseris lucem; victisque veneno
 Pestifero nebulas offudit mentibus atra.

Tum demum erumpit, quæ cunctos ira coquebat:
 Infremuere omnes contrà, gemitumque dedere.
 Qualiter ære cavo, dum sulfura pascitur atra, 205
 Inclusus, magis atque magis furit acrior, ignis;
 Moliturque fugam, nec se capit intus anhelans:
 Nulla sed angustis foribus via, nec potis extrà
 Rumpere, materiam donec comprehenderit omnem:
 Tum piceo disclusa volat glans ferrea fumo: 210

Fit crepitus: credas rupto ruere æthere cælum:
 Jamque illa, & turrets procul ecce stravit, & arces:
 Corpora, & arma jacent; latè & via facta per hostes.
 Haud illi secus accensi meliora monentem
 Excludunt adytis, atque extra mœnia trudunt. 215

Tum verò Caïphas, ubi facta silentia linguis,
 Sic orsus, sibi quæ sedeat sententia pandit.
 Haud equidem moror, ô cives, quòd versus ad hostes
 Iste etiam infando captus perfugerit astu,
 Qui toties summa pro re, pro legibus olim 220
 Objecit patriis caput ultrò, ipsumque premebat

Obnitens contrà nuper sermonibus hostem.
 Tanta est artificis pellacia, vis ea fandi,
 Ut quoscunque velit vertat, superetque venenis.
 Scilicet hunc credam cœlo divinitus actum 225
 Nobis venisse auxilio, qui se impius ortum
 Patre Deo canit; ac leges abolere parentum
 Antiquas cupit, atque novos inducere ritus;
 Seque ultrò excidio templi venisse fatetur,
 Quod nostri, monitis olim cœlestibus acti, 230
 Impensis tantorum operum, struxere parentes.
 Quæ novitas, aut religio, qui denique mores?
 Ille etiam, ne quid sceleris sibi restet inausum,
 Sacrilegus fontes, & quorum crimina nota,
 Prosequitur veniâ, haud veritus scelerata subire 235
 Limina, nec festis parcat de more diebus.
 Ergo agite, atque illi insidias, letumque merenti
 Maturate viri: crescentem extinguite flammam,
 Ne mox subsiliat victrix ad tecta domorum,
 Degustetque trabes, perque ardua culmina regnet. 240
 Subvertet solitis aliter totam artibus urbem
 Seditioe potens, populos captabit, & omnem
 Subjiciet sibi prodigiis fallacibus oram.
 Hinc quæ tot nobis annos tam prospera cessit
 Religio, everfis actutum desinet aris. 245
 Tum metuo, ne Romulidæ, non talia passi,
 Quicquid adhuc juris superest à gente reposcant,
 Et profugos patria jubeant decedere terra.
 Unum pro multis detur caput, unius omnes
 Expiet, ac tutos mors tanto in turbine præstet. 250
 Hoc habet: hæc melior superet sententia cives:
 Hæc illi ob numen dona, hunc reddamus honorem.
 Talia fatus erat: furiis stimulantibus intus
 Experti, passique senes eadem ore fremebant.
 Omnibus idem animus; sed qua ratione, quibusve

Id fieri occulté queat artibus, exquirebant. 256

Cùm subitò ecce suis clam se furatus Iudas .

Improvísus adest cunctis mirantibus : illum

Excipiunt trepidi spirantem immane, locantque

Sede inter primos, farique hortantur, & ardent, 260

Quid veniat, dabiis animis audire, silentque.

Ille autem torquens huc flammea lumina & illuc,

Sic fatur : scio vos Galilæi facta furentis

Formidare, patres, patriæ qui legibus affert

Exitium ; moliri ideo vos plurima cerno. 265

Si mihi, quæ posco, promittitis ; omnia solus,

Quæ nunc vos frustra exercent, dispendia tollam :

Ille manus faciam in vestras hodie incidat ultrò.

Dixerat : argenti læti pepigere talenta

Ter dena, egregii pretium memorabile facti ; 270

Dimittuntque alacres, atque extra limina ducunt.

Ille petit montes iterum, sociosque revisit.

Forte propinquabat genti solennis & oræ

Festa dies, veterum cùm relligione parentum

Immunes operum ducunt septem otia soles ; 275

Perque domos ovium foetus epulantur, & acri

Fermento parcut jussi ; properataque liba

Expediunt, mensasque onerant agrestibus herbis,

Lætitiæ veteris memores. hac luce ferebant,

Ægyptum priscos olim, cœlestibus actos 280

Prodigiis, magna cum præda exisse, parentes,

Ingressos pede iter falsas impune per undas :

Ergo ingens tum sceptriferam concursus ad urbem

Undique erat, populique omnes ad sacra fluebant.

Non effusa tamen turba huc sine more ruebat ; 285

Verùm quisque ducemq; suum, gentemq; tribumque,

Unà ibant comitati : etenim licèt omnibus idem

Sanguis, cognataque orti sint stirpe nepotes

Omnes Isacidæ, paribus sub legibus omnes ;

Scindit se tamen in bis fenas una tribus gens, 290
 Atque Palæstinam latè est diducta per omnem;
 Libera gens olim multa munita virùm vi,
 Florentesque urbes populis, opibusque vigentes.
 Tunc autem patriis de finibus exturbati
 Penè omnes aberant, & Caspia saxa colebant. 295
 Vix de bis fenis tribus una intacta manebat,
 Alteraque, & patria sese tellure tenebant,
 Benamidum gens, aque ipso domus inclyta Iüda,
 Ambæ tunc etiam populis opibusque vigentes.
 Tantum autem imperio adjectam, ceu cætera passim
 Contuderat bello, & victricibus hauserat armis, 300
 Hanc quoque servitio partem Roma alta premebat:
 Sceptra urbi tantùm sublataque ademerat arma,
 Linquens sacra viris, ac leges victor avitas.
 Nunc tellus deserta jacet: tot clara fuere 305
 Mœnia, tot populis pariter cum fortibus urbes,
 Hæ bello, hæ validis quassatæ viribus ævi.
 Usque adeò sævas superùm Pater arsit in iras
 Nimbipotens, natiq̃ue necem non passus inultam est
 Non tamen indecorem tantæ solatia cladis. 310
 Ipse finem antiquam (superent modò carmina) terram,
 Ne penitus seclis obliviscentibus ætas
 Deleat extinctam pariter cum nomine gentem.
 Regem illis superùm profit regionibus ortum
 Vagissè, & cœlo primùm reptasse sub illo. 315
 Vos ideo, aligeri cœtus, gens ætheris alti,
 Qui levibus magnum pedibus pulsatis Olympum,
 (Nam vos sæpe polo missi peragrastis & oram,
 Et gentis crebri hospitio indulistis amicæ,)
 Este duces mihi, dum tota regione vagantem 320
 Raptat amor: longum vos mecum ferre per ævum
 Nomina, quæ cecidere, juvet, deletaque gentis
 Oppida, & antiquas antiqui nominis arces.

Pōst autem vestra sublatus ad æthera penna
Carmine mortales oras visusque relinquam. 325

Vos me sublimi sistetis tramite vectum
Avia per superūm loca: me juvet alite curru
Aurea nubifugo mulcentem sidera cantu
Intactas primum ire vias mortalibus ægris,
Et petere insolitam cœli alta è rupe coronam. 330
Hæc olim, audentem ni deferat ætheris aura:

Nunc mecum populos percurrite templa petentes.

Non alias illuc aditum est majoribus unquam
Et numero & studiis; nec tantū sacra petebant,
Quantū avidos Christi visendi traxerat ardor. 335

Orti autem à magno primi ingrediuntur Iūda
Per multos ductum reges genus: hæc tribus usque
Et numero & virtute caput super extulit omnes;
Tantū alias superans, quantū leo cuncta ferarum
Semina inexhaustis animis & viribus anteit. 340

Littorea innumeri Gaza venere, Sabeque,
Engada deferuere, racemiferosque recessus,
Urbis Adulææ sedes, humilemque Raphean.
Hic Lyde, atque Selis, ventosæque Iamnia, & Hippa,
Afcalo, Azotique arces, Acharonque, Sochonque, 345
Quæque fluentifonis Iope perfunditur undis,
Projectæ rupes, pontoque minantia saxa.

Parte alia antiquam cives liquere Damascum,
Primus ubi (ut perhibent) limo felice creatus
Natus homo est, cœlique novas erupit in auras. 350
Deferiturque Emaüs, Nepseque exhausta filescit,
Quæsitique suos Ægypti proxima regnis
Anthedon, natique Dei cunabula Bethle.

Tum deserta silent & Galgala, Bessuraque omnis,
Arvaque, qua Marethon, qua proxima nubibus Erme,
Qua Sigoris mirata nurum, dum incendia versa 356
Respicit, humanos servasse in marmore vultus,

Concretique falis subitum traxisse rigorem,
 Qua calet Asphaltis flammis infamibus unda,
 Ingentesque palus ad cœlum exæstuat æstus, 360
 Aera contristans graveolenti sulfuris aura.
 Quondam hîc læta seges, riguisque rosaria campis:
 Nunc stat ager dumis, obductaque sentibus arva,
 Crimen, amor malefuade, tuum: vim tendere adorti
 Infandam indigenæ pueris cœlestibus olim 365
 Divina capti facie, & florentibus annis;
 Fecissentque, fuga nisi se illi ad sidera lapsi
 Remigio nixos rapuissent præpetis alæ.
 Non tulit altritonans Pater; atque ultricibus omnem
 Involvit flammis tractum, immersitque profundo: 370
 Squalet adhuc cinere & putri latè ora favilla.
 Infœcunda ideo terra, & sine frugibus agri,
 Difficilesque aditus, & inaccessi secessus.
 Illic, ut fama est, nitidum florem educat arbos,
 Quem cupiunt juvenes, cupiunt decerpse puellæ: 375
 At simul atque gravi perflante evanuit austro,
 Succedunt poma hirsutis asperrima barbis,
 Quæ nulli juvenes, nullæ cupiere puellæ.
 Hæc tamen aspectu solida & sincera putares;
 Fœda sed illuvies intus, subitoque fatiscunt 380
 Ad tactum cinesacta, hominum nihil ulibus apta.
 Pallida item flavis cùm vix seges albet aristis,
 Dira immaturas messes interficit aura.

Protinus hinc subeunt populi Simeone creati,
 Qui Saroen, Molodamque viri, Sicelegidaque oram
 Felicem frugum, lætosque uligine campos; 386
 Quî Sipabora colunt, Asanæque biverticis arces,
 Quique Atharin quondam generosos palmitè colles,
 Remmona qui, cultisque erectam in collibus Ain;
 Et quos thurilegæ pascunt centum oppida Idumes, 390
 Ruraque odoríferas Arabum vergentia ad oras.

Ecce autem Isachari magno clamore nepotes
 Ingressi delubra petunt, aramque salutant,
 Gens victu facilis, contentaque finibus arctis.
 Hic adsunt, quos Hermonius sub vertice pascit, 395
 Hermonius generator apum, generator equorum:
 Qui Taburi capita alta tenent; quibus ardua rupes
 Carmeli domus: hæc rapido gens turbine quondam
 Sublatum vatem cœli per aperta repentè
 Vidit flammifero ferri super æthera curru. 400
 Sensena quos misit, quos Hennada, quos alit Affra
 Nobilis, in summis sitientes rupibus urbes;
 Qui Senum, & Reboten liquere, Remetiaque arva,
 Vitibus & variis intersita littora pomis.

At taciti incedunt gens Dani è sanguine creti, 405
 Dejectique oculos, dejectique ora per urbem
 Tempia petunt; qualis, cùm frigora prima laceffunt
 Autumnum, necdum ramis decussit honorem
 Bruma suum, coluber latebras meditatur, iterque
 Fert tacitum lapsu repens per saxa quieto, 410
 Sibilaque ora premit, neque caudæ furrigit orbes.
 Jamque viros tristes credas, quòd sanguine ab illo
 Prædixere ducem fore pleni numine vates,
 Qui genus humanum Christi sub imagine falsa
 Terreat, atque hominum vitas & crimina quærat;
 Deterior fas atque nefas ubi yerterit ætas, 416
 Et rebus feret exitium mortalibus ignis.
 Protinus at multis aderit cum millibus ultor,
 Vera Dei soboles, verus datus arbiter orbi:
 Illum nequicquam pugnantem, & vana moventem,
 Turbine corripiens terræ ima in viscera trudet. 421
 Insequitur juvenum nimbus, genus Asere ductum,
 Spicea quæis capita obnubit de more corona
 Omnibus, & nexæ ludunt per tempora aristæ.
 Hi Betagumque Hormamque ferunt; his Aphega sedes:

CHRISTIADOS LIB. II. 43

Illos Ama dedit; illos misere Robææ: 426

Non numero Arctipus Labanæ, non Aziba cessit.

Hos juxta, feram in noctem soliti urere myrtos

Littoreas, ponti gens accola Zabulones

Dona ferunt: pars Jeptaphiles ab sede profecti; 430

Pars Jedaba venere; Canam hi liquere modò atra

Miratam puras in vina rubescere lymphas.

Hos Nazara tulit, tulit illos ardua Sembrós;

Quæque modò aerias iterum venisse sub auras

Vidit morte obita puerum, Galileia Naïs, 435

Millia multa tulit, totidemque uberrima Dortha;

Atque suis Nalole, Cathetiaque alta relicta est.

At quis Nephthalidum numeraverit oppida, & arces

Innumeras, quas & Cedar, quas & sacer altis

Fert humeris Libanus cœli confinibus æquus? 440

Qui celsam Nasona habitant, qui Nephthalis urbem,

Gens oris fandique potens, fœcundaque veri,

Nascentem gemino Jordanem fonte salutat.

Omnis iit Galilæa; omnes Samarea penates

Deferuit, studio gens tantùm accita videndi. 445

Sæpe hac rege satus superûm tellure moratus

Sponte Deum se detexit: miracula rerum

Asseda nunc etiam meminit, meminere Caperna,

Et vetus amisit quæ nomen Graia Sebeste.

It Bethole, eductaque ad sidera Bessâis arce; 450

Et quos piscofis Gennefara proluit undis.

Levigenæ verò sacrum genus omnibus ibant

Immixti, neque enim propria his regio ulla colenda

Sorte data est, sed diversas dux legifer olim

Huc illuc oras æquè est partitus in omnes; 455

Præfecitque sacros aris, proque ubere glebæ

Et jugulare dedit pecudes, atque exta cremare.

At non contentus regnis sceptrisque Manasseus,

Sortitus quæ trans fluvium sibi junxerat ampla,

Protulit imperium, qua Nepheca, Bersaque surgunt
 Venatrix, pecorumque altrix, & Dora ferarum. 461
 Olli etiam parent Tenachos, nemorosaque Jebla,
 Et Magedos nulli populis opibusque secunda;
 Quasque rigat Taphua claris argenteus undis,
 Ver ubi perpetuum, scatebrisque recentia prata. 465
 Succedunt qui trans Jordanis flumen opima
 Arva ferunt, tribus ipso etiam deducta Manasseo.

Necnon Gade sati, necnon Rubene creati
 Belligero, fratrum cunctorum maximus ævo
 Qui fuit, unâ omnes urbem ingrediuntur, ut olim 470
 Unâ etiam sedem optârunt trans flumen eandem,
 Indigeris quondam regnata gigantibus arva.
 Argobia qui rura colunt, Basanidaque oram,
 Qui saltus, Galadina, tuos, Ogique subactas
 Sexaginta urbes, Galaticaque oppida, Jabin, 475
 Et Sebamam, Balmenq; Ramotha, Golanq; Nabeneque;
 Edrenque, Selcamque, & semirutam Cariathen:
 Hæc tunc nomina, nunc alio sunt nomine terræ.
 Tum qui cedrifera pascunt asperrima Arimnes,
 Omnes fronde caput tecti, omnes terga veruti. 480
 Qui Bosorim, Rabathenq; tenent, qui Gaulida, & omnem
 Fortibus exercent tauris Bathaltidos oram;
 Et quos humectat præceps de montibus Arnos.
 Nec vos transierim qui prata feracis Abillæ,
 Quique Eleale, viri, metitis, viridemque Aserota, 485
 Seoniamque Efebon saxi horrentia regna,
 Desertaque Cades, quas Phasga habet arduus, & quas
 Hinc atque hinc Hermus præruptas sustinet urbes;
 Quas Abaris, cujus nimbofo è vertice quondam
 Pastores admirati videre morantem 490
 Jordanem ingenti subsidere mole coacta
 Undarum, & cursu cedentia flumina retro,
 Dum domus Isaacum promissa capefferet arva.

Postremi subeunt adveſti è ſede propinqua
 Benjamidæ, data forte quibus lætiſſima tellus, 495
 Maxima ubi & Solyme totius regia gentis,
 Altaque Jarephile, Luzæque binominis arces;
 Quæque modò quarta regem jam luce ſepultum
 Bethane obſtupuit revocari ad munera vitæ;
 Et Tarela, & Samare, & lentiſciferæ Gabaothæ,
 Gens infeſta feris: ideo exuviasque luporum 501
 Induti incedunt juvenes, canibuſque fatigant,
 Quas ſepire plagis juvat uſque & frangere, ſylvas:
 Atque adeò aſſiduo venatu manè recentes
 Conveſtant humeris prædas, quas, veſper Olympum
 Claudit ubi, gaudent partiri, epuliſque fruuntur, 506
 Atque inter ſeſe per agros convivia curant.
 Hic adſunt, queis Maſpha domus, quibus arduus Hemen
 Difficiles colles, ac ſcabra crepidine terga;
 Qui liquere Recen, cellaſque Berothidos arces, 510
 Atque Sylum quondam gaudentem paupere templo;
 Qui longumq; Helephon, Avinq; Amofamq; Selamq;
 Atque ululata Rhamæ paſſim Rachellidos arva:
 Qui Gabeone domo, quique Hierichunte proſecti.
 Indigenas, eſt fama, viæ aſſiduique meatûs 515
 Oblitum vidiffè diu conſidere ſolem,
 Imperio ducis, atque diem decedere ſerum.
 Hos inter facie egregia puer altior ibat,
 Qui priſco genus à Saulo nomenque trahebat:
 Jam tum illum vates uno omnes ore canebant 520
 Præſtanti clarum eloquio factiſque futurum.
 Quantis ille tamen mentem caligine preſſus
 In noſtros odiis primùm furiisſque feretur!
 Omnipotens aderit Pater, & ſe pectore toto
 Altiùs infundet juveni, excutietque furorem. 525
 Protinus aſſlatus divinitus ætheris aura
 Implebit terras monitis, latumque per orbem

Mortales meliora docens ad sacra vocabit,
Nec letum horrescet pro religione cruentum.

Jam duodena tribus magnæ successerat urbi. 530

Ipsæ etiam, templo ut solitos inferret honores,
Munere nec tali tam læta luce careret,

Affatur socios Christus. Lux sacra propinquat:

Omnis se dapibus festâ domus apparat urbe.

Æquis erit vestrum, primus qui ad mœniatendat,

Siquis forte opibus fessos invitet abundans, 536

Nos quoque ut, ante meos obitus ac funus acerbum,

Solennes epulas celebremus, & annua sacra?

Nec longè quærendus erit: puer obuius ultrò

Urnâ humero lymphasque ferens de fonte recentes:

Quò tendat gressus, aut quò sese ille receptet, 541

Observe, locumque acie capite usque sequendo;

Limina vos eadem accipiant, tectumque subite.

Tum dominum affati coram, hospitiumque rogantes

Exiguam sacris sedem, nostrum edite nomen. 545

Tectum auratum, ingens, pictisque insigne tapetis,

Protinus ostendet: structas ibi ponite mensas:

Ipsæ adero, atque eadem socios ad limina ducam.

Dixit: Iôannes mandata Petrusque facessunt,

Et mœsti magnæ succedunt mœnibus urbis. 550

Ibant incerti, atque oculis procul omnia obibant;

Cum puer, urnâ humero gestans lymphamq; recentē,

Vicino veniens de fonte, occurrit: eum usque

Servantes, gressum ferret quacunque, sequuntur;

Quasque subit, subeunt ipsi quoque protinus ædes. 555

Huc, atavis clarusque Simon, & prole beatus

Septena, sese semper referebat ab agris,

Siquando caris cum natis viseret urbem.

Namque illum potiùs campis rurique juvabat

Degere, civilesq; procul contemnere honores. 560

Umbræ illi nemorum cordi, rivi que secantes

Prædia, quæ centum dives vertebat aratris.
 Jam gravis argutasque fides & carmina amabat,
 Fluminis in ripis, aut fontem propter amœnum.
 Nôrat enim cœli numeros, mensusque, viasque: 565
 Sæpe Deo plenus porro ventura canebat
 Agricolis, quid sol, quid menstrua luna pararet,
 Sudique pluviæque docens prænuncia signa.
 Tum sacris intentam igitur concesserat urbem,
 Ut de more dies festos celebraret avito: 570
 Dumque aliâ famuli mensas & dona pararent
 Parte domûs, veterum facta ipse canebat avorum,
 Nunc citharæ levibus digitis, nunc pectine eburno,
 Percurrens molli attactu vocalia fila.
 Præcipuè à prima revocabat origine, quænam 575
 Has ex more epulas, atque hæc solennia priscae
 Religio intulerit genti. Verùm ecce canenti
 Improvisus adest Petrus, & sacra carmina rumpit:
 Rex, ait, est nobis, quo nusquam justior alter,
 Aut pietate prior; Christum omnes nomine dicunt:
 Is tua nos ultrò supplex ad limina mittit; 580
 Exiguam sacris sedem mensisque rogamus.
 His ille auditis gavisus nomine tanto,
 Imperat haud hærens animo tectum omne recludi;
 Hinc hilares totis adolere penatibus ignes, 585
 Et pingui suffire Arabum jubet atria sylva;
 Interiusque viros media in penetralia ducit.
 Inde locum ostendit mira testudine pictis
 Aulæis circumvelatum ostroque rubenti.
 Luxuriant sola strata, nitent argentea eburnis 590
 Fulcra torisque, scyphique, auroque è simplice lances,
 Et passim domus argentoque auroque renidet.
 Atque hæc deinde refert: Non hoc mihi nomen adaures
 Nunc primùm venit, illius sed cognita famâ
 Jam pridem virtus; neque enim mihi cernere coram

Fas fuit, aut vocem divinam hausisse loquentis. 596

Adveniat : placidus tectis assuescat amicis ;

Vos hîc expectate: viros, qui exacta reportent

Omnia, dimittam ; meaque illum ad limina ducant.

Atque utinam libeat longum his in sedibus olli 600

Degere, & hospitii dignetur nomine tectum ;

Quod nostros juvet interdum memorare nepotes,

Hospitibusque locum felicem ostendere seris.

Interea adventu vestro intermissa sequamur

Carmina, & antiquos patrum repetamus honores, 605

Dum nigra roriferis nox terras obruat umbris,

Sic ait ; ac nervis socians concordibus ora

Obloquitur numeris: quæ concinit, ordine picta

Cuncta putes, aut textilibus simulata figuris.

Nempe Paretoniis cantu deducit ab oris 610

Isacidum genus : arreptâ maris æquora virgâ

Ut profugum dux findat ; aquasque impune per altas

Ut sine navigiis ierint, pelagique profunda

Sicco calcârint pede : namque induruit humor

Aridus, & liquidas latè est via secta per undas. 615

A tergo tota ex Ægypto curribus hostes

Quadrijugis vecti instabant fulgentibus armis.

Jamque pios canit emenso pelago alta tenere

Littora, littoreisque metu se condere sylvis.

Nulla mora est ; iterum telo tellure recussa 620

Divino, redeunt in se maria ecce refusa,

Quæ media ingenti dirimebat semita tractu.

Inde hostes ruere, & falsis in fluctibus arma,

Armaque, quadrupedesque, & corpora mersa virorum,

Aspiceres magis atque magis subsidere in undis 625

Semper, & absumptos velut evanescere currus,

Qui medii extabant, medios salis hauërat æstus.

Addit, ut omnipotens rerum fator, æthere ab ipso,

Paverit in vasta gentem regione locorum

Errantem dape cœlesti, miseratus egenos. 630

Cernere ibique putes epulas nivis instar ab æthra

Defluere ad terram subitas, cœtusque paratis

Accinctos dapibus latis epularier arvis.

Proinde etiam duras cautes pulsabat eadem

Dux cœlum aspectans virga, cum protinus amnis

Profilit, & dulcem saxa erupere liquorem; 636

Atque hausere novis populi de fontibus undam,

Quos sitis ex longo collecta urebat hiantes.

Tum canit, ut primus Solymorum conditor arcis,

Dona laboratæ frugisque, recensque reperti 640

Pocula plena meri, obtulerit campestribus aris,

Cespitè quas viridi, sectaque extruxerat orno.

Atque ea dum intentis hauribant auribus omnes,

Haud rerum ignarus Christus de montibus altis

Cesserat, infensæque iterum successerat urbi. 645

Et jam declivi cum sol properaret Olympo,

Hospitis intravit, fociis comitantibus, ædes

Regifico instructas luxu; dapibusque paratis

Discubuere omnes: unà inter dirus Iudas,

Diffimulans sedet, & vultu mentitur amorem. 650

Jamque heros puras fruges properataque liba

Accipiens, frangensque manu, partitur in omnes:

Inde mero implevit pateram lymphaque recenti,

Et laticis mixti dium sacravit honorem,

Spumantemque dedit fociis; mox talia fatur: 655

Corporis hæc nostri, hæc vera cruoris imago,

Unus pro cunctis quem fundam sacra Parenti

Hostia, ut antiquæ noxæ contagia tollam.

Vos ideo, quoties positas accedere mensas

Contigerit, sacrasque dapes, libamina iussâ, 660

Funeris his nostri mœstum referetis honorem;

Et nunquam istius abolescet gloria facti.

Nec plura: ex illo mox servavere minores

Hunc semper ritum memores, arisque sacramus
 Sinceram cererem, & dulcem de vite liquorem, 665
 Pro veterum tauris, pecudum pro pinguibus extis.
 Ipse, sacerdotum verbis eductus ab astris,
 Frugibus insinuat sese regnator Olympi;
 Libaturque Dei sacrum cum sanguine corpus:
 In summos hæc relligio successit honores. 670

Ergo ubi pulsa fames fociis, sese ociùs heros
 Exuit insignem tunicam, & mantilibus albis
 Succinctus poscit flammis undantia athena:
 Tum gelidam irrorans dextra, lævaque sonoris
 Pertentans labris ferventem temperat undam. 675
 Hinc genibus positus Petro, reliquisque suorum,
 Plurima quamquam ille attonitus novitate recuset,
 Dat pedibus lymphas, & molli ficit amictu
 Accurvus, fociis linquens imitabile factum.
 Mox gemitus imo ducens de pectore fatur: 680

En, mihi summa dies; focii, quamq; ipse propinquam
 Prædixi toties, nox illa advenit acerba:
 Vos linquam, & moriens Genitoris iussa capeßam.
 Unus erit veßtrûm (vix ô vix credere tantum
 Fas scelus) infidiis prodet qui me hostibus ultro. 685
 Haud me animi fallit: furias jam perfidus ille
 Concipit, infidiasque animo meditatur avaro:
 Id pietas mea magna, mei meruere labores.
 Non tamen ipse diu pulchro lætabere facto,
 Quisque eris: fatius, si nunquam lucis amorem 690
 Gustâßes, dulcis nec vitæ limen inißes.
 At vos este pii, inque vicem (quæ exempla reliqui)
 Inter vos aliis alii parete volentes;
 Summissisque animis fastus abolete superbos.
 Non Erebi in tanto cessabunt cardine diræ 695
 Vestra potestates prævertere corda timore.
 Pervigilès, quæso, jam custodite, proculque

CHRISTIADOS LIB. II. 51

Consulite : hîc animos, atque illos promite sensus,
Quos toties mihi polliciti ; ne cedite pesti :
Vos fervate, viri, noctem non amplius unam. 700

Extemplo turbati omnes, gemitumque dedere,
Suspensi, quem cæcum aded, furiisque subactum
Ore premens signet venturi præscius heros.
Quem senior tali aggreditur sermone precando :
O cœli decus, in quenquam tam immane putandum est
Posse scelus cadere ? quisnam foedissimus ille ? 706
Faxo hodie nunquam nobis illudat inultis.
Non aded effugit cum sanguine vivida virtus.
Pulsa annis, nec dextra mihi tam frigida languet.

Sic ait ; & pariter vagina liberat ensen. 710

Dux autem signis manifestis prodidit hostem ;
Sed cunctis mentem eripuit, voluitque latere,
Donec res perfecta : dehinc hæc edidit ore :
Immo omni ex numero mihi nemo hac nocte suprema
Vestrûm non infidus erit ; solusque relinquitur. 715
Tu quoque, magnanimo cui nunc ea copia fandi
Sub tecto, atque amplis tendis super æthera dictis,
Omnes irritans ventos omnesque procellas,
Hinc atque hinc circumfusus ubi videris hostes,
Me capto, quæres latebras, jaciesque salutem 720
Mendaci in lingua, pedibusque fugacibus acer.
Atque ubi curriculo mediam nox humida metam
Attigerit, ter me tibi notum ille ipse negabis
Futilis ; incutietque metus tibi foemina inermis.
Dixerat : ille animi robur magis usque magisque 725
Spondebat, turpique metu impenetrabile pectus.
Foeda alios servet fuga : nec tu me antè timoris
Argue, quàm terga urgenti dare videris hosti :
Quò te cunque feres, adero ; sequar ultima tecum :
Nulla tuis poterit me vis abjungere rebus. 730

His Deus exactis mensas urbemque reliquit,

Et se cum fociis para sub nocte virentes
 Transtulit in colles olea, & loca sola petivit;
 Atque omnes secum iussit vigilare: sed illi
 Assiduis noctisque dieque laboribus hausti 735
 Haud poterant invictum oculis defendere somnum;
 Et gelidi in summo recubantes æquore saxi
 Infusum toto proflabant ore soporem.

Interea curis confectus tristibus heros,
 Coelesti velut oblitus se semine cretum, 740
 Indignos animo eventus, indigna labanti
 Supplicia, atque genus leti versabat acerbum;
 Horrebatque: id enim matris de corpore traxit,
 Ut quæcunque hominum mortalia pectora terrent,
 Ipse etiam hæc eadem mortali corde paveret: 745
 Mens immota tamen, virtusque invicta manebat.
 Ergo iterum atq; iterum Genitorem affatus, & ambas
 Ad cælum tendens palmas, hac voce rogabat.
 Omnipotens talin' Pater ô me funere obire?
 Mene aliena malis tantis commissâ piare? 750
 Eripe me infirmi leto, & tua flecte severa
 Consilia in melius, duosque averte dolores.
 Si tamen id fixum sedet, atque hæc certa tibi mens,
 Nec generi humano nati nisi morte sequestra
 Placaris; non fas orbis me deesse saluti: 755
 Ibo ultro: crimen generis commune refellam.
 Dixerat, atque graves curas sub corde premebat,
 Multa agitans: toto simul ibat corpore sudor
 Proruptus, simul & sanguis, vel sanguinis instar.
 Ecce autem, effulgens subitò dilapsus ab axe 760
 Stelligero pictis juxtâ puer astitit alis,
 Dicta ferens Patris, in tanto solatia rerum
 Turbine, mulcebatque ægrum, curasque levabat,
 Abstergens toto fluidum de corpore rorem.
 Hortator verò scelerisque inventor Iudas 765

Composito interea vocat hostes vertice ab alto,
 Sequē ultrò comitem atque ducem venientibus offert.
 Ergo adsunt improvisti illum in vincla petentes:
 Longiùs æra micant tremulâi lumine lunæ:
 Jam clypei resonant, jam ferri stridit acumen; 770
 Pinguiæque exuperant noctem funalia longo
 Ordine, multifidæque faces, quas unguine suprâ
 Obduxit manus, & ferro inspicavit acuto.
 Fit strepitus: vasto circum mons undique pulsu
 Armorum sonat, atque virûm clamoribus, omnis. 775
 Quos his nil trepidus compellans vocibus heros,
 Heus, inquit, jam state viri, quem quæritis, adsum.
 Quò ferrum flammæque? palam conspectus in urbe
 Conventu cecini magno præcepta Parentis:
 Cur non unâ omnes vos tunc tenuistis inermem?
 Ista sub obscurum noctis cur agmina cerno? 780
 Quodd si me tamen ad mortem deposcitis armis
 Infonem, & vobis adeò obstat gloria nostra;
 Hos finite illæfos: nihil hi meruere, nec ausi;
 Tantum dilecti comitis mandata faceffunt: 785
 Unus ego vestras explebo deditus iras.
 Hæc ait, & bis se quærentibus obtulit ultrò.
 Illi autem ad vocem toties (mirabile visu)
 Procubuerunt; soloque ingentem fusa dedere
 Arma sonum; atq; oculis subitò nox plurima oborta est.
 Consurgunt tandem, somno vinoque gravatis 790
 Assimiles, hærentque obliti, donec Iūdas,
 Qui nusquam somno noctu se straverat illa,
 Signa dedit manifesta, hostique objecit amicum.
 Namque pii scelus id prætexens nomine amoris
 Composuit sese, & ficto dedit oscula vultu. 795
 Ille dolum præsensit, & hæc presso edidit ore:
 Hæc verò meruit, comitum fidissime, noster
 Oscula amor? tanton' scelere ulla ad præmia tendis?

Haud equidem hæc tecum pepigi commercia quondam.

Vix ea fatus erat, cùm circumfusa juventus 801

Cæca ruit, densaque omnes indagine cingunt.

Non aliter, quàm conjectum cùm in retia rara

Cervum, aut fulmineis metuendum dentibus aprum,

Pastorum circum sævit manus: ilicet hastas 805

Comminus agglomerant certatim: ad sidera voces

Undique eunt: reboant montes clamore propinqui.

Sic juvenem obsessum longè fulgentibus armis

Sæva cohors premere, atque omnes incumbere inermi.

Hi prensare manu, hi stupea vincula collo 810

Injicere, & nunc hùc nunc illuc ducere captum.

Perfurit ante alios, & sese turbidus infert

Malchus, Idumæis missus captivus ab oris,

Nulli ferre manum, nulli contendere fuetus:

Non ea vis illi, non tanta in pectore virtus. 815

Verùm, ut se Caïphæ præstantem ostendat in armis,

Cui datus hærebat famulus, (nam tuta videbat

Omnia, & audenti nullum hìc obstare perichlam)

Audet, cedentemque ultrò perit improbus hostem,

Ventosam nequicquam acuens in jurgia linguam,

Et vix ille suas tumefactus corde capit spes. 821

Non tulit hoc præceps animi Petrus, arripit ensẽ,

Et super incumbens inhonesto vulnere tempus

Occupat, ac patulam dicto ociùs amputat aurem.

Quod Deus aspiciens, subitò dextramque terendit, 825

Decisamque ab humo madido cum pulvere partem

Sustulit; applicuitque manu medica, unde resecta est,

Affixitque loco: nullo hæsit fixa dolore,

Ulla nec apparent vestigia vulneris usquam.

Mox socium increpitans vim dextra arcere volentem

Condere tela jubet, verito neque fidere ferro. 831

Ni faciat senior, nequicquam magna locuto

Strictum ardens illi per costas exigat ensẽ.

Non istis opibus, non istis nitimur, inquit,
 Viribus: est Genitor, qui, me si funere acerbo 835
 Eripere, & fuso nati sine sanguine vellet
 Placari generi humano, centum agmina posset
 Coelicolum, mihi centum acies summittere ab arce
 Siderea, infensum qui coetum hunc ense trucident.
 Militiamne adeò superum, pugnatque bella, 840
 Atque potestates varias, & nomina nescis?
 Nunc sine me imperiis magni parere Parentis,
 Quæ me sola premunt: hominum nil demoror arma.
 Talibus auditis senior vix desinit iræ
 Invitus: veluti aspexit si forte magistri 845
 Assuetum imperiis cervum media urbe Molossus,
 Sylvestrem ratus, insequitur; vix voce coercet
 Venator rabido instantem cervicibus ore.
 Ergo sponte sua victum, nec viribus usum 849
 Corripiunt cuncti (heu species indigna!) trahuntque
 Invalidum, & dictis lapsantem immitibus urgent.
 Hæc, Pater omnipotens superum regnator, Olympo
 Tam lentus cernis, nec cœlo tartara misces?
 Ecquando horrificum dextra jaculabere fulmen;
 Si nunc immoto facies innubila mundo est? 855
 Fœdere jam rupto, rerum confusa laborent
 Atque repente elementa ruant, ruat arduus æther.
 Cur tua dextra vacat? cur non face terra trifulca
 Jam fumat? quos flamma vorax servatur in usus?
 Non genus humanum, non tanti regia cœli 860
 Alitibus supplenda choris, non aurea gens, quæ
 Mox hinc se tollet pietate insignis ad astra.
 Ne nostri tanto te cura incendat amore,
 Jactari ut tali patiaris turbine natum
 Unigenam, desertum, inopem, atq; extrema ferentem.
 Diffugere metu comites, sylvisque teguntur; 866
 Spumiferi ut suis adventu sævique leonis

Semianimes: passim insequitur ferus hostis euntes.
 Aspiceres hunc jam captum, jam veste relicta
 Elapsum manibus rapido petere ardua cursu; 870
 Illum speluncas, & sicubi, operta subire
 Per sylvam loca, saxorumque in fornice condi.
 Nec mora, nec requies: cursu nemora avia fervent;
 Et vasto intonsi colles clamore resultant.

Jamque sacerdotis summi recta ampla subibant:
 Protinus huc tota passim concurritur urbe. 876
 Primores adsunt procerum, poenasque reposcunt
 Uni infensi omnes; atque illum torva tuentes
 Perterrent, vinctumque minis crudelibus urgent.
 Tum gentis primus Caïphas ita denique fatur.

Res hodie bene gesta, viri: non artibus ullis 881
 Infandum evasit caput: illi nulla supersunt
 Effugia: instaurandi animi, & quod restat, agendum.
 Nunc est illa dies, qua gloria maxima sese
 Ostendit nobis: sed opus properantibus astu. 885
 Accipite, & linguis omnes animisque favete.
 Nulli fas nostrum quenquam demittere morti:
 Romani ducis arbitrio stat quisque caditve.
 Quæramus leti causas, & crimina primum;
 Inde ducem instructi verbis adeamus, ut ipse 890
 Audiat, & morti indefensum destinet hostem.

Sit ait: hinc captum alloquitur: Tune ille, supremi
 Vera Dei soboles, verus Deus, æthere ab alto
 Quem vates oriturum orbi cecinere priores?
 Per Patris obtestor numen, qui sidera fulcit 895
 Fare age, ne te dissimula quærentibus ultra,
 Discussisque palam qui sis nunc nubibus ede;
 Ne te divino ignari fraudemus honore.
 Dixerat: ille autem in medio defessus, inermis,
 Conspectu paulum sustollens lumina fatur: 900
 Sum quod ais: quid me studio tentatis inani

Hæc eadem toties scitati? parcite testis

Insidiis; victique dolis desistite tandem.

Ipse palam fateor: nec jam mora longior obstat,

Cum mihi sublimis cedit plaga lucida Olympi 905

Regnanda: ætherea jamjam cernetis in aula

Amplexum dextram Patris omnipotentis; & inde

Mox iterum terras petere aspicietis eundem

Fulgentem clara in nebula, quem mille sequuti

Cœlicolæ auratis impellent æthera pennis. 910

Vix ea dicta, humeris sibi cum de more sacerdos

Abscindens tunicam, inquit, Eget quid lucis adhuc res

Indiciis tot clara? palam scelus ipse fatetur.

Nonne, Deo quicunque audet se fingere natum,

Fas & jura jubent mulctari funere acerbo? 915

Tollite, ferte moras: Romani ad præsidis ædes

Abripite hunc, jubeo, meritaque reposcite pœnas.

Interea casu Petrus percussus iniquo

Prosequitur mœrens, longeque observat amicum.

Jamque sub ingentis devenerat atria templi, 920

Tecta sacerdotis magni, solusque sedebat,

Tristis, inops animi ante fores nocturnus apertas.

Olli serva, domûs cui curæ janua herilis,

Id quod erat rata, Tune etiam fugis, inquit, & isti

Junctus eras scelerum consors, ideoque per umbras

Explorator ades, quando omnia nocte quiescunt? 926

Diriguit Petrus ad vocem formidine turpi,

Oblitusque sui est, (quæ vitæ tanta cupido?)

Nec jam scit subita turbatus imagine rerum

Quid faciat, quo se vertat, quas advocet artes. 930

Qualis ubi dulci virgo decepta sopore

Parvula, quam mater campis ignara reliquit

In solis abeunte die sub tecta revertens,

Confestim rupto circumtulit humida somno. 934

Lumina, nec comites, nec matrem conspicit usquam;

Sed loca sola metu videt exanimata, viarumque
Immemor, atque horrere nigra circum omnia nocte.
Talis erat miser ille animo confusus, & hærens.

At cari nomen tandem abjuravit amici;
Pro quo sponte neci modò se devoverat ardens. 940

Quinetiam, quo se tegetet, succedere tecto
Hostili tulit, & famulis se immiscuit amens;
Nec latuit tamen: illum omnes inimica tueri
Suspectum, & latebras verbis urgere foventem:

Terque adeò objectum nomen patriamque magistri
Audierat; ficto ter dissimulaverat ore; 946

Cùm matutino mediæ jam noctis abactæ
Edebant cantu cristatæ signa volucres,
Auroram in tectis solitæ acri voce vocare.

Tum monitus verborum, heros quæ extrema canebat,
Ingemuit, rupitque imo suspiria corde; 951

Et penitus duris tristi dolor ossibus arsit.

Tum sese miser incusans turpemque timorem,

Erepsit furtim foribus, solusque per urbem

Totam illam ingemuit somni sine munere noctem,
Menti caniciem demissam in pectora vellens. 956

Quin illum hanc perhibent mox semper fletu sub horam

Admissi memorem, dum vixit: eum æthera pandens

Sæpe oriens, solis sæpe ater vesper in aatris

Invenit luctu indulgentem, eademque querentem,

Dum nulla admittit mœsto solatia amor. 961

Deserti subeunt monita usque novissima regis,

Ac se perculsum muliebri voce recurvat.

Et jam tempus erat, cùm nondum Aurora relato
Orta die albentes cœli discriminat oras. 965

Jamque Deum vinctis manibus post terga trahebant

Præsidis ad sedem, quò crimina quæreret ipse,

Quem penes arbitrium, & morti damnaret acerbæ.

Illo Judæam frenabat tempore, missus

Cæsaris imperio Tiberi, Pilatus opimam 970

Pontius insigni Romanus origine gentis:

Quem furibunda manus trepido est aggressa tumultu

Vociferans, Hunc dede neci; trabe fige merentem

Infami auctorem scelerum, fraudumque potentem.

Hæc crebra ingeminant, densique ad limen inundant.

Ille autem juvenis procero in corpore fixos 976

Intentusque oculos, intentusque ora tenebat;

(Nondum illi dulcis flos prorsum evanuit ævi)

Insolitam speciem, insolitos miratur honores

Oris, & expleri nequit: hunc è stirpe fatetur 980

Aut Divum, aut saltem magnorum è sanguine regum,

Et secum sortem capti miseratur iniquam;

Jamque faver, tacitusque agit, siqua potis illum

Impune eripere, & ruptis exolvere vinclis. 984

Quem sic alloquitur: Quæ te commissa fatigant?

Fare age, qui casus? unde hæc effusa repente

Tempestas tibi? num tantis scelera impia mersum

Implicuere malis? an Divum tristior ira?

Unde domo? quo te memoras è sanguine cretum?

Aut quibus aspiras sceptris? quæ debita regna? 990

Christus ad hæc paucis: Non huc ego criminis ergo

Protrahor: haud turpi mihi mens obnoxia facto;

Sed Patris, immensi coeli cui regia parer,

Jussa sequor, nec regna moror mortalia; quamvis

Haud equidem clara me regum è stirpe negârim. 995

Hæc tantum. Ille autem admirans decus oris honesti

Nunc hoc, nunc illo sermone affatur, & omnem

Explorat: sed responso non ampliùs heros

Dignatur, sævo curarum exercitus æstu.

Tandem illum dux, ut turbam compescat acerbam,

Servari jubet, atque domo interiore recondit. 1001

M. H I E R O N Y M I

V I D Æ

C H R I S T I A D O S

L I B E R T E R T I U S .

F Ama volans jam finitimas impleverát urbes,
 Exceptum infidiis heroa dolisque suorum :
 Obscurus tamen, atque incerto auctore vagari
 Rumor adhuc, necdum matris penetrárat ad aures;
 Cuncta licet nunquam illa animo secura timeret 5
 Præfago: nempe audierat, vatumque tremenda
 Terrebant monita, pro libertate piorum
 Natum sponte sua subiturum funus acerbum.

Ast ubi Josephus senior præsensit (ei olim
 Alma parens fuerat Superùm concredita jussis) 10
 Nazaren linguens Solymorum se intulit urbi.
 Vix introgressus videt omnia fervere multo
 Concursum populi sublustri nocte per umbras,
 Mœniaque ingenti misceri tota tumultu.

Ecce autem elapsus manibus telisque cohortis 15
 Fidus Iöannes pallenti tristior ore

CHRISTIADOS LIB. III. 61

Occurrit: sed vix amens agnovit amicum,
Dum trepidat, casusque animo ducis hæret acerbus.

Cui senior: Heus siste gradum, quò terapis? inquit.
Quo res nostra loco? sine te nunc vester ubi dux 20
Patre Deo fatus? aut strepitus quis tantus in urbe?
Hei mihi! non fallunt pavidam præslagia matrem.

Sic ait: illum autem juvenis complexus, & hærens
Tantum fundebat lacrymas, gemitusque ciebat.
Tandem pauca refert: Nostra heu! spes occidit omnis,
Atque absumpta salus: dux foedè carcere captus 26
Clauditur: invidia primores urbis in illum
Conspirant, poenasque graves cum sanguine poscunt.
Fidi omnes petiere fugam terrore subacti.

Mater ubi est? miseræne adeò jam nuncius aures 30
Perculit? hìc utinam tecum nunc afforet ipsa.
Pontius, aspiciens lacrymas gemitusque parentis,
Forstàn indigni casus miseresceret ultro.

Ire tamen libet, ac pacem veniamque precari,
Et populi invidiam atque odium crudele profari. 35

Sic memorans, gressum Syriæ rectoris ad ædes
Tendit: ei senior comitem se jungit, & ambo
Incedunt pariter tristes: ceu forte boves cùm
Agricola amisit pauper, quos hostis abegit
Depopulatus agros; quæsitum protinus illos 40
Longum iter ingreditur; natorum maximus olli
It comes; hìc illic sæpe ambo ignota per arva,
Siquos forte suis similes videre vagari,
Subsistunt flentes, atque avia quæstibus implent.
Haud illi secus: & jam ventum ad limina tecti, 45
Quod regum quondam fuit antiquissima sedes,
Cùm res incolumi regno Judæa maneret;
Sed tum Romulides oræ moderator habebat.
Fervere cuncta vident strepitu, patresque sub ipso
Vestibulo ante fores dissensu tendere magno; 50

Jamque sacerdotes paulatim cedere ab aula,
Romano velut infensos, ac dira minantes.

His animum arrecti paulum lenire dolorem
Incipiunt, rebusque aliquam sperare salutem:
Atque ita Iōannes: Mihi se nonnulla aperit spes: 55
Solve metum, atque virum pro nato affare, Deique
Diffiniula sobolem, & causas innecte precandi.

His dictis, pariter succedunt ædibus ambo,
Atque ducem senior, qui re suspensus eadem
His super in medio procerum consulta rogabat, 60
Alloquitur, genua amplexans, supplexque precatur:

Optime Romulidum, quem clari rector Olympi
Justitia voluit Syriam frenare superbam,
Parce piis, sævumque hominum compesce furorem:
Hinc ratio penitus sublata est: vi geritur res. 65
Illi ego sum genitor, quem primi gentis in unum
Conjurant omnes, & ficto crimine terrent:
Jamque tibi, ut scelere ante omnes immanior unus,
Traditus, immeritas quò pendat sanguine pœnas.
Illum autem virtus tantum, & benefacta per orbem
His mersere malis sua, dum gens effera laudi 71
Invidet eximiæ, nec fert surgentis honorem.

Talibus orabat; largo simul imbre rigabant
Ora senis lacrymæ: placido quem Pontius ore
Accipit, atque ambos verbis solatur amicis; 75
Depositumque senem molli locat ipse sedili;
Atque hæc deinde refert: Ut vos hîc tempore adestis
Optati! nec enim forsân venissè pigebit.

Tu modò vera mihi scitanti edissere pauca
Nunc, pater, haud veritus: fidei te credere fas est
Omne meæ: cœlum & cœli vaga sidera testor, 81
Sollicito mihi cura tui est nunc maxima nati;
Quem tibi mente agito incolumem servare, furoremq;
Et rabiem, ut potui, compressi gentis iniquæ.

CHRISTIADOS LIB. III. 63

Fareage, (namque mihi haud nunc primùm venit ad aures)
 Quæ fortuna viro, unde domo, quo sanguine cretus: 89
 Ede tuum, matrisque genus: non ille creatus
 Stirpe humili, mihi si verum mens augurat. Ut se
 Incessu gerit! ut vultuque & corpore toto est
 Humanâ major species! ut lumina honorum 90
 Plena! ut regifici motus! verba inde notavi;
 Nil mortale sonat: sensi illo in pectore numen:
 Aut certè Deus ille, aut non mortalibus ortus.
 Dicite vos: nam me scitanti avertitur ipse,
 Et vix responso tacitus dignatur amicum; 95
 Contemptorque illi est animus lucisque meique.

His dictis, senior paulisper substitit anceps:
 Sene ultrâ tegetet quærenti; an proderet illi-
 Et Divi genus, & verum sine fraude parentem.
 Cùm breviter comes admotus sic fatur ad aurem:
 Regia progenies, Nymphæ dignate superbo 101
 Conjugio, quid adhuc hæres? absiste vereri:
 Omnia sublati aperi jam nubibus ultro:
 Pone metus, & rumpe moras: video omnia tuta.
 Dixerat: ille igitur missa formidine cœpit. 105

Dicam equidem; nec, dux, tibi magna arcana filebo:
 Sed, quando genus insedit cognoscere nostrum,
 Id primum; neque te suspensum ambage tenebo.
 Quamvis res inopes opera ad fabrilia versum
 Exercent, tamen est mihi regum à stirpe propago, 110
 Admotumque genus superis, clarique parentes.
 Principio innumeræ pater Abras gentis, & auctor
 Maximus ille tuas non, ut reor, effugit aures:
 Qui generi legesque tulit, moremque sacrorum.
 Isacon hic dedit: Isacides Jacobus ab illo; 115
 Bis senos qui mox proceres genuit, quibus omnis
 Nostra domos in bis senas gens secta tribusque est.
 Hos inter pietate olim quàm major Iudas,

Tam sese sobole egregia super extulit omnes;
Judæamque suo dixit de nomine terram. 120

Hinc (licet in medio series longissima patrum)
Davides ortus, regum pater, unde meorum
Per bis septem exit genus actum ab origine reges.
Verum longè aliud juveni genus: ille parentes

Quamvis mortales mortalibus editus oris 125

Dignatur; tamen est Divo cœlestis origo,
Estque Deo genitore satus, gaudetque parente,
Cui mare velivolum, cui tellus paret, & æther.

Illum autem aereas in luminis edidit auras
Nunquam mixta viro mulier; foetæque remansit 130
Virginitas, olim ut vates cecinere futurum.

Nam Pater omnipotens foecunda desuper aura
Afflatam implevit: tumuit divinitus alvus.

Quod verò genitor vulgo sum creditus ipse;
Haud ita res, mihiq; alma parens accredita tantum;
Quicum animi posset curas, durumque laborem 136

Partiri; mox me, famæ niveoque pudori
Permetuens, eadem dignata est nomine veri
Conjugis immeritum, nec tali munere dignum.

Hæc erat (ut revocans rem cunctam ab origine pandâ)
Judæas inter virgo pulcherrima nymphas, 141
Centum optata procis, (Mariam dixere) parentum
Unica progenies, urbe edita Nazaræa.

Ipsa autem, æterno præ virginitatis amore,
Oderat & thalamos, & se sacraverat aris. 145

Anna tamen grandæva parens, haud nescia vatum,
Plenaque venturi, è nata præviderat olim

Egregiam factis sobolem regemque futurum,
Qui populos magnos magna ditione teneret:
Id cœlo fixum esse, pios id prodere vates. 150

Sæpe illam in somnis monuit vox missa per auras
Jungere connubio natam, generosque vocare.

CHRISTIADOS LIB. III. 65

Jamque erat apta viro, jam nubilis : hætenus autem
 Distulerant Superûm monitis parere parentes ;
 Cùm mediâ ecce iterum sublimes luce per auras 155
 Vox audita : Viro properate ô jungere natam :
 Nec generi longè optandi ; de sanguine vestro
 Quærantur de more : omnis mora segnis abesto.

Continuò parvam vulgatur fama per urbem.
 Tum consanguinei pulchræ spe conjugis omnes, 160
 Conveniunt juvenes : complentur virginis ædes.
 Ipse etiam patri consanguinitate propinquus
 Accessi, quamvis ævi maturus, ut ipsi
 Æquævo natæ ob thalamos gratarer amico.
 Stabant innumeri, forma atque ætatibus æquis 165
 Florentes, coelum cui munera tanta pararet
 Incerti ; & sortem sibi quisque optabat amicam.
 Dum spes ambiguæ, dum turba ignara futuri,
 In secreta domûs omnes evasimus altæ
 Testa, ubi Joachides numen placare solebat 170
 Virginis ore pater : fuit ara veterrima, nostræ
 Quam gentis primi posuere, metuque sacratam
 Ter centum totos atavi coluere per annos.
 Hanc humiles circum, & prostrati fundimur omnes,
 Orantes pacem superos, superûmque parentem, 175
 Det signum cœlo placidus quem poscat ab alto.
 In medio astabat lacrymans pulcherrima virgo,
 Flaventes effusa comas, demissaque largo
 Rorantes oculos fletu : pudor ora pererrans.
 Cana rosis veluti miscebat lilia rubris. 180
 Qualis, virgineos ubi lavit in æquore vultus,
 Luna recens, stellis latè comitantibus, orta,
 Ingreditur gracili cœli per cœrula cornu :
 Talis erat virgo, juvenum stipata corona,
 Multa Deum verbis testata, Deique ministros 185
 Aligeros, non sponte suâ hæc ad munera flecti.

Hortatur pavidam pater, & lacrymantia tergit
 Lumina, jussâ docens Superûm, simul oscula libat.
 Ecce autem, ut præsens aderat quoque pronuba, cœtu
 In medio Anna parens, subito correpta furore, 190
 Plena Deo, tota (visu venerabile) in æde
 Bacchatur, tollitque ingentem cœlo ululatum;
 Unum in me conversa oculos, me fertur in unum,
 Nil minùs hoc ducentem animo, nil tale verentem;
 Corripientisque manu, Solus tu posceris, inquit, 195
 Annuit hoc uni superûm tibi connubium rex.
 Obstupuere omnes: nec tunc ex agmine tanto
 Exortem quisquam seniori invidit honorem.
 Ipse, ævi quòd eram seris minùs integer annis,
 Multa recusabam; multa huc venisse pigebat. 200
 Æquales aderant fidi, simul & renuentem
 Hortari, atque animum mihi blandis addere dictis.
 Cedo igitur victus, tandemque uxorius illam
 Accedo, & lacrymans lacrymantem ad limina duco.
 Et jam nox aderat stellis fulgentibus apta, 205
 Suffundens umbras mundo nigrantibus alis.
 Secretis thalamis pariter succedimus ambo.
 Flebat sponsa: solum lacrymis juxtâ omne madebat,
 Ac veluti, cùm vere subest uberrimus humor
 Arboribus, lentæ vitis si forte cacumen 210
 Falce putans stirpem feriat malè providus unca
 Agricola, immeritam & violârit vulnere matrem.
 Ipse aderam, & dictis solabar mitibus ægram,
 Virginis haud cupidus primum decerpere florem;
 Cùm sic longa trahens suspiria pectore ab imo est
 Orsa loqui: Non religio mihi vana suâsit, 216
 Et thalamos odisse, & virginitatis amorem
 Æternum colere: intus agit vis ætheris intus,
 Longævam responsa licèt contraria matrem
 Sollicitent, vatumque minæ; sunt & mea contra 220

Vatum jussu mihi, nulli succumbere labi,
 Nullis virgineam tedis summittere mentem.
 Antè retro primos properet revolutus ad ortus
 Jordanis, sistantque suos vaga fidera cursus.
 Hæc ait, inque genas stillantes undique honestæ 225
 Ex oculis simul incipiunt turgescere gemmæ.
 Nec mora; deinde mihi insinuans quatit ima repente
 Ossa timor; genua ægra labant; nox plurima oborta
 Ante oculos: ter sum conatus pauca profari;
 Ter frustrata sono lingua est, nec verba sequuta. 230
 Tum quoque vox audita, Toro thalamisque paratis
 Parce; tamen concessa tibi connubia serva.
 Exurgo, atque oculos jamdudum in virgine fixus
 Horrenda, tali sum tandem voce loquutus.
 Quis mihi te, virgo, invito conjunxit Olympo? 235
 Quis tantis (non hos equidem quæfivi hymenæos)
 Immeritum implicuit monstris? haud talia quondam
 Prædixit puero genitor ludibria vates,
 Jam senior vates idem, templique sacerdos. 239
 Ille quidem aut nullos thalamos, mihi nulla manere
 Connubia, aut certè clarum fore me inde canebat.
 Verùm age, quæ menti surgat sententia pandam:
 Quandoquidem Superi mihi te junxere, sed iidem
 Absterrent monstris; licet, & mox usque licebit
 Virgineum serves intacto corpore florem. 245
 Haud tamen ipse ausim injussus dissolvere sacri
 Connubii vincla ista: domo degemus eadem,
 Ipse tibi ut genitor, mihi tu ceu filia semper;
 Teque adeò casus jam nunc complector in omnes:
 Hoc tua religio velit, hoc mea senior ætas. 250
 Annuit his, aliaque domûs in parte puella
 Secubuit: mitto totam quæ monstra per illam
 Sum passus, quàm mira horrens infomnia, noctem.
 Jamque dies pulsus tenebris invec̃ta rubeat,

Et face sol rosea nigras disjecerat umbras : 255
 Corripio è stratis artus sponfamque reviso.
 Vix thalami impuleram bipatentes cardine portas,
 Cum lux ecce oculis ingens offusa repente :
 Collucent summi radiis laquearia tecti,
 Collucentque trabes, visumque ardere cubile. 260
 Ipsa autem thalami in medio sedet aurea virgo.
 Attonitæ similis : nec enim me multa rogantem
 Dignatur ; nihil illa meo sermone movetur :
 Tantùm fixa oculos cœlo palmasque tenebat,
 Aut stellæ similis, aut puniceæ auroræ. 265
 O illa à solita quantùm mutata figura !
 Quantus honos oculis, quantus decor additus ori !
 Haud aliter, quàm cùm simulacrum excidit acernum.
 Artificis manus è sylvis, in sede locandum
 Sacrata, quod plebs dehinc supplex omnis adoret, 270
 Si, postquam effigiem poliens trunco extudit arte,
 Extremum superimposito decus induat auro.
 Immotam penitus circumdat lucida nubes,
 Solis inardescens radiis ; stellæque videntur
 Lucentes capiti circum aurea tempora pasci ; 275
 Sub pedibusque Deæ lumen dare candida luna.
 Pertimui, & mira stupefactus imagine rerum
 Talia voce dabam : Pater his ô me exue monstros
 Omnipotens : non hæc, Superi, sine numine vestro :
 Vestra hæc portenta agnosco, manifesta que signa. 280
 Aspirate animo placidi, dubiumque monete.
 Quid sequar, aut quænam vobis sententia constet.
 Tantum effatus eram : tandem pulcherrima virgo
 Ad sese redit, abrupto velut excita somno
 Suspirans, lacrymisque sinus humectat obortis. 285
 Accedo, atque rogo nova per connubia supplex,
 Atque illum æternæ per virginitatis amorem,
 Unum quem niveo colit intemerata pudore,

Admittat focium curarum, & magna recludat
Rerum arcana, nihil metuens, mihique omnia credat.

Illa solo vultum atque oculos dejecta nitentes, 291
Rore velut demissa caput rosa matutino,
Cunctatur: demum incipiens sic ora resolvit:
Dicam equidem, pater; haud patiar te nostra latere
Gaudia: sed quæ nunc, aut unde exordia sumam? 295
Nam quis narranti rerum miracula credat
Tantarum? per ego has lacrymas, quas excutit ingens
Lætitia, obtestor, quæ fabor, pectore condas;
Ne prius incipiant in vanum serpere vulgus,
Quàm Deus ipse aliis vulgaverit omnia signis. 300
Jam monitrix operum stellas aurora fugârat,
Et sol pallentes lustrabat lampade terras:
Ipsa revolvebam vatum monimenta priorum,
Dicta animo recolens; sed præ tunc omnibus unum
Forte mihi ante oculos (neque enim sine numine certo
Oblatum reor) immotum fixumve manebat, 306
Quod cuncti pariter super omnia prædixere
Affore, concubitu nullo cùm regia virgo,
Impatiens exorſque viri, (mirabile dictu)
Coelicolum regem sub luminis ederet auras; 310
Cujus in adventu lætentur cuncta per orbem
Protinus, & toto surgat gens aurea mundo.
Illam felicem tacitè mecum ipsa vocabam,
Quam Pater omnipotens tanto cumlaret honore:
Jamque Dei matrem venerabar mente futuram; 315
Infantique Deo, si forte his ille diebus,
His si forte oris nascatur, dona parabam.
Talia dum mecum eventûs ignara voluto,
Ecce, mihi nova lux oculis oblata repentè:
Suspicio: liquidas sine nube remetior auras. 320
(Mira loquar) video medium discedere coelum,
Pennatasque acies, populos felicit Olympi,

Exultare polo, superùmque applaudere regi.
Non obstant clausi postes, non pariete tectum.
Marmoreo circumseptum: video ignea cœli 325

Sidera, fidereosque globos superùm aurea tecta.
Tum mihi se puer ante oculos, allapsus Olympo,
Ora Deo propior radiantibus obrulit alis;
Et placidus tendens candentia lilia dextra
Me sic affari, lætasque expromere voces: 330

O una ante alias cœlo acceptissima matres,
Magnus adest tibi præsentī regnator Olympi
Numine; tu nuribus felix magis omnibus una.

Hic mihi, vix paucis auditis talibus, ingens
Miranti gelidos subito tremor alligat artus. 335

Tum sic ille animum divino pignore firmat:
Parce metu, virgo: placuisti ex omnibus una
Cœlituum regi, faciat quam prole parentem;
Et jam concipies puerum gravis: ille erit ingens;
Progeniemque Patris summi secla omnia dicent. 340

Et quoniam multis olim feret ipse salutem,
Servabitque pios, patrio dic nomine IESUM,
Sedibus infernis jam nunc lacrymabile nomen.
Supra homines, supra aspicias se tollere & ipsos
Cœlicolas, fama insignem ac præstantibus ausis. 345

Nam Pater omnipotens atavorum in scepra reponet
Pristina regnantem latè, regumque sedebit
In folio; neque enim metas, neque tempora regni
Accipiet: toto æternum dominabitur orbe.

Dixerat: ipsa autem paulatim abeunte timore 350
Subjicio: Sed qua verò ratione, quod inquis,
Confieri poterit? nam mens mihi denique fixa
Atque immota manet, nunquam violare pudorem
Virgineum; semperque virum commercia fugi.

His ego finieram paucis; his ille sequutus: 355
Te Superùm Pater afflabit cœlestibus auris

Desuper ; afflatu quo solo plena sine ullo
 Concubitu, exacto gravis edes tempore partum.
 Atque ideo, quem foeta dabis, Deus ille feretur
 Æterno Genitore satus, qui temperat orbem. 360
 Quæ ne vana putes, scis, quæ tibi sanguine juncta est,
 Elisabe sobolis ut degerit hætenus exors,
 Ut sterili seclis jamdudum effoeta senectus
 Spem cunctam abstulerit partûs, prolisque creandæ:
 Plena viro pariet tamen illa ; & tempore luna 365
 Perfecto gravidæ jam sextum circuit orbem.
 Cuncta potest etenim, qui me tibi mittit ab alto
 Æthere, fiderei rex idem atque auctor Olympi.
 Hæc ait, & paribus se in cœlum proripit alis;
 Quem supera aspiciens tali sum voce sequuta: 370
 Quisquis es, ô cœli juvenum pulcherrime præpes,
 Obsequor ; ac votis, quod rex jubet, omnibus opto.
 Interea nubes, maculoso discolor auro,
 Demissa ad terram croceis me amplectitur alis:
 Diffulgent intus radiique, ignique coruscæ 375
 Scintillant veluti squamæ vario ordine circum ;
 Squamæque stellæque auri fulgore micantes,
 Adverso quales imitatur sole colores,
 Cum picturato cœlum distinxit amictu,
 Nubicolor liquidis effusis imbribus arcus. 380
 Hanc simul omnipotens Genitor perflavit ab alto ;
 Continuo ruit, ecce, voluta liquentibus astris
 Aura potens, quaque illa venit, procul undique circum
 Scintillæ abfiliunt radiis vibrantibus aureæ.
 Turbine corripior rapido, visque illa per omnes 385
 Auræ vis omnipotens mihi diditur artus,
 Æthereusque vigor toto se corpore miscet ;
 Visaque prædulci mihi corda liquefcere amore.
 Qualis secreto naturæ foedere tellus
 Concipit, & vario clam foetu plena gravescit, 390

Matris ubi in gremium descendit plurimus æther,
Auræque fœcundos afflavit verna tepores.

His actis, clarum sonuere per æthera coetus

Aligeri cantu vario, plausumque dedere.

Hinc tonitru ingenti tremuerunt ardua Olympi, 395

Crebraque per cœlum hîc illic rima ignea fulsit.

Talia narrabat virgo; simul ora rigabat

Lætitia illacrymans: tum tendo ad sidera palmas,

Multa orans, animi ambiguus; nec credere quibam
(Mens aded mihi læva fuit) tam mira ferenti; 400

Quandoquidem juvenes plerumque innectere fraudes
Virginibus soliti incautis, & fallere furto

Ah! faciles dictis aurem præbere puellas.

Quinetiam hanc volui (scelus) olim linquere demens.

Verùm eadem in somnis pueri redeuntis imago 405

Visa mihi, vultusque habitusque similimus illi,

Ipsa sibi modò quem memorabat sponsa loquutum.

Nudus erat roseos humeros: tantùm aurea lævo

Pendebat demissa chlamys, quam fibula subter

Ilia tergemino mordebat rasilis auro; 410

Rubraque compactis pendebant cingula bullis:

Molles à tergo tractim succrescere plumæ,

Ac sensim geminas humeris assurgere in alas:

Tum furas gemmis inclusit, cætera nudus.

Oris multus honos, gratique in corpore motus 415

Haud nostri puerum generis testantur adesse,

Sed cœli sobolem, atque aulæ stellantis alumnum.

Nec minùs ipsa etiam mira spectabilis arte

Vestis erat baccis superas illusa per oras:

Textile Mæandro duplici infrà circuit aurum 420

Admirabile opus: tres hîc impunè per ignes

Læti ibant pueri intexti, pariterque canebant

Coelicolum regi conversi ad sidera laudes.

Cernere erat mediis acres fornacibus ignes.

Parcere corporibus, longeque abfistere flammās. 425

Mirabar tacitus, cū sic pulcherrimus ore

Affatur trepidum juvenis: Sate sanguine regum,

Quod tantum irrepsit menti scelus? omnia non te

Signa movent, haud hæc fieri sine numine certo?

Ne dubita, nam vera canit sanctissima virgo. 430

Jam nunc congressus nunquam perpeffa viriles

Concepit, gravis æthereâ divinitus aurâ:

Nam Pater omnipotens cœlesti afflavit ab arce;

Atque uterum implevit dilapsū numen ab astris.

Castā fides nobis colitur: desiste vereri. 435

Hæc vates olim vestri cecinere futura;

Cuncta sed obscurâ implicuere ambage tegentes.

Namque hæc illa quidem cœli in penetralibus altis

Porta ingens clausa æternū, nec pervia gressu 439

Ulli hominum: tantū omnipotens Deus ipse per illam

Itque reditque viam; nec claustra immota resignat.

Hanc tibi commendat summi regnator Olympi,

Conjugio adjungens stabili; sed conjugis usum

Effuge: securum tecum sponsa exigit ævum,

Quamvis tuta Deo jam nunc sit præside virgo. 445

Sic fatus subitò in tenues evanuit auras,

Pernici liquida arva fugâ per nubila carpens;

Et simul incussit mihi blandum in pectus amorem.

Utque rigor ferri rutilo lentescit in igne;

Sic mihi cor rapido sensu mollescere motu. 450

Consurgo, & veniam conversus ad æthera posco;

Meque ipsum incuso amens; & lux reddita menti;

Inque dies magis atque magis cœli alta patefcunt

Consilia, antiquis quæ vatibus omnia quondam

Obscuris vera involvens Deus ostendebat. 455

Hæc virgo est rubus ille, procul quem in monte videbat

Ardentem vates igni crepitante cremari

Corniger; attactu cū nullo innoxia flamma

Lamberet, & frondes illæſæ in ſtirpe virerent.
 Hæc eadem nivæ quondam impenetrabile lanæ 460
 Nimbis vellus erat; cùm latè cuncta maderent
 Imbribus effuſis circùm, telluſque nataret
 Humida, ni veterum vana eſt prudentia vatum.
 Hæc mecum; & toto penitùs nox pectore abacta eſt:
 Haud mora, prodigiis tantis facit ipſa fidem res. 465

Jam diffuſa canit Galilæa per oppida fama
 Inventam (portentum ingens) in montibus altis
 Nuper anum, quæ ſupremâ jam affecta ſenectâ
 Plena viro attulerit ſobolis ſpem, cùm tamen acta
 Infœcunda illi fuerit ſteriliſque juventa. 470
 Tum mihi ſponſa: Puer cœli demiffus ab oris
 Hoc, inquit, mihi prædixit; nam cuncta recordor.
 Hæc anus eſt, hæc Eliſabe mihi ſanguine junctâ,
 Cui ſextum luna gravidæ jam circuit orbem. 474
 Nec plura: extemplo placet ire, & ſtirpe propinquam
 Viſere anum; gradimurque ambo ſuper alta locorum,
 Teſtaque Zacchariæ petimus procul ardua vatis.
 Vix primum attigeram limen, (mirabile dictu)
 Occurrit tremebunda anus, intrantique puellæ
 Optatos dedit amplexus: Deus amplexantem 480
 Invaſit, ſubituſque ſub oſſa repentè cucurrit
 Ima calor, taleſque dedit venerata loquelas:

Longè una ante alias tu fortunata parentes,
 Tuque, uterique tui, virgo ſanctiſſima, pondus:
 Unde repentè mihi tanta indulgentia cœli? 485
 Unde hæc affulſit ſeræ tam clara ſenectæ
 Tempeſtas? fas ecce Dei vidiffè parentem,
 Et coram affari lectam de millibus unam,
 Dignantem has ſedes, meaque ultro in teſta profeſtam.
 Nam mihi (vix primum attigeras hæc limina) pectus
 Emicuit, ſalienſque utero ſignum edidit infans. 491
 Felix diva parens, ſuperûm gratiſſima regi;

Sincera spectata fide, quæ credere veris,
 Dum tuâ nondum animo præfagis gaudia, dictis
 Haud verita es: promissa manent pueri alitis ecce 495
 Certa tibi: jam nunc ades, orbisque aspice casus,
 O cœli regina, hominum miserata labores.

Dixerat: at teneri qualis rosa plena pudoris,
 Haud animis elata tumentibus, aurea virgo
 Cœlicolûm regi laudes lætata canebat: 500
 Quod se tam prope fidereo aspexisset Olympo
 Indignam bonus, atque humilem, nil tale merentem;
 Exulansque suos sibi vaticinatur honores,
 Promissos atavis præcisque parentibus olim.

Ex illo quanta immensum portenta per orbem 505
 Terruerint hominum mentes, præfagaque signa,
 Limina dum vitæ omnipotens attingeret infans,
 Longa renarrare est mora. Jam tunc Caspia regna
 Responsis vatam horrebant: jam Nilus & omnis
 Ægyptus trepidare, omnes orientis & urbes. 510
 Vestri etiam audierant (si vera est fama) per oras
 Ausonias, jamjam venturum lucis ad auras
 Invictum regem, cui passim cederet orbis
 Regnandus, qui se patria virtute potentem,
 Seque suumque genus sublimi inferret Olympo. 515

His tandem certus signis ego numinis instar
 Plenam utero supplex sponsam venerabar, & ultrò
 Parebam. victum gravidæ & divina ferebat
 Pocula de cœlo volucer puer: illum ego sæpe
 Intransent thalamum manifesto in lumine vidi. 520
 Jamque optanti animo divini tempora partûs
 Expectabam ardens; sed spem mora iniqua trahebat;
 Et sæpe hæc cupido repetebam pectore mecum:
 Si modò, si mihi cœlestis se ostendere coram
 Non fugiat puer ante obitus, quando omnia de se
 Rettulit ipsa mihi virgo pulcherrima vera. 526

Purpureos flores metite, & candentia plenâ
 Lilia ferte manu; venienti ad limina lucis
 Dona parate Deo, puerumque invisite regem.
 O mihi si quoque tam longè suprema senectæ 530
 Pars maneat, quantum valeam tua cernere facta,
 Sancte puer, cum sublata formidine mundum
 Pacabis, patrioque Deus regnabis Olympo!
 Tum pax alma colet terras, pietasque, fidesque,
 Quæque labat nunc religio; atque resurgere ubique
 Justitiam in melius versus mirabitur orbis. 536
 Tum ferus in falces curvas conflabitur ensis;
 Aureaque incipient mundo succedere secla.
 Sic ego sæpe moras mecum lenire solebam;
 Et magis usque animo mihi spes accensa vigebat. 540
 Forte recognoscens populos numerare jubebat
 Augustus Cæsar, rerum cui summa potestas.
 Ipse igitur veteris repetebam mœnia Bethles,
 Unde genus duco; quod me quoque civibus urbis
 Infererem, nomenque meum, nomenque meorum:
 Sponsa sequebatur Nazaræ ab sede profecta. 546
 Vix patriæ intrâram muros, & rara domorum
 Tecta, soporiferis cum nox cœlum abstulit umbris.
 Est sedes deserta humilem ingredientibus urbem,
 Horrenti culmoque & carice tecta palustri, 550
 Agricolis olim statio gratissima, siquos
 Rure procul patrio nox deprendisset in urbe:
 Namque aliis procul à tectis summotâ recedit.
 Huc igitur fessi pariter succedimus ambo,
 Seu casu, seu sic rector sortitus Olympi, 555
 Ut potius reor, & potius fas credere duco.
 Natum etenim non solum extrema per omnia vitam
 Ducere, & in terris indignos volvere casus;
 Verum etiam tecto voluit sub paupere eundem
 Nasci, humilique domo miserabilem, & omnium egenum.

Principio in stabulis pandum ad præsepia fisto 561

Quadrupedem, auxiliumque viæ, onerumque levamen;

Quem juxta in stipulis sese locat inclyta virgo:

Quippe alia interior domus ulla haud parte vacabat.

Bos erat à læva tepidum flans ore vaporem; 565

Quem pauper campis luce exercebat arator,

Pauca soli curvo suspendens jugera aratro;

Nec sera nisi nocte domum repetebat ab agro

Conducto, vitam ut posset tolerare labore

Ipse suo, atque famem parvis avertere natis. 570

Et jam nox medium spatium confecerat horis,

Cùm mihi, qui saxo hærebam jam lumina victus,

Somnus abit, neq; enim mersum tunc me altus habebat.

Ecce, oculos fulgore novo lux occupat ingens:

Diffulgent intus latè magalia; quæque 575

Stramina tetra modò horrebant, nunc aurea cernas.

Exurgo: aspicio juxta præsepia nudum

Infantem, radiis illustrem, ac luce coruscum;

Quem virgo tenerum in duris modò pauper avenis

Ediderat nullo nixu, nullo ægra dolore. 580

Astabant taciti bos hinc, hinc tardus asellus,

Pabulaque obliti pariter capita alta tenebant.

Ipse etiam radiis fulgebat mater, utroque

Poplite subsidens; oculos demissa nitentes,

Ah! nudum lacrymis parvum spectabat obortis, 585

Tendebatque manus suffuso lumine junctas.

Astrorum qualis facies rorantibus umbris

Post imbrem, siccis Boreas ubi frigidus alis

Ingruit, ac cælum populans cava nubila differt;

Talis virgineo species accesserat ori. 590

Quid facerem? partem subjeci ambobus amictus

Ipse mei, atque olidæ substravi terga bidentis,

Pro picturatis cunis, pro murice, & auro;

Cætera pauperies, noxque intempesta vetabant.

Necdum clara dies merſo diluxerat orbi; 595
 Jam conferto aderant paſtores agmine, & antri
 Floribus ac variis auxerunt limina fertis,
 Ruſtica multifori fundentes ſibila canna.
 Ut ſtabula ingreſſi, ad præſepia lumina vertunt
 Summiſſi, terramque petunt, & numen adorant. 600
 Mirabar mecum tacitus, fama unde per agros
 Hæc ſubito exiſſet, deque iſtis quærere cœpi.
 Unus quærentem ſic eſt affarier orſus:
 Paſtores ſumus: in vicinis ſaltibus omnes
 Paſcimus: inſomnem ut nobis mos ducere noctis 605
 Haud partem exiguam, atque gregem ſervare coactum;
 Nocte fere media vigilantibus aſtitit ingens
 Lux cunctis ſupra caput, attonitiſque pavore
 Ingenti talis vox eſt audita per auras:
 Ne trepidate, viri, vobis nova gaudia porto. 610
 Ille, piis toties promiſſus vatibus olim,
 Finibus his hodie natus Deus: eximet ille
 E tenebris hominum genus, atque in priſtina reddet.
 Illum vicina fas vobis cernere in urbe
 Effultum ſtipula, atque humile ad præſepe jacentem.
 His moniti vicinam oculos torquemus ad urbem. 616
 Ecce, autem volucer pictis exercitus alis,
 Cœleſtes ſuprà pueri toto æthere viſi
 Nubibus impoſiti liquidas equitare per oras,
 Et mirum in morem celeri proludere cœtu. 620
 Atque ubi ter cœlum ternis toto agmine verſi
 Luſtravere choriſ, ter luſtravere choreis,
 Concentu petiere polum: longè ardua Olympi
 Reſponſant: lætis diſſultat plauiſibus æther.
 Talia narrabant; nec ſeſe explere coruſci 625
 Infantis facie poterant, fixique manebant
 Hærentes oculis, hærentes pectore toto.
 Fulgebat puer ore, oculis, ac corpore ab omni

Divino longè circum loca lumine complens :

Qualis puniceo se pandens ore, rosarum 639

Cùm primùm dias flos visit luminis oras;

Aut ubi sole novo roseis orientis in oris

Enituit verni species patefacta diei.

Nos verò interea, quanquam indubitabile numen

Novimus, atque Deum nec opis, nec lactis egentem,

Parvum alimus tamen, ut mortali femine cretum, 636

Ubra siccantem matris; tenerumque fovemus,

Invalidumque artus: mortalem quippe creatus

Mortali matris traxit de corpore partem.

Atque ideo, ut veterum mos est antiquus avorum, 640

Imprimimus generis signum, Samiaque putamus

Exiguam testâ pellem genitalia circum;

Addimus & nomen, memoresque vocamus IESUM,

Ut quondam admonuit puer actus ab æthere præpes.

Idem etiam quòd sit regum de stirpe sacerdos, 645

Gentibus est Graio dictus de nomine CHRISTUS.

Quinetiam, quamvis nullo intemerata remansit

Concubitu mater, tamen intra tecta morata est

Usque quater denos dum solis cerneret ortus.

Tum demum sacram Solymorum advenimus urbem

Cum puero, quò se lustraret regia virgo; 651

Torquatasque aræ attulimus de more columbas.

Stabat, sacra ferens altaria ad ipsa, sacerdos

Succinctus lino albenti, capitisque bicorni

Tegmine, pervigilem adservans penetralibus ignem.

Hunc circum ante aram natorum intonsa corona 656

Fundebant pateris vituli, ut tunc forte, cruorem;

Quem pater, ut fontis populi commissa piaret,

Mactârat Superûm regi, veniamque precatus

Suppliciter solitos aris adolebat honores. 660

Circumfusi aderant primores gentis, & omnes

Tempora tangebant dextris vittata juvenci.

Jamque levi fufum delibans ille cruorem

Terque quaterque facram digito irroraverat aram,
Aræque impositam flammam, & feptem ordine lychnos,
Linteaque ampla, quibus facrorum arcana teguntur. 666

Et jam finis erat facris, fessusque sacerdos

Cum natis dapibus sese accingebat opimis.

Tunc humili gressu virgo procedit ad aram,

Infantem læva gestans, dextraque volucres. 670

Quid memorem, quæ signa polo Pater edidit alto,

Testatus veram sobolem? quantum ipse sacerdos

Horruerit pueri aspectu? quàm mira repente

Ignibus insolitis lux circumfulserit aram?

Ter thura accensos venerans conjecit in ignes; 675

Ter subjecta tholo subito ingens flamma reluxit.

Ille tamen collo, patrio de more, volucres

Immolat intorto; atque effundens rite cruorem,

Porrigit & plumas, & aperti gutturis exta,

Solis ab occasu nitidos conversus ad ortus, 680

Diffringitque alas: tum sacros suggerit ignes

Visceribus: grato vapor it super æthera fumo,

Araque Panchæos flagrans exhalat odores.

Ecce, hominum subito turbantur pectora casu.

Nomen avi Simeon referens erat obsitus annis, 685

Quo nemo tota urbe fuit fervantior æqui.

Huic, ut erat longè venturi præscius, olim

Æthereæ vis omnipotens promiserat auræ

Visurum sese ante Deum, auctoremque salutis

Expectatum orbi, quàm lucis linqueret auras. 690

Jamque erat hunc vitæ pertæsum, ægerque senectæ

Optabat duros leto finire labores:

Sed spes illa animo cupido usque infixæ manebat.

Ergo ubi adesse Deum præsensit numine plenus;

Qualis, ubi gressum per agros comitatus herilem,

Forte canis leporem vi longè sensit odorâ, 696

Continud intenditque aures, atque aera captat
 Naribus, & coeptum rumpens iter avius errat;
 Atque oculis incerta feræ vestigia lustrans,
 Nunc hos, nunc illos cursus fert, atque recurfus, 700
 Incertus; longè latratibus arva resulant:
 Talis erat. senis in templo exultantis imago.
 Tum puerum tremulis correptum amplectitur ulnis,
 Atque arctè premit; hinc lacrymis ita fatur obortis:
 Maeste, infans, virtute, Dei indubitata propago, 705
 Mundi opifer, quî nostra venis, veterumque parentum
 Sponte admissa tui largo lavere amne cruoris;
 Et liquidas aperire vias ad sidera cœli:
 Exoptatus ades; nec me tua maxima fallunt,
 Summe Pater, promissa: mori me denique fas est. 710
 Nunc ô me nunc, ad requiem finemque laborum,
 Corporis exutum vinclis, dimittis, ut olim
 Pollicitus: jam viderunt mea lumina, quem tu
 Auxilium mundo misisti, ut gentibus esset
 In tenebris lux, Isacidos nova gloria prolis. 715
 His dictis; matrem versus mox fatur ad ipsam:
 O cui te formâ assimilem? cui laudibus æquem?
 Quasve tibi referam grates, quæ sola salutem
 Felici peperisti utero mortalibus ægris?
 Quanquam etiam exitio multis hunc affore partum,
 Et tempus fore prædico, illætabile tempus, 721
 Cùm tibi cor gelidum gladius pénétrabit acutus,
 Ah! miseræ, & magno virgo dotabere luctu,
 Mutataque fluet Jordanis decolor unda.
 Tum serus segnisque dies nasceretur, & ægrè 725
 Lutea vix terris ostendet pallidus ora;
 Atque gravi tellus optabit mole relinqui
 Ipsa suâ, & rupto per inania fœdere labi.
 Hæc ubi, confestim veluti cedentia somno
 Lumina demisit, placidaque ibi morte quievit. 730

Obstupere alii: sed nos queis cætera nota,
 Terremur magis, inque vicem disquirimus ambo.
 Solliciti, quosnam matri denunciaret enses,
 Aut quibus exitio tantum puer ipse futurus.
 Haud longum fuit in medio dehinc tempus: utrumque
 Exitus edocuit, dubiosque ambage resolvit; 736
 Ni nobis majora etiam nunc vulnera restant,
 Atque alia ex aliis semper graviora parantur.

Illis extremo quippe ex oriente diebus
 Tres aded magni reges ditione profecti, 740
 Huc sese intulerant, puero dona ampla ferentes,
 Aurumque, & thuris glebas, stactæque liquorem.
 His vis astrorum, ac ratio volventis Olympi
 Monstrârat regem nostris in finibus ortum,
 Quoi coeli terræque paterent debita sceptrâ: 745
 Sancti igitur partus studio huc venire videndi.
 Stella facem ducens venientibus usque coruscâ
 Dux erat, atque viam signabat lumine largo;
 Ceu quondam patribus desertâ per avia nostris
 In patriam tandem Pharia redeuntibus ora, 750
 Præcurrens monstrabat iter nocte ignea lampas.
 Desuper, & mirum spargebat lucida lumen,
 Jamque urbem ingressi sedes adiere tyranni
 Herodis, causamque viæ docuere, rati olli
 Hanc sobolem, quod erat rex his in finibus, ortam. 755
 Obstupuit simul, atque animo perterritus ille est.
 Nec mora; permetuens sibi ne succederet hæres
 Quæsitus puer in regnis externus avitis,
 Indigenas vates jubet intra moenia cogi
 Regia, scitarique omnes tempusque locumque 760
 Nascentis pueri, patriamque domumque requirit.
 Illi autem Bethlen veterum monumenta minari
 Cuncta docent, dux unde ortus se tolleret olim
 Tamâ ingens, claris ingens super æthera factis.

Tum magis, atque magis curarum fluctuat æstu, 765
 Sollicitamque gerit cassâ formidine mentem.
 Tandem his affatus reges dimittit Eoos:

Quæ vos causa, viri, nostris nunc applicat oris,
 Hæc eadem longè spe nos suspendit, aventes
 Cernere promissos pueri tot vatibus ortus. 770
 Haud procul hinc saxo Bethle fundata vetusto
 Urbs colitur nostris; natum illuc quærite regem:
 Mox jubeo, inventum nobis qui nunciet, inde
 Mittite; nostro etiam puer accumuletur honore.
 Sic ait, & falso simulat nova gaudia vultu. 775
 Verùm longè aliud malè amico pectore agebat;
 Demens, qui coeli regem, cui fidera parent,
 Crederet in terris mortalia regna morari.

Ergo iter instaurant conspecto fidere læti.
 Jamque propinquabant magna stipante caterva; 780
 Cùm subitò supra tectum ingens substitit astrum
 Irradians, largoque mapalia lumine complens.
 Quales, cùm belli motus, aut funera regum
 Portendunt, crinem irato sparsere minacem
 Æthere, ni diri rubeant lugubre, cometæ. 785
 Tres adèò angusti subter fastigia tecti
 Pauper ego excepi reges in rebus egenis.
 Vidi illos auro illustres, ostroque decoros
 Ante pedes pueri sese demittere pronos
 Suppliciter, genibusque piæ procumbere matris; 790
 Dum sua quisque facit sortiti ex ordine dona.
 Barbarici ante fores expectabant comitatus
 Interea, Tyrioque instratus murice terga
 Stans sonipes teres exercebat dentibus aurum.

His dehinc perfectis, abeunt, lætique sequuntur, 795
 Quod longo irradians aperitur tramite fidus.
 Sed non inde via moniti referuntur eadem,
 Regia linquentes à læva moenia longè,

Rursus Idumæi sedem ne regis adirent.

Ille autem, ut sese delusum denique sensit, 800

Accensus furiis suspectam misit ad urbem

Mille viros ferro instructos; qui moenia furto

Per noctem ingressi teneros, quicunque reperti,

Infantes matrum jugularent ubere raptos,

Quò numero in tanto caderet quoque regius hæres.

Ipsè sed in somnis visus sum voce moneri 806

Præcipitem celerare fugam, loca linquere nota:

Surge age, rumpe moras puerum tecum arripe, matremq;

Et septemgemi cursu pete flumina Nili;

Hinc terram cole, quæ procul his haud dissidet oris.

Nec refer inde pedem, nisi te priùs ipse vocâro; 811

Rex etenim letum infanti molitur acerbum.

Consurgo, & plenus monitis, matri omnia pando.

Vidisses visu exanguem, exanimemque puellam

Huc illuc trepidare fugâ, & vix fidere nocti. 815

Jam tum illi pectus gladius trajecit acutus

Ah! miseræ, ingenti labefactaque corda dolore.

Cedimus, & taciti malefidam linquimus urbem

Per noctem, ac propero petimus nemora avia gressu.

Et jam palmosæ saltus, atque ardua Idumæs 820

Prætervectus eram; veteris jam moenia Elusæ;

Quaque Asiam Libycis disjungit finibus omnem

Mapsa ferax olæ: ingredior pluvix inscia regna,

Regna Phari; quibus est cœli vis cognita primùm,

Astraque, lunæque globus, solisque meatus. 825

Ignotos passim montes, ignota saluto

Flumina, turrigerasque legens prætervehor urbes.

Jamque papyriferi ripis Anthedonis ibam.

Auræ omnes terrent pavidos, capitique timentes

Tam caro: at puero blandiri murmure sylvæ 830

Lauricomæ, & ramis capita accurvare reflexis,

Aurarumque leves animæ indulgere susurro.

Ipsæ etiam nobis cautes, ipsique videntur
 Verticibus leviter motis alludere montes ;
 Signaque lætitiæ dare stagna loquacia circum.
 Audires blandum fessas erroribus undas 836
 Perstrepere, & molli lapsu per saxa sonare,
 Humida saxa super nitido viridantia musco.
 Præcipuè ripis volucres, & fluminis alveo
 Assuetæ liquidis mulcebant vocibus auras; 840
 Et jactu alarum resonabant corpora plausa.
 Sese etiam omnifero gremio venientibus offert
 Læta Dei aspectu tellus: flant gramina odorem
 Cuncta suum, & mollem prætexit amaracus umbram.
 Nec verò incertâ latebrosus origine Nilus 845
 Non manifesta dedit salienti flumine signa
 Adventante Deo; lætis se sustulit undis
 Stagna arcana ciens, fundoque apparuit imo.
 Ad bivas nobis fauces, flexusque viarum,
 Increpitans clypeo fulgentique ense per auras, 850
 Ociùs usque aderat. cœlo pulcherrimus ales;
 Et monstrabat iter sibi per divortia nota,
 Ne recta regione viæ deprenderet hostis.
 Coeruleis huic terga notis suffusa rubebant; 854
 Multùm illi assimilis, qui me connubia quondam
 Solventem increpuit, tenebrasque à mente fugavit.
 Supra nos alii pendentes aere pennis
 Ibant, & noctis resupini infantis ab ore
 Humorem arcebant lentum, plumaque tegebant. 859
 Jamque ego perplexum per itér prope fida tenebam
 Arva legens sistris bacchata sonantibus; & jam
 Tutus erat longè nostris à finibus infans:
 Attamen Ægypti penetro interiora, nec ulla
 Fida satis tellus mihi visâ, aut regis iniqui
 Sat sceptris divisâ; animo timeo omnia tuta. 865
 Nec placet Hermopolis, nec centum pervia portis

Visa satis Thebe tanto procul esse periclo.
 Nos igitur regum turritis clara sepulchris
 Accepit Memphis: hac demum fede quievi
 Paupere sub tecto veteris securus amici. 870

Jam verò Pelusiacas vulgata per oras
 Fama Palæstinum subito ferit undique regem
 Florentem teneris orbâsse nepotibus urbem;
 Quos frustra insontes passim ferro impius hausit
 Dulcia linquentes vagitu lumina vitæ. 875

Palluit, applicuitque sinu perterrita mater
 Infantem; atque animum sceleris perstrinxit imago.
 Quos ibi tum gentis fletus, qualive per urbem
 Funestam credis matres errâsse ululatu !
 Sanguine diluta est tellus, cava tecta natârunt. 880

Non, si forte olim incautis pastoribus orta
 Ingruerit subito tempestas omnibus arvis,
 Omnibus & sylvis, tot fusi grandine dira
 Spectentur per humum afflictis cum matribus agni;
 Corpora quot passim puerorum abjecta jacebant 885
 Per fora, perque vias urbis: sic denique multis
 Exitio fuit, ut vates prædixerat, infans.

Nunc etiam lugent orbæ sua pignora matres.
 Non tamen ille diu scelere est lætatus ab illo :
 Nam, membra immundo correptus tabida morbo,
 Illaudatam animam parvo pòst tempore fudit. 890

Ipse iterum in somnis divina voce coactus
 Linquere monstri feri septemflua flumina Nili,
 In patriam redeo, atque memor vestigia retro
 Observata legens pignus cum matre reduco. 895

Forſitan & puero fuerit quæ cura requiris.
 Quæ mens, an virtus illi maturior ævo ;
 Ecquid non puerile annis puerilibus ausus.
 Si tibi nunc, quæcunque olim admiranda notavi,
 Primævo dum flore virens adoleſceret ætas, 900

Enumerare vacet; me vox prius ipsa relinquat
 Defessum, atque diem clauso nox condat Olympo.
 Nam quoties dictis tener haud mortalibus ambos
 Terruit? aut quoties sanctos expavimus ignes,
 Flammarumque globos, & terrificos fulgores, 905
 Sæpe quibus visus puer est ardere nitentem
 Cæsariem, coeli dum splendet luce corusca?
 Nec referam quoties Genitorem audivimus illum
 Affari solum, arcanasque expromere voces.
 Alma parens, tenues arguto pectine telas 910
 Percurrens, sæpe humana sub imagine coetus
 Cælituum tectum intrantes exterrita vidit
 Blandiri puero, & pictis colludere plumis,
 Aut violis tegere, & nimbo vestire rosarum.
 Nos tamen interea custodes ille vereri 915
 Summissus, caræ & mandata facessere matris,
 Nostraque; & implebat veri Genitoris amorem,
 Dum membris habilis vigor, & vis firma veniret.

Et jam bis senos crescentis exegerat annos,
 Necdum se populis signo detexerat ullo. 920
 Tum primum coepit Judæa per oppida vulgo
 Illius apparere, palamque est prodita, virtus.
 Forte dies aderat genti solennis, & urbi
 Huic magnæ facer ante alias, quò regia necam
 Venerat & virgo, atque sequens sese aureus illi 925
 Implicuit dextræ puer: & jam rite litatis
 Ipse domum sacris magna cum matre redibam.
 Jamque labore viæ fessis lux prima peracta,
 Et piceam clauso nox cælo involverat umbram:
 Defuit hic puer, & genitricem meque fefellit. 930
 Tum consanguineos frustra & scitatus amicos,
 Terque, quaterque viam repetens clamore replevi.
 Flebat se incusans unam pulcherrima mater,
 Flaventem fusa crinem per eburnea colla;

Ora decent lacrymæ, disjecti colla capilli: 935
 Qualis virginea cùm mollis amaracus urna
 Et pluviam & ventos pariter perpeffa procaces,
 Demisit turbata comas, iterumque resurgens
 Extulit os cœlo, ac priscum meditatur honorem.
 Dumque viam relego, invitum comes ægra sequuta est.
 Tres adeò incerti soles erravimus urbe 941
 Nequicquam; quarta est vix demum luce repertus.
 Namque mihi, & miseræ cùm spes sublata parenti
 Cuncta foret penitus, in mentem venit utrique
 Tempia iterum petere, atque preces effundere ad aram.
 Vix ingressus eram limen, cùm protinus ambo, 946
 Ecce, sacerdotum in medio conspeximus illum
 (Prima rudimenta, & virtutis signa futuræ)
 Alta recensentem vatum monimenta, patrumque
 Primores ultro scitantem obscura, docentemque. 950
 Illum omnes admirari haud vulgata canentem
 Supra aciem, captumq; hominis, mentemq; vigentem,
 Humana non vi edoctum, non arte magistra,
 Maturumque animi nimium puerilibus annis.
 Nec minus insigni cunctis spectantibus ore 955
 Gratus erat: neque enim poterant se explere tuendo
 Flagrantesque Dei vultus, blandosque serena
 Luce oculos magis, aut propexum verticis aurum,
 Et florem grati, qui vix inceperat, ævi.
 Nam, quocunque caput circum torfisset honestum,
 Luce recens orta, vel fidere pulchrior aureo, 961
 Læta serenato ridebant omnia mundo;
 Et toto dulcem jactabat corpore amorem.
 Inculti qualis nitet inter gramina campi,
 Purpureus se cùm primum foliis narcissus 965
 Exeruit, ruptoque caput detexit amictu;
 Aut qualis nitidi species micat alma smaragdi,
 Cùm tenui argento, tenuive includitur auro.

Prima mali fuit hinc nobis scintilla; puerque
 Ex illo formidata primoribus urbis 970
 Virtute invisus fuit, & corda aspera movit;
 Atque hoc deinde ingens succensa est fomite flamma,
 Inque dies gliscens furor atque insania crevit:
 Omnia quæ porro ipse videns, metuensque futuri,
 Orabam impavidum, ne vitæ prodigus hosti 975
 Objiceret, ne se perdendum proderet ultro.
 Verùm luce prius lateant in montibus arces,
 Aut nocte in summis celetur turribus ignis,
 Obruta quàm longum jaceat sine nomine virtus.
 Non tamen ille odiis magis ussit pectora acerbis, 980
 Quam cum ter denis jam vir volventibus annis
 Fontis aquam latices Bacchi convertit in atros.
 Forte Canam mecum Galilææ advenerat urbem,
 Mater & ipsa aderat; veteri dum accitus amico
 Obsequor, intactam genero qui jungere natam 985
 Conventu procerum magno de more parabat.
 Jamque omnes circumpositis discumbere mensis,
 Atque alacres epulari, & vina reposcere læti.
 Necdum finis erat dapibus, cum murmur ubique
 Exoritur, totasque auditur triste per ædes, 990
 Lætitia causam exhaustis liquentia vina
 Defecisse cadis, turbarique omnia visa.
 Tum res alma parens tenues miserata puellæ
 Innuit, & natum summissa voce precata est,
 Ferret opem: vidi hinc juvenem primum ore moveri
 Turbatum; caræ precibus tamen inde parentis 996
 Annuit, & fesso rerum succurrit amico.
 Sex, ut erant ibi tot numero, carchesia lymphis
 Impleri jubet actutum, mensisque reponi:
 Quæ simul aspexit propius Deus, omnibus, ecce, 1000
 Mutatus subito nigrescere cernitur humor;
 Vinaque pro pura mirantes hausimus unda.

90 CHRISTIADOS LIB. III.

Audisti, dux, & genus, & cunabula nati,
 Primitiasque Dei: ne cætera deinde requiras,
 Hanc omnem erexit factis florentibus oram. 1005
 Quæ si audire tamen tibi nunc fert corde voluptas,
 Is longè memoret melior, (simul ore sedentem
 Signat Iöannem) vidit namque omnia præsens,
 Errabunda ducis semper vestigia servans,
 Dum mihi cura domi servandæ virginis hæret. 1010

Dixit; & hîc factô defessus sine quievit.
 Immo ait: istius causas ab origine partûs
 Exequere, aut quæ relligio, si vera per oram
 Percepi, Judæa Deum non ampliùs unum
 Æternum colit, haud mortali semine cretum, 1015
 Indigetesque suis divos altaribus arcet.
 Inde tibi noti recolens ex ordine Divi
 Cætera mira refer: namque hunc in corpore vires
 Deficiunt; teque auxilio jubet ipse subire.
 Pontius hæc: cuncti intenti simul ora tenebant. 1020

M. H I E R O N Y M I

V I D Æ

C H R I S T I A D O S

L I B E R Q U A R T U S.

H I C juvenis, facie quo tum non gratior alter,
 Puberibusque annis erat ingrediente juvena,"
 Multa prius veniam præfatus, multa recusans,
 Verba diu premit; inde animo mortalia linquens
 Paulatim, oblitusque hominem, penetralia Divûm 5
 Mente subit, cœlum peragrans; fruiturque beato
 Cœlituum aspectu, omnipotentique ætheris aura,
 Admissus superam depasce lumine lucem;
 Inque Deo tota defixus mente moratur.
 Qualis, ubi alta petens terris aufertur ab imis, 10
 Alituum regina, vagas spatia per auras
 Dat plausum gyro, atque in nubila conditur alis;
 Æthereâ jamque illa plagâ levis instat, & acrem
 Intendens aciem, criniti lumina solis
 Suspicit, obtutuque oculos fixa hæret acuto. 15
 Illum adeò taciturnum interea mirantur, in unum

Verſi omnes velut exanimum, ſomnoque gravatum;

Et crebri excutiunt: demum ſibi redditus ipſe

Cum gemitu ex imo ſic fari pectore cœpit:

Principio Pater omnipotens rerum ſator & ſons, 20

Ingens, immenſus, ſolus regnabat ubique.

Nondum fidereos mundi procuderat orbes:

Nondum mundus erat, necdum ibant tempora in orbem;

Nullaque cœruleo radiabant lumina cœlo.

Quicquid erat, Deus illud erat, quodcunque, ubicunque

Complexus circùm, penitus ſeſe omnis in ipſo. 26

Filius huic tantùm, quem non effuderat ulla

Vel dea, vel ſolito mortalis ſcœmina partu:

Ipſe ſed æternâ genitor conceperat illum

Æternum æternus (dictu mirabile) mente. 30

Haud olli terreni artus, moribundave membra,

Sed ſine corpore erat, Patris alta ut mente ſupremi

Conceptum, arcanoque latens in pectore VERBUM,

Quod nondum in volucres vox edita protulit auras;

Omnipotens VERBUM, ſiniſque & originis expers; 35

Quo mare, quo tellus, quo conſtat maximus æther:

Utque pater Deus, æquè etiam Deus unica proles.

At geminos tu proinde Deos fuge credere porrò;

Numen idem ſimul ambobus, Deus unus uterque eſt.

Quinetiam, quo inter ſe ambo junguntur, amorem 40

(Namque ab utroque venit conſpirans mutuus ardor)

Omnipotens æquè numenque Deumque vocamus,

Aſſantem maria, ac terras, cœlique profunda;

Aſſatu quo cuncta vigent, quo cuncta moventur:

Treſque unum eſſe Deum, ter numen dicimus unum.

Quove magis mirere, Deus, quem cernimus ipſi 46

Factum hominẽ, atq; hominum mortali corpore cretum,

Non minùs, ac priùs, ætherea nunc regnat in aula

Cum Genitore, pari ſimul omnia numine torquens:

Nempe locis nullis, ſpatiis non clauditur ullis; 50

Omnibus inque locis idem omni tempore præsens,
 Suffugiens nostras acies, sensuque remotus,
 Cuncta replet Deus, ac molem se fundit in omnem.
 Lux humiles veluti perfundens lumine terras
 Solis ab orbe venit, suppositaque circuit arva; 55
 Non tamen æthereo divisa ab sole recedit
 Illa usquam, quamvis longinquas ambiat oras;
 Nec sine sole suo est lux, nec sine luce sua sol.

Quid verò impulerit tantos adiisse labores,
 Atque hæc ferre Deum, dum morti obnoxius errat, 60
 Dicam equidem; & repetens altas ab origine causas
 Expediam. Cœlum, & cœli, quos suspicis, orbes
 Vix opifex rerum extuderat, terrasque jacentes;
 Cùm simul aligeros populos, sanctosque volucres,
 Ter ternas acies, celerem & sine corpore gentem, 65
 Qui cœli incoherent ipsos septemplicis orbes,
 Condidit æterno Genitor succensus amore;
 Ut sua, qua fruitur solus, Natusque per ævum,
 Communis foret, & multis concessa voluptas.
 Continuò, fuerat quos æquum dicere laudes 70
 Auctoriq; Deoque suo, ac persolvere grates,
 Regnandi vesanus amor (quis ferret inultus?)
 Haud partem exiguam invasit, furiisque subegit;
 Ut cuperent summo sese præferre Parenti
 Immemores, animis victi, cæcique furore. 75
 Non tulit omnipotens fator, & meliora sequutos
 Armavit contrà: nulla hinc mora, talia adortos
 Indecores cœlo sedes detrusit in imas;
 Noctis ubi horrifera nigror, æternæque tenebræ.

Primus natus homo hinc, terris quæ maximus auctor,
 Et liquidis latè dominum præfecerat undis, 81
 Quò mox pro superis excussis astra teneret,
 Desertasque domos ipse, & genus omne suorum;
 Omnigenumque uni subjecit sæcla animantum,

Squamigerum pecudes, & pennis picta volantum 85
 Corpora, montivagumque simul genus omne ferarum.
 Tantum floriferis dominum cum imponeret arvis,
 Arboris unius foetu illum parcere iussit.

At vetito captus mali infelicis amore,
 Conjugis hortatu, quam fraude illexerat anguis, 90
 Immemor heu! superi violavit foedera regis.

Vix avido arreptum pomum foedaverat ore,
 Cum pater imbripotens jam fulva è nube tonare
 Desuper auditus, saevasque indicare poenas
 Iratus; quas ille olim, quas omnis ab illo 95
 Progenies lueret lucis ventura sub auras.

Continuò ingenti coelo sunt addita claustra.
 Impia tum primum proles exorta repente;
 Et subito tellus scelere est imbuta nefando:
 Emerfit fraus, emerfit malesuada libido. 100

Hinc durus generi humano labor additus, hinc fons
 Curarum, & tristis patefacta est janua leti,
 Morbique, & dolor, atque fames, & turpis egestas;
 Cum genus humanum curis sine degere posset,
 Plurimaque in terris vivendo vincere secla. 105

Ex illo sine more homines, sine lege per agros
 Degebant: tantum placabant sanguine fuso
 Coelicolum regem, bonus ut gregibusque sibi
 Afforet, atque satis vim coeli averteret arvis,
 Indociles, rerum ignari, ac rationis inanes. 110

Isque fere status annorum bis millibus orbi
 Constitit: jam jamque magis Pater optimus iras
 Oblitus veteres paulum mitescere coepit.

Nondum homini tamen æthereum patefecit Olympum;
 Sed, genus humanum fingens acuensque monendo,
 Et leges dedit, & ritus moremque sacrorum; 116
 Instituitque genus nostrum, discriminis ergo
 Lege jubens testa circum præcidere acuta.

Exiguam, unde viri sumus, omni in corpore partem.
Tum vatum implevit venientis pectora veri, 120
Qui populis lætum canerent demum affore tempus,
Janua aperta piis cœli cùm sponte pateret.

Casti autem interea manes, animæque piorum,
Sub terram umbrosa expectabant valle sedentes.
Jam vatum memores numerabant tempus, & ambas
Tendebant paribus votis ad sidera palmas, 126
Cœlestum regem orantes, desisteret ira,

Parceret unius genus omne extinguere noxâ.
Parce, Pater, parce omnipotens, vox omnibus una:
Nos promissio olim, longè disjungimur unde 130

Luminis expertes blandi, memor affere cœlo:
Haud nos eduxti nequicquam lucis ad auras.
Siqua tamen veteris superant vestigia culpæ,
Dilue rore tuo facilis, fontesque reclude
Divinos. ô quis superùm cœlestia tandem 135

Flumina, cœlestes nobis bonus irriget imbres?
Vos ô flammiferi labentes ætheris orbes
Irrorate: vagæ nobis succurrite nubes;

Opratam pluviam, felicem effundite rorem.
Tuque adeò, quem jam expectant tot secula votis
Promissum, inferni cui nutant mœnia mundi, 141
Summi vera Patris soboles, cœli aureus imber,
Rumpe moras age, fidereos rumpe ociùs orbes;
Ætheris huc fractis vi multa allabere portis.

Talibus orabant omnes, eademque caneant: 145
Quos Pater omnipotens, superùm sarcire ruinas
Jam meditans, cœli penitus miseratus ab arce est,
Cùm vero æthereas nutu recludere portas
Posset, & alitibus potiùs de civibus unum

Mittere, qui regnis manes divelleret atris 150
In superùm referens sedes, stellantia templa;
Ipse sui ut memores magis, ac majoribus arctos

Vinciret meritis homines, qui cuncta piaret,
 Factum hominē è summo Natum ipsum misit Olympo.
 Ne tamen ignaris mortalibus appareret, 155

Ignotusque, novusque ; suis neve ilicet illum
 Finibus arcerent pulsum, quòd se ipse Deimet
 Progeniem leges contra memoraret avitas ;
 Præmisit vatem egregium his in finibus ortum,
 Nomine Iöannem, Elisabe quem numine plenum 160

Zacchariæ extremâ parit infœcunda senectâ ;
 Gentibus ipse Deum ut natum prænuncius ore
 Proderet, atque suas spes fesso ostenderet orbi.
 Ille, hominum primis vitans vestigia ab annis,
 Horridus in solis agitavit montibus ævum, 165
 Montibus, & sylvis, & littoribus desertis.

Speluncæ tectum horrentes, victum aspera nullo
 Arbute terra dabat cultu, aut sudantia truncis
 Mella cavis ; liquidi præbebant pocula fontes :
 Vestis erat pellis hirsutis horrida villis. 170

Tantum lætificas gaudebat spargere voces,
 Affatus nemora, & montes, ac littora ponti.
 Tanta sed haud latuit virtus tamen : ilicet ingens
 Fama viri circumfusas penetravit ad urbes.
 Jamque illum cœlo demissum credere gentes, 175
 Qui, tot veridicæ ut quondam cecinere Sibyllæ,
 Humanum genus horrificis educeret umbris.

Et jam concursu populi illum accedere magno
 Scitatum, quisnam, unde domo, quid ferret ; an ipse
 Afforet è cœlo, miseris qui gentibus olim 180
 Auxilio venturus, eum, bis terque rogabant.
 Ille sed umbrosis repetebat talia ab antris :
 Gaudete ô, tenebris jamdudum ac nubibus atris
 Obductæ, gentes : lux, ecce, optata propinquat.
 Ne verò, ne me ignari vos credite lucem 185
 Promissam ; (immeritos neque enim furamur honores)

Tantum ego, ceu solem nascentem lucifer ante
 Exoritur, nitidoque diem denunciat astro,
 Prædico actutum vobis jubar affore vestrum.
 Jamjam aderit Deus; ecce, Deus mortalibus oris
 Ceu mortalis adest: venienti occurrite læti; 191
 Fronde vias festa decorate, tapetibus agros;
 Et numen digno venerati agnoscite honore.
 Discite justitiam interea, atque assuescite recto;
 Et duce me scelus infectum lavite amne liquenti.
 Ipse autem ætherea divinitus eluet aura 196
 Omne malum, ac veteris penitus contagia culpæ;
 Seclaque mutato succedent aurea mundo.

Talibus auditis, cunctis ex urbibus ibant
 Finitimi, qua Jordanes fluit agmine dulci, 200
 Orantes pacem, atque ultro commissa fatentes;
 Quos vates puro nudos lustrabat in amne,
 Rite cavis capiti invergens sacra flumina palmis.

Ecce autem Deus ipse etiam, ceu cætera turba,
 Lustrandi sese studio clam tendit ad amnem; 205
 Nil ut inexpertum moribundo in corpore linquat,
 Mortali quod fas homini, & subiisse necesse est,
 Ne pigeat feros imitari facta nepotes.
 Abstinit primùm vates, tactusque refugit,
 Agnoscensque Deum palmas utrasque tetendit 210
 Supplex, accurvusque vadis mirantibus ipsis.
 Paruit inde tamen jussus, divinaque membra
 Horrescensque tremensque liquenti perluit amne.
 Protinus aurifluo Jordanes gurgite fulsit;
 Et superùm vasto intonuit domus alta fragore. 215
 Insuper & coeli claro delapsa columba est
 Vertice per purum, candenti argentea plumâ
 Terga, sed auratis circum & rutilantibus alis:
 Jamque viam latè signans super astitit ambos,
 Coelestique aura pendens afflavit utrumque. 220

Vox simul, & magni rubra Genitoris ab æthra
 Audita est, Nati dulcem testantis amorem.
 Interea aligeri juvenes, gens incola cœli,
 Missi aderant liquido pendentes aere circum;
 Carbascosque sinus, mantiliaque alba ferebant, 225
 Jussâ ministeria, ut nati membra humida herilis,
 Rorantemque sacro sicarent flumine crinem.

His actis, Deus evasit, fluviumque reliquit;
 Quem vates longo ripam ordine circumfusus
 Ostendit, talique abeuntem est voce sequutus. 230
 En, ego quem terris toties jamjam affore quondam
 Pollicitus, Deus, ecce Deus, qui crimina nostra,
 Thuricremas agnus veluti mactatus ad aras,
 Morte luet, superoque volens cadet hostia Patri:
 Hunc optate ducem, hunc vobis optate magistrum. 235

Ex illo vates, nemora & loca sola relinquens,
 Urbes per medias ibat, populisque canebat
 Advenisse Deum, prœmissum numen adesse.
 Credita res paucis, donec se ostendere coram
 Supra hominem cœpit Deus ipse ingentibus orsis.
 Nam primùm numero ex omni delegit amicos 241
 Bis senos, queiscum curas durumque laborem
 Partiri, & casus posset deducere in omnes:
 Antè quidem solus ter denos egerat annos.
 Sed ne forte putes multis è millibus illi 245
 Nos ideo placuisse, dolis quòd & arte magistra
 Spectatos longè ante alios deprenderit omnes,
 Aut opibus, claraque domûs à stirpe potentes;
 Omnibus obscurum genus, & sine luce penates,
 Atque humilis fortuna, nec astu prœdita vita. 250
 Quinque adeò sumus exigua Bessâide creti:
 Nobis ars erat insidias piscosâ secundùm
 Flumina squamigerùm generi hamo tendere adunco,
 Atque innare salum, foecundaque piscibus arva.

Tunc etiam, cum nos ad se primum ille vocavit,
Humida littoreâ farcibam retia arenâ. 256

Ipse Jacobus adhuc salientes littore pisces
Servabat frater: nec tum procul inde secabant
Andreas parvâque Petrus vada falsa carinâ,
Iisdem acti fratres studiis, eadem æquora circum. 260
Tum, mihi conjunctus patriaque domoque, Philippus
Accitus, pisces & retia torta reliquit.

Addunt se socios Thomas Thaddæus, eademque
Arte Simon, Cana quem genuit Galileia, amicum
Fluminibus patriis, mutisque natantibus hostem.
Namque Jacobus ei cognato sanguine fretus 266
Alphæo natus patre se subjunxerat antè.

Ut genus indecores penè omnes, sic quoque nostra
Nomina dura vides, insueta atque aspera dictu:
Haud facies sola est impexis horrida barbis. 270

Tres alii neque enim longè meliore sequuti
Fortuna addiderant sese, Matthæus, & ævo
Jam gravis, effœtisque Petri jam proximus annis,
Bartholomæus, & ipse mali fabricator Iudas.

Vix memorem, quæcunque oculis, quæcunque sub illo
Auribus his hausi repetens miracula rerum 276
Tempore tam parvo, (vix terna hyberna peracta,
Ex quo illi focii dignatus nomine jungor)

Nec me tam vastum nunc currere oporteat æquor.
Pauca sed è multis, & ea haud mihi mollia fatu, 280
Ingrediar tamen; & breviter, tua jussu capeffens,
Expediam: mitto modò quæ monimenta reliquit
Finitimas (tibi nota reor) non parva per urbes:
Namque omnem egregiis factis insigniit oram.

Quis nescit nuper revocatum ad munera vitæ
Palmiferæ regem Bethanes, lumine quarto 286
Quem vidit sol extinctum, impositumque sepulcro?
Ut fileam innumeros, quibus ipse in limine leti

Affuit, & duræ de mortis fauce revulsit.

Nam prius enumerem, quot ponto aquilonibus undæ
Spumescant vasto, quot inundent littora arenis, 291

Quàm quot opem morbos varios in corpore passis
Supplicibus tulit, & validos lætosque remisit.

Multi capti oculis, clausis multi auribus orti,
Ne possent ullas audire, aut edere voces: 295

Claudi alii imparibus vix ægrè passibus ibant.

His rigor ex longo immotos sopiverat artus:

Illis semeso serpentina corpore hiabant

Ulcera, & illuvies membris immunda fluebat.

Nec deerant, tumefacta quibus præcordia, & alvus
Insincera sitim miseris adduxerat acrem, 301

Nullæ artes poterant, quam nulla extinguere aquæ vis.

Tum quibus assiduus concussa tremoribus usque
Nutabant, tremuloque lababant corpore membra;

Ignea quos febris, aut corrupti corporis humor,

Et quos præterea vis cæci incognita morbi 306

Versabat lecto totos distracta per artus;

Quosve animis captos agitans malè habebat Erinny;

Omnibus aspectu solo, tactuve ferebat

Divus opem: subitò linquebant corpora morbi,

Et stratis ipsi surgebant protinus ægri. 311

Atque ideo quacunque viam observatus agebat,

Semper eum opperiens turba ingens strata jacebat

Per fora, perque vias, sanctique ad limina templi.

Nondum aliquem tamen infernis revocaverat umbris

Morte obita, cùm Sidonia remearet ab ora, 316

Et Naim ingressus fociis comitantibus altam est.

Ecce autem ingentem longo procedere pompam

Ordine flammaram aspicimus; mœstamq; per urbem

Audimus luctum; causam tum denique luctûs 320

Cernimus, egregii juvenis miserabile corpus

Impositum molli pheretro; quem mersit acerba

CHRISTIADOS LIB. IV. 101

Morte dies, dulci cùm vix pubesceret ævo,
Atque omnem vultu florenti dempsit honorem.

Qualis, quem pede pressit agro bos signa relinquens,
Paulatim lassâ languet cervice hyacinthus; 326

Aut rosâ, quam molli decerpens pollice virgo
Vepribus in densis lapsâ sub sole reliquit.

Urbe furens totâ genitrix miseranda, capillos
Scissâ, genasque ambas manibus scædata cruentis

Ibat: eam circum pariter per densa viarum 331
Pulsabant sævis matres plangoribus astra.

Ipsi orbam cives miserantur: ei unica proles
Ille relictus erat vidui solatia lecti.

Ut Deus exanimis juvenili in corpore vidit 335
Pallorem, & molli pictas lanugine malas,

Parcere lamentis jubet, & confidere pompam;
Admotusque manu mulcens immobile corpus,

Rursum animam gelidis membris innexuit: ecce,
Erigitur puer, & (cunctis mirabile visum) 340

Profiluit raptim in medios, vacuumque pheretrum
Liquit, & amplexans solatus voce parentem est.

Nec verò multis etiam post mensibus idem
Egregiam amissâ donavit luce puellam,

Cui calor, & toto de pectore fugerat omnis 345
Halitus, aereas penitus dilapsus in auras.

Virginis ipse pater factum testatur Iarus
Largus opum, pollens lingua, & popularibus auris.

Quid repetam, purum vivo cùm è fonte liquorem
In vinum convertit, opes miseratus amici? 350

Forte olim aerei spectans de vertice montis,
Cum sol emenso depressior iret Olympo,

Ingentem vidit numerum affluxisse sequentum,
Matres atque viros, quos per deserta locorum

Duxerat oblitosque sui, oblitosque suorum. 355
Substitit hic miseratus: eos jam tertia namque

Muneris expertes Cereris lux acta videbat.

Hic neque erant fruges, vicina nec oppida, possent

Unde dapes petere argento, victumque parare:

Arboreos necdum foetus decoxerat æstas. 360

Vix tandem inventus puer est ex agmine tanto,

Quinque, viæ auxilium, qui secum liba ferebat,

Atque duos, dederat quos huc pia mater eunti,

Inclusos myrto, & bene olenti gramine pisces.

Sed quid enim hæc adeò tam multis millibus autem?

Et jam diffisi focii mustare querentes; 366

Quos bonus affatu Christus solatus amico

In cœtum vocat, ac paucis ita deinde profatur:

Nemo hodie numero è tanto non lætus abibit.

Hinc supplex tali Genitorem voce precatur: 370

Summe Parens, ope cujus alit terra omnia, quique

Et sole & liquidis foecundas imbris agros;

Si quondam Isacidum generi per inhospita eunti

Divinas epulas cœlo es largitus ab alto;

Semine si nullo constant, quæcunque creâsti, 375

Et nihil omnino fuerant cœlum, æquora, tellus;

Adsis, obscœnamque famem tot millibus arce.

Hæc tantum: dehinc gramineo discumbere campo

Imperat effusos cœtus, dapibusque parari:

Inde in frustra fecat læto cerealia vultu 380

Liba minutatim, & populos partitur in omnes,

(Millia quinque hominum campis saturanda sedebant.)

Ecce (incredibile auditu, mirabile visu)

Omnibus in manibus visæ succrescere partes

Exiguæ, dapibusque epulati largiùs omnes; 385

Et frugum pariter, laticumque expleta cupido est.

Quin & reliquias mensis superantia frustra

Vix cava congestas bis sex cepere canistra.

Accipe nunc aliud quod paucis antè diebus

Vidimus: arbor erat foliis densissima in agro 390

Deserto, unde olim pendentia poma viator
 Carpebat sitiens: heros, qui hac forte tenebat
 Pulverulentus iter, quæfivit in arbore foetus
 Incassum; infœcunda comas nam & brachia tantùm
 Luxurians latè circum tendebat opaca. 395
 Non tulit; ac verbis sterilem execratus acerbis:
 Continuo (manifesta audis) exaruit arbos,
 Et folia aereas volitârunt lapsa per auras.

Nec minùs est olli imperii maris æquora in alta;
 Uni omnes undæ assurgunt, fluctusque quiescunt
 Unius edicto: vidi, vidi ipse furentes 401
 Illius hybernos ad vocem ponere Coros,
 Vimque omnem, motas quæ flabris asperat undas.
 Nondum luna suum ter cursum plena peregit,
 Cùm subito in lento deprensis marmore nobis 405
 Nocte ferè media, dum retia ducimus, orta est
 Turbida tempestas; & pontus inhorruit ater
 Fluctibus elatis, & concurrantibus undis;
 Inflictamque ratem jamjam salis hauserat æstus.
 Nos trepidare metu leti discrimine parvo; 410
 Cum procul, ecce, ducem, quem nuper liquimus alto
 Littore spectantem fluctus scopulo illidentes,
 Ferre iter aspiciamus medias impunè per undas
 Suspensum, tumidoque pedes haud tingere ponto.
 Horruimus visu subito, nec credere quibam 415
 Me veram faciem, haud simulatum cernere corpus
 Tam celeres egissè vias sine remige in undis,
 Ni sese, verbis dum nos hortatur amicis,
 Ultrò ostendisset: Quonam fiducia vobis
 Jam nunc pulsa mei cessit? timor omnis abesto.
 Indubitare meis tandem dediscite dictis. 421
 Sic ait; atque ratem, quæ jam superantibus undis
 Cesserat, insiliens solo tumida æquora nutu
 Placavit; posuitque minacia murmura pontus,

Sic terræ in tutum positis adnavimus undis: 425
 Incolumes, celerique volavimus æquora cursu.

Nec mœra, vix ficcum attigerat tellure potitus;
 Ecce aliud dictu magis, ac mirabile visu.

Namque magistratus aderant in littore missi
 Æra reposcentes, quæ pendere lege quotannis 430

Regibus antiqua, pro sese quisque, jubemur.

Accipit hos placidus, quos dum sermone moratur,

Petrum ad se vocat, & fidam summissus ad aurem,

Vade, ait; & jacto quem primum traxeris hamo

Æquoribus, piscem cultro scrutabere acuto: 435

Intus erit, regi quod jussi pendimus ambo.

Jussa facit senior: trahit hamo ad littora prædam;

Argentumque viris dat piscis in ore repertum.

Horresco, quoties stimulis immitibus actus

Quidam animo subit, idem illo quem tempore vidi, 440

Dum legerem expositos hoc ipso in littore pisces,

Obsessum furiis, atque ore immane furentem.

Hunc olim (ut perhibent) vetito genuere parentes

Concubitu juncti, atque inconcessis hymenæis:

Quippe torum ascendere, Dei cùm sacra vetarent,

Cùm scenis gens indulget nostra omnis opacis: 445

Sed non gavisi scelere illi tempore longo.

Nam subito amplexus interque & gaudia adulter

Sacrilegam tenues animam exhalavit in auras

Infelix; scelerique eadem nox prima nefando, 450

Et pariter suprema fuit discrimine parvo.

Illam autem æthereis flammis divinitus ignis

Corripuit, cùm jam maturi pondera partûs

Urgerent; eademque duos leto hora dedisset,

Infans ni foret exectæ genitricis ab alvo 455

Exemptus: parvum patris eduxere sorores.]

Ipsæ etiam mox immeritus scelerata parentum

Facta luit, jucundâ oculorum luce negatâ;

Obstruētæque aures penitus mansere; nec illi
Aut ullas haurire datum est, aut reddere voces. 460

Quinetiam simul atque adolevit, protinus ægrum
Arripuit furor, infernæ vis effera gentis.

Centum illum furia, centum illum (flebile) pestes
Victum exercebant, Erebi legio acta latebris;
Horrendasque, hominis singultus ore cientes, 465
Edebant voces, ac terrificos mugitus:

Illum omnes exclamantem, atque insueta frementem
Horrebant, trepidique fuga se in tecta ferebant;
Siquando nodis, ruptisque immane catenis,
Incautis liber custodibus evasisset. 470

Jamque ille oblitus fratres, jamque ille sorores,
Amplius haud gressum patris intra tecta ferebat;
Verum more feræ sylvis degebat & antris,
Sicubi saxa cava, aut ævo consumpta sepulcra,
Ater, egens, corpusque abjecto nudus amictu. 475

Talem igitur, nodo manibus post terga revinctis,
Christi ad conspectum, si fors miseresceret ipse,
Vi multa consanguinei carique trahebant.

Ille autem obniti contra, dum rumpere nodos
Tendit, & horrendos clamores tollere ad astra. 480

Qualis ubi longis pugnator taurus ad aras
Funibus arripitur, sævo fremit ore per urbem,
Et spumas agit, & cornu ferit aera adunco:
Instant hinc famuli, atque illinc, & verbera crebri
Ingeminant, quassantq; fudes per terga, per armos; 485
Diffugiunt vulgus trepidum, in tutumque recepti
Porticibus gaudent longè spectare periculum.

Talis erat juvenis species immane furentis:

Quem tandem ante Deum fessi statuere, rogantes
Feret opem, saltem furiis tam tristibus illum 490
Solveret, excuteretque animo crudelia monstra.

Hic heros palmas in cœlum sustulit ambas;

Concipiensque preces Genitorem in vota vocavit.
 Ecce autem magnum, subitum, & mirabile monstrum:
 Auditi exululare lupi, latrare canes cœu; 495
 Tam diras jactat voces lymphatus ab ore.
 Non tam immane sonet, sese frangentibus undis,
 Rupibus ex altis ingens decursus aquarum,
 Rumpantur claustra alta lacus si forte Velini,
 Totaque præcipitent valles stagna ardua in imas; 500
 Omnis ea ut regio fiat mare, & oppida circum
 Mersa natent, metuatque sacris Roma obruta templis:
 Nunc cœli crepitus imitantur, cum superum rex
 Fulminat, & tonitru quatit ætheris aurea templa.
 Nunc ferri sonitum, aut ruptarum mole catenarum 505
 Ingenti horrificum stridorem, aut murmura ponti:
 Circum omnis tellus, circum cœlum omne remugit.
 Instat vi multa Deus, increpitatque morantes.
 Jamque illi trepidare intus, pacemque precari:
 Quid nunc, vera Dei atque indubitata propago, 510
 Concesso in poenas nos ò de corpore trudis?
 Egressis saltem pecora hæc invadere detur:
 (Setigeri tum forte fues ea littora propter
 Pascebant) nos ne horrifero sic merge barathro,
 Neve jube terræ inferioris operta subire. 515
 Annuat: extemplo videas procul, ecce, nigram
 Molibus haud stimulis furiarum errare subactum
 In diversa gregem, nunc huc, nunc protinus illuc:
 Nec mora, nec requies; intus vis effera sævit,
 Donec præcipientes sese alta in stagna dedere, 520
 Et cunctis pariter vita est erepta sub unda.
 At juvenis fessos subito collabitur artus,
 Exemptus tandem nodosis brachia vinclis.
 Mordicus ora solo impressus cunctatur, adhucque
 Singultans, pectusque lacescit anhelitus ingens, 525
 Expiransque animam pulmonibus æger agebat:

Quem juxta genitore Deo fatus astitit, oraque
 Attingens dextra, atque oculos auresque reclusit:
 Jamque videt, loquiturque, & corda oblita residunt.
 It vulgi clamor super aurea sidera sonantis; 530
 Supremique Patris sobolemque Deumque fatentur.

Sed quid non ipse evaleat? quin nos quoque missos
 Aëris jussit opem ferre, auxilioque levare
 Præsentî: mortis multos de faucibus atris,
 Non opibus hominum, nulla revocavimus arte; 535
 Verum, implorato ter tantum voce magistri
 Nomine, surgebant stratis, ibantque resecti.
 Omni autem ex numero sese vix obtulit unus,
 Quem stimulis actum sævis, cæcoque furore,
 Incassum victi tentavimus, acrior illum 540
 Usque adeo magis atque magis vis intus agebat.
 Cui cum ferret opem Divus mox optimus ipse,
 Iratus, quod parva sui fiducia nobis,
 Corporibus tales facile, inquit, pellere pestes:
 Parcendum dapibus tamen, è cœloque petendum. 545
 Nec solis verò hæc vobis concessa facultas:

Sed nomen quicumque meum vulgaverit, omnia
 Fas audere, mei modò ne fiducia desit.
 Ille etiam jussos immani corpore montes
 Transferet, & verso sistet vaga flumina cursu. 550
 Ite animis igitur certi, confidite, neve
 Instabili titubate fide: jacite aurea veri
 Semina ubique, orbem vestra perfundite luce
 Obductum tenebris, atque alta nocte sepultum:
 Vos hominum lux, vos squalentis lumina mundi.

Sic fatus, nobis alios subjunxit, ut essent 556
 Confortes tantorum operum, focique laborum,
 Et septem elegit decies; tamen ipse dolebat
 Exiguum numerum, neque tot satis esse ferebat
 Tanto operi; ac veluti qui centum vertit aratris 560

Tellurem, & campos rastris exercet avitos,
 Cùm matura seges jam flavis canet aristis,
 Si defint, qui messëm operis (quæ plurima) condant,
 Fluctuet, atque viros aliis conducat ab oris.

Quid memorê, ut mentes hominum, curasq; latentes,
 Quod fieri certo nequeat sine numine, cernat? 566
 Quippe animis dubios, taciti dum vana timemus,
 Castigans dictis nos sæpe erexit acerbis
 Mirantes. Quoties ipsis etiam hostibus olim
 Prædixit quos mente dolos, quæ furta pararent 570
 Incassum, dum cæci odiis agitantur iniquis?

Fœmina nec latuit bis sēnos passa per annos
 Sanguinis immundi manans de corpore flumen.
 Illa quidem ardentis morbi confecta dolore
 Pone sequebatur, siqua illum tangere posset, 575
 Hanc unam rata nempe viam restare salutis.
 Ergo dum pubes fluit undique, & agmina inundant;
 Illa subit, leviterque extremum apprehendit amictum:
 Ad tactum veter effugit de corpore morbus.
 Jamque abitum, latuisse putans, clam mente parabat.
 Præsensit Deus, & pavidam, seseque tegentem 581
 Affatus placidè monitis implevit amicis.
 Vidi oculos ante ipse meos mortalia nuper
 Aut membra exutum, aut perfusum luce supernè
 Non infra solis speciem dare corpore lumen. 585

His, multisque aliis, ego quæ creberrima vidi,
 Per terras patuit signis Deus: haud tamen unquam
 Sese hominem oblitus, moribundo corpore cretum,
 Multa tulit quoque, mortales quæ ferre necesse est;
 Atque id sponte quidem, nobis imitanda relinquens.
 Sæpe hilares mensas ideo & convivia adivit; 591
 Nec cœtus bonus est hominum aspernatus in urbe.
 Sæpe etiam insidias inimicæ gentis & iras
 Suffugiens, ut homo, malè tuti limina templi

Exiit, objecitque cavam pro corpore nubem; 595

Nec se in conspectum latebris dedit abditus atris,

Dum fremerent hostes nequicquam, & saxa pararent.

Atque equidem memini (vix actus volvitur annus)

Nuper Iöannis comperta cæde recenti,

Quem rex, uxorem præreptam reddere fratri 600

Admonitus, tenebris ferro obtruncârat in atris,

Urbibus his abiit cautus, populisque relictis

Digressus : sylvæ elapsum accipere profundæ.

Nec rex ipse Erebi, generis foedissimus hostis

Humani, nostras qui recto avertere mentes 605

Nititur, abstinuit dominove, Deove pepercir.

Forte etenim comitum strepitus, turbamq; sequentum

Dum fugeret quondam, se clam subduxerat heros

Cætibus, & solus lucis degebat in altis.

Jamque quater denos frugum sine munere soles 610

Condiderat, totidemque famem per inhospita noctes

Pertulerat; cùm jam tempus ratus ecce nocendi,

Affuit extemplo multis cum millibus hostis

Noctipotens, quos tartareis ducebat ab antris

Flammea semiferi capitis gestamina quassans: 615

Jamque sui frustra spe præmia percipit astus.

Ergo illi meditans nequicquam illudere dictis

Talibus aggreditur: superi tu certa Parentis

Progenies, verusque Deus, tibi que omnia parent.

Quid durare fame confecto corpore pergis? 620

Nec subito in totidem convertere adorea liba,

Hæc circum quæ saxa vides ingentia, tentas?

Non Divum latuere doli, atque hæc reddidit ore:

Sunt mihi mortali tostæ pro munere frugis

Sermones Patris auditi, divinaque verba; 625

Quæ quoties animo repeto memor, effugit omnis

Pulsa fames subito, mensæque oblita cupido.

Dixerat: his tamen auditis haud destitit hostis,

110 M. HIERON. VIDÆ

Congressu victus primo; pugnamque retentat,
 Atque aliis super, atque aliis assultibus instat; 630
 Terque novos semper cœpti irritus integrat astus,
 Nequicquam nunc regnorum, nunc laudis inani
 Immotum tentans animum prævertere amore.
 Ut cùm sollicitum tollunt mare fluctibus Euri,
 Crebra ferit, sævitque minaci verbere in alta 635
 Littora, sed saxis allisa revertitur unda.
 Nec Deus, hæc subito quamvis præsentiat, arcet
 Conantem; patiturque dolos sibinectere vanos.
 Nunc se marmorei supra fastigia templi,
 Nunc rupem supra, scabrumq; crepidine saxum 640
 Subvectari ultro finit, & spem accendit inanem.
 Cùm verò vicisse ratus jam gaudia dira
 Conciperet frustra ille inhians, se protinus heros
 Ipse Deum claro confessus numine coram
 Irrita furta dolosque exhibat semper apertos. 645
 Qualis, ubi excussis per plana evasit habenis,
 Liber equus ludit famulos hinc inde sequentes,
 Sæpe hinc dissimulans, atque illic improbus hæret,
 Perque viam oblatas interdum pascitur herbas:
 Ast ubi jam videt instantes, elabitur, alteque 650
 Emicat, & spatia transmittit maxima campi.
 Quam speciem expertus nequicquam ubi denique sensit
 Hostis atrox, abiit victusque, Deumque reliquit;
 Cui volucres centum pluma pernice ministri
 Astabant missu genitoris, opemque ferebant. 655
 Si verò causas odiorum ac semina quæris
 Tantorum, cur gens omnis opponitur uni;
 Hæc nōrint ipsi: certè non talia gessit,
 Quæ capto affingunt odiis crudelibus acti.
 Non homines inter magis est affabilis alter; 660
 Non pietate prior; veniâ complectitur omnes:
 Hostis, civis ei nullo discrimine habeatur.

CHRISTIADOS LIB. IV. III

Multi impunè ideo digna atque indigna ferenti
 Objecere, omnes nutu cùm perdere posset.
 Sera olim cùm Sidoniam sub nocte per oram 665
 Ferret iter fessus, nos parva exclusit ab urbe
 Gens fera, nec tectò est dignata heroa precantem.
 Nos igitur tristes supremum orare Parentem,
 Aspiceret coelo, nec Natum ferret inultum ;
 Sed populum immitem cœlesti protinus igni 670
 Corriperet, subitis & inhospita mœnia flammis.
 Non tulit, ac verbis nos indignatus amaris
 Increpuit, potiusque urbem miseratus iniquam est.

Sæpe etiam auctores scelerum haud ignarus adibat,
 Infamesque domos, scelerataque tecta subibat, 675
 Quò moniti exuerent fastus, moresque sinistros,
 Et secum inciperent paulatim assuescere recto.
 Sic Matthæus, agri dives sic noster & ipse est
 Zacchæus, centumque alii ad meliora vocati.
 Nec tamen, id faceret dum creber, defuit olim 680
 Qui falli ratus incautum, pro crimine magno
 Objiceret, quòd non fugeret contagia dira.
 Ipse sed, ut medicam veluti languentibus ægris
 Ferret opem, totam quærebat sponte per urbem,
 Sicubi mortales mentem caligine pressi, 685
 Quos nocte eriperet bonus, ad lucemque vocaret,
 In tenebris cæco miseratus pectore volvi:
 Id superis, superùm id magno cordi esse Parenti,
 Seque ideo claro missum memorabat Olympo.
 Insuper & cœlum compleret quanta docebat 690
 Lætitia, ætherei quanto gens incola regni
 Acciperet plausu, siquis mortalibus oris
 Inventor scelerum, atque pii contemptor & æqui,
 Justitiam colere inciperet, rectumque tueri. 694
 Sicut ovem incautus pastor qui è millibus unam
 Amisit, feræ oblitam decedere nocti

Cum gregibus, ubi per rupes perque aspera tristis
 Quæfivit dumeta, diu loca cuncta volutis
 Convivens oculis ; demum si forte repostâ
 Pascens valle invenit, subito arripit illam, 700
 Sublatamque humero stabulis lætissimus infert:
 Intranti dulces occurrunt oscula nati
 Præripere, & reducem plausu domus excipit omnis:
 Idcirco neque colloquiis muliebribus heros
 Abstinit: nuperque legens Samaritidos oræ 705
 Rura sub antiquis Sicharææ mœnibus urbis,
 Viderat ad fontem venientem ut forte puellam,
 Imploravit aquam supplex, putealiaque hausit
 Munera, qui pelago, qui fluminibusque sonoris
 Imperat, & vastum largis rigat imbris orbem ; 710
 Cujus ad imperium populis sitientibus olim
 Delicuit rupes, atque undis plurima fluxit.
 Secreti nos interea mirarier omnes :
 Ipse sed admonitam, atque ultro commissâ fatentem
 In lucem è tenebris, altaque è nocte vocabat. 715
 Sæpe illi pueros, ævo & florente puellas,
 Flore comam pressos, & molli fronde revinctos,
 Summisere piæ, metuunt dum cuncta, parentes ;
 Quò teneris animis pulchræ virtutis amorem
 Infereret, stimulisque rudes implet honestis. 720
 Impubem turbam affatus placido ore monebat,
 Lustrabatque manu, ne carmina dira nocerent,
 Neve ulla infernis premeret vis edita ab oris.
 Quinetiam elatos animo super omnia acerbis
 Urgebat dictis, rebusque exempla reliquit. 725
 Mecum olim focii, absentem dum quærimus illum,
 Tendebant, fessique via confedimus omnes
 Speluncæ ante fores, densis quam plurima opacat
 Frondibus, & flexu ramorum protegit ulmus.
 Multùm hîc inter nos quærentes vana moramur, 730

Quis nostrum foret è numero præstantior omni,
 Dilectusve ipsi magis acceptusve magistro.
 (Mira loquar) nos ut primum ipse in limine vidit,
 Hæsit acerba tuens, iterumque iterumque rogavit,
 Quis sermo foret, aut quænam certamina nobis. 735
 Nos contra taciti nihil hiscere, dum piget omnes
 Verborum memores, fuerant quæ plurima vana.
 Tum subito ostendens puerum, cui mollibus annis
 Laudis adhuc erat & tumidi mens nescia flatûs,
 Nulli fas, inquit, superum aspirare beatis 740
 Conciliis, si non fastus dediscat inanes,
 Et penitus famæ exuerit contemptor amorem,
 Ceu puer hic nullam suspirat pectore laudem.
 Non aliter cælum pateat: prius æquore falso
 Esse queant nubes, aut pisces vivere in arvis, 745
 Arboris aut stirpes frondescere in ætheris oris.
 Horret adhuc animus, mihi cum fratrique poposcit
 Illum præcipuos frustra pia mater honores,
 Scilicet æthereâ superi Genitoris ut aulâ
 Cœlicolum in medio celsa cum sede federet 750
 Subnixus, propior nostrum resideret uterque,
 Dextram alter juxta amplexus, lævæ alter inhærens.
 Extemplo gravis ille, obtutuque asper acerbos,
 Non matrem (quid enim mater pietate merebat?)
 Sed nos, qui vano ignaram summisimus astu, 755
 Corripuit meritos verbis haud mollibus urgens:
 Usque Deum premere elatos, longèque superbos
 Averti, quos famæ agitat laudumque cupido.
 Ipse ideo haud impar Genitori cum sit, & illa,
 Quæ Pater, æquè eadem possit, tamen ora canentum
 Sæpe sibi laudes Genitorem vertit in ipsum; 761
 Nil se audere hominem supra confessus, ab alto
 Ni Pater omnipotens vires aspiret Olympo.
 Idcirco gravibus morbis quemcumque levasset,

Plerumque edixit, ne factum proderet usquam.

Quove suas regeret vires, cùm tabida posset 766

Ulcera corporibus solo depellere nutu,

Ægros sæpe tamen medicas legabat ad undas,

Ut vitium exuerent omne auxiliari aquæ vi.

Quid referam, quot eum populi, quot moenibus urbes

Optavere sibi, & volvere imponere regem, 771

Mittentes trabeam, sceptrumque, sacramque tiaram?

Ipsi etiam comites hortatu instare frequentes,

Armatus Syriæ regnandam invaderet oram ;

Mox fore continuò, ut sua sub juga mitteret armis

Quodcunque oceanus terrarum anfractibus ambit, 776

Immensumque novis frenaret legibus orbem.

Cùm verò hortantes urgerent, protinus ipse

Occuluit sese, montesque aufugit in altos.

Immanes tamen invidiâ, & crudelibus isti 780

Insurgunt odiis, pœnasque uno ore reposcunt,

Uniusque petunt caput omnes : scis quibus illum

Huc furiis traxere, quibus clamoribus omnem

Implêrunt trepidi captam velut hostibus urbem.

Ipsè Patris mandata obiens tulit omnia, certus 785

Digna, indigna pati ; nam se quærentibus ultro

Obtulit, & noctis cùm munere posset opacæ

Defendi, bis se manifestum prodidit ipse.

Vidi illos tamen ad capti procumbere vocem

Attonitos, terramque gravi consternere casu. 790

Nec verò sacris, aut templo demit honorem,

Nec gentis leges, veterumve edicta refigit ;

Quamvis visceribus monet & lustralibus extis

Parcendum posthac, nec jam ultra cæde litandum.

Verùm alios longè ritus, moremque sacrorum 795

Indicat obscura verborum ambage latere ;

Legiferique aperit voces animumque magistri.

Quodque magis mirere, sciunt, & scire fatentur,

CHRISTIADOS LIB. IV. 115

Aereas vatem venturum lucis ad auras,
 Unus qui nobis coeli invia claustra recludat. 800
 E tenebrisque pios vehat alta ad sidera manes:
 Id patribus promissum, omnes id volvere vates;
 Hunc animis certi expectant: miseri, quibus atris
 Non datur in tenebris praesentem agnoscere lucem;
 Et mediis largi sitiunt in fluminis undis. 805
 Nam quem non moveant, nisi prorsum averſa voluntas,
 Tanta viri virtus, tot facta ingentia, talis
 Oris honos? Ipse, ut vidique hausique loquentem,
 Et dulcent toto jactantem corpore amorem,
 Fortunas, patriam, genitricem, cuncta reliqui. 810
 Id socii fecere: neque hunc me deinde secutum
 Poenituit: verum quantum ingens saepe favilla
 Surgit ab exigua, semperque fit acrior, ignis;
 Hujus amor tantum visus mihi crescere in horas,
 Et mage cor dulci semper flammescere cura: 815
 Quique adiere semel, validis compagibus haerent.

Nec nos aut donis, aut verbis fallere crede
 Pollicitis blandis illectos: omnia nobis
 Aspera promittit, cunctos diversa manere
 Scilicet exilia extorres, passimque vagantes. 820
 Promissis nec vana fides: adeo usque malorum
 Pullulat ex alia atque alia densissima sylva.
 Unius ferro tantum caput excipit; unum
 (Quisquis is est) placida clausurum lumina morte:
 Ast alios caedes omnes instare cruentas. 825
 Nostra jubet nos interea contemnere, opesque
 Partiri, atque inopi miserorum impendere turbae,
 Quos circumveniunt morbique, algorque, fameſque;
 Pauperiemque pati, rebusque assuescere egenis.
 Multi nos ideo viderunt saepe per agros 830
 Aut filice in nuda projectos ducere somnos,
 Aut gravidas fessos rerum decerpere aristas,

116 M. HIERON. VIDAÆ

Indomitisque famem solari frugibus, undamque
 Alta haurire cavis pronos ad flumina palmis,
 Aut siquos usquam tellus dabat arida fontes. 835
 Non, mihi perpetuam si centum pectore ahenò
 Sufficiant vocem linguæ, percurrere possem,
 Quantas quoque modo ærumnas, quantosque labores,
 Hoc ducente, animis durantes hausimus æquis.
 Nam licet interdum penuria adaxit edendi 840
 Exhaustos, rerumque inopes quas flagitat usus;
 Regum opibus tamen usque animos æquavimus altos,
 Et mens in parvis aderat ditissima cuique.

Nec minùs ingentè huc comitum adventare novorum
 Cernere semper erat numerum, matresq; virosq; 845
 Omnibus idem animus quibus, & mens certa sequendi.
 Haud secus ac bellum sicui rex maximus urbi
 Indixit, jamque arma ciet, jamque agmina cogit,
 Cladem oræ exitiumque ferens, populisque ruinas;
 Non tantùm jurata manus, læstæque cohortes 850
 Incedunt, sed præterea, quos dirus habendi
 Duxit amor varia cupidos ditescere præda,
 Agglomerant multi, atque injussi castra sequuntur.
 Non sat erant latæque viæ, campique patentes
 Tot populis, iret quacunque, sequentibus ultro. 855
 Sæpe heros sese ingenti subducere turbæ,
 Et montes petere, & desertos quærere saltus.
 Atque equidem memini, cùm propter stagna profectus
 Ferret iter, passimque manus prætexeret ingens
 Littora, & urgeret supra densissima morem; 860
 Proripuit sese, ac cymbam, quæ forte parata,
 Insiliit, subitoque jubens præcidere funem
 Teli intra jactum liquidum processit in æquor.
 Constitit hinc, terramque aspectans, plenaque circum
 Littora, divinis affari vocibus orsus, 865
 Justitiæque aperire vjam, & vestigia recti.

CHRISTIADOS LIB. IV. 117

Hic illic stabant arrectis auribus omnes
 Interclusi undis, inhiabantque agmine longo
 Attoniti, miraque animos dulcedine capti.
 Ipse loquebatur, circum sedata filebant 870
 Equora, ubique modò spirantibus incita flabris;
 Frondiferæque domus avium sine murmure circum
 Stabant immotæ procurvo in littore sylvæ.
 Sed non interea longævæ parcere matres
 Vocibus : illum omnes mirari insueta loquentem,
 Felicemque uteri matrem, felicia matris 876
 Ubra clamabant, quæ talem enixa tulisset,
 Et teneris immulisset plena ubera labris.

Namq; docebat humi foedè in tenebrisque volutas
 Ad cœlum mortale genus sustollere mentes, 880
 Et lucem aspicere, & vanis desuescere curis.
 Tum pacem hortari: placidam super omnia mites
 Pacem optate, viri, tumidosque remittite flatus;
 Demissique animis, nil vanæ laudis egentes,
 Mortales contemnite opes, contemnite honores;
 Et duris vitam assueti, parvoque beati 886
 Pauperiem tolerate: brevis quæcunque voluptas
 Ista adeò, atque diu nihil est mortalibus ægris.
 Vobis haud propriæ hic sedes; concessaque longùm
 Regna manent meliora: graves ubi solverit artus 890
 Mors animâ, vos stelligera pater optimus aula.
 Protinus excipiet lætos melioribus oris;
 Pax ubi tranquilla, & cunctarum opulencia rerum;
 Et secura quies, nunquam peritura voluptas.
 Et dubitet tanta quisquam mercede laborem 895
 Ferre brevem, terrisque sequi me sponte relictis?
 Ad veras emergere opes, emergere honores
 Tendite, quos nulli casus, nulla auferat ætas.
 Este pii; inter vos mentem exercete benignam,
 Inque vicem placati animis miserescite vestri. 900

Tum longè prohibete iras, odiisque ferendo
 Parcite, rumoresque vagos contemnite vulgi.
 Nulli fas ideo accepto pro vulnere vulnus
 Reddere: præstiterit verò pulsantibus ultro 904
 Sese offerre, genisque ictum expectare secundum.
 Vana alii certent armis pro laude, nocensque
 Ferrum acuant, pulchramque petant per vulnera mortem,
 At tu mortales nullo discrimine amare
 Disce omnes, pacemque inglorius hostibus opta,
 Nec tibi ventosæ sint tanti murmura famæ. 910
 Omnibus in primis fit: rita leti;
 Nullaque vos animis duros vis avocet æquo.
 Terrenos artus homines, moribundaque membra
 Interdum extinxisse queant, & perdere ferro: 914
 Tuta anima ipsa manet, duræ haud obnoxia morti.
 Et vos omnipotens cœlo Pater aspicit alto,
 Avertitque malis; cuius sine numine vestrum
 Haud hominum quisquam valeant divellere crinem.
 Summissos vos hunc unum fas usque vereri;
 Huic ô rite preces, huic digna piacula ferte, 920
 Cui mare, cui tellus, campisque patentibus aer
 Obsequitur, nitidique tremit plaga lucida cœli:
 Huic procumbite humi, prostrati huic pandite vota.
 Vos siquidem æternis etiam post funera pœnis
 Ipse potest fontes sub tetro urgere barathro. 925
 Nec timor admissos cuiquam sit adire leones,
 Seclaque pictarum sævissima pantherarum.
 Ite mei objectu protecti nominis, ite
 Adversum intrepidi: mansuescent protinus ursi,
 Vestraque parcentes allambent vulnera lingua. 930
 Quin humiles victûs animis secludite curas:
 Observate genus pecudum, genus altivolantum;
 Nullæ illis artes, nulla illis cura futuri:
 Non tamen aut tegimen, victûs aut copia defit;

CHRISTIADOS LIB. IV. 119

Omnia dives alit rerum fator, omnia curat. 935
 Ille etiam injussu tellurem gramine vestit,
 Floribus appingens fata versicoloribus arva;
 Arboribusque comas, atque umbras montibus addit.
 Fraudes, insidiæque absint, ac foeda libido;
 Neve modum supra mensis gaudete paratis; 940
 Desidiaque animis atque otia pellite vestris;
 Nec vetitos thalamos, inconcessumque cubile
 Affectate; sitisque alieni desinat auri.
 Quisque suis opibus contenti vivite, & ultrò
 Spes interdictas & inania ponite vota. 945
 Neve autem scelerum facies nunc persequar omnes:
 Quid dicam, quibus est cordi fraus, atque libido
 Dira juvat, ficto simulant tamen ore latentes
 Virtutem, subeuntque dolis, & crimina obumbrant?
 Ne, jubeo, ne talem animis assuescite pestem. 950
 Nil adeò later, ipsa dies quin deregat ultrò.
 Præterea cohibete oculos; ne quærite vestris
 Vulnere sponte animis: fandi hinc compescite amorem;
 Sæpè olim incautos non lingua coercita merfit.
 Discite jamque ideo posthac haud falsa profari; 955
 Jamque novos purgati animis inducite mores.
 Siqua tamen veteris culpæ vestigia restant,
 Diluite, & sacris contagia vincite lymphis.
 Ipse ego fons veluti liquidam purissimus undam
 Sufficiam: properate ad aquas, haurite liquentem, 960
 Matres atque viri sitientes, protinus amnem.
 Ferte pedem huc omnes, nec opus potantibus auro,
 Argentove: mei fontis patet omnibus unda.
 Sic leti vitate vias; ita sidera aditur,
 Sidereasque domos, mutari nescia regna. 965
 Hæc mihi prædixit Genitor, quæ voce monerem
 Veridica: sunt fonte mihi verba omnia ab illo.
 Talia dicta dabat, cœli super omnia regem

Placandum non visceribus, non sanguine cæso;
 Sed votis precibusque jubens exposcere pacem. 970
 Et modus orandi quisnam foret ipse canebat:
 Omnipotens Genitor, sedes cui lucidus æther,
 Sic nomen laudesque tuæ celebrentur ubique;
 Et promissa orbi incipiant procedere lustra;
 Cùm tua non minùs in terris gens iussa faceſſat 975
 Mortalis, quàm coelicolæ tibi in æthere parent.
 Nos divina hodie cælo dape reſſice ab alto:
 Parce dehinc bonus, ut nostris ignoscimus ipſi
 Hoſtibus; ac nullis adverſis objice inermes
 Tentando, prohibe à nobis ſed cuncta pericla. 980
 Addidit & ventura canens, fore, cùm vagus olim
 Sol claram ſpeciem concreto lumine teſtus
 Exuat; & ſubito ſtellanti nocte perempta
 Sufficiat nullam luna orbi argentea lucem,
 Sanguineis faciem maculis perſuſa nigrantem; 985
 Præcipitentque polo paſſim turbata labanti
 Sidera, quæ lapſu certo, ſpatiove feruntur.
 Viſque ea, quæ cœli irrequietos conciet orbes,
 Deſinat, incerto rapiantur ut omnia motu;
 Atque prope avulſo abſiliat de cardine mundus: 990
 Dum terras, veluti rapidum per inania fulmen,
 Ipſe iterum petat, & multis cum millibus idem
 Adveniens, hominum vitas, & crimina quærat.
 Ut res promiſſo ſimul ac ſuccenderit igni 994
 Flammarum totum tempeſtas ſparſa per orbem;
 Continuo tellure nova, cæloque recenti
 Deſunctas animas vitâ in ſua corpora rurfus
 Evocet ad blandum lumen, populosque ſepulcris
 Eliciat, ſecumque pios educat ad aſtra;
 Quos pater à prima prævidit origine rerum 1000
 Mente ſuos fore, & æthereo tranſcripſit Olympo,
 Ibunt aligeri juvenes, cœlumque profundum

Horrifico fonitu implebunt, atque ære recurvo
 Quatuor à ventis excibunt undique gentes:
 Judicis ad solium properabitur æthere toto. 1005
 Ipse altè effultus, montisque in vertice summo
 Arbiter effulgens circumferet ora tremenda:
 Secernetque pios, dextraque in parte locabit;
 Læva autem coget fontes, quæ plurima turba.
 Qualis post hyemem exactam, cum gramine molli
 Pascua læta vocant stabulis armenta reclusis, 1011
 Ipse greges pastor nitidos missurus in agros
 Sortitur: placidas primò legit ille bidentes
 Dinumerans; olidasque jubet procul esse capellas.
 Cernere erit liquidas longè fulgere per auras 1015
 Corpora clara hominum; quibus atræ obnoxia morti
 Abluet omnipotens Pater; æternumque manebunt
 Ampliùs haud rerum subjecti casibus ullis.
 Nemo illam ante diem speret cum corpore sedes
 Ætheris, exceptis paucis, quos ipse sepulcro 1020
 Exurgens secum superis Deus invehet oris:
 Solæ animæ interea tali statione fruentur.
 Contrà autem fontes tenebris ac nocte prementur
 Æternâ, & meritas pendent per secula pœnas.
 Omnia quæ sera nuper mihi nocte canebat, 1025
 Cum caput ipsius in gremio mœrore gravatum
 Unâ eadem accumbens spondâ, admotusque loquenti
 Sæpe reclinarem, mœsti solamen amoris.

Quid repetam, quæ sæpè vagi Jordanis ad undas
 Ediderit? quæ Judææ sub montibus altis; 1030
 Nunc cæcis vera involvens ambagibus ultro,
 Nunc manifesta palam claro sermone loquutus,
 Dum populi circumfistunt, stipantque frequentes?
 Nunc se principium rerum finemque canebat, 1034
 Nunc veri fontem, atque hominum lucemq; viamque.
 Nos fortunatam prognatam hoc tempore prolem:

122 CHRISTIADOS LIB. IV.

Nos felix tellus, nōs secula læta tulere.
 Nobis divinam vocem, divina loquentis
 Verba haurire Dei propius sæpe obtigit unis.
 Scilicet hinc lustris veniet labentibus ætas,
 Cūm feri optabunt eadem vidisse nepotes.

1046

Talia Iōannes cūctis mirantibus ore

Perstabat memorans; cūm protinus, ecce, tumultu
 Ingenti Solymūm irrumpit manus impia, & urbis
 Rectorem appellant, pœnasque uno ore repossunt.
 Diffugiunt ambo; & magnam stat adire parentem,
 Ignaramque diu tantarum fallere rerum.

1047

M.

M. HIERONYMI

V I D Æ

C H R I S T I A D O S

L I B E R Q U I N T U S.

INfonti verò Romanus parcere capto
 Toto corde petens, huc mentem dividit, atq; huc:
 Fama viri, virtusque animo, egregiique recurfat
 Oris honos; nec jam obscurum, genus esse deorum:
 Omnia respondent auditis. Denique ad ipsos
 Conversus Solymos fremitu tectum omne replentes,
 Ite, ait, & posito mox huc certamine adeste.
 Sit qui pro cunctis numero delectus ab omni
 Fando aliquis doceat, quo tandem is crimine morte
 Mulctandus; quod tantum obstet scelus, ordine pandat,
 Infonti. Simul hæc, simul illi abiere frementes, 11
 Christo animis certi nunquam desistere vivo.

Parte alia, regem qui fœdè prodidit hosti,
 Mutatus scelus agnoscit perjurus Iudas,
 Ah miser! infectum quàm vellet posse reverti! 15
 Nulla quies animo: favire in pectore diræ

Ultrices, cæcasque ob noxam sumere poenas.
 Nec capit insanos curarum pectore fluctus:
 Hinc secum æra manu sceleris causam attulit amens;
 Quæ Solymi magno dederant in munere pacta, 20
 Atque sacerdotum sacrata ad limina venit
 Vociferans: Vestrum hoc argentum, hæc munera vestra
 Accipite: en, scelerum pretium exitiale repono.
 Heu! heu! quid demens volui mihi? quo scelus ingens
 Inductus pretio admisi? vera Dei ille 25
 Progenies, verusque Deus; nunc denique cerno,
 Discussæq; abeunt tenebræ, & mihi reddita mens est.
 Sic fatus, simul argentum conjecit in ipsos:
 Olli autem flentem risere, ac sera videntem.
 Infelix abit: hinc amens, cæcusque furore 30
 Multa putat, curæ ingeminant, sævitque sub imo
 Corde dolor, cœlique piget convexa tueri.
 Tum secum huc illuc flammantia lumina torquens,
 Hem, quid agam infelix? quæ nam quæ secula porro
 Sera adeò tantum scelus unquam oblita filebunt? 35
 Accedamne iterum supplex, crimenque fatebor,
 Atque ausim veniam sceleri sperare nefando?
 Quo verò aspiciam vultu, quove alloquar ore
 Quem semel indignum decepimus, inque merentem?
 Hinc igitur longè fugiam, quantum ire licebit; 40
 Ignotusque aliis agitabo in finibus ævum?
 Hinc me præcipites, me me hinc auferte procellæ,
 Quò fugit usque dies à nobis luce peracta.
 At quis erit tutus tandem locus? omnia præsens
 Aspicit, ac terras Deus undique fulmine terret: 45
 Et me conscia mens, atque addita cura sequetur;
 Sive iter arripiam pedibus, seu puppe per undas.
 Quos? quibus? at moror, & ludunt insomnia mentem.
 Vos, precor, ô mihi vos magnæ nunc hiscite terræ.
 Quid dubito? nunc te tangunt scelera impia, Juda 50

Infelix: tunc debueras, tunc ista decebant,
 Cùm revocare pedem, cùm fas occurrere pesti.
 Nunc morere, atq; nefas tu tantum ulciscere dextra
 Sponte tua, lucemque volens hominesque relinque.

Talia jactabat certus jam abrumpere vitam 55
 Invisam, & sævum leto finire dolorem,
 Curarum hanc unam metam ratus atque laborum.
 Fluctuat, atque sibi semper tellure videtur
 Absumi, aut rapido de cœlo afflari igni:
 Usque ad eò ante oculos capti obversatur imago. 60
 Pallor in ore, acies circumlita sanguine, & artus
 Argentes tremit, instantis vestigia leti;
 Et nox multa cava faciem circumvolat umbra:
 Omnia nigrescunt tenebris caliginis atræ.
 Demens, qui potius veniam sperare fatendo 65
 Non ausus; neque enim precibus non flectitur ullis
 Rex superùm, & justæ bonus obliviscitur iræ.
 Ergo ille inceptis perstans, & sedibus hærens
 Iisdem abiit; sylvæque tremens successit opacæ,
 Regia quæ propter frondebat plurima tecta. 70
 Atque ibi dum trepidat, qua tandem morte quiescat
 Incertus, latebrasne animæ scrutetur acuto
 Fortiter, & pectus procumbens induat ense;
 An se præcipiti jaciat de culmine saltu;
 Ipsæ, quæ attonitum, mortisque cupidine captum 75
 Ducebant semper furia, infensæque præibant,
 Informem prona nectentes arbore nodum
 Ostendere viam: collo namque inde pependit,
 Ut meritis, laqueoque infami extrema sequutus -
 Spiramenta animæ eliso gutture rupit, 80
 Et toros subito pendens extabuit artus.

Nondum picta novo cœli plaga mane rubebat;
 Jamque sacerdotes concursu cuncta replentes
 Vestibulum juxta astabant, longisque fremebant

Porticibus: nempe antiquo de more licebat 85
Nulli luce sacra pollutum insistere limen.

Tandem Romulides, juvenum stipante catervâ,
Fascibus egreditur patriis, ostroque superbus,
Et folio ante fores sedit sublimis eburno.

Confedere patres pariter juxta ordine & ipsi, 90
Atque diu siluere: orsus dux denique fatur:

Dicite quo tandem demitti crimine morti
Poscitis egregium juvenem: quæsitivimus ipsi
Et genus, & vitam: nil dignum morte repertum:
Sed potius factis fama illum ingentibus effert. 95
Ut propius vinctum vidi, audivique loquentem,
Ut stupui ut visus mihi nil mortale sonare,
Cuncta Deo similis vultum, vocemque, oculosque?
Aut certè Deus ille, Dei aut certissima proles.

Cedite: ne regem vestrum ignorate volentes. 100

His dictis, cunctis penitus dolor ossibus arsit
Ingens: infremuere omnes, gemitumque dedere,
Tum senior surgit fandi doctissimus Annas
In medio, & dictis exorsus talibus infit:

Si tibi non aliis per se manifesta pateret 105
Res signis, Romane; vel hinc dignoscere promptum
Cuique foret, teque in primis dux multa moveri
Convenit, huc cum tot collectos undique cives
Convenisse vides unius crimina contra.

Hic auctor fandi multos sermone fefellit; 110
Et facie (ne cede dolis) mentitur honestâ

Virtutem; scelorum tegit alto in pectore amorem.

Nonne vides, hæc religio quò se nova vertat,

Orgia quò, coetusque, & nocturni comitatus?

Seditione potens Judæas suscitât urbes, 115

Ausus se passim terrarum dicere regem,

Progeniemque Patris summi, cui sidera parent:

Atque ideo veluti Deus ultrò crimina passis

Dat veniam, poenæque metum post funera solvit;
 Quod scelus haud aliter poterit quàm morte piare. 120
 Sic veteres sanxere: sed & vetera ipse retractans
 Jura, novas figit simulato numine leges;
 Instituitque novos ritus, nova sacra per urbes,
 Quæ servant feri ventura in secla nepotes.
 Quin ipfas haud obscura, prò, voce minatur 125
 Dejecturum aras, seque igni, templa daturum,
 Templa olim impensis tantorum structa laborum.
 Et jamjam volet ipsum etiam restinguere solem,
 Sideraque obsessio verbis deducere cœlo.
 Haud scelus ille tamen fallaci pectore quivit 130
 Dissimulare diu: neque enim scelerata subire
 Tecta horret, nec se vetitis conventibus aufert
 Admonitus; focique epulis capiuntur opimis.
 Quinetiam, interdum siqua tota impius urbe
 Inventus famâ ante alios ob crimina notus; 135
 Continuò paribus gaudens adit impiger illum,
 Nec requies, donec sibi conciliârit amicum:
 Tantus amor scelerum, tantum illi fallere cordi.
 Tum festis, cum fas nihil exercere, diebus,
 Ipse tamen pellit morbos, ægrisque medetur. 140
 Quid memorem, ut focii vetitis impunè per ædes
 Vescantur dapibus, Cereremque & pocula tractent
 Haud priùs ablutis manibus sine more, sine ullis
 Legibus immundi, contactuque omnia foedent?
 Scilicet omnipotens placitos tot secula ritus 145
 Retractet Pater, & mentem sententia vertat.
 Quæ nova tempestas? eane inconstantia cœlo?
 Dede neci, ne thuricremas, quibus imminet, aras
 Destruat; & posthac non ausit talia quisquam.
 Dede neci: poenas sceleri impius hauriat æquas: 150
 A sacris prohibe infandos altaribus ignes.
 Dixerat, atque omnes eadem simul ore fremebant.

Romulus at dictis nequicquam flectitur ullis,
Nec nova primùm audit nunc crimina; cuncta nefando
Scit fabricata odio, dum Christi gloria & ingens 155
Sacrilegos stimulis virtus exerceat amaris.

Atque ait: Hæc coram fama est vos sæpius illi
Objecisse, quibus semper sermone paratus
Restitit, & vera victor ratione refellit.

Nec se progeniem superi negat ipse Parentis, 160
Quem vos promissum cœlo divinitus olim
Venturum tandem auxilio mortalibus ægris
Non latet, ut veteres Genitoris molliat iras

Concilians generi vestro; culpamque parentum
Ipse sua virtute luat: sic ferre priorum 165

Accepi monimenta; patres id proderè vestros.

Et rebus probat ipse: adèd circum oppida lustrans
Arrexit totam monstris ingentibus oram,

Quæ non ullæ artes hominum, non ulla potest vis.

Quinetiam in lucem quosdam revocavit ab umbris, 170

Queis penitus jam mors totos immissa per artus
Solverat hærentes animæ de corpore nexus.

Quare agite ô odiis miseri defuescite iniquis:

Ne frustra pugnate; Deum sed discite vestrum.

Dixerat: at magis atque magis violentia gliscit
Omnibus: ingenti clamore insistere, & unà 176
Infreni sævire, humerisque abscindere amictum.

Nec secus increvere animis ardentibus iræ,

Quàm cū Atesimve, Padumve undis læta arva parantem
Diluere, agricolæ subiti compescere tendunt 180

Aggeris objectu; præceps magis æstuat amnis
Insultans, victorque altas ruit agmine moles.

Fortè autem rex, & soboles hoc tempore regum
Herodes studio sacrorum advenerat urbem.

Munere Romulidum pars huic amissa paterni 185
Reddita erat regni, Galilæaque oppida habebat.

Quem postquam accepit rector Romanus adesse,
 Solveret ingrato quò sese munere tandem,
 Transmisit Galilæum illi vinctum Galilæo;
 Atque ipsum iussit vitamque & crimina, siqua, 190
 Quærere, pro meritisque viro decernere poenas.
 Tum verò audito Christi rex nomine lætus
 Duci intrò jubet ingenti correptus amore
 Compellare virum, ac propiùs vera ora tueri.
 Quem dehinc aggreditur vario sermone; sed ille 195
 Nil contra, atque oculos nusquam avertibat Olympo.
 Ergo illum nil supra hominem miratus, & ultro
 Irridens iterum jubet ad prætoria duci;
 Et rursum haud læto Romano redditur insons.

Hic me deficiunt animi, mens labitur ægra: 200
 Horresco meminisse, Dei quæ vera propago
 Pertulerit mala factus homo Deus, auctor Olympi,
 Quem mare, quem tellus, vacuique patentia tractus
 Atria, nec capit immensi plaga lucida cœli.
 Aura tuo omnipotens vires mihi reffice lapsu, 205
 Aura polo demissa, tuo hic me numine firma.
 Hæc animi victus quoties evolvere tento,
 Omnia me circum nigrescunt: pallida cerno
 Astra, caputque atra roseum ferrugine solem
 Occulere, & inæstum in lacrymas se solvere cœlum.
 Tantane te pietas miserantem incommoda nostra, 211
 Tantus adegit amor, cœli ô lux clara sereni,
 Vera Dei ut soboles, verus Deus æthere missus
 Tam gravia hæc velles perpeffuque aspera ferre;
 Divinumque caput terrena mole gravatus 215
 Subjiceres tot sponte malis? hæc præmia ferres,
 Nostra tuâ bonus ut deleres crimina morte?
 Nos dulces vetita decerpimus arbore foetus:
 Tu trunco infando pendens crudele luisti
 Supplicium, ô nimium nostros miserate labores. 220

Tu, quamvis Deus, atque Dei indubitata propago,
 Heu ! nunc hæc hominum, nunc cogeris illa subire
 Arbitria in vinclis, & iudicis ora vereri,
 Qui toti advenies olim datus arbiter orbi.

Pontius, ut vinctum sua rursus ad limina reddi.
 Conspicit, arbitrio nec se subducere tristi 226
 Posse videt, sævis curarum tunditur undis:

Jamque his, jamque illis iterumque iterumq; retentat
 Crudeles animos, & parcere nescia corda
 Irritus, ac studio frustra adversatur inani. 230

Quàm magis ille animis tendit sermone mederi
 Nunc supplex placidusque, minis nunc asper acerbis;
 Tam magis accensis crudescunt cordibus iræ:
 Tandem ait: Hæc redeunt (vestrorum antiqua parentū
 Vana superstitio) certis cum sacra diebus, 235

Unum ego de multis inclusis carcere suevi
 Reddere, & ex arctis impunè emittere vinclis.
 Hunc igitur vobis ipsum solvine jubetis

Insontem? nam quem potius dimittere possim?

Et jam pœnarum satis, ac feritatis abundè est. 240
 Aut solvo, aut porro vos hinc abducite, & atræ,
 Ut libet, immeritum sine me demittite morti.

Non tulit, & medium sermonem abruptit acerbans
 Crimina falsa cohors, & pœnas ingratat ore.

Fortè illis Barabas populo patribusque diebus 245

Invisus, quo non scelere usquam immanior alter,
 Jamdudum in vinclis pœnam expectabat acerbam:
 Nulla fugæ spes prorsus, ei via nulla salutis.

Huic igitur præses vellente an parcere Christo
 Scitatur, sperans ita tandem evadere posse. 250

Illi autem victique odiis, cæcique furore

Exolvi Barabam poscunt, veniamque precantur.

Uni omnes, Christumque absumi funere tendunt,

Atque obstant summâ studiis rectoris opum vi,

Ille autem loris cædi, virgisque salignis 255
 Divinum mandat (visu lacrymabile) corpus:
 Fors, ait, innocui potero hac extinxæ cruoris
 Arte sitim: sic immitis miserebitur hostis;
 Et lacerum totos cernentes comminus artus
 Ipsi ultro satiati animos à morte reducent. 260
 Jam largo undabat foedatum sanguine corpus,
 Perfusique artus tabo, liventia colla,
 Collaque, brachiaque, & detectæ verberare costæ;
 Atque eieciabat crassum roseo ore cruorem.
 Talem in conspectu populi statuere, cruentes 265
 Nudum humeros, pectusq; ambasq; à poplite plantas;
 Nam medium texto velabat carbasus albo.
 Palluit aspectu cœlum, conterrita fugit
 Cornibus obtusis sub terram argentea luna,
 Nimbofoque diu latitans evanuit ore; 270
 Et pariter visa astra polo cecidisse sereno.
 Non tamen hostiles explevit sanguine pœnas;
 Sed magis atque magis crudescunt corda precando,
 Quæ non ullæ artes, quæ vis non mitigat ulla.
 Immerito letum intendunt, extremaque poscunt 275
 Supplicia infensi; resonant clamoribus alta
 Atria; certatim se cuncti hortantur in iras.
 Eumenides, missique inferna è nocte ministri
 Tartarei, tenues animæ sine corpore vitæ
 Circumeunt, stimulosq; acuunt ardentibus acres, 280
 Et lucem eripiunt miseris, agitantque furentes.

Romanum interea monet ipsa exterrita visis
 Per somnum conjux, juvenis ne sanguine sese
 Polluat, abstineat capto, portenta minari
 Magna Deum in somnis: is erat is candidus ille 285
 Agnus, ait (nunquam ludunt me somnia vana)
 Quem circumfusique canes, sudibusque petebant
 Pastorum globus omnis; cum mox omnia ademptum

Pascuaque, & notis flebant cum saltibus agri.

At Pater altitonans manifesta percitus ira 293

Desuper auctores cædis sævibat in ipsos.

Turbatum extemplo visum ruere undique cælum;

Et campos latè ac sylvas quaterre horrida grando.

Tum subitò audita ex alto voxq; acta per auras: 294

Parce Deo, Romane; hominum compesce furorem.

Credo equidem hunc (non te fallit) genus esse deorum:

Parce manus scelerare; pio, vir, parce cruori.

Ipsi hæc coëlicolæ placidi portenta refutent;

Judæosque petant solos, generique minentur.

Talibus auditis, Solymos animo acrior urget 300

Romulides, certus vesano obstare furori.

Jamque minis agit, & dictis haud ampliùs arcet

Mollibus insanos, & non toleranda frementes.

Jamque videbatur demptis dimittere vinclis

Velle virum, & tantis se tandem solvere curis. 305

Sensit atrox Erebo umbrarum regnator in imo,

Æternam fervans memori sub pectore curam:

Ingemuit, vincique animo indignatus amaro est.

Protinus horrifera latebrosa ab sede Timorem

Evocat, atrum, ingens, & ineluctabile monstrum: 310

Tristior haud ulla est umbrosis pestis in oris

Scilicet, atq; hominum egregiis magis æmula cœptis:

Frigus ei comes, & dejecto Ignavia vultu.

Extemplo hanc superas torpentem ascendere ad auras

Imperat, intonsi quàm molli vertice surgunt 315

Phœnicum montes, Solymorumque alta subire

Mœnia, ut Ausonii flectat ducis aspera corda

Dejiciens, subigatque metu desistere cœpto.

Jussa facit: sibi nigrantes accommodat alas

Nocturnarum avium, inque atros se colligit artus.

Jamque emensa viæ tractus obscena volucris 321

Purpurei crebra ante oculos se præsidis, ecce,

Fertque refertq; volans circum importuna, sonansque,
 Nunc pectus, nunc ora nigris everberat alis,
 Immisitque gelu, & præcordia frigore vinxit. 325
 Diriguit visu subito, atque exalbuit ille;
 Surrectæque comæ steterunt; gelidusque per ossa
 Horror iit; genua ægra labant; vox faucibus hæsit.
 Quem simul ac cives sensere insueta timentem,
 Pallentemque genas, & toto corpore versum, 330
 His subitò arrepto clamantes tempore dictis
 Aggressi: Iste, ausus vulgo se fingere regem,
 Aspirat sceptris, regisque affectat honores:
 Quem si fortè neci mavis subducere, nec te
 Crimina tanta movent, Judæas protinus urbes 335
 Seditione potens Romanis legibus, omnemque
 Artibus avertet Syriam ditione Quiritum.
 Res igitur tibi si curæ Romana, decusque
 Cæsaris, hanc superis pestem citus aufer ab oris:
 Hauriat ut meritas haud uno crimine pœnas, 340
 Ne gentem repant contagia dira per omnem.

Talia perstabant uno omnes ore frementes.

Dux verò, expertus genus intractabile, regis
 Palluit ad nomen (præcordia ad intima sævit
 Subdita pestis enim) nec jam superantibus obstat
 Amplius, & sese victus cedensque remittit, 346
 Haud ultra potis insano pugnare furori.
 Ceu cùm rostratæ sese opposuere triremi
 Protinus adversi mediis in fluctibus Euri,
 Luctatur primùm celsa de puppe magister, 350
 Hortaturque viros validis insurgere tonsis;
 Demum ubi se niti contra intolerabile cœlum
 Incassum videt, ac ventos superare furentes,
 Vertit iter, quocunque vocat fortuna per æquor
 Multivium, atque auris parens subremigat æger. 355
 Haud tamen abstinuit verbis, vocive pepercit:

Verum, vincor, ait, nec habet vestra ira regressum:
 In me nulla mora est: moriatur crimine falso
 Damnatus: vos triste manet, speroque propinquum,
 Supplicium; vos, sacrilego, ferique nepotes, 360
 O miseri, meritas pendetis sanguine pœnas.

Sic effatus aquam plena jubet ocyus urna
 Afferri, abstergensque manus hæc addidit ore:
 Ut nunc his manibus maculæ absunt; sic mihi nullum
 Hac in cæde nefas, meque omni crimine solvo. 365
 Dixit, & exurgens folio intra tecta recessit.

Illi autem: Deus hæc nobis natisque reservet;
 Instauretque graves pœnas, quascunque meremur.

Hæc dum porticibus populo spectante geruntur
 Vestibulum ante ipsum, famuli ducis ædibus intus
 Armati illudunt capto, irridentque silentem. 371

Quodque illum populi regem optavere per urbes,
 Purpureis ornant tunicis, ostroque rubenti,
 Atque altè effultum sublimi sede locârunt.
 Pro capitis crinali auro, regumque corona, 375

Sentibus obnubunt flaventia tempora acutis:
 Pro sceptro datur insigni fluvialis arundo.
 Tum populo læti portis bipatientibus omni
 Ostendunt plausu magno, regemque salutant.

Haud aliter ludo pueri cùm ex omnibus unum 380
 Delegere ducem, sociis qui sponte subactis

Imperitet, læto cuncti stant agmine circum
 Condensi; assurguntque oranes, regisque superbi
 Jussa obeunt ludicra: ingens it ad æthera clamor.

Tali intus famuli indulgent manus effera ludo. 385
 Dehinc juveni vestis obtentu lumina inumbrant;
 Divinumque caput palmis & arundine pulsant.

Hic digitis vellit concretam sanguine barbam;
 Ille oculos in fidereos spuit improbus ore
 Immundo, & pulchrum deformat pulvere corpus. 390

Nec mora, nec requies ; versantque, agitantq; ferentem
Omnia, nec verbis ullis indigna querentem ;
Nec dare permittunt jam lumina fessa sopori.

O dolor ! heu species inhonesta, indignaque visu !

Non sylvis avibus frondes, non montibus antra 395

Quadrupedum generi desunt, ubi condere sese

In noctem, atque suos possint educere foetus :

At rerum auctori, cœli cui regia servit,

Omnibus in terris desit locus, omnibus oris,

Quo caput acclinat, fessusque in morte quiescat. 400

Tum verò Solymi victores cuncta parare

Supplicia, atque omnes pœnarum exquirere formas,

Perferat ut sævos crudeli morte dolores.

Jamque illum erecto properant distendere ligno

Affixum, & lenta paulatim perdere morte. 405

Nec mora ; diffidunt malos : sonat acta securis,

Altaque quadrifidis fabricatur roboribus crux,

Tormenti genus : hac olim scelera impia reges

Urgebant pœna ; fontesque hac morte necabant

Difficiles miserorum obitus, longique dolores. 410

Tum neque honos erat, infami neque gloria trunco.

At nunc numen habet : sanctum, & venerabile lignum

Suppliciter cuncti colimus, sacrisque minores,

Argento atque auro contactum imponimus, aris,

Et lætum ex illo memores celebramus honorem.

Illa etiam cœlo fulgebit lampadis instar 416

Æthereæ, & totum lustrabit lumine mundum ;

Cùm dabit exitio una dies animalia cuncta,

Interitumque feret rebus mortalibus ignis.

Vix terris lux alma aderat, cùm jam undique tota

Urbe ruit studio visendi accita juvenus ; 421

Implenturque viæ, concursuque omnia fervent.

Et jam purpureos habitus insignia ludicra

Exutum, vinctumque manus clamore trahebant

Dirum ad supplicium, magna sectante caterva. 425
 Per medios longis raptatus funibus ibat
 Semianimisq̃ue, artusq̃ue tremens, plagisq̃ue cruentus
 Nocturnis, humeroque trabem duplicem ipse gerebat
 Præcis gravidam nodis, ac robore iniquo;
 Qua super infando mortales linqueret auras 430
 Supplicio, & duros finiret morte labores.
 Armati circumstant, clypeataq̃ue juxta
 Agmina densantur: collucent spicula longè,
 Spiculaque, & rubris capitum cava tegmina cristis;
 Æreaque alterno conspirant cornua cantu. 435
 Pars pedes insequitur; pars sese lucidus altis
 Fert in equis: resonant colles clamore propinqui.
 Multi autem, quorum melior sententia, flebant:
 Præcipuè matresq̃ue piæ, mitesq̃ue puellæ,
 Cernentes nudis pedibus per scrupea saxa 440
 Tendere, & offendi crebro ad salebrosa viarum,
 Dum monte adverso protrudit robur iniquum.
 Ad quas suspirans heros sic ore loquutus:
 Ne verò, ne me matres indigna ferentem
 Flete piæ; vobis potiùs deflete propinquum 445
 Exitium, & vestris hinc debita præmia natis.
 Sic fatus, linquit non æquis passibus urbem.

Interea superum rex tanto in cardine rerum
 Verticis ætherei sublimem evasit ad arcem,
 Mortalis Nati letum ut crudele videret 450
 Ipse sui spectator: cum gens incola cœli
 Aligeri stipant cunei, & comitantur euntem.
 Est templum gemmis interlucentibus auro
 E solido factum sublimi in vertice Olympi,
 Tectum immane, ingens, superi penetrabile Parentis,
 Sidera despiciens subterlabentia mundi. 456
 In medio clivus duro ex adamante tumescit
 Paulatim exacuens instar fastigia pinus:

Multiplices circum sedes, subterque supraque
 Dispositæ, gradibusque novem super æthera surgunt.
 Conveniunt huc cœlicolæ, regemque canendo 461
 Ingressi thiasis lustrant: se sedibus inde
 Omnes composuere suis, tumultumque corusci
 Ter latè circum terna cinxere corona
 Secreti ordinibus certis; neque enim omnibus æqua
 Conditio, viresque pares, eademque potestas; 466
 Verùm aliis alii ut præstant, ita rite locantur
 Munere quisque suo contenti, ac forte beati.
 In medio Pater omnipotens solio aureus alto
 Sceptra tenet, lateque acie circum omnia lustrat, 470
 Totus collucens, totus circum igne corusco
 Scintillans, radiisque procul vibrantibus ardens.
 Mox autem infaustis Judææ lumina tantùm
 Defixit terris, tristemque ante omnia collem
 Spectabat; gens mœsta simul spectabat Olympi, 475
 Collem infelicem, sacram egredientibus urbem
 Qui prior occurrit humanis ossibus albus.
 Auctores scelerum poenas ibi morte luebant
 Informi: circum pendebant corpora passim
 Arboribus truncis incocto lurida tabo. 480
 Huc simul atque emensus iter miserabilis heros
 Pervenit, sensitque sibi crudele parari
 Supplicium, atque trabem vidit jam stare nefandam;
 Dejectos oculos porrò huc jactabat & illuc,
 Omnia collustrans, comitum si fortè suorum, 485
 Siquem fortè acies inimicas cerneret inter:
 Fidum in conspectu nullum: videt agmina tantùm
 Sæva virùm, campique armis fulgentibus ardent.
 Cari deseruere omnes diversa petentes;
 Non aliter quàm, cùm cœlo seu tactus ab alto 490
 Pastor, five feræ insidiis in valle peremptus,
 Continuo sparguntur oves diversa per arva

Incustoditæ, resonant balatibus agri.

Jamq; trabem infandam scandens, pendensq; per auras
Horruit, atque Deum veluti se oblitus, acerbi 495

Pertimuit dirum leti genus; æstuat intus,
Atque animum in curas labefactum dividit acres,
Tristia multa agitans animo; totosque per artus
Pallentes mixto fluit ater sanguine sudor;

Et patriam crebrò reminiscitur, ætheris aulam. 500

Tum cœlum aspectans, hæc imo pectore fatur:

Heu! quianam extremis Genitor me summe periclis
Deseris? aut Nati quò jam tibi cura recessit?

Audiit has summus voces Pater, audiit omnis

Cœlestum chorus: ipse (alta secum omnia mente

Versabat Genitor, nutu haud oblitus agi rem 506

Nempe suo) stetit immotus, seseque repressit.

At circumfusus cœtus gentem ætheris alti

Aligeram injussos potis est vis sistere nulla:

Omnibus exarsit subitò dolor: omnibus ingens 510

Æstuat ira: volunt Nato succurrere herili,

Et prohibere nefas, duroque resistere ferro.

Bella cient: arma ingeminant, arma acrius omnes.

Hic puer haud volucris extremus de gente, recurvo

Ære vocare acies quò non magis utilis alter, 515

Ascensu superat celeri ardua culmina præpes;

Tum super axe sedens, roseique in vertice cœli

Signa canit belli: latus dissiulat Olympus

Undique, & insolito tremuerunt sidera motu.

Audiit & sonitum, siquem procul orbe remoto 520

Distinet incedens humili luna humida gressu:

Audivere, quibus generis custodia nostri

In terris olim forti data: vastaque tellus

Protinus ingenti tremuit concussa fragore.

Tum quos rex superum varias legarat in oras, 525

Æreos relegunt tractus, mandataque linquunt

Imperfecta, fugaque poli super ardua tendunt.
 Ac velut in pastus celsa quæ sede columbæ
 Exierant varios, cùm tempestate repentè
 Urgenti cæco misceri murmure cœlum. 530
 Incipit, & nigræ cinxerunt æthera nubes;
 Continuo linquunt arva undique, & ardua pennis
 Tecta petunt, celeresque cavis se turribus abdunt.
 Jam passim ingentis properatur vertice Olympi,
 Et toto ancipitis ferri cœlo ingruit horror, 535
 Æratique sonant currus, gemitusque rotarum
 Audiri, sonitusque armorum desuper ingens.
 Tam vastos motus axis miratur uterque,
 Miranturque ignes, coelique volubilis orbes,
 Cùm tenues animæ, cùm sint sine corpore vitæ, 540
 Sensibus à nostris quibus est natura remota.
 Sæpe autem, seu mortales mittuntur ad oras,
 Sive opus in fratres olim capere arma rebelles,
 Corporis affecti sibi quisque accommodat alas,
 Aereosque artus, simulacrumque aptat habendo, 545
 Spiritus ut queat humanos admittere visus.
 Ergo illi rapido circumdant turbine densa
 Corpora sub nostros etiam venientia sensus:
 Circumdantque humeris desueta micantibus arma,
 Ætheris ærisono subito de poste refixa, 550
 Coelicolûm exuvias, belli monimenta nefandi,
 Quod socios olim contra gessere furentes.
 Hic bonus armatur jaculis, hastamque trabalem
 Crispat agens; rapit ille faces, rapit ille sagittas,
 Suspenditque humeris lunatum ardentibus arcum:
 Atque alius palmas insertat cæstibus ambas. 556
 Pars tereti funda dextram implicat: omnibus ensis
 Aureus in morem vagina pendet eburna:
 Infrenant alii cœli per cærule currus.
 Cetera pars pictis librare celerrima pennis 560

Corpora: non eadem vis omnibus ipsa volandi:
 Mobilitate vigent varia: pars remigat alis
 Binis alternante humero; pars ordine ad auras
 Tollunt se triplici pennatis undique plantis,
 Haud unam in faciem: sed nec color omnibus idem:
 Namque hos punicea cernas effulgere pluma 566
 Flammipedes, igni assimiles rutilantia terga;
 Herbarum hos speciem, viridesque referre smaragdos;
 Terga illis croceo lucent circumlita luto;
 Centum aliis alii pinxere coloribus alas. 570

Qualis ubi, exactos post æstus arbore ab omni
 Exornat pomis se versicoloribus annus,
 Et caput Autumnus circumfert pulcher honestum.

Et jam pennipotens liquidis exercitus ibat
 Tractibus, ac volucris cingebant agmine cœlum, 575
 Millia quot nunquam nascentum ab origine rerum
 Visa hominum in terris coïisse, ter agmina terna,
 Terque duces terni: toto dux vertice supra est
 Nuper Iapygii Gargani è vertice vectus
 Armipotens, veteris quem quondam gloria pugnae
 Sublimem, longeque alios super extulit omnes, 581
 In medio ibat ovans, galea cristisque superbis
 Aureus, & longè gemmis lucentibus ardens.
 Nunc etiam spolia edomiti fulvamque draconis
 Pellem ostentabat spiris ingentibus, ipsumque 585
 Innixus tergo pedibusque hastaque premebat.
 Arma procul radiant; umbo vomit aureus ignes;
 Stellantique procul micat ensis jaspide fulgens.

Ventum erat ad cœli portas: hîc omnibus iræ
 Incaluerè magis, belli ut monimenta prioris 590
 Sunt oculis oblata: vident nam turribus altis
 Pendentes currus, suspensæque postibus æra,
 Spiculaque, & clypeos, victis de fratribus arma
 Olim immane nefas cœlo crudeliter orsis,

Dum frustra aspirant sceptris felicitis Olympi 595
 Immemores, victique animis, & vana tumentes;
 Quos ipsi contra steterant meliora sequuti,
 Æthereque expulerant certamine debellatos.
 Quam pugnam in foribus quondam cælârat ahenis
 Artificum manus, atque operoso impresserat auro.
 Cernere erat liquidas cœli pendere per auras 601
 Hinc acies, atque hinc acies certamen adortas,
 Nunc huc, nunc illuc, ultro, citroque volare,
 Ætheraque in medio venientibus obscurari
 Missilibus; jamjam certari comminus armis, 605
 Misericque acies; & jam, queis spicula deerant,
 Crinibus implicuere manus hostilibus uncas,
 Suspensosque comis circum per inane rotabant.
 Jamque hos paulatim concedere, desuper illos
 Urgere aspicias, donec toto æthere versi, 610
 Palantesque fugæ simul hostes terga dedere,
 Præcipiti assimiles nimbo, atque procacibus austris.
 Nam Pater omnipotens armatus fulmine dextram
 Deturbabat agens; flammisque sequacibus arce
 Siderea excussos Erebi domus atra recepit. 615
 Pugnae igitur superi admoniti, veterisque trophæi,
 Ætheris ardebant fractis erumpere portis.
 Jamque adeo evâssent omnes, terrisque potiti
 Sontem incendissent oram; jamque urbibus igni
 Correptis, Judæa nocens, commissa luisses; 620
 Ni Pater altitonans stellanti nixus Olympo
 (Motus enim tanto subito flagrante tumultu)
 Cœpta redargueret, verbisque inhiheret acerbis
 Bellum importunum, cunctis haud mollia mandans.
 Nam circumspiciens, sibi centum astare ministras, 625
 Virgineas volucrum humana sub imagine formas,
 Hinc atque hinc videt, & nutum observare paratas:
 Quarum quæ placido mitis Clementia vultu est,

Eligitur numero ex omni, cui talia mandet :

Vade, ait, & voluci per coelum labere curru : 630
 Fratribus hæc fer dicta tuis : non ætheris illis,
 Non illis vasti commissas orbis habenas ;
 Ut ferro injussas meditantes edere pugnas
 Omne ausint miscere meo sine numine coelum,
 Terramque, & tantos animis accendere motus : 635
 Confidant, positisque adsint huc ocyùs armis.

Dixerat : illa viam raptim secat alite curru,
 Et Patris ingentes passim denuntiat iras,
 Ni redeant, positisque quiescant protinus armis.
 Addunt se comites Pietas, Paxq; aurea ; it unà 640
 Spesque, Fidesque, piique parens placidissima Amoris :
 Omnibus in manibus rami canentis olivæ.

Quaque egere viam, videas procul ilicet arma
 Projicere, & studiis cunctos mitescere versis.
 Jamque in conspectu positus exercitus armis 645
 Regis adest : dicto parentes, sede locarunt
 Ordine sese, quisque sua, pariterque quiêrunt.
 Hic tum nimbipotens Genitor circumtulit ora,
 Ter torquens illustre caput ; ter cardine moto
 Terribilem increpuit sonitum ; dein farier inquit : 650

Quæ, superi, vetitum contra hæc insania ferri?
 Quò ruitis? quiane auxilio subsistere nostro
 Non queat ille ; meæ aut sint fractæ denique vires?
 Ne favite animis, atque hanc deponite curam ;
 Quandoquidè haud fert hæc nostro sine numine Natus,
 Scitis enim, ut moriens crimen commune refellat : 656
 Sic generi humano clausum stat pandere Olympum.
 Illum ideo duos volui exercere labores,
 Atque agere in terris extrema per omnia vitam,
 Finibus exactum cunctis, inopè, omniû egentem. 660
 Jamque ad supremum ventum : manet exitus illum.
 Hic hodie gravis insontem irrevocabile letum ;

Et morti caput ipse sua sponte obuius offert.
 Nunc autem subito visu horruit, & timor illi
 Confusam eripuit leti ipso in limine mentem; 665
 Quippe, Deum velut exutus, mortalis, inermis
 Restitit, & telis mansit violabile corpus.
 Nil aliter vis divinos valuisset in artus
 Ulla hominum, & cunctis foret impenetrabilis armis.
 Non adeò vires, non parva potentia nostra, 670
 Ut nequeam, si versa retro sententia, Natum
 Eripere in medio versantem turbine leti,
 Contra illum insurgant omnes ab origine rerum
 Quidquid ubiq; hominū natum, extinctumq; per ævum.
 Non ita me experta est Babylon, ubi ad astra gigantes
 Tentavere vias edueta turre sub auras; 676
 Et poterant magnos manibus divellere montes.
 Nunc etiam fumant præfractæ fulmine turres,
 Ut nimborum acies tempestatumque quiescant,
 Quæ vastum rapiant convulsū à cardine mundum.
 Ipse manu terras quaterem, cœlum omne cierem, 681
 Diluvio cuncta involvens: me me ignibus atris
 Nunc nunc accinctum, teloque tricusptide dextram
 Armatum mortale genus sævire videret,
 Hunc diffare globum, hæc passim metere agmine ferro.
 At finite, adveniet (neque enim mora longior) urbi 686
 Tempus ei, frustra hunc cum magno optaverit emptum
 Haud tetigisse, genus cui ducitur æthere ab alto.
 Sic ait; & moto tremefecit vertice mundum,
 Terrifico quatiens tonitru cœlestia templa. 690
 Continuo superum furor acer & ira quievit:
 Prosequitur tantum votis chorus omnis amicis;
 Atque Deum è summo taciti miserantur Olympo.
 Sicut, ubi inclusi septis vacuo æquore campi,
 Pro laude ac decore accensi, certamina miscunt 695
 Inter se æquatis juvenes duo comminus armis;

Hinc spectat procul, atque hinc circumfusa juvenus;
 Tum si fortè alter, minùs ac minùs utilis, ore
 Palluit, aut terra cecidit deceptus iniqua,
 Confurgant fidi æquales, studiisque sequantur; 700
 Quàm vellent, nisi pacta vetent, succurrere amico!
 Stant ægri, & casum longè execrantur acerbum.
 Haud secus indefensus, inermis restitit heros.
 Illum nudum humeros, nudum omne à vertice corpus
 Directum longo malo applicuere furentes: 705
 Nuda dehinc tendunt transverso brachia ligno,
 Diverſaque ambas affigunt cuspide palmas
 Hinc atque hinc: mucrone pedes terebrantur eodem
 Confixi: largum manat de stipite flumen.
 Instant vi multa; ferro ardua robora adacto 710
 Dant gemitum: reboat diro stridore supinus
 Mons circum ingeminans, ictûsque resultat imago.
 Tum supra caput, & nomen, patriamque, necisque
 Inſcripſere notis variis in ſtipite cauſam.
 Dextra autem, lævaque duos gemina arbore fixos 715
 Addiderant ſocios, quos ob commiſſa merentes
 Leges ſupplicium ad juſtum pœnamque vocabant.
 Verùm ipſum amborum in medio longè altiùs arbos
 Extulerat, veluti ſclerum exhortator & auctor,
 Aut furtis foret ante alios immanior omnes. 720
 Infelix Solyma, infelix Judæa propago,
 Ultro infeſta piis, non ipſis vatibus æqua;
 Hæc digna hoſpitia, has ſedeſque toroſque parâſti
 Cœlicolûm regi? hos ſocios, hunc addis honorem,
 Quî mortale genus propter delapſus Olympo 725
 Sponte ſub humana luſtravit imagine terras?
 Hic genus ipſe tuum Phariis eduxit ab oris,
 Et pedibus ſâlſas dans ire impunè per undas,
 Marmoreum tibi ſtravit iter, pontumque diremit.
 Idem etiam te cœleſti dape pavit euntem 730

Per deserta tuos miseratus vasta labores.
 Hujus ope hausisti dulcem de caute liquorem,
 Cum procul & fontes & liquida flumina abessent.
 Hic te posthabitis aliis longè omnibus unam
 Gentibus elegit, meritis quam ad sidera ferret, 735
 Muneribusque suis sublimi æquaret Olympo.
 Promeritum his cumulas donis? hæc digna rependis?
 Non vatum voces, non te miracula rerum
 Ulla movent, aut non præsentia numina sentis?
 Cui unquam scelerum auctori tam dira parâsti 740
 Supplicia? aut usquam quis tam crudeliter hosti
 Acceptus tales luit alter corpore poenas?

Jamq; trabi applicitus tergo altè hærebat: in illum
 Versi omnes observabant, quæ funere in ipso
 Signa daret, quæ spes, aut quæ fiducia victo. 745
 Ille autem tacitus jamdudum cuncta ferebat,
 Immotusque: decor roseo nondum omnis ab ore
 Cessit; adhuc oculis divinum est cernere honorem:
 Tantùm resperfusque genas, pallentiaque ora
 Humectat cruor, & mixto cum pulvere sudor 750
 Plurimus, infectique rubent in sanguine dentes.
 Qualis, qui modò cærulea perfusus in unda
 Lucifer astrifero radios spargebat Olympo,
 Si mundi species violetur clara sereni,
 Et subitâ incipiat cælum pallescere nube, 755
 Nondum omne occuluit jubar, obtusaque nitefcit
 Pulcher adhuc facie, & nimbo tralucet in atro.

Interea matris, quam magnam nuper ad urbem
 Traxerat incertus rumor, certissimus aures
 Nuncius implevit, natum extra mœnia duci, 760
 Ad mortemque rapi captum, insidiisque subactum.
 Palluit infelix, mediisque in vocibus artus
 Dirigit: licèt hæc Patris sciat omnia certo
 Consilio fieri, atque ipsius numine Nati,

Altius ingenti tamen exuperante dolore 765
 Cuncta oblita ruit: resonant plangoribus ædes
 Fœmineis: frustra lacrymantem, & acerbâ gementem,
 Solantur fide comites: jamque illa per urbem
 Atque huc, atque illuc errat, tristemque requirit
 Indefessa locum; nunc hîc, nunc hæsitat illic 770
 Vestigans oculis, atque auribus omnia captans,
 Sicubi concursum, voces aut hauriat ullas.
 Ac veluti pastu rediens ubi vespere cerva,
 Montibus ex altis ad nota cubilia, fœtus 774
 Jamdudum teneri memor, omnem sanguine circum
 Sparsam cernit humum, catulos nec conspicit usquam,
 Continuò lustrans oculis nemus omne peragrat
 Cum gemitu; tum siqua lupi, siqua illa leonis
 Raptoris signa in triviis conspexerit, illac
 Insequitur totâ observans vestigia sylvâ, 780
 Perque viam passim linquit pede signa bisulco.
 Haud aliter, simul atque jugo prospexit in alto
 Collis oliviferi, latè qui maximus urbi
 Incubat, ingentem concursum, & lucida circum
 Spiculaque, clypeosque, & fulgentes equitatus, 785
 Per medios ruit, & cursum extra mœnia torquet.
 Illam porticibus spectant, altisque fenestris
 Effusæ matres, longè & miserantur euntem.
 Jamque hos, jamque ruens cursu prævertitur illos,
 Ungula crebra licèt volucrum proculcet equorum. 790
 Addunt se flenti comites, pariterque sequuntur
 Fidus Iôannes cum matre, atque innuba Martha,
 Et soror, & Salome, & conjux ægra Cleophæ,
 Cunctæ atro pariter velatæ tempora amictu.

Ecce autem videt infando jam proxima monti
 Erectamque trabem, & scalas, defixaque signa. 796
 Quamvis nescit adhuc, quæ sint ea robora porro,
 Horruit illa tamen metuens, & pectus honestum

Terque quaterque manu tundens, pectusque, caputque,
 Hei mihi! nescio quid moles, atque illa minatur 800
 Mâchina triste, inquit: gentis scio acerba furentis
 Circumfusa odia, & genus undique Judæorum
 Jamdudum nobis infensum exposcere pœnas.
 Hoc erat, hoc totâ infomnis quòd nocte videbar
 Cernere signum, olim Isacidæ quo summa notârunt
 Limina, quisque suum, fuso agni rite per ædes 806
 Sanguine, post longa exilia, indignosque labores
 Niliacis moniti furtim decedere terris.

Hæc memorans simul ibat: eam sine more ruentem,
 Rumpentemq; aditus per tela, per agmina densa 810
 Rejiciunt clypeorum objectu, & longiùs arcent.
 Jam magis atque magis non vani signa timoris
 Clarescunt, propiusque in vertice conspicitur crux
 Ingens, infabricata, & iniquis aspera nodis. 814
 Ut verò informi multatum funere natum,
 Affixumque trabi media jam in morte teneri
 Aspexit coram infelix, ut vidit athena
 Cuspide trajectas palmas, palmasque, pedesque,
 Vulnificisque genas fœdataque tempora fertis, 819
 Squalentem ut barbam, turpatum ut sanguine crinem,
 Dejectosque oculos dura jam in morte natantes,
 Inque humerum lapsos vultus, morientiaque ora;
 Alpino stetit ut cautes in vertice surgens,
 Quam neque concutiunt venti, neque sæva trifulco
 Fulmine vis cœli, assiduus neque diluit imber, 825
 Hispida, cana gelu, longoque immobilis ævo.
 Ipsi illam montes, ipsa illam flumina longè
 Videre ingentem fessæ miserata dolorem;
 Eque sacro aeræ lacrymârunt vertice cedri.

Filius at postquam pinu conspexit ab alta 830
 Dilectam genitricem, animi miseratus in illa,
 Ut potuit, subitò morientia lumina fixit

Semianimis, dulcemque oculis respondit amorem.

Mox sic exanguem visu, victamque dolore

Affari extremum, curasque avertere dictis: 835

Hactenus, ô mulier, stetimus: non te tamen ægram

Tantus edat tacitè dolor: haud sine mente Parentis

Hæc ferimus, solo qui temperat omnia nutu.

Hic tibi pro nato (admotum nam fortè parenti

Vidit Iöannem lacrymantem, & multa gementem) 840

Se nper erit. Juvenem môx idem affatur amicum:

Hæc tibi erit genitrix; oro, tutare relictam

Tu saltem, & matris serva communis amorem.

His dictis lacrymas perculsis mentibus hostes

Non ipsi tenuere: feræ ingemuere cohortes. 845

Hic demum matri rediit vox faucibus ægræ;

Ingentemque dedit gemitum: tum robora largo

Tristis, in expletum lacrymans, lavit humida fletu,

Et tales amplexa trabem dabat ore querelas:

Nam quem te miseræ matri, pulcherrime rerum,

Nate, refers? talin' voluisti occumbere lero? 851

Nec tibi noster amor subit, ne funera adires

Talia, ne culpam alterius hac morte piores,

Et letale dares miseræ sub pectore vulnus?

Heu! quem te, nate, aspicio? tuane illa serena 855

Luce magis facies aspectu grata? tuine

Illi oculi? quæ tam scelerata infania tantum

Ausa nefas? heu! quàm nato mutatus ab illo,

Cui nuper manus impubis, omnisque juvenus

Occurrit festam venienti læta per urbem; 860

Perque viam ut regi velamina picturata,

Arboreasque solo frondes, & olentia ferta

Sub pedibus stravere, Deum omnes voce fatentes?

His exornatum gemmis, hoc murice cerno?

At non certè olim præpes demissus Olympo, 865

Nuncius hæc pavidæ dederat promissa puellæ.

CHRISTIADOS LIB. V. 149

Sic una ante alias felix ego, sic ego cœli
 Incedo regina: mea est hæc gloria magna;
 Hic meus altus honos. Quò reges munera opima
 Obtulerunt mihi post partus? quò carmina læta 870
 Cœlestes cecinere chori; si me ista manebat
 Sors tamen, & vitam cladem hanc visura trahebam?
 Felices illæ, natos quibus impius hausit
 Infantes regis furor ipso in limine vitæ,
 Dum tibi vana timens funus molitur acerbum. 875
 Ut cuperem te diluvio cecidisse sub illo!
 Hos hos horribili monitu trepidantia corda
 Terrificans senior luctus sperare jubebat,
 Et cecinit fore, cùm pectus mihi figeret ensis:
 Nunc altè mucro, nunc altè vulnus adauctum. 880
 Saltem huc ferte oculos vos ô quicumque tenetis
 Hac iter, & comitem dulci me reddite nato;
 Quando nulla mihi superant solatia vitæ,
 Atque meo major nusquam dolor: addite me me
 Huic etiam, si qua est pietas, & figite trunco. 885
 Aut vos ô montesque feri, quæque ardua cerno
 Me supra frondere cacumina, parcite, quæso,
 Vos saltem, vos ô nostro exaturata dolore
 Respicite, & miseræ tandem succurrite matri:
 Nunc nunc præcipiti casu convulsa repentè 890
 In me unam ruite, & tantos finite labores.

Hôs virgo, atque alios dabat ore miserrima fletus:
 Nec comites possunt flentem illam abducere fidæ.
 Attamen armati morienti illudere pergunt;
 Estque hosti duro in bello multo optimus hostis: 895
 Crudeli quassant risu caput: undique circum
 Insultant, tolluntque has læti ad sidera vocès:
 En, qui se cœlo missum, superique Parentis
 Progeniem jactat, temploque urbique minatus,
 Seque Deum fictor fandi mentirier audet: 900

I, sequere, illiusque pius nunc numen adora.
 Qui multos leti eripuit de faucibus olim,
 Non potis ipse sibi tali in discrimine adesse.
 Falsus abest illi longè, nec talia curat
 Nunc Genitor: sanè infami nunc liber ab orno 905
 Defiliat, si numen habet, vincla omnia rumpat:
 His quoque nos signis missum credemus Olympo.

Talia jactabant, mediaque in morte dolore
 Semianimem hoc etiam cumulabant: cuncta ferebat
 Ille animi invictus: sævis clementiùs æquo 910
 Hostibus orabat veniam, Patremque rogabat,
 Parceret ignaris rerum, cæcisque furore.

At verò inter se adversis decernere dictis
 Auditi, poenas qui juxta ob furta luebant,
 Supplicio æquali juvenes gemina arbore fixi. 915
 Alter enim furiis, longisque doloribus actus,
 Ipse etiam verbis morientem heroa superbis
 Stringebat miser, ac tales dabat ore loquelas:
 I nunc, & templi multa constructa virum vi
 Demolire adyta, & post tres rursus erige lucas. 920
 Nunc, tibi si genus è summo traheretur Olympo,
 Eque Deo Genitore fores, ut te ipse ferebas,
 His te, nos pariterque malis prohibere liceret.
 Verum, omnes quando jactasti vana per urbes,
 Nobiscum moriere, Dei mentita propago. 925

Non tulit hæc alter, dextra qui in parte propinquus
 Jam morti pendebat, & hæc extrema profatus:
 Infelix, quæ tanta animo dementia sedit?
 Nos ambo meritò luimus peccata; sed insons
 Proditur hic odiis: quin nos commissa fatentes 930
 Æquiùs hinc fuerat veniam pacemque precari.
 Sic ait: hinc Divum conversus lumina in ipsum
 Talibus orabat: Superi tu certa Parentis
 Progenies (nam celsa manent te sidera) ab alto

Respice me, & dexter morienti protinus adsis. 935

Annuit, & verbis Deus est dignatus amicis:

Tu partem laudis capies, tu gaudia mecum;

Quæ me cunque hodie, una eadem te regna beatum

Accipient, ait: astra alacri jam concipe mente.

Vix ea: nam vitæ labentis fine sub ipso, 940

Dum luctante anima fessos mors exuat artus,

Æstuat: it toto semper de corpore sudor

Largior, & siccas torret fitis arida fauces.

Tum, vix attollens oculos jam morte gravatos,

Exiguum sitiens laticem suprema poposcit 945

Munera: vix tandem corrupti pocula Bacchi

Inficiunt felle, & tristi perfusa veneno,

Ingratosque haustu succos, inamabile virus,

Arenti admôrunt morientis arundine linguæ;

Quæ, simul extremo libans tenuis attigit ore, 950

Respuit; atque diu labris infedit amaror.

Interea magno lis est exorta tumultu,

Dum tunicam, nato genitrix quam neverat olim,

Partiri inter se famuli certamine tendunt,

Exuviasque petunt: sed erat non subtilis ipsa 955

Vestis, & in partes ideo non apta secari.

Sorte trahunt igitur concordēs: sic fore quondam

Prædixere sacri corda haud improvida vates.

Jamque ferè medium cursu trajecerat orbem,

Cùm subito, ecce, polo tenebris caput occulit ortis

Sol pallens; medioque die (trepidabile visu) 961

Omnibus incubuit nox orta nigerrima terris,

Et clausus latuit densis in nubibus æther

Prospectum eripiens oculis mortalibus omnem.

Hic credam, nisi cœlo absint gemitusque dolorque,

Æternum Genitorem alto ingemuissē dolore, 966

Sidereosque oculos terra avertissē nefanda.

Signa quidem dedit, & luctum testatus ab alto est.

152 CHRISTIADOS LIB. V.

Emicuere ignes, diffulfit conscius æther;
 Concussuque tonat vasto domus ardua Olympi, 970
 Et cæca immensum percurrunt murmura cœlum:
 Diffiluissè putes divulsi mcenia mundi.
 Sub pedibus mugit tellus: sola vasta moventur:
 Tecta labant: nutant succussæ vertice turres.
 Obstupuere humiles subita formidine gentes, 975
 Et positæ extremis terrarum partibus urbes.
 Causa latet; cunctis magnum ac mirabile visum;
 Et populi æternas mundo timuere tenebras
 Attoniti, dum stare vident caligine cœlum.
 Ipsam autem propior Solymorum perculit urbem, 980
 Ac trepidas stravit mentes pavor: undique clamor
 Tollitur in cœlum: sceleris mens conscia cuique est.
 Tempia adeunt subito castæ longo ordine matres,
 Incedunt mixti pueri, intactæque puellæ, 984
 Perque aras pacem exquirunt, quas thure vaporant
 Suppliciter, sacrisque adolent altaria donis.
 Ecce, aliud cœlo signum præsentius alto
 Dat Pater altitonans, & templum sævit in ipsum:
 Velum latum, ingens, quod vulgi lumina sacris
 Arcet inaccessis, in partes finditur ambas; 990
 Et templi ruptæ crepuere immane columnæ.
 Jamque Deus rumpens cum voce novissima verba
 Ingenti, horrendumque sonans, En, cuncta peracta:
 Hanc infontem animam tecum, Pater, accipe, dixit:
 Supremamque auram ponens caput expiravit. 995

M. HIERONYMI

V I D Æ

C H R I S T I A D O S

L I B E R S E X T U S.

JAmque nigrescenti properabat vesper Olympo:
 Corpora adhuc stabant inhumata, infletaque cano
 Vertice, stipitibusque etiam nunc fixa manebant.
 Talia Josephus veniens Arimathide ab ora
 Non tulit, egregiusque animi, præstansque juvena, 5
 Et bellis assuetus, agri ditissimus idem,
 Atque auri; is, Christi miratus maxima facta,
 Addiderat comitem modò se, quocunque vocaret.
 Ergo dum sylvis alii formidine turpi,
 Speluncisque vagi passim conduntur in altis; 10
 Protinus ipse animi intrepidus, fretusque juvena
 Aggreditur gentis rectorem, ac talia fatur:
 Optime Romulidum, te cari in cæde magistri,
 Quem gens nostra odiis leto multavit iniquis,
 Fama pias fervâsse manus, cæcumque furorem 15
 Adversus totis nequicquam viribus isse.

Scis falsa exceptum sub prodicione, quòd illis
 Obstaret coram scelera urgens impia verbis.
 Quod potes, exanimum terræ succedere corpus
 Da saltem, fociis casus solamen acerbi. 20

Ipse novo condam, mihi quod de more paravi,
 Funera mecum animo dum verso incerta, sepulcro.

Pontius hæc contrà: Ut potius concedere vivum
 Nunc corpus cuperem! vos veri conscia testor
 Numina, tentavi versans mecum omnia, siqua 25
 Infonem morti excipere ac dimittere possem.
 Et nobis pietas colitur, sanctique penates:
 Sed nihil invitâ tandem profecimus urbe;
 Crudelis vicit gentis furor: ite, sepulcro
 Muneribusque pii exanimum decorate supremis. 30

Dixerat: ille gradus montis contendit in altos;
 Cui sese comitem jungit Nicodemus, & ipse
 Multum animo cari concussus funere amici.
 Jamque propinquabant paribus vestigia curis
 Figentes, unde infaustus de colle videri 35

Jam poterat locus: ecce autem fulgentia circum
 Arma vident, cinctumque armato milite clivum.
 Nam, ne luce sacra pendentia corpora truncis
 Solennem funestarent lætæ urbis honorem;

Primorum missu armati venere ministri, 40
 Semineces qui stipitibus de more reflexos
 Hoc ipso injectâ tumularent vertice arenâ

Stabant, supplicium meritum qui hinc inde luebant
 Semianimes, & adhuc spirantes funere in ipso
 Optabant duros leto finire labores; 45

Et montem implebant lacrymosis vocibus omnem.

Protinus hinc atque hinc longis hastilibus instant
 Armati, franguntque viris tabentia crura,

Et miseris mortem properant, trabibusque refigunt;
 Deinde cavâ infodiunt projecta cadavera terrâ. 50

CHRISTIADOS LIB. VI. 155

At simul exanimem, qui nostra ob crimina poenas
 Pendebat, videre, manum abstinuere, nec ultra
 Sunt passi sœvire in cassum lumine corpus,
 Mirati properos obitus, collapsaque membra
 Tam citò, & ora modis jam tum pallentia miris. 55
 Quidam etiam vidisse ferunt pendere per auras
 Coelivagos juvenes feralia robora circum
 Plaudentes alis, niveaque in veste coruscòs
 Divinum multo stillantem è vulnere rorem
 Suscipere, & superas pateris perferre sub auras. 60
 Hic ausus solus, lato cui lancea ferro,
 Longinus sanctos violare ignobilis artus:
 Irruit, & longa transverberat abiete costas.
 Intepuit ferrum, sanctum ebibit hasta cruorem:
 Vulnere quo perhibent bicoloris fluminis instar 65
 Et purum laticem, & rorem exiliisse rubentem:
 Diluta est humus, erubuerunt gramina circum.
 Huc sese in medios Arimathes urbis alumnus
 Infert, conscenditque trabem, atque exanguè magistri
 Detrahit, & densis procul aufert corpus ab armis, 70
 Veste tegens, modò quam tales mercatus in-usus.
 Huc volucres pueri, coelique effusa juvenus
 Ferte pedem: æterni largum date veris honorem:
 Pallentem violam calathis diffundite plenis,
 Narcissique comas, ac mœrentes hyacinthos, 75
 Et florum nimbo divinum involvite corpus.
 Ecce autem latè reboant plangore propinqui
 Fœmineo montes: responsant flebile saltus:
 Omnia flere putes sola lamentabile letum.
 Ipsa sedet vivo genitrix mœstissima saxo 80
 Ægro corde, comis passis, totoque cruentum
 Heu! natum complexa sinu, miserabile corpus;
 Atque oculos fovet ore, patensque in pectore vulnus:
 Nec jam ullos gemitus, nec jam ullos ampliùs edit

Singultus; magno sed enim exanimata dolore 85
 Frigida, muta filet, gelidoque simillima faxo.
 Circumstant aliæ tunſæ omnes pectora palmis:
 Pars calidis corpusque lavant & vulnera lymphis:
 Textilibus membra involvunt pars squalida donis.
 Hæc ficcet fuſo rorantia genua capillo 90
 Vulneribus ſuper accumbens hærenſque cruentis:
 Oscula dat manibus, pedibuſque rigentibus illa.
 Indulgent omnes lacrymis, triſtisque ululatu
 Cuncta replent: vix inde viri divellere poſſunt
 Ipſi etiam guttis humentes grandibus ora. 95
 Tum corpus miſeras ſolati exangue ſepulcro
 Condunt marmoreo, atque affati extrema recedunt;
 Et magnam comites genitricem in teſta reportant.

At Solymos penitus nondum omnis cura reliquit
 Sollicitos; ſed adhuc timor acer corda premebat. 100
 Sæpe etenim audierant, ſociis inſercentibus hoſtem
 Seſe olim ſuperas rediturum lucis ad auras
 Promiſiſſe, palamque ſacros id prodere vates.
 Id veriti armatos ſubito miſere viros, qui
 Noctes atque dies ſervarent flebile buſtum; 105
 Ne forte auferret furto quis nocte ſepultum,
 Et totam impleret falſis rumoribus urbem,
 Deſunctum vitâ rediſſe ad luminis oras,
 Vitalesque auras haurire, atque æthere veſci.

Aura veni afflanti Patris omnipotentis ab ore, 110
 Aura potens coeli numen, ſuperumque voluptas,
 Quicquid adhuc ſuperat mihi dira è cæde dolorum
 Mente fuga, lætoſque animi nunc reſſice ſenſus,
 Et placidos per membra riga mihi numine motus.
 Sit fas lætitiæ ſentire in pectore lapſus, 115
 Lætitiæ, qua gens fruitur felicitis Olympi;
 Larga ubi latifluo paſſim torrente redundant
 Gaudia, nec fines novit diſfuſa voluptas.

Vertitur hîc rerum facies; hîc gaudia nostra
 Incipiunt: longè in melius versa omnia cerno. 120
 Jam Deus, ut sacros vates, & sancta piorum
 Concilia educens tenebris inferret Olympo,
 Corporeis liber vinclis concesserat imos
 Spiritus ad manes, animarum regna silentum,
 Per cæcos aditus, & præcipites anfractus 125
 Solis inaccessos radiis, loca nocte perenni
 Obsita, terrificam cæcæ formidinis aulam.
 Hîc stabulant, vivisque tenent impervia regna
 Noctivagi fratres, superi quos ira Parentis
 Cœlo immane nefas animis excussit adortos, 130
 Tartareisque genus miserabile merfit in antris,
 Quando illos tenuit regnandi tanta cupido.
 Nunc miseros pœnis manes miseri magis ipsi
 Exercent, vinctosque tenent nigrantibus oris.
 Interiora habitant barathrum irremeabile clausæ 135
 Crudeles animæ, ad superos dum vita manebat;
 Nunc merita expendunt vasta fornace sepultæ
 Supplicia, undantemque ferunt caligine fumum:
 Ignis ibi æternus, semper nova flamma renascens.

Innocuæ circum sedes, secretaque longè 140
 Atria circuitu longo: hîc incendia nulla,
 Nulli obsunt penitus flammis ultricibus ignes;
 Umbrarum sed iners requies, penitusque silentis
 Mundi temperies: secretæ his sedibus ævum
 Infantes degunt animæ, quibus haud sua damno 145
 Admissa; at primi scelus exitiale parentis
 Detinet hîc clausas, nostræ nil lucis egentes,
 Pœnarum prorsum expertes, nisi luce carerent
 Jucundâ, qua gens gaudet stellantis Olympi.
 Hîc patres sanctum genus antiquissima proles, 150
 Qui vitam vinclo nullo, non legibus ullis
 Compositam, incultos primi degere per agros

Inter oves, patrio tantum se more tenentes,
 Justitiæ memores ultro, rectumque colentes.
 Hic vatesque pii, qui quondam numine pleni 155
 Ventura intrepidè magnas cecinere per urbes;

Quique dedere orbi leges divina reperta;
 Quosque datis olim jovit parere volentes;
 Matronæ, atque viri, vitæque in limine rapti:
 Omnibus unus amor, cœlique arrecta cupido. 160

Et jam promissi memores tum fortè per umbras
 Secla recensabant tacitis volventia lustris,
 Ducebantque animis finem adventare malorum:

Atque hæc inter se læti sermone serebant.
 En tandem volvenda dies, en imminet illa, 165
 Cum lucem liceat supera & convexa tueri.

Hanc claro Pater omnipotens manifestus Olympo
 Ostendit nobis divino numine plenis:

Nos aliis subito mortalibus ore canentes
 Optandum votis venienti liquimus ævo. 170

Jamjam aderit lux nostra, Dei indubitata propago:

Ille erat, ille feri sub imagine sæpe leonis

Ostensus nobis oculos caligine pressis,

Unus pro multis qui sese proderet ultro

Morti, defensoresque daret nos hoste subacto. 175

Vicit io tandem leo magni à sanguine Judæ

Davidæ genus: ô passim gaudete beati

Mortales, gaudete animæ jam corpore functæ.

Jam vos astra vocant: nunc, quæ tot clauditur annos,
 Janua fiderei nobis aperitur Olympi. 180

Jamque erit, ut, nostris promissum vocibus olim,

Lætitia exilient montes, collesque resultent

Pampineis vincti formosa cacumina fertis;

Quales creber agris aries, oviumque minores

Subsiliunt foetus, mollique in gramine ludunt, 185

Balatus matrum dum per juga longa sequuntur.

Ipſi jam fontes, ipſa & vaga flumina paſſim
 Melle fluant, niveo paſſim vaga flumina lacte,
 Lacte mero, & dolci diſtillent neſtare rupes.

Talia perſtabant memorantes : cuncta fremebant
 Intus lætitia ingenti, plaufuque ſecundo. 191

Sicut ubi cives longa obſidione tenentur
 Urbem intra & vallum, portarumque obice tuti,
 Dum circum ſonat, atque in muros arietat hoſtis;
 Tum ſi fortè acies procul auxiliariſus armis 195
 Adventare vident ſocias è turribus altis,
 Conſurgant, animoſque alacres ſpe ad ſidera tollant.

Ecce autem foribus ſuccedens maximus ultor
 Haud cunctatus adest divina luce coruſcus.
 Porta ingens adverſa manet centum ærea vaſtis 200
 Vectibus, æterni poſtes : hanc nulla neque igni
 Vincere viſ valeat, neque duri robore ferri.
 Conſtitit hîc Deus, ac dextrâ ſtridentia clauſtra
 Impulit : intremuit quo latè exterrita tellus
 Impulſu, vaga contremuerunt ſidera mundi, 205
 Regiaque umbroſis immugiit atra cavernis.

Ad ſonitum horriſico adventu de vallibus imis
 Lucifugi raptim trepido adſunt agmine fratres,
 Humana facie crurum tenus, inde dracones.
 Tum rudere inſuetum, dirumq; è faucibus ignem 210
 Efflare, atque domum piceo omnem involvere fumo.
 Continuo patuere fores : procul, ecce, repente
 Sponte ſua abſiliunt convulſi à cardine poſtes :
 Apparet confuſa intus domus, altaque circum
 Atria, rareſcunt tenebræ, & nox cæca reſceſſit. 215
 Nam Deus haud ſecus obſcuris conſpectus in antris
 Perſtringens oculos divina luce reſulget,
 Quàm cùm gemma ignes ſplendore imitata coruſco
 In noctem thalamis lucet regalibus, atraſque
 Exuperat tenebras, largo & loca lumine veſtit, 220

Purpurea circum perfundens omnia luce.

Ut verò in mediis Divum penetralibus hostes
 Videre, & faciem invisam agnovere per umbras
 Ardentem radiis, ac mira luce coruscant;
 Protinus aspectu subito terrentur, & imas 225
 Conjiciunt sese in latebras, linguaque remulcent
 Commissas utero caudas, stratique tremendum
 Nequicquam umbrosis in spelæis ululârunt.
 Quales, quæ celsis habitantes Alpibus Euros
 Semiferæ gentes semper patiuntur, & imbres, 230
 Romanas si fortè procul fulgentibus armis
 Ora exertantes antris videre phalangas,
 Fumosa extemplo palantes tecta relinquant,
 Dispersique jugis, siqua altius exit in auras,
 Rupe sedent, longeque duces mirantur euntes. 235

At casti circum manes fulgore repente
 Lustrati passas tendunt ad sidera palmas,
 Lætitiæque fremunt subita, lacrymasque dedere,
 Nec saturare queunt animos oculosque tuendo.
 Tum læto ultorem propiùs clamore salutant 240
 Unà omnes: Ut te, cœli lux clara sereni,
 Optatum aspiciamus, nec nos spes nostra fefellit,
 Qui revehis mundo primo concessa parenti
 Munera, & humanum genus omne in pristina reddis,
 Ignotasque vias aperis ad sidera cœli? 245
 Venisti: ætheræ facies tua lampadis instar
 Diffulsit, tandemque oculis lux reddita nostris.
 Sed quibus exhaustum ærumnis, quantisque procellis
 Jactatum accipimus! (nigras ea fama sub oras
 Detulit) indigno quis sanctum vulnere corpus 250
 Foedavit? quænam hasta tuo intepuisse cruore,
 Quod ferrum tulit? an tantum mortalibus ullis
 In terris licuit scelus? ô quæ clausa remotis
 Æquora littoribus terrarum cingitis orbem,

Quæ vos, quæ tenuere moræ? quibus abdita claustris,
Leto opifex tam crudeli cùm vester obiret? 256

Vos tum diluvio mortalia cuncta decebat

Obruere, & terras penitus delere nocentes.

Nosne per hæc, superi soboles certissima regis,

Vulnera servamur? non ô non præmia tanti, 260

Non tanti ipsa salus erat olim nostra: tua ingens

Hæc pietas: adeon' tibi curæ incommoda nostra,

O hominum dulcis requies, superumque voluptas?

Nos Patris averſi nostro irritavimus iras

Crimine; tu diras solvisti sanguine pœnas. 265

Talia per campos jactabant undique inanes.

Tum læti obscuro pariter se carcere promunt,

Ultoremque Deum supera ad convexa sequuntur;

Sedibus ut placidum degant stellantibus ævum

Felices animæ, gens jam defuncta periclis 270

Humanis, secura operum, secreta laborum.

Primus it ipse hominum generis pater antè, nec ora

Conſcius antiquæ noxæ audet tollere cœlo;

Primores procerum inde alii non vana futuri

Pectora, quois nivea velantur tempora vitta. 275

Ingemuere illi, quos ob commissa cremandos

Sorbet in abruptum, fundoque exercet in imo

Tartarus, eructansque incendia dira caminus,

Unde animis miseris nullo patet exitus ævo.

Præcipuè rex ipse aulæ illætabilis alto 280

Cum sociis mœrens ducit suspiria corde;

Et fortunatis sedem, quam liquerat ipse,

Invidet ætheream furiis immanibus actus.

Illi iter ad cœli debentia regna tenebant

Aera per tenerum læti, regemque cantabant 285

Felices animæ, quibus est in secula vitæ

Jam nunc parta quies, præclusaque janua leti.

Applaudunt volucres purum tranantibus auræ:

Subsidunt Euri, fugere ex æthere nimbi,
 Arridetque procul clari liquidissima mundi 290
 Tempestas: cœlo arrident rutila astra sereno.
 Assurgit matutinis aurora volucrum
 Cantibus: assurgit rubefacta vesper ab æthra.

Atque ea dum longè vastum per inane geruntur,
 Jam lux Eois properabat tertia ab oris, 295
 Et Pater omnipotens Nato immortalia membra
 Illustrans penitus divinum afflavit honorem;
 Quodque fuit mortale modò, & violabile corpus,
 Immortale dedit: non tanta luce sereno
 Sidera clara polo, non aureus ipse nitet sol. 300
 Ceu qui per noctem imposito cinere obrutus ignis
 Delitet, & nusquam tecto se lumine prodit,
 Siquis eum flabris exuscitet arida circum
 Nutrimenta ferens, subitis ad tecta favillis
 Emicet, & totas lustret splendoribus ædes. 305
 Talis, ubi turpe irrepsit senium, unicus ales,
 Congessitque sibi ramis felicibus altum
 Summo in colle rogam, posuitq; in morte senectam,
 Continuò novus exoritur, nitidusque juvena
 Effulget cristis, & versicoloribus alis: 310
 Innumeræ circum volucres mirantur euntem:
 Ille suos adit Æthiopas, Indosque revisit.

Jamq; adeò in terris hominum miranda paventes
 Terruerant animos visa: umbris orbe fugatis
 Sole recens orto mœstissima Magdalene, 315
 Amissi desiderio perfixa magistri,
 Cum fociis ibant prima sub luce ferentes
 In gremiis molles patriæ felicitis odores,
 Myrrhamque, & costum, spicæque unguenta Cilisæ,
 Supremum tumulo munus: varioque serebant 320
 Multa inter sese tristes sermone per agros.
 Nos miseras, quas non secum lacrymabilis heros

Duxerit ad letum : vigiles quis fallere nobis
 Custodes dabit? aut quis grandia saxa sepulcro
 Evolvat clauso, ut saltem fungamur inani 325
 Munere deserto solventes debita busto?

Talia fundentes tumulum venere sub ipsum,
 Jactantesque oculos faciles huc plurima & illuc,
 Milite conspiciunt collem & custode vacare,
 Claustraque mirantur secum patefacta sepulcri. 330

Accedunt: at ubi tumulum conspexit inanem,
 Naribus unde ingens fluctus se evolvit odorum,
 Hoste putans clam sublatum pulcherrima virgo
 Flebat, inornatum vellentque à vertice crinem, 334

Et nemora, & montes gemitu, sylvasque replebat.

Cui juvenis subito effulgens in vestibis albis
 Aligerum genus, & coeli de gente, Quid, inquit,
 Quæritis, ô matres? longo jam parcite luctu,
 Atque animis moestum tandem revocate timorem.

Lætitiâ certa jam spe præsumite vestram, 340

Quandoquidem quem vos adeò lugetis ademptum,
 Funestæque trabi fixum, ut scelus omne piaret,
 Vestraque sponte suâ deleret crimina morte,
 Unus pro cunctis, Erebi jam rege subacto,
 Manibus ex imis has rursus lucis in oras 345
 Victor iit, superaue etiam nunc vescitur aura,
 Corporis ablatus quæcunque obnoxia morti.

Hæc ait, & nubi volucer se immiscuit atræ.
 Ipsa etiam res, ecce, oculis oblata repentè
 Firmavit dubiumq; animum, tenebrasq; resolvit. 350
 Namque moræ impatiens, atque acri faucibus amore
 Dum virgo sedet, ac miratur inane sepulcrum,
 Artificumque manus; videt ipso in marmore fictum
 Littus arenosum, porrectum in littore piscem, 354
 Fluctivomum, ingentem, nant æquore qualia in alto
 Mole novâ ignaros nautas terrentia cete,

Monstrum turpe, atrum, spatiosi bellua ponti,
Cujus ab undivomo vates imperditus ore
Redditus aereas rursum veniebat ad auras.

Tum secum : Superi nunc ô nunc visa secudent
Præsentēs : veterum agnosco non vana futuri 361

Signa, inquit: nempe ut monstri deformis in atro
Tres vates latuit luces, tres gutture noctes
Ingluviem passus, vastæque voraginis antrum;
Sic heros multum ad superos defletus amicis, 365
Inclususque cavo saxo, terraque sepultus
Delituit, sæpe ut (memini) prædixerat ipse,
Ad cœlum rediit, saxumque reliquit inane.

Talia versanti subito sub imagine falsa

Ignoti agricolæ sese Deus obtulit ipse, 370

Et tumulum juxta astatat: mox farier orsum

Virgo amens animi agnovit, conversaque luce

Respicit, ecce, novâ illustrem, radiisque coruscum.

Corruit, ac genua amplexans satis ora tueri 374

Clara nequit, corpusque oculis obit omne volutis,

Et mœstum aspectu dulci saturavit amorem.

Continuò tristi poenitus de pectore mœror

Omnis abit, rediitque decor suus ilicet ori

Marmoreo: sed adhuc turgentibus humida gemmis

Lumina, inornatique fluunt per colla capilli. 380

Sic ubi rore madens pluvio rosa languida honestum

Demisit caput, atque comam largo imbre gravatam;

Tum si purpureo sol lumine vestiat arva,

Et redeat madido facies innubila cœlo,

Protinus attollens sese rursum illa resurgat, 385

Puniceique finis divinum pandat honorem.

Talis erat posito virgo pulcherrima luctu:

Ardet amans ipsum affari regemque Deumque,

Et coram solitas haurire ac promere voces.

Dum trepidat, quæ prima hærens exordia sumat,

Mortales visus adopertus nube reliquit. 391

Fama Palæstinas subito hæc impleverat urbes.

Jamque sacerdotes trepidare, & quærere, siqua

Multiplici vulgi sermoni occurrere possint,

Rumoremq; astu premere, atque extinguere famam.

Custodes busti in primis, qui cuncta canebant, 396

Muneribus superant, subiguntque haud vera profari,

Sublatum furto intempestâ nocte cadaver.

Sed non ulla datur verum exuperare facultas:

Quoque magis tendunt serpentem sistere famam, 400

Amplius hoc volat illa, omnemque exuscitat oram.

Sunt etiam, qui se ore canant vidisse patentes

Sponte sua tumulos, multosque exisse sepulcris,

Quorum jampridem tellus acceperat ossa.

Interea focii, quos in diversa paventes 405

Jamdudum terror longè disjecerat omnes,

Tabescunt mœsti: cœlo cecidisse videtur

Omnibus extinctum æterna caligine solem,

Et penitus mundo jucundum lumen ademptum.

Tandem conveniunt, & adhuc loca nota frequentant,

Testaque, quæ vivo sibi quondam rege fuissent 411

Dulcia, sed casu nunc desolata recenti.

Dux nusquam: miseris nusquam datur illa tueri

Ora, illosve oculos aspectu luce serenâ

Jucundos magis, aut cœlo radiantibus astris; 415

Et cunctis nomen dulce obversatur ad aures.

Ægrescunt mœsti: squalent circùm omnia luctu:

Haud secus atque olim exemit cum subere pastor

Cerea dona cavo, vacuumque alveare reliquit:

Tunc etiam, fumus quas longè dispulit ater, 420

Hinc illinc glomerantur apes, & inania frustra

Testa adeunt, denso volitantes agmine circùm,

Direptosque favos ægræ, populataque passim

Mella vident nequicquam hyemi congesta futuræ.

Ecce viros autem tali mœrore sepultos 425
 Attonitæ miris matres rumoribus implent,
 Vidisse aligeros cœli de gente ministros,
 Regem ipsum vidisse novo fulgore micantem,
 Et vacuum porrò tumultum, vestesque relictas.
 Protinus ergo alii montis petere ardua cursu 430
 Contendunt rapido festini, ubi inane sepulcrum.
 Ast aliis incredibile, ac mirabile visum:
 Et primò ancipites, delusos credere matrum
 Effigie pavitantum oculos, & imagine falsa;
 Ut nobis sæpe in somnis spectare videmur 435
 Absentum vultus, simulacraque luce carentum:
 Donec serâ illis sub luce in testâ coactis
 Ingrediens sese ostendit manifestiùs heros
 Voce habituque Deum, confessus imagine nota,
 Divinum toto jaciens de corpore lumen. 440

Hinc Thomas aberat Didymus vicina pererrans
 Oppida, quò metus impulerat duce nuper adempto.
 Isque ubi dein rediens est sacrae redditus urbi,
 Acceptusque domo, socios videt ecce recenti
 Attonitos casu, ac cæco terrore silentes: 445
 Quales, aut templum, domini aut ubi divitis ædes
 Marmoreas petiit ruptis de nubibus ignis,
 Terrificisque locum implevit splendoribus omnem,
 Stant intus pavidî cives; quatit omnibus horror
 Pectora; vix longo pòst tempore corda residunt. 450
 Obstupuit visu igharus, causamque requirit,
 Et socios dictis Didymus demulcet amicis:
 Quem senior Petrus amplexus, lacrymisque profusis
 Menti caniciem humectans, sic denique fatur:
 Vidimus (ò jam nos felices) vidimus ipsum, 455
 Ut soliti, regem spirantem, aurasque trahentem,
 Cœlicolûm regem, qui nos modò morte reliquit.
 Hæc ait, exultansque animo cœlum usque tuetur.

Ille autem (neque enim narranti talia credit)
 Ipsene rursus, ait, coeli hoc spirabile lumen 460
 Aspicit? an potius simulacri apparuit umbra,
 Atque oculos fallax vestros elusit imago?

Immo, ait, illum ipsum divino illa ipsa gerentem
 Vulnera, & antiquam servantem corpore formam
 Vidimus, ac veros manibus tractavimus artus: 465
 Vidi oculis, vidi ipse meis, & vulnera novi.
 Vesper erat, clausæque fores, clausæque fenestræ;
 Nos intus pavidi latitare, & corpora victu
 Curare, ac positis mœsti discumbere mensis.
 Ecce autem tecti in mediis penetralibus ipse 470
 Improvisus adest, & inobservabilis heros
 Effulget clausis ingressus limina portis;
 Improvisus adest, inopinaque gaudia portat.
 Continuò ad lucem visum tectum omne cremari.
 Nos trepidare animis, subitoque horrescere visu 475
 Attoniti: verum ille metus, vanumque timorem
 Increpitans, vetuit trepidos exurgere mensis.
 Ipse ego sum: pacem unanimes agitate, metusque
 Solvite: tentandosque dabat simul omnibus artus,
 Vulneraque insigni quæ corpore quina gerebat. 480
 Quinetiam parcis nobiscum accumbere mensis
 Non fugiens, solito est coram de more loquutus,
 Ceu mortalis adhuc quæ verba novissima nuper
 Ad mortem properans nobis memoranda reliquit:
 Tum demum liquidis abiens se immiscuit auris. 485
 Hæc senior, focique eadem simul ore canebant.
 Necdum finis erat verbis, cum protinus, ecce,
 Cum clamore ruit Cleophas fidissimus unus
 E multis, quos bis senis subjunxerat heros,
 Atque hæc dicta dabat: Vos ò jam solvite luctu: 490
 Vivit adhuc, focii, leti jam lege solutus,
 Vivit adhuc: vidi his oculis, vidi ipse, Deique

Auribus his hausi vocem, consuetaque verba.
Audiit hic etiam mecum, viditque loquentem; 494
(Atque manu nutuque propinquum Amaona signat:)
Nam modò fortè animis mœsti dum incedimus ambo,
Qua se demissi incipiunt subducere montes,
Extulit aereas Emäus ubi turribus arces
Advena in ignota nobiscum veste profectus,
Externosque gerens habitus comes additur ultro. 500
Tædia dumque viæ vario sermone levaret,
Interdum eruptis roramus fletibus ora,
Et gemitus imis dolor exprimit ossibus ardens.
Ille ægros dictis solari, & quærere causas
Crebra resurgentis luctûs: nos ordine cuncta 505
Pandimus, atque ducis letum crudele profamur;
Quo moriente simul perierunt gaudia nostra:
Ut factis verbisque animos spe arrexit ingens
Ingenti; sed dehinc nos morte fefellerit omnes.
Non tulit ulterius, contraque hæc reddidit ille: 510
Non pudet ô semper cæcos, & lucis egentes?
Nonne ducis vestri quondam crudelia vates
Funera prædixere omnes, casusque nefandos
Tot veterum monimenta docent haud credita vobis?
Sponte sua leto caput obuius obtulit ipse 515
Unus pro multis, patrias quo flecteret iras,
Atque iter ipse suo signaret ad astra cruore.
Haud ita vos ille erudiit: nam sæpe futura
Hæc eadem de se longè ante retexit amicis:
Atque equidem, memini, nuper media urbe canebat,
Obscura sed verborum rem ambage tegebat. 521
Nunc autem manifesta patent, nunc omnia aperta
Nube palam ablatâ, nec spes fovistis inanes.
En rex, qui positas consēverat ordine vites,
Prætendens sepem insidiis hominumque ferarumque,
Omnibus immixtis incassum ex urbe ministris, 526

Quos leto dedit infantes manus effera agrestum,
 Demum infelices natum ipsum misit in agros.
 Nam Pater omnipotens post tot fera funera vatum
 Ipse suum iussit Natum descendere Olympo. 530
 Ecce, Palæstini furiis immanibus acti
 Natum etiam hauserunt crudeli funere herilem:
 Haud impunè tamen: rex urbe ultricibus armis
 Jamjam aderit, flammisque feros agitabit agrestes;
 Et pangenda aliis credet vineta colonis. 535
 Sic fatus, cœpit voces ex ordine vatum
 Obscuras, veterumque evolvere facta parentum,
 Cuncta docens letum Christo crudele minari,
 Quo mortale genus tenebris educeret atris.
 Ut clara antiquis portendi hæc omnia signis 540
 Monstrabat ratione, oculis caligine abactâ!
 Ut nostros mirâ inflexit dulcedine sensus!
 Ut resoluta novo ardebant præcordia amore!
 Qualiter aut æris rigor acri solvitur æstu,
 Aut glacies concreta novo sub sole liquefcit. 545
 Non illum tamen immemores agnovimus antè,
 Quàm ventum ad sedem, parvamq; subivimus urbem.
 Namque iter ulteriùs fingentem, seque ferentem
 Longè alias sedes petere, ambo oravimus, isdem
 Nobiscum haud asper tectis succederet hospes; 550
 Id quoque præcipiti suadebat vesper Olympo
 Jam piceo terras infuscans noctis amictu:
 Paruit, & mensas comitum est dignatus egenas.
 Ut primùm fruges tostas cerealia liba
 Attigit, & solito fregit de more, repentè 555
 Nox abiit, tandemque oculis lux addita nostris.
 Agnosco, & supplex manifestum numen adoro.
 Sed subitò volucres abiens ceu fumus in auras
 Respuit humanos visus, sensusque refugit.

Talia narrabat Cleophas: quæ credita cunctis 560

Vera, negat Thomas, & cœptis perstat in isdem.
 Hæc mihi (dicam iterum) nemo persuaserit unquam,
 Illum ipsum his oculis clara nisi luce videndum
 Hausero, & his manibus nisi vulnera contrectâro.
 Sic fatur: simul ecce Deus cum lumine largo 565
 Improvisus adest iterum, sociosque revisit:
 Et clausæ mansere fores, mansere fenestræ,
 Non aliter vitri, quod tectis summovet auras,
 Lumine sol penetrat splendentes aureus orbes,
 Insertim radios jaciens in opaca domorum; 570
 Nec tamen ulla viæ apparent vestigia adacta
 Luce, sed illæso sæpe itque, reditque metallo.
 Sternunt sese omnes terræ, genibusque salutant.
 Ut verò Didymus manifesto in lumine vidit
 Vulnera monstrantem, & se nomine compellantem,
 Horruit, & prono confestim corrui ore, 576
 Multaque se incusans animo sic denique fatur:
 Vera mihi facies, verus Deus, omnia novi.
 Haud equidem (fateor) vivum te credere quibam
 Post obitus coeli hoc iterum spirabile lumen, 580
 Has auras haurire: animo tua dicta labanti
 Exciderant penitus, modò quæ suprema dedisti.
 Demens, qui te obita non posse huc morte reverti
 Crediderim, cùm quartâ alios jam luce sepultos
 Ad superas coeli nuper revocaveris oras, 585
 Et memini, atq; aderam: sed me mens læva tenebat.
 Forsân at hæc tamen haud vestro sine numine tanta
 (Credo equidem) venit dementia: forsitan olim
 Proderit hîc seris hæsisse nepotibus unum,
 Et manibus voluisse priùs contingere corpus; 590
 Ne facies, aut vana oculos eluderet umbra.
 Talibus orantem Deus, & lux ipsa reliquit,
 Nunc hos, nunc adiens alios, & pectora firmans,
 Nec priùs evasit mundi mortalibus oris,

Quàm quater exoriens dena sol luce rediret. 595

Fortè igitur Petrus & focii vada falsa secabant

Remigiis lembum subigentes, dum sibi victum

Arte parant solita, piscesque in gurgite captant.

Et jam per totam vano, quam longa! labore

Defessi noctem frustra madefacta legebant 600

Retia; cùm juvenem egregium videre liquentes

Fluctifrago tractus è littore prospectantem:

Nec primò agnovere Deum, divinaque membra,

Quandoquidem se mortali celaverat ore.

Ipse dehinc tali compellans voce natantes, 605

Dextram, ait, affectate, viri: hùc appellite puppim:

Hàc dabitur vanum non effudisse laborem.

Nec mora, præceptis parent, dextraque per undas

Detorquent alacres cursum, nodosaque lina

Projiciunt: moti sonuit plaga cœrula ponti. 610

Jamque senex tacito sociis Petrus innuit ore,

Auxilioque vocat nutuque manuque silentes,

Significans prædam innumeram: vix retia cuncti

Plena trahunt: capti saliant per vincula pisces.

Sensit Iôannes hùc numen, &, Heus, prior inquit, 615

O focii, non fallor, adest Deus, ille magister,

Ille quidem: agnosco divinos oris honores.

Lætitiâ ut jactat vultuque oculisque decoris!

Quod simul accepit Petrus, haud cunctatus, ab ipsa

Defiliit rate, & æquoreas se jecit in undas, 620

Quò regem falsos per fluctus primus adiret,

Quamvis multa timens gliscentibus æquore ventis.

Cetera deinde manus terræ advertuntur, & omnes

Remivaga siccum cupidi tenere carina.

Tum victu ut vires revocent, cerealia mensis 625

Dona onerant jussi; vivosque in littore pisces

Unâ omnes torrere parant, succensaque pruna

Suggestitur circùm: teter petit æthera nidor.

Ut compressa fames, surgit rex optimus ipse,
Confessusque Deum sociis ita denique fatur: 630

Pacem optate, viri, pacem laudate quieti;
Salvete æternum, focii, æternumque valete;
Este mei memores: ego claro poscor Olympo.
Jamque adeò duris animos aptate ferendo
Omnia; nec propius sævos adiisse tyrannos 635

Sit timor, atque duces affari, & vera monere.
Non vos majestas foliorum, aut sceptras superba
Terrificent regum lucis nil hujus egentes.
Haud longè tum quærendum, quæ tempora fandi,
Quis modus aptus: ego præfens adero omnibus, ora
Vestra regens: dabitur verborum copia cuicque. 641

Nec cœlo vires vos, & solamen ab alto
Deficient: cùm sol decimo jubar aureus ortu
Extulerit, Pater afflabit cœlestibus auris,
Diffusumque animis numen divinitus addet: 645

Præside quo freti, reges rerumque potentes
Nil veriti, nostrum vulgabitis undique nomen.
Tum sanctum sese genus aurea tollet ad astra;
Densus agens veluti laxis se palmes habenis
Luxuriat, foliisque simul foetuque gravescit. 650

Denique, cùm suprema dies illuxerit orbi,
Omniaque eliciam patefactis ossa sepulcris,
Atque iterum in lucem emergent, quos terra tegebat;
Hanc vallem, densa hos implebunt agmina colles,
Matres, atque viri, vixque hausta luce perempti. 655

Ipsè ego jura dabo, mediaque in valle sedebo
Quæfitor, vitas populorum & crimina pendens.
Vos etiam mecum bis senis sedibus ipsi
Sublimes mortale genus censebitis unà;
Bis senæque tribus gentis tum vestra subibunt 660
Arbitria, & vestros mirabitur orbis honores.
Interea, Petre, te (nulli pietate secundum

CHRISTIADOS LIB. VI. 173

Novi etenim) his, rerum summam clavumq; tenentem,
 Præficimus cunctis, ultro qui nostra sequuti
 Imperia: hoc te præcipuo insignimus honore: 665
 Tu regere, & populis parcens dare jura memento.
 Summa tibi in gentes jam nunc concessa potestas:
 Jamque pios tege pace: voca sub signa rebelles.
 Quemcunque in terris scelus exitiale perosus
 Admonitum frustra justa devoveris ira, 670
 Colloquio absterrens hominum, cætuque piorum,
 Idem erit invisus cælo; non ille beatis
 Sedibus aspiret, nisi tu placabilis idem
 Dignatus veniâ meliorem in pristina reddas.
 Jamque adcò tibi concessum mortalibus ægris 675
 Claudere fiderei portas ac pandere cœli.

Talia mandabat terras hominesque relinquens.
 Sic natis moriturus oves & ovilia pastor
 Commendans caris, furta infidiasque luporum
 Edocet, & pecori contraria pascua monstrat. 680
 Sic sociis ævo jam fessus nauta biremem
 Credit, inexpertosque docet varias maris oras,
 Et brevia, & syrtes, & navifragas Sirenas.

His animadversis, totius lucida circum
 Palmiferi nubes collis capita ardua textit; 685
 Et curva æthereis fulserunt littora flammis.
 Interea totum exercent nova gaudia cœlum:
 Alituum cœlestum acies sanctique volucres
 Dant manibus plausus, & multicoloribus alis,
 Instaurantque choros: fremitu ætheris atria fervent.
 Pars pendent speculis, & propugnacula læti 690
 Cœli summa tenent, & mœnia celsa coronant:
 Obvia pars portis parat ire parentibus, & se
 Quisque auris credunt, ac pennis æthera obumbrant.
 Hi plectro indulgent fidibusque: his tibia cantus 695
 Dat biformes: alii cava cornua flatibus implent,

Raucifonasque tubas, & ahenea cymbala jactant.
 Atque ubi ter Patris ad solium pernice chorea
 Indulserè choris, ter ludo lucida regna
 Lustravere, polique è vertice decurrere ; 700
 Non aliter sunt ingressi volucris agmine contrà
 Concentu vario, & multifono modulatu,
 Quàm, prolapsa Remi cum nondum urbs alta jaceret,
 Tarpeiaque arces starent, lateque subactis
 Jura daret populis rerum pulcherrima Roma, 705
 Consul victor, ovans pugnatis undique bellis,
 Intrabat rediens, Capitoliaque alta subibat.
 Talis nubivago tendebat ad æthera gressu
 Vera Dei soboles: ut verò flectere quiret,
 Iratus quoties Genitor mortale pararet 710
 Exercere genus meritis ob crimina pœnis,
 Omnia fert secum cædis monimenta nefandæ:
 In primis duplicemq; trabem; infandamq; columnam,
 Brachia cui vinctus tulit aspera verbera; & acres
 Virgarum fascès; infectaque sanguine lora; 715
 Hastamque, & calamo pendentia pocula levi.
 Tres deinde ingentes & acuta cuspide vèctes
 Cernere erat, quibus effossus palmasque pedesque;
 Sertaque nexilibus vepribus conserta rigebant.
 Illic & longo Romani signa senatûs 720
 Hastili suspensâ; cavoque latentia cornu
 Lumina, quod superas abies tollebat ad auras;
 Quamque manu rex pro sceptro gestavit arundo;
 Omnia quæ pueri cœlestes antè gerebant,
 Singula quisque, polique arcem per inane petebant.
 Suspexere viri attoniti, acieque sequentes 726
 Alituum nubem, ac regem videre per auras
 Tollentemque manus, cœlique serena secantem;
 Cum subitò rutila hæc venit vox reddita ab æthra:
 Ne trepidate; quid hæretis supera alta tuentes? 730

CHRISTIADOS LIB. VI. 175

Cum genitore Deus regnandum accepit Olympum.

Nec mora; carminibus coeli domus ardua longè
 Auditur resonare, modisque per astra canoris.
 Contrà etiam plausere, atque hæc alterna canebant
 Læta viri, cœlumque oculis animisque petebant. 735
 Omnes ô plausu gentes linguisque favete;
 Atque Deum canite ascensu supera alta tenentem.
 Quadrupedum, volucrumque genus, mutæque natantes
 Exultent, tractus terrarum ubicunque patentes:
 Ipsi dent montes, ipsa & dent flumina vocem 740
 Læta suam, & scatebris volventes flumina fontes,
 Quodque ambit longis terras anfractibus æquor.
 Cuncta suum agnoscant auctorem, & carmina dicant:
 Semper ut idem ingens regnârit originis expers
 Cum genitore Deo Deus omnia numine complens.
 Ut nullis mox principiis, aut semine nullo 746
 Omnia condiderit, cœlum, terrasque, fretumque,
 Quæque vago passim subsunt animantia cœlo.
 Ut terras ponto discluserit, æthera terris,
 Luciferis coeli lustraverit atria flammis, 750
 Tellurisque sinum variis appinxerit herbis,
 Sufficiatque satis fruges, & vitibus alnum
 Humorem. Tu cuncta moves, tibi maximus æther,
 Quique super latices concrescunt æthere, parent.
 Nubila te ventique timent: te vesper & ortus 755
 Observant, obeuntque tuo sua munera nutu;
 Et tibi monstriferi obsequitur plaga cœrula ponti.
 Tu manibus validis terrarum pondera libras,
 Atque gravem vacuo suspendis in aere molem,
 Rerum elementa locans æterno fœdere, ut omnia
 Concordi in medium tendant nitentia motu. 761
 Tu liquidas per inane vias is nubibus actus,
 Aurarumque sedens veheris pernicibus alis.
 Non tibi tempus equis fugit irrevocabile adaëtis:

Semper idem ante tuos oculos, præsensq; moratur, 765
 Quodque est, quodq; fuit, simul & quod deinde sequetur.
 Ipse etiam parens tibi cœli in vertice fixus
 Sol stetit: ipsa etiam surgens in cornua luna,
 Atque suos penitus requiêrunt sidera cursus.
 Te mandante suam vim sæpe innoxius ignis 770
 Dedidicit: pueri in mediis fornacibus astant
 Illæsi, jactantque tuas ad sidera laudes.
 Tu mare navigerum concreta dividis unda,
 Et populis medios das ire impunè per æstus:
 Tu rapidos flectis ripis mirantibus amnes. 775
 Tu largam tactis è cautibus elicis undam;
 Idem largifluos fontes & flumina sistens.
 Ipsa tuo tremit aspectu conterrita tellus;
 Quosque procul tangis fumant ad sidera montes.
 Assurgunt reges pavidî, tibi sceptrâ, tibi arma 780
 Deponunt, longeque tremunt, & numen adorant.
 Tu surdis aures, oculos tu lumine captis,
 Et vocem mutis, & vires sufficis ægris.
 Tu revocas in vitam obita jam morte sepultos,
 Et rursus potes amissos accendere sensus. 785
 Non te vis crudi perterruit horrida leti,
 Non erebi confusa domus loca foeta timoris.
 Te manes tremuere; plagæ regnator opacæ
 Umbrarum passim populantem immitia regna
 Non tulit, atque imis trepidus se condidit antris; 790
 Prostratæque metu procul Eumenides latitârunt;
 Dum superas prædâ ingenti vehereris ad arces,
 Nunc ubi jam victor regnas, superûmque beato
 Concilio imperitas, provisâque tempora longè
 Disponens reparas fugientia secula mundo, 795
 Nec requiêsse finis solis volventia lustra.
 Salve, opifex rerum vastique salutifer orbis,
 Aspice nos propiùs, propiùs genus aspice nostrum;

Morte tua patet ætherei cui janua Olympi;

Et veteres tandem Pater obliviscitur iras. 800

Talia littorea læti sub rupe canebant

Undeni proceres, omnisque effusa juvenus.

Non tamen exuerant vanum inter tanta timorem

Gaudia, nondum animos firmati numinis aura

Ætherea, sed adhuc latebras cavaque antra petebant.

Sicut, ubi accipiter celsa de sede columbam 806

Sustulit apprensam, quam rostro evisceret unco,

Diffugiunt aliæ huc illuc; mox turribus imis

Condunt se celeres, & inania murmura miscent.

Haud illi secus attoniti post funera regis 810

Inclusi tecto stabant, promissa magistri

Cœlo expectantes venturum numen ab alto.

Jamque aderat promissa dies, deciesque tenebras

Flammifera sol exoriens face ab orbe fugarat;

Cùm Pater omnipotens cœli regione serena, 815

Sidera purpureo reficit quæ purior æther

Lumine, cœlicolùm in medio media arce federet,

Tempora dispensans, secretaque fœdera mundo:

Cui se tum exutus moribundos filius artus

Diffulgens radiis, ac mira luce coruscus 820

Obtulit, & magno Genitorem affatus amore est.

O Pater, & fociis tandem succurrere nostris

Tempus ait, quos amisso duce protinus omnes

Acer agit timor huc illuc, atque omnia terrent

Imbelles, quoniam mortali corpore creti. 825

Discute terrorem hunc animis, & pectora firma,

Ne casus nequeant alacres procurrere in omnes.

Illis, me propter, Solyme, Judæaque passim

Insidias infensa odiis molitur iniquis:

Tu tamen hos olim fore, qui præstantibus ausis 830

Per gentes canerent nostrum indelebile nomen,

Quacunque Oceano terrarum clauditur orbis,

Et populos nova conversos ad sacra vocarent,
 Pollicitus, Genitor; tibi nec sententia nutat.
 Hos (quando cœli demum non abnuis arcem) 835
 Ipse ego sæpe tua fretus pietate labantes
 Firmavi, implevique animis: siquidem affore Olympi
 Promissi auxilium subitò & tutamen ab arce,
 Quo freti reges, regumque minacia iussa
 Contemnant, alacresque ruant in funera leti 840
 Sponte sua veræ pro relligionis amore.

Sic fatus, palmas ferro ostentabat acuto,
 Trajectosque pedes, & hians in pectore vulnus,
 Sertaque, & hamatos vepres quos hostia gessit.
 Annuit oranti, delibansque oscula Nato 845
 Reddidit hæc Pater æterno devinctus amore:
 Jam concessa petis: dabitur tibi, Nate, quod optas:
 Promissa (ne tende manus) afflabimus aura
 Quos vis, atque viros nostro flammabimus igni;
 Ut pro te blandæ projecto lucis amore 850
 Non ferrum, aut flammæ metuant, morsusve ferarum,
 Aut crinita rotis circum laniantibus haustra.
 Quique reformidant nunc omnes aeris auras,
 Objicient certis alacres se sponte periclis
 Pugnando, & claras animas de corpore reddent, 855
 Contemptu necis, & vera virtute superbi.
 Non illos æstus, non illos frigora sistent:
 Letiferum aut campos cum fidus findit hiulcos;
 Cœrulea aut glacie cum nectit flumina bruma.
 Verum ultra Gangem auditi, Bactra ultima supra,
 Ismara, Bistoniasque plagas, Serasque remotos 860
 Gadibus, & virides penetrabunt voce Britannos.
 Implebunt terras monitis, & cuncta novantes
 Templa pererrato statuent tibi maxima mundo:
 Ad tua mutatæ properabunt nomina gentes, 865
 Divisæ penitus toto orbe per æquora gentes;

Seclaque conversis procedent aurea rebus :
 Quæ tibi sæpe ego pollicitus, scisque omnia mecum.
 Nec tantum tua, Nate, piis hæc vulnera Olympum
 Nunc pandi meruere, nigra quos nocte premebat
 Infantes primi scelus exitiale parentis ; 871
 Verum alios mox, atque alios per secula coelo
 Efficient dignos, sua quos commissa piacula
 Sidereis procul arcebant à sedibus olim :
 Tanta tuæ merces, ea vis, ea gratia mortis. 875
 Atque adeò quodcunque homines ab origine rerum
 Admisere, aliis quidquid peccabitur annis,
 Huc coeat; satis illa tui pars parva, superque
 Omnia diluere, prorsusque abolere, cruoris.
 Quinetiam mox tempus erit, cum scilicet olim 880
 Ter centum prope lustra peregerit æthereus sol,
 Tum veri Graiùm obliti mendacia vates
 Funera per gentes referent tua carmine verso;
 Atque tuis omnes resonabunt laudibus urbes:
 Præsertim lætam Italiæ felicis ad oram, 885
 Addua ubi vagus, & muscoso Serius amne
 Purior electro, tortoque simillimus angui,
 Quà rex fluviorum Eridanus se turbidus infert
 Mœnia turrigeræ stringens malè tuta Cremonæ,
 Ut sibi jam tectis vix temperet unda caducis ; 890
 Illic tum, nivei velut inter nubila cygni,
 Omnibus in ripis pueri, innuptæque puellæ,
 Carmina casta canent, mixtique in gramine molli
 Laudibus incipient certatim affuescere nostris,
 Et teneri primâ coetus te voce sonabunt. 895
 Hæc tibi certa manent, hæc vis movet ordine nulla.
 Sic fatus, dulcem Nato inspiravit amorem.
 Interea scelus infandum pellacis Iudæ
 Multa execrantes focii se ad iussa parabant
 Munera, diversas sortiti protinus oras, 900

Quas peterent, moresque novos, nova sacra docerent.
 Quove autem patribus bis senis cætera, ut ante,
 Pareret pubes, numerum, sanctumque senatum,
 Quod superest, suppleant: fociisque ex omnibus unus
 Sortitu gaudes tanto prælatus honore, 905
 Matthia, obscurum genus, & sine luce propago.

Tum cuncti inter se mœsti sic ore precari:
 Si nunc, si nobis auræ cœlitus almæ
 Halitus omnipotens patefacto aspires Olympo,
 Quandoquidem toties nobis Deus omnibus illum 910
 Auxilio fore pollicitus: sanè omnia vera
 Prædixit: desit veris hoc hætenus unum.
 Talia suspensi secum ægra mente ferebant.

Ecce autem cœli ruere ardua visa repente,
 Et superum tonat ingenti domus alta fragore: 915
 Suspiciunt; nova lux oculis diffulsit, & ingens
 Visus ab æthereo descendere vertice nimbus,
 Lucis inardescens maculis, tectumque per omne
 Diversi rumpunt radii; tum innoxius ignis
 Omnibus extemplo supra caput astitit ingens, 920
 Et circum rutilis incanduit aura favillis;
 Stricturis veluti crebræ crepitantibus olim
 Dissiliunt scintillæ, acres dum incudibus ictus
 Alternant Chalybes, robustaque brachia tollunt,
 Candentem curva versantes forcipe massam. 925
 Nam Pater omnipotens, superaue æquævus ab arce
 Filius aspirant unâ omnipotentibus auris,
 Infunduntque viris numen: Deus ecce repente,
 Ecce Deus: cunctis divinitus algida corda
 Incipiunt afflata calefcere, numine tacti 930
 Implentur propiore viri, sacrumque furorem
 Concepere, Deumque imis hausere medullis.
 Nec mora, nec requies: ter scintillantibus igneis
 Terrifico radiis fulgore, ter alitis auræ

Turbine correpti blando flammantur amore, 935
 Ignescuntque animis, atque exultantia cunctis
 Exercent acres stimulis præcordia motus.
 Diffugiunt animis terrores: mira loquuntur,
 Mira canunt. Eadem variis (mirabile dictu!)
 Gentibus accipitur vox haud obscura; sibi que 940
 Quisque videbatur patrias haurire loquelas,
 Multi ut tunc ierant variis huc partibus orbis
 Sacrorum studio, visendæque urbis amore;
 Solennem quæ luce illâ celebrabat honorem
 Quinquaginta actis post orgia prima diebus; 945
 Orgia, cum mensis epulandum apponimus agnum.
 Hic sua verba audit tellure Libystide cætus;
 Hic Galli sua, Romulidæ, Parthique, Scythæque;
 Necnon subjecti glaciali fidere Thraces,
 Afrique, Crætesque, Phrygumque, è gente profecti, 950
 Atque Indi, atque Arabes, & arenivagi Garamantes:
 Mirantur cuncti circum, mirantur & ipsi.
 Namque hominem velut exuti, moribundaque membra,
 Mente domos cœli peragrant, atque æthera apertum,
 Intenti, & superum taciti sermone fruuntur. 955
 Jamque canunt venturâ: animis Deus expulit atram
 Lustrans corda intus nubem, quæ corpora circum
 Caligatque, hebetatque humanas humida mentes.
 Quosque modò duræ mortis formidine turpi
 Speluncis atris terrebant omnia clausos, 960
 Liberiùs nunc luce palam, atque licentiùs audent
 Terrorum expertes; nec jam mortalia curant.
 Non ferrum, aut flammâs metuunt, morsusve ferarum;
 Sed regem vulgo testantur, morte peremptum
 Immeritâ, genus æthereo deducere Olympo. 965
 Jamque pudet metuisse omnes, animosque leti
 Spes magis atque magis viget acris numinis haustu.
 Haud secus ac crebris cum rimis terra dehiscit,

Cum fitit omnis ager, tum quæ morientia languent
Gramina, cœruleus si cœlo venerit imber, 970
Continuò attollant rursus capita, arvaque ponant
Squalorem, redeatque decor suus omnibus agris.

Ergo abeunt varias longè lateque per oras
Diversi, laudesque canunt, atque inclyta vulgo
Facta ducis: jamque (ut vates cecinere futurum 975
Antiqui) illorum vox fines exit in omnes.
Audiit & siquem medio ardens æthere iniquo
Sidere desertis plaga dividit invia terris;
Quique orbem extremo circumsonat æquore pontus.
Continuò ponunt leges, moremque sacrorum 980
Urbibus: infectum genti lustralibus undis
Eluitur scelus, & veteris contagia culpæ;
Religioque novas nova passim exuscat aras.
Protinus hinc populos Christi de nomine dicunt
Christiadas; toto surgit gens aurea mundo, 985
Seculorumque oritur longè pulcherrimus ordo.

F I N I S.

SE QUID HIC FACTUM

DICTUMVE

CONTRA SANCTOR. PATRUM SCITA

INFECTUM

INDICTUMVE ESTO,

QUISQUIS

ES

AUCTOR TE ADMONITUM VULT
SE NON LAUDIS ERGO OPUS ADEO

PERICULOSUM CUPIDE

AGGRESSEDUM VERUM EI

HONESTIS PROPOSITIS PRÆMIIS

A DUOBUS SUMMIS

PONTT. DEMANDATUM SCITO

LEON. X. PRIUS MOX CLEM. VII.

AMBOB. EX ETRUSCOR. MEDYCU

CLARISS. FAMILIA CUJUS

LIBERALITATI

ATQ. INDUSTRIÆ

HÆC ÆTAS

LITERAS AC BONAS ARTES

QUÆ PLANE EXTINGTÆ ERANT

EXCITATAS ATQ.

REVIVISCENTES DEBET

ID VOLEBAM NESCIUS NE ESSES

I N D E X.

DESCRIPTIONES.

- A** Brahamus Isaacum filium immolaturus. i. 699.
 Angelus B. Virginem salutans. iii. 327.
 — apparens Iosepho in somnis. 405.
 — monstrans viam Iosepho & Mariæ in Ægyptum fugientibus. 849.
 Angeli nativitatem Christi pastoribus nuntiantes. 607.
 — ut succurrant Christo jam passuro, se ad bellum parant. v. 508.
 Angelorum pugna in cœli foribus insculpta. 598.
 Apostoli duodecim. iv. 245.
 Aqua in vinum mutata. iii. 983.
 Arbor infœcunda exarescit. iv. 389.
- B.**
Bethesdæ piscina. i. 439.
- C.**
Christus natus. iii. 571.
 — in præsepi à pastoribus adoratus. 595.
 & à tribus regibus orientalibus. 739.
- Christus circumcisis. 640.
 — inter magistros. 919.
 — baptizatus. iv. 204.
 — à Diabolo tentatus. 604.
 — transfiguratus. i. 932.
 — asello vestus Hierosolymam ingreditur. 400.
 — in templo vendentes & ementes ejicit. 511.
 — Apostolorum pedes lavat. ii. 671.
 — proditus & comprehensus. 765.
 — ad Herodem missus, & ab eodem remissus. v. 183.
 — flagellis cæsus. 255.
 — spinis coronatus, & à militibus irrisus. 369.
 — ad supplicium abductus. 494.
 — cruce suffixus. 704.
 — in cruce pendens. 495.
 — à circumstantibus irrisus. 894.
 — de cruce detractus, & sepultus. vi. 68.
 — ad inferos descendens. 111.
 — Mariæ Magdalene apparet. 369.
 — Thomæ apparet. 565.
 — Petro, Joanni, aliisque Apostolis piscantibus apparet. 596.

Christus in cælum ascendens.
vi. 684.

Coenæ Dominicæ institutio. ii.
651.

Concilium infernum. i. 133.

Creatio mundi. i. 591.

D.

Dæmones. i. 139.

—per urbem Hierosolymam
vagantes. ii. 24.

—in porcorum gregem im-
migrantes. iv. 494.

Deus tri-unus. iv. 20.

Deus & Angeli Christum in
cruce pendentem intuentes.
v. 448.

Diluvium. i. 693.

Discipulorum LXX vocatio. iv.
556.

F.

Fulgur & fulmen. v. 969.

Furius sanatus. iv. 439.

H.

Hierosolyma urbs. i. 376.

I.

Ietrus infirmus ad Bethesdæ
piscinam sanatus. i. 474.

Ioannes Baptista Christi præ-
cursor. iv. 160.

Josephi & Mariæ cum Jesu in-
sante in Ægyptum fuga. iii.
818.

Judæi undique convenientes ad
festum Paschatis celebra-
ndum. ii. 283.

Judas Iscariota. ii. 73. 115.

—pœnitens. v. 13.

—laqueo se suspendit. 78.

Judicium universale. iv. 1002.

L.

Lazarus è mortuis resuscita-
tus. i. 236.

M.

Maria B. virgo, postpositis
aliis, Josepho seniori
desponsatur. iii. 160.

Maria nupta virginitatis hono-
rem inviolatum servat. 205.

—Spiritus S. afflatu gravida
facta. 373.

—Elisaben visit. 475.

—filium in cruce pendentem
querens. v. 758.

—aspiciens. 815.

—filii corpus exanimum
complectens. vi. 80.

Maria Magdalene, impurorum
spirituum dominio liberata,
Christi pedes lavat & un-
git. i. 304.

Michael Angelorum princeps.
v. 578.

Morbi quibus Christus mede-
tur. iv. 285.

Mulier in adulterio deprehensa
à Christo liberata. i. 728.

—immundi sanguinis proflu-
vio laborans sanata. iv. 572.

Mundi dissolutio. iv. 981.

N.

Naim viduæ filius redivivus.
iv. 318.

Nicodemus. ii. 151.

Nummus in piscis ore inven-
tus. iv. 427.

P.

Panibus quinque multa ho-
minum millia saturata.
iv. 351.

Paradisus. i. 649.

Parentum primorum peccatum.
655.

Pascha. ii. 273.

Patres in sinu Abrahami Chri-
stum redemptorem expec-
tantes. i. 674.

Pelicanus pullos visceribus suis
pascens. 721.

Petrus Malchi auriculam am-
putat, quam Christua resti-
tuit. ii. 822.

—negat Christum; & pœni-
tentiam agit. 918.

Pilatus divinam Christi formam admiratur. ii. 976.

—Christum absolvere conatur. 153.

—ab uxore admonitus. v. 282.

Purificatio B. Virginis. iii. 650.

S.

Sacerdotes in concilio de perdendo Christo deliberantes. ii. 133.

Saulus Tarsensis, postea Paulus. 518.

Serpens parentibus nostris deceptis exultans. i. 669.

—gæneus. 711.

Simon Christi hospes. ii. 556.

Sodomæ & Gomorrhæ regio. ii. 356.

—poma. ii. 374.

Solis defectus. v. 959.

Spiritus S. descendens. vi. 914.

Stabulum quo Maria B. Virgo parturit. iii. 549.

T.

Tempestas à Christo sedata. iv. 399.

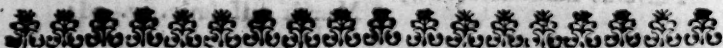
Templum Hierosolymitanum. i. 552.

Terræ motus. v. 973.

Timor à Diabolo ad Pilatum missus. v. 309.

Z.

Zacchæus Christi hospes. i. 94.

COMPARATIONES.

A.

Æ Grotantes, aquæ in Bethesdæ lacu motionem expectantes, comparantur juvenibus cursu certaturis, qui emicandi signum attentissime expectant. i. 469.

Angelus, in Bethesdæ lacum descendens, comparatur comete. 458.

Angeli, ad tubæ sonitum concursantes, comparantur columbis tempestate ortâ cavas turres petentibus. v. 528.

—variis coloribus effulgentes, Autumno pomis versicoloribus ornato. 571.

Angelorum lætitia ob unum fontem qui ad frugem redeat, lætitia totius familiæ

pastori congratulantis, qui ovem perditam invenerit. iv. 695.

Apostoli, Christo à Judæis comprehenso, dispersi, rusticis, adventu suis aut leonibus perterritis, repente diffugientibus. ii. 867.

B.

Bethlehemiticorum infantium cædes, tempestatum luctu agnos cum matribus prosternenti. iii. 581.

C.

Christianorum crescentium multitudo, palmitum luxurianti, foliis fructuque gravescenti. vi. 649.

Christus recens natus comparatur rosæ se primū pandenti, aut verni diei in orientis oris illucescenti. iii. 630.

— duodecim annos natus, narcisso se primū exerenti, aut smaragdo auro vel argento incluso. 964.

— Diaboli tentationes repellens, littori allisas undas reflectenti. iv. 634.

— equo, qui, exeuissis habenis per plana evadens, sequentes famulos ludit. iv. 646.

— innumeris discipulis comitatus, Pado, minoribus fluviiis aucto, in mare influenti. i. 25.

— exiguum Prædicatorum numerum dolens, agricolæ, messis tempore, operariorum paucitatem conquerenti, ac peregrinos conducenti. iv. 560.

— vendentes & ecentes e templo ejiciens, Boreæ aereos campos turbine perverrenti. i. 521.

— volucris cristatæ pullos suos sub alas congreganti. 572.

— transfiguratus, soli exorienti. 941.

— à Judæis comprehensus, cervo aut apro in retia coniecto, & pastoribus circumsepto. ii. 803.

— regali ornatu indutus, & irrisus, regi inter pueros electo. v. 380.

— in cruce pendens, Lucifero ex atra nube tralucens. 752.

— apud inferos, gemmæ in tenebris lucenti. vi. 218.

— mortuus & resuscitatus, igni impositis cineribus obruto, & flabris denno exuscitato. 301.

— Phœnici. 306.
— orbem judicans, pastori oves à capellis separanti. iv. 1010.

— discipulis in conclavi clausis foribus apparens, solis radiis vitrum penetrantibus. vi. 568.

— terras relinquens, pastori & nautæ. 678.

— in cœlum ascendens, Romano Consuli triumphali pompâ urbem intranti. 701.

D.

Dæmones comparantur apibus. i. 229.

— septem ex ore Magdalenes exeuntes, ultimæ torris obusti flammæ. 348.

— per urbem Hierosolymam vagantes, avibus Italiam vere repetentibus, & littora complentibus. ii. 30.

— Christum apud inferos aspicientes, semiferis gentibus, Romanas legiones videntibus Alpium juga transgredientes. vi. 229.

Dæmoniacus, ad Christi conspectum à consanguineis ductus, comparatur tauro mac-tando ad aram funibus arrepto. iv. 481.

Dæmonum è lymphato egressorum stridor, fremitui aquarum, claustris Velini lacis ruptis, ex altis rupibus decurrentium. 497.

Dani tribus, colubro latebras meditati sub autumnii fine. ii. 407.

Deus comparatur soli. iv. 54.

— Christo patienti nullum auxilium ferens, amicis duorum juvenum manus conferentium, neutrum adjuvantibus. v. 694.

Diabolus, Judam tentaturus, leoni cervum procul aspicienti. ii. 89.

Discipuli Christi in cruce pendentes, dispersi, comparantur ovibus pastore occiso palantibus. v. 490.

— post Christi mortem convenientes, apibus ad vacua alvearia redeuntibus, & dispersos favos videntibus. vi. 418.

— viso Christo resuscitato attoniti, viris in ampla domo fulmine tactâ metu perterritis. 446.

— ante Spiritus S. descensum, columbis, unâ ab accipitre laceratâ, primum diffugientibus, mox imis turribus se condentibus. 806.

— post ejus descensum omnino metus expertes, terræ imbribus irrigatæ. 968.

Discipulorum duorum, cum Christo in via colloquentium, corda, rigido æri igne, aut glaciæ sole, liquefacto. 544.

E.

Ecclēsia corrupta & reformata, Romæ sæpius everse, sed in melius semper restitutæ, ac renovatæ. i. 934.

I.

Ietrus infirmus sanatus, angui frigore sopito ad ignem admoto. i. 505.

Joannes, aquilæ in altum subvolanti, & in solis radios oculorum aciem intendenti. iv. 10.

Judæ tribus, leoni. ii. 339.

Judæus sacerdos Christum dolosis verbis irretitum tenere sperans, rustico se thesaurum invenisse somnianti. i. 755.

Judæi sacerdotes, plebem veriti, lupis canum vocalium custodia à grege amotis. i. 546.

— Christi in urbem adventu perturbati, apibus hyberno tempore circa fores alvearium mussantibus. ii. 17.

— Nicodemum concilio expellentes, glandi ferreæ ex ære cavo discluse. 205.

Judæorum tumultus comparatur tumultui, nocte excitato, ex rumore hostes in urbem jam receptos esse. 54.

— furor à Pilato paululum repressus, Atefi vel Pado redundanti, aggeris objectu coercito. v. 178.

L.

Linguae igneæ comparantur stricturis ex candenti ferro malleato dissilientibus. vi. 922.

M.

Maria B. Virgo comparatur lunæ novæ. iii. 181.

— lacrymans, lentæ viti falce amputatæ. 209.

— simulacro acerno, artificis manu expolito & inaurato. 268.

— concipiens, telluri fecundos imbres ex æthere recipienti. 389.

— nuperrimè enixa, astris post imbrem enitentibus. 587.

— amissum filium quærens, molli amaraco pluviam & ventos perpeßæ. 936.

— filium jam cruci suffixum quærens, cervæ è pastu domum redeuntis, & catulis nusquam visis terram sanguine respersam videnti. v. 773.

Maria filium in cruce pendentem aspiciens, cauti in Alpino vertice surgenti. 823.

Maria Magdalene, telluri veno tempore. i. 316.

—navi in Ægæo mari ventis & fluctibus jactatæ. 331.

—cani heriles pedes lambenti. 358.

—Christi resuscitati conspectu subito lætata, rosæ languidæ largo imbri gravatæ, & calore solis sese rursus attollenti. vi. 381.

Montes & colles lætitiâ exultantes, comparantur arietibus & agnis ludentibus. 184.

Mulier in adulterio deprehensa, cervæ in retia latrantibus canibus astæ. i. 778.

Multitudo hominum ob varias causas Christum sequentium, viris indicto bello castra sequentibus. iv. 847.

N.

Naim viduæ filius mortuus, hyacintho languenti, quem bos pede preffit; aut rosæ, quam decerptam virgo in vepribus reliquit. iv. 325.

Nubes B. Virgini circumfusa, arcui cœli picturata. iii. 378.

P.

PAtres, Christum apud inferos expectantes, comparantur civibus obsidione pressis auxiliares copias adventantes procul videntibus. vi. 192.

Petrus, comprehenso Christo, irâ ardens, comparatur molosso vix à venatore represso. ii. 845.

—Christum negaturus, virgini parvulæ sopore oppressæ, & à matre in loco deserto relictæ. 931.

—& Josephus comparantur agricolæ & filio amissos boves quærentibus. iii. 38.

Pilatus, Judæo populo tandem cedens, nautæ qui primum obnititur, demum obsequitur tempestati. v. 348.

S.

Simeon, Christi adventum præsentiens, comparatur cani, vi odorâ leporem longè sentienti. iii. 695.

Stella Magis viam monstrans, igneæ lampadi quæ Ifacidas per avia deserta duxit. iii. 749.

—supra tectum stans quò Christus puerjacebat, cometæ. 783.

ORATIONES.

A.

ANgeli ad Josephum. iii. 427.

—ad B. Virginem.

331. 355.

—ad Magdalenem & mulieres. vi. 337.

Anna ad Pilatum. v. 105.

C.

CAiphæ ad sacerdotes in concilio. ii. 216.

—ad primores procerum. 881.

—ad Christum. 892.

Christi ad duodecim Apostolos, de morte sua appropinquantem. i. 30.

Christi ad Petrum. 175.

— ad Deum jam Lazarum
è tumultu evocaturi. 276.

— ad Jetrum infirmum. 486.

— ad venditores & emptores
in templo. 525.

— ad discipulos, de templi
urbisque Hierosolymæ de-
molitione. 564.

— de Patrum expectatione.
688.

— ad Scribas & Phariseos
de muliere in adulterio de-
prehenfa. 765.

— ad Apostolos de jejunii
& precationis necessitate ad
dæmones ejiciendos. iv. 544.

— de humilitudine animi. 740.

— è navigio ad hominum
multitudinem. 879.

— ad discipulos de Judæo-
rum incredulitate & pervi-
cacia. 794.

— ad Deum, pro Apostolis,
& toto credentium grege.
842.

— ad Apostolos, de qua-
renda domo ad pascha pol-
lucendum. ii. 533.

— prædicens Judææ prodii-
tionem. 681.

— ad Petrum prædicens ejus
abnegationem. 714.

— ad Deum supplicans in
horto. 749.

— ad milites eum compre-
hensuros. 777.

— ad Petrum de non utendo
gladio. 834.

— ad Caipham. 901.

— ad Pilatum. 991.

— ad mulieres eum deplo-
rantes. v. 444.

— in cruce pendentis ad
matrem. 836.

— ad latronem. 937.

— ad Petrum alioque Apo-
stolos post suam resurrec-
tionem. vi. 631.

Christi ad Deum jam jamque
ascensuri. 822.

Cleophæ ad discipulos. vi.
490.

D.

DEI ad Christum paulò
ante ejus mortem. i. 873.

— ad Clementiam. v. 630.

— ad Angelos se ad bellum
parantes. 651.

— ad Christum in coelos re-
ceptum. vi. 847.

Diaboli ad dæmonas in Pan-
dæmonio. i. 167.

— in Ioræ figura ad Judam
Iscariotam. ii. 95.

Discipulorum Christi ejus a-
scensum aspicientium. vi. 763.

— Spiritus S. subsidium im-
plorantium. 908.

E.

ELisabes ad B. Virginem.
iii. 483.

H.

HERodis ad Magos. iij.
768.

I.

JETri infirmi ad Christum. i.
492.

Joannis Baptistæ ad populum.
iv. 183. 231.

Joannis ad Josephum. iij. 25.
101.

Josephi ad Joannem. iij. 19.

— ad Pilatum. 62.

— ad B. Virginem, spon-
sam suam. 235.

Josephi Arimathæi ad Pila-
tum. vi. 13.

Judæ Iscariotæ ad sacerdotes
in concilio. ii. 263.

— poenitentis ad sacer-
dotes. v. 22.

— delicti veniam despe-
rantis. 34.

Judæorum ad Pilatum. v. 332.
—Christum in cruce pendentem iridentium. 898.

L.

L Atronis in cruce pendentis, contumeliis Christum lacerantis. 919.
—poenitentis ad alterum. 928.
—ad Christum. 933.

M.

M Arie B. Virginis ad Josephum sponsum. iii. 216.
294.
—Christum jam cruci suffixum querentis. v. 800.
—ad Christum in cruce pendentem. 850.
Marthe & Magdalene ad Christum. i. 247.

N.

N Icedemi ad pontifices & senatores in concilio. ii. 163.

P.

P Etri ad Christum. i. 64.
—ad Simonem, hospitium petentis. ii. 579.
—ad Christum de ejus preditore ignoto. 705.
—ad Christum, firmum animi robur spendentis. 727.

—ad Thomam. vi. 455.
463.

Patrum apud inferos Christi in terras adventum implorantium. iv. 129.

—Christum jamjam apud inferos expectantium. vi. 165.

—eum salutantium. 241.

Pilati ad Christum. ii. 985.

—ad Josephum & Joannem. iii. 77.

—ad Joannem. 1013.

—ad populum Judæum. v. 7.

—ad pontifices & senatores. 92. 157.

—ad populum Judæum, de Christo solvendo. 234.

—Christum crucifigendum tradentis. 357.

—ad Josephum Arimathæum. vi. 23.

S.

S Acedotis ad Christum, de muliere in adulterio deprehensa. i. 738.

Simeonis, ulnis Jesum infantem excipientis. iii. 705.

—ad B. Virginem. 717.

Simonis ad Petrum, Christum hospitio invitantis. ii. 593.

T.

T Homæ ad Petrum. vi. 459.

—ad Christum. 578.

F I N I S.

